

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA PODNIKATELSKÁ
ÚSTAV FINANCÍ

FACULTY OF BUSINESS AND MANAGEMENT
INSTITUTE OF FINANCES

VYUŽÍVÁNÍ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ MALÝMI
A DROBNÝMI PODNIKY V ČESKÉ REPUBLICE
CREATIVE ACCOUNTING IN SMALL AND MICRO COMPANIES IN THE CZECH REPUBLIC

DIZERTAČNÍ PRÁCE
DOCTORAL THESIS

AUTOR PRÁCE
AUTHOR

Ing. LENKA ZEMÁNKOVÁ

VEDOUCÍ PRÁCE
SUPERVISOR

doc. Ing. ANNA FEDOROVÁ, CSc.

BRNO 2013

Abstrakt

Tato dizertační práce se zabývá problematikou kreativního účetnictví malých a drobných podniků v České republice. Kreativní účetnictví je fenomén, který získal na významu v 21. století po medializaci řady účetních skandálů. V kontextu ekonomické krize a deficitního rozpočtu je problematika kreativního účetnictví, zejména pak prevence a odhalování účetních manipulací, aktuální otázkou, na níž se zaměřuje pozornost odborníků s ekonomickým zaměřením i celých států včetně České republiky. Zaměření výzkumu na malé a drobné podniky vychází z nepopíratelné významnosti tohoto segmentu pro výkon ekonomiky celého státu.

Tato dizertační práce poskytuje ucelený pohled na problematiku kreativního účetnictví z hlediska teoretických přístupů i z hlediska jeho uplatňování v praxi.

Primární výzkum je založen na zkoumání fenomenologického paradigmatu, čili zaměřuje se na pochopení lidského chování na základě referenčního rámce účastníků výzkumu. Hlavním cílem primárního výzkumu, je odhalení motivů, technik, vnímání rizika a dopadů kreativního účetnictví v České republice. Hlavní výzkumnou metodou, která je ve výzkumu využita, je případová studie založená na komparaci čtyř podnikatelských subjektů. Dopad kreativního účetnictví je ilustrován na kritickém případě.

Z výzkumu vyplynula některá zjištění, která jsou přínosná zejména pro praxi v oblasti prevence a odhalování kreativního účetnictví. Poznatky z výzkumu jsou využitelné kontrolními orgány pro zlepšení detekce kreativního účetnictví a tím ke zvýšení vnímaného rizika. Přínosem dizertační práce je mimo jiné návrh několika doporučené pro úpravu legislativy, které pomohou omezit existující příležitosti kreativního účetnictví v návaznosti na motivy kreativní účetnictví praktikovat.

Za přínos zejména pro teorii lze považovat zaměření dalších výzkumů v problematice kreativního účetnictví.

Klíčová slova

Kreativní účetnictví, účetní podvod, řízení zisku, etika účetnictví, případová studie.

Abstract

The dissertation deals with the issue of creative accounting of small and micro companies in the Czech Republic. Creative accounting is a phenomenon that gained importance in the 21st century after publicizing of a number of accounting scandals. In the context of economic crisis and budget deficit, the phenomenon of creative accounting, in particular the prevention and detection of financial manipulation, is a topical issue which draws attention of experts specialized in economics as well as of entire countries including the Czech Republic. The research focus on small and micro companies stems from the undeniable importance of this segment for the performance of the economy of the entire country.

This dissertation provides a comprehensive view of the issue of creative accounting in terms of theoretical approaches as well as its practical application.

Primary research is based on an analysis of the phenomenological paradigm, i.e. it focuses on the understanding of human behaviour on the basis of a reference framework of research participants. The main aim of primary research is to discover the motives, techniques, perception of risk and consequences of creative accounting in the Czech Republic. The main research method used in the research is a case study based on a comparison of four business entities. The consequences of creative accounting are illustrated on a critical case. The main limitation of the dissertation rests in the impossibility of examining a large sample.

The research revealed some findings that are contributive in particular to practice in the area of prevention and detection of creative accounting. The research provides findings usable by supervisory bodies to improve detection of creative accounting, and thus to increase the perceived risks. Another contribution of the dissertation is a suggestion of several possible alterations of legislation which will help reduce existing opportunities of creative accounting in relation to the motives to carry out creative accounting.

Assistance in directing further research into the issue of creative accounting may also be considered important, in particular for the theory.

Key words

Creative accounting, fraudulent accounting, earnings management, accounting ethic, case study.

Abstrakt

Diese Arbeit befasst sich mit der kreativen Buchführung der kleinen Unternehmen in der Tschechischen Republik. Kreative Buchführung ist ein Phänomen, welches die Bedeutung im 21. Jahrhundert erwirbt, nach Medialisierung vielen Buchführungsskandalen. Die Problematik der kreativen Buchführung ist in dem Kontext der Wirtschaftskrise und des Haushaltsdefizit, insbesondere die Prävention und die Entdeckung von finanziellen Manipulationen, immer die aktuelle Frage, auf welche die Aufmerksamkeit der Wirtschaftsexperten aller Staaten, inklusive Tschechische Republik, konzentriert ist. Die Richtung der Forschung für kleine Unternehmen geht von unbestreitbaren Bedeutung dieses Segments für die Leistungsfähigkeit der Wirtschaft ganzen Staat aus.

Diese Arbeit bietet eine umfassende Ansicht auf kreative Buchführung, aus der Sicht theoretischer Einstellung sowie ihre Anwendung in der Praxis.

Primärforschung basiert auf dem phänomenologischen Paradigma, ist auf das Verständnis menschlichen Verhaltens, auf Grund Referenzrahmen der Forschungsteilnehmer, beruht. Das Hauptziel der Forschung ist es, das Motiv, die Techniken, die Risikowahrnehmung und die Auswirkungen der kreative Buchführung in der Tschechischen Republik zu erkennen.

Die Haupt-Forschungs-Methode, die in der Forschung eingesetzt wird, ist eine Fallstudie, die auf einem Vergleich von vier Unternehmen basiert. Die Auswirkungen der kreativen Buchführung ist im kritischen Fall dargestellt. In der Unmöglichkeit, die Forschung einer großen Unternehmensgruppe, die wichtigste Einschränkung der Dissertation liegt.

Die Forschung zeigte einige Erkenntnisse, die besonders vorteilhaft für die Praxis in der Prävention und Erkennung von kreativen Buchführung sind. Die Forschung bringt nützliche Erkenntnisse für Kontrollinstanzen, um die Erkennung von kreativen Buchführung zu verbessern und erhöhen damit das wahrgenommene Risiko. Ein weiterer Vorteil dieser Dissertation ist der Vorschlag von mehreren möglichen Gesetzesänderungen, die dazu beitragen, bestehende Gelegenheiten für kreative Buchführung beschränken.

Als besonders wichtig für die Theorie kann auch die Hilfe für Richten weitere Forschung der kreativen Buchführung sein.

Schlüsselwörter

Kreative Buchführung, Buchhaltungsbetrug, Gewinn-Steuerung, Ethik der Buchhaltung, Fallstudie.

Bibliografická citace

ZEMÁNKOVÁ, L. *Využívání kreativního účetnictví malými a drobnými podniky v České republice*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta podnikatelská, 2013. 202 s. Vedoucí dizertační práce doc. Ing. Anna Fedorová, CSc.

Prohlášení autora

Prohlašuji, že předložená disertační práce je původní a zpracovala jsem ji samostatně. Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná, že jsem ve své práci neporušila autorská práva (ve smyslu Zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském a o právech souvisejících s právem autorským).

V Brně dne 27. srpna 2013

.....
Ing. Lenka Zemánková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala v první řadě své školitelce paní doc. Ing. Anně Fedorové, CSc. za cenné odborné rady, které mi poskytla při zpracování dizertační práce i během celého doktorského studia. Velmi si vážím moudrosti, trpělivosti, lidskosti a morální podpory, které mi v průběhu mého dosavadního působení na Fakultě podnikatelské VUT v Brně poskytla.

Děkuji také všem svým kolegům, jejichž připomínky, podpora a motivace přispěly k dokončení této dizertační práce.

Velký dík patří zástupcům společností, které byly zapojeny do výzkumu, za jejich vstřícný přístup a ochotu poskytnout informace důležité pro tuto práci i za profesionální zkušenosti a názory, jimiž práci obohatili.

Dále děkuji všem svým přátelům za pochopení a podporu, kterou mi v průběhu celého studia věnovali.

Moje rodina a partner si zaslouží více než slova díky za trpělivost, toleranci a důvěru v moje schopnosti, kterou mi během doktorského studia a zpracování dizertační práce vyjadřovali.

Obsah

ÚVOD	12
1 VYMEZENÍ PROBLEMATIKY A CÍLE DIZERTAČNÍ PRÁCE	14
1.1 ZAMĚŘENÍ DIZERTAČNÍ PRÁCE A JEJÍ VÝCHODISKA	14
1.2 VYMEZENÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ DIZERTAČNÍ PRÁCE	15
1.3 FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK DIZERTAČNÍ PRÁCE	16
1.4 OMEZENÍ DIZERTAČNÍ PRÁCE	18
2 SOUČASNÝ STAV VĚDECKÉHO POZNÁNÍ	19
2.1 HISTORICKÝ PŮVOD KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ V KONTEXTU SOUČASNOSTI	19
2.2 AKTUÁLNÍ POJMY POUŽÍVANÉ V SOUVISLOSTI S KREATIVNÍM ÚČETNICTVÍM	22
2.3 VYMEZENÍ POJMU KREATIVNÍ ÚČETNICTVÍ A POJMŮ SOUVISEJÍCÍCH	23
2.3.1 ZAŘAZENÍ POJMU KREATIVNÍ ÚČETNICTVÍ V RÁMCI SPOLEČENSKÉ ODPOVĚDNOSTI FIREM	23
2.3.2 MANIPULACE S ÚČETNÍMI VÝKAZY	24
2.3.3 KOMPLEXNÍ DEFINICE KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	32
2.3.4 SPOLEČNÉ RYSY DEFINIC	33
2.3.5 POJETÍ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ V DIZERTAČNÍ PRÁCI	34
2.4 PŘEDPOKLADY VZNIKU KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	36
2.4.1 MOTIVY PRAKTIKOVAT KREATIVNÍ ÚČETNICTVÍ	38
2.4.2 PŘÍLEŽITOST K VYUŽITÍ TECHNIK KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	52
2.4.3 VNÍMÁNÍ RIZIKA PŘI VYUŽITÍ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	57
2.5 ROZSAH KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	70
2.6 DŮSLEDKY MANIPULACE S ÚČETNÍMI DATY	72
2.7 PREVENCE A POTLAČOVÁNÍ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	75
2.7.1 PREVENCE A POTLAČENÍ MOTIVŮ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	75
2.7.2 OMEZOVÁNÍ PŘÍLEŽITOSTÍ PROVÁDĚT KREATIVNÍ ÚČETNICTVÍ V ČR	76
2.7.3 ZVYŠOVÁNÍ VNÍMANÉHO RIZIKA PŘI POUŽITÍ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	76
2.8 SHRNUTÍ SOUČASNÉHO STAVU VĚDECKÉHO POZNÁNÍ	78
3 METODIKA DIZERTAČNÍ PRÁCE	82
3.1 ZÁKLADNÍ VYUŽITÉ METODY	82

3.2	OBECNÝ CHARAKTER VÝZKUMU	83
3.2.1	FENOMENOLOGICKÉ PARADIGMA	85
3.3	VÝBĚR RELEVANTNÍ METODY	87
3.4	VYBRANÉ RELEVANTNÍ METODY	89
3.4.1	PŘÍPADOVÁ STUDIE (KAZUISTIKA)	89
3.4.2	ETNOGRAFICKÁ METODA	91
3.4.3	CHARAKTER VYBRANÉ VÝZKUMNÉ METODY	91
3.5	POSTUP PŘÍPADOVÉ STUDIE	93
3.5.1	VÝBĚR PŘÍPADŮ	93
3.5.2	PŘEDBĚŽNÉ ŠETŘENÍ	98
3.5.3	FÁZE SBĚRU DAT	99
3.5.4	POSTUP ANALÝZY DAT	104
3.5.5	SESTAVENÍ ZPRÁVY PŘÍPADOVÉ STUDIE	106
3.6	POSOUZENÍ KVALITY VÝZKUMU A JEHO OMEZENÍ	107
4	ANALYTICKÁ ČÁST DIZERTAČNÍ PRÁCE	110
4.1	ANALÝZA DAT PRVNÍHO VÝZKUMNÉHO ÚKOLU	110
4.1.1	POPIS JEDNOTLIVÝCH PŘÍPADŮ	110
4.1.2	ZJIŠTĚNÍ V RÁMCI JEDNOTLIVÝCH PŘÍPADŮ	117
4.1.3	KŘÍŽOVÁ ANALÝZA	133
4.2	ANALÝZA DAT DRUHÉHO VÝZKUMNÉHO ÚKOLU	146
4.2.1	ZJIŠTĚNÍ VLIVU KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ NA PODNIK	154
4.2.2	ZJIŠTĚNÍ VLIVU NA POVINNÉ PLATBY STÁTU	156
4.2.3	ZJIŠTĚNÍ VLIVU NA PŘÍJMY STÁTU	157
4.2.4	ODHAD DOPADU DO EKONOMIKY	158
4.2.5	SHRNUTÍ VÝSTUPŮ ANALYTICKÉ ČÁSTI DIZERTAČNÍ PRÁCE	159
5	DISKUZE NAD ZJIŠTĚNÍMI A PŘÍNOSY DIZERTAČNÍ PRÁCE	166
5.1	ROZBOR VÝZKUMU NA ZÁKLADĚ TEORETICKÝCH VÝCHODISEK	166
5.1.1	DEFINICE POJMU KREATIVNÍ ÚČETNICTVÍ	166
5.1.2	DETERMINANTY KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	167
5.1.3	ZAPOJENÍ OSOB DO KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	169
5.1.4	MOTIVY K PRAKTIKOVÁNÍ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	170

5.1.5	PŘÍLEŽITOSTI K PRAKTIKOVÁNÍ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	173
5.1.6	VNÍMÁNÍ RIZIKA PŘI VYUŽÍVÁNÍ KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	174
5.1.7	DOPAD KREATIVNÍHO ÚČETNICTVÍ	174
5.2	PŘÍNOSY DIZERTAČNÍ PRÁCE	174
5.2.1	PŘÍNOSY PRO TEORII	175
5.2.2	PŘÍNOSY PRO PRAXI	176
5.2.3	PŘÍNOSY PRO PEDAGOGIKU	180
ZÁVĚR		181
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		183
SEZNAM TABULEK, OBRÁZKŮ A GRAFŮ		200
PŘÍLOHY		203

Úvod

Ekonomická krize a kreativní účetnictví jsou dva termíny velmi často spojované s ekonomikou 21. století. Oba tyto termíny jsou již řadu let prakticky denně diskutovaným tématem v médiích. Staly se tak součástí každodenního života. V návaznosti na média jsou oba tyto fenomény také stále častějším tématem výzkumů a vědeckých publikací a stávají se tak součástí studia vědců s ekonomickým zaměřením. Právě aktuálnost tématu kreativního účetnictví je důvodem pro zaměření této dizertační práce.

První zmínka o kreativním účetnictví patří zakladateli účetnictví. Luca Paciolo popisuje v 15. století v knize *Summa de arithmetica, geometria, proportioni et proportionalita* systém vedení podvojného účetnictví. Již zde, otec účetnictví, popisoval také spolu se základními principy účetnictví i vznik účetnictví kreativního. Vyprávěl, jak v rámci ostrého konkurenčního boje vedli benátští obchodníci dvojí účetnictví a zmiňuje i techniku zastíracího manévru v podobě ne vždy nezáměrného převržení kalamáře na účetní knihy. (Edwards, 1989)

Stejně jako každý vědní obor i účetnictví se v čase vyvíjí a ani kreativní účetnictví v tomto směru nezaostává. Na konci 50. let 20. století je pojem kreativní účetnictví chápán spíše v kladném smyslu jako rozvoj účetní teorie a praxe (Park, 1958). Později tento pojem nabývá negativního významu a v průběhu 80. a 90. let se s ním lze setkávat nejen ve vědeckých publikacích ve smyslu manipulace s účetními daty.

Začátek 21. století dává pojmu kreativní účetnictví nový rozměr. Symbolem podvodného podnikání je bezpochyby americký energetický kolos Enron, který byl řadu let vzorem moderní, ekonomicky silné společnosti. V roce 2002 však Enron oznámil bankrot poté, co byla v jeho účetnictví nalezena zásadní pochybení. Hlavní představitelé společnosti byli v soudních procesech, které po jejím bankrotu následovaly, vesměs pravomocně odsouzeni a většina z nich dnes vykonává trest odnětí svobody. Jeden z účetních spáchal sebevraždu. Pokles obchodování způsobený ztrátou důvěry investorů po zveřejnění manipulace účetních údajů podniku Enron byl dokonce vyšší než pokles vyvolaný teroristickými útoky ze září roku 2001 (Albrecht, 2006). V důsledku podezření z podílu na účetních podvodech Enronu v roce 2002 také opouští tzv. Velkou pětku poradenská, účetní a auditorská společnost Arthur Andersen. Ta se ani po soudním rozhodnutí v její prospěch v roce 2005 nedokázala vzpamatovat.

Enron však není jedinou společností viněnou za pokles kurzu amerického dolaru a mediálně známou v souvislosti s kreativním účetnictvím. Mezi největší krachy společností

v americké historii jsou řazeny pády společností WorldCom v roce 2002, Conseso v roce 2002 nebo Refco v roce 2005. V roce 2003 byl také zveřejněn účetní skandál původně britské společnosti HealthSouth Corporation.

Svět mimo Spojené státy v medializaci nepoctivého účetnictví nezůstal pozadu. Ve stejné době se diskutovaly případy některých evropských společností. V roce 2001 byly zjištěny podvody v účetnictví dnes již švýcarské společnosti Tyco International zabývající se výrobou elektroniky. V roce 2003 zkrachovala italská potravinářská společnost Parmalat. V roce 2006 byla za účetní podvody potrestána nizozemská společnost Ahold. V roce 2010 byla francouzská společnost Crédit Lyonnais spolu s dalšími deseti bankami odsouzena k pokutě francouzským antimonopolním úřadem. Mimo americké a evropské skandály byla veřejnost informována o podvodech japonských společností Daiwa, Sumitomo a Olympus. Výčet společností, které zasáhly ekonomiku svým účetním skandálem, tímto nekončí.

I česká veřejnost je médii zahlcována informacemi o nepoctivých praktikách nejen podniků jako například Skanska v roce 2006, ale i na úrovni veřejné správy. V roce 2011 například odhalil Nejvyšší kontrolní úřad chyby v údajích účetní závěrky Ministerstva zemědělství České republiky.

V souvislosti s ekonomickou krizí a deficitním rozpočtem je problematika kreativního účetnictví, zejména pak prevence a boj proti tomuto fenoménu, otázkou na níž se zaměřuje pozornost ekonomicky zaměřených odborníků i celých států včetně České republiky.

Tato dizertační práce se tématem kreativního účetnictví zabývá nejen v oblasti teoretické, ale zejména v oblasti praktické. V teoretické části je význam práce soustředěn na definování dosud nejasného pojmu a jeho zařazení v rámci společenské odpovědnosti firem. Praktická část dizertační práce se soustředí na zjištění motivů, nalezení využívaných technik a vnímání rizika v souvislosti s praktikováním kreativního účetnictví. Součástí práce je dále určení dopadu kreativního účetnictví na příjmovou stránku rozpočtu státu.

1 Vymezení problematiky a cíle dizertační práce

Tato dizertační práce se zabývá problematikou kreativního účetnictví. Jedná se o závažný a aktuální fenomén, který dosud není dostatečně zmapován vědeckým výzkumem.

V této kapitole dizertační práce je vymezeno zaměření dizertační práce a jsou popsána její východiska. Dále je určen hlavní cíl a dílčí cíle dizertační práce a formulovány výzkumné otázky, které, jejichž zodpovězení vede ke stanoveným cílům.

1.1 Zaměření dizertační práce a její východiska

Kreativní účetnictví a další pojmy používané v souvislosti s tímto fenoménem jsou v současné době velmi diskutovaným tématem. O kreativním účetnictví se mluví v médiích v souvislosti s účetními skandály, hospodářskou kriminalitou, ekonomickou krizí, dlouhodobou udržitelností a poklesem důvěry a morálky ve společnosti. Noviny a časopisy, televize, rozhlas i další média však nejsou jediným prostorem, kde se lze s tematikou kreativního účetnictví setkat. Potkáváme se s ním i na poli vlády, veřejného i soukromého sektoru, řady organizací a institucí a stále častěji také ve vědeckých publikacích.

Kreativní účetnictví je jev, jehož vznik se datuje spolu se vznikem účetnictví samotného do 15. století. Tento pojem v minulosti sice nebyl vždy chápán stejně jako dnes. Nicméně od 80. let minulého století je kreativní účetnictví chápáno ve smyslu zmanipulovaného a nepoctivého účetnictví a je považováno za fenomén jednoznačně negativní. Po velkých účetních skandálech v průběhu přelomu tisíciletí význam problematiky kreativního účetnictví zásadně vzrostl. Zveřejněné informace o nenaplnění hlavní funkce účetnictví, tedy vyjádření věrného a poctivého zobrazení podniku, mají vliv na pokles morálky a důvěry investorů a celkový pokles obchodování. Kontext ekonomické krize pak přispívá k významu výzkumu, prevence a potlačování kreativního účetnictví.

Přesto, že je kreativní účetnictví stejně staré, jako účetnictví samo, pojem kreativní účetnictví dosud není jasně definován. Ve smyslu negativním je mimo pojem kreativní účetnictví také používána řada dalších pojmů jako zkreslené nebo zmanipulované účetnictví, bilanční úpravy, řízení zisku, vyhlazování příjmů a další. Nejasná definice pojmu znesnadňuje orientaci vědců, profesionálů i veřejnosti v problematice. Jasný je však nechvalný význam všech pojmů v souvislosti využívaných v souvislosti s kreativním účetnictvím.

Hlavním cílem účetnictví je podat věrný a poctivý obraz o výkonnosti a finanční pozici podniku. Tento cíl vychází z informačních požadavků uživatelů účetních závěrek jako základních výstupů z účetnictví. Potřeba získat poctivé informace je však tak silná, že je stanovena i zákonnými normami všech účetních systémů. Účetní systémy, jichž existuje celá řada, se navzájem odlišují v řadě atributů, jako jsou zejména míra regulace účetnictví, řešení vztahu mezi účetnictvím a daněmi, stupněm opatrnosti při vykazování hospodářského výsledku, volbou oceňovacích metod apod. Usměrnování účetnictví je ovlivněno tradicemi, zvyklostmi, ekonomickým a legislativním prostředím země. Vzhledem k odlišnostem systémů účetnictví ve světě je odlišný i způsob usměrnování účetnictví. Z toho důvodu je odlišné i kreativní účetnictví v těchto systémech i přístup k problematice jeho prevence a potlačování.

Tato dizertační je zaměřena na kreativní účetnictví v rámci českého podnikatelského prostředí. Ve výzkumu kreativního účetnictví je však důležité seznámit se také s výzkumy provedenými v jiných účetních systémech z toho důvodu, že tyto mohou být zdrojem poučení pro výzkum kreativního účetnictví, boj a prevenci s tímto fenoménem v rámci České republiky.

1.2 Vymezení výzkumných cílů dizertační práce

Obecným cílem této dizertační práce je popis stavu kreativního účetnictví v České republice. Hlavním cílem je odhalení motivů, technik, vnímání rizika a dopadů kreativního účetnictví v České republice.

Vzhledem k širší problematice a jejímu nesnadnému uchopení i citlivosti tématiky jsou zvoleny následující dílčí cíle rozdělené dle způsobu výzkumu.

Sekundární výzkum

1. Shrnutí současného stavu vědeckého poznání v problematice kreativního účetnictví ve světě.
2. Definice kreativního účetnictví. Tato je jedním z výstupů současného stavu vědeckého poznání.
3. Odhalení motivů a technik kreativního účetnictví v různých účetních systémech.
4. Zjištění dosahu sankcí v rámci českého podnikatelského prostředí.

Primární výzkum

5. Analýza využívání kreativního účetnictví ve čtyřech podnicích. Tato analýza je v dizertační práci označena jako výzkumný úkol I.

6. Zjištění dopadu kreativního účetnictví. Toto je provedeno prostřednictvím výzkumného úkolu II.

1.3 Formulace výzkumných otázek dizertační práce

Splnění výzkumných cílů bylo realizováno pomocí získání odpovědí na výzkumné otázky.

Hlavní výzkumné otázky jsou:

1. Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v praxi?
2. Jaká je úroveň kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích?
3. Jaké jsou motivy k využívání kreativního účetnictví?
4. Jaké jsou příležitosti v kreativním účetnictví?
5. Jak je vnímáno riziko a jaká opatření povedou k omezení kreativního účetnictví?
6. Jaký je dopad kreativního účetnictví.

Otázky 1 až 5 byly zodpovězeny prostřednictvím výzkumného úkolu I. V tomto bylo postupováno podle následujícího schématu.

Obrázek 1 Schéma zpracování výzkumného úkolu I (Zdroj: vlastní zpracování)

Otázky první úrovně směřují na kontaktní osoby v jednotlivých podnicích. Jedná se o následující otázky:

1. úroveň: otázky pro kontaktní osobu v podniku.

1.1 Představení podniku.

1.2 Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění rozsahu.

1.2.1 Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v podniku?

1.2.2 Jak je běžné používání kreativního účetnictví ve Vašem oboru podnikání?

1.2.3 Které osoby ve Vašem podniku jsou zapojeny do kreativního účetnictví?

1.3 Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví.

1.3.1 Proč využíváte kreativní účetnictví? (jak vlastní postoj, tak faktory jako například prostředí obecně, legislativa, výše zdanění a jiných povinných plateb, vymahatelnost práva, odběratelsko-dodavatelské vztahy, interakce s konkurencí, ekonomická krize aj.)?

- 1.4 Okruh zaměřený na příležitost praktikovat kreativní účetnictví.
 - 1.4.1 Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve Vašem podniku?
 - 1.4.2 Jaké využíváte techniky kreativního účetnictví a jak dlouho?
 - 1.4.3 Které položky výkazů ovlivňujete kreativním účetnictvím?
 - 1.4.4 O kolik odhadujete, že ovlivníte položky výkazů kreativním účetnictvím?
- 1.5 Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví.
 - 1.5.1 Co pro vás představuje riziko v souvislosti s využíváním technik kreativního účetnictví?
 - 1.5.2 Jak riziku, které Vám hrozí, předcházíte?
 - 1.5.3 Co by Vás vedlo k omezení využívání technik kreativního účetnictví?

Odpovědi na otázky první úrovně byly podkladem pro odpovědi otázek druhé úrovně. Tyto jsou určeny výzkumníkovi, vyjadřují získané informace o jednotlivých zkoumaných podnicích

2. úroveň: otázky pro výzkumníka.

- 2.1 Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu.
 - 2.1.1 Jak je chápán pojem kreativní účetnictví ve vybraných podnicích?
 - 2.1.2 Jaký je vztah oboru podnikání ke kreativnímu účetnictví?
 - 2.1.3 Jak jsou zapojeny osoby v podniku do kreativního účetnictví?
- 2.2 Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví.
 - 2.2.1 Jaké jsou interní a externí motivy k využívání kreativního účetnictví?
 - 2.2.2 Okruh zaměřený na příležitosti praktikovat kreativní účetnictví
 - 2.2.3 Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?
- 2.3 Jaké jsou využívané techniky kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?
 - 2.3.1 Které položky výkazů jsou ovlivněny využitím kreativního účetnictví?
 - 2.3.2 Jaká je výše ovlivnění položek výkazů využíváním kreativního účetnictví?
- 2.4 Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví.
 - 2.4.1 Co je vnímáno jako riziko při využívání kreativního účetnictví?
 - 2.4.2 Jaké způsoby používá podnik k zamezení odhalení kreativního účetnictví?
 - 2.4.3 Jaká opatření povedou v podniku k omezení kreativního účetnictví?

Odpovědi na otázky druhé úrovně jsou podkladem pro křížovou analýzu, pomocí níž jsou zodpovězeny hlavní výzkumné otázky číslo 1 až 5.

Na výzkumnou otázku 6 pak odpovídá analýza výzkumného úkolu II. Zde byl z podniků zkoumaných v rámci prvního výzkumného úkolu vybrán kritický případ, na němž byl ilustrován dopad kreativního účetnictví na příjmovou stránku rozpočtu státu.

1.4 Omezení dizertační práce

Omezení této dizertační práce spočívalo v několika rovinách.

První rovina vychází z nutnosti zaměření zkoumání pouze na úroveň jednoho státu nebo několika málo států. Tato vychází z rozdílnosti účetních systémů používaných ve světě a z nutnosti poměrně širokých znalostí výzkumníka o účetním systému, jež je zkoumán. Získání dostatečně hlubokých znalostí o účetním systému je velmi časově náročné a vyžaduje znalosti z účetní praxe. Výzkum je proto zaměřen na české prostředí, z čehož plyne jeho první omezení.

Získání vhodných dat pro zkoumání problematiky kreativního účetnictví je v rámci České republiky velmi nesnadným úkolem z důvodu povinnosti mlčenlivosti úředních osob a osob zúčastněných na správě daní, jež vyplývá z § 52 daňového řádu. Proto nebylo možné získat data pro výzkumy běžné v právních systémech jiných států.

Problematika kreativního účetnictví je nesmírně citlivým tématem. Ve výzkumu zaměřeném na zkoumání mnoha případů může v důsledku efektu zkoumaného a v důsledku obav zkoumaných osob z důsledků dojít k významnému zkreslení výstupů výzkumu. Proto nebylo možné vést výzkum běžnými výzkumnými metodami.

Většina podniků navíc není ochotna se na takovém výzkumu podílet z obavy z důsledků výzkumu na pokračování v činnosti podniku. Výzkum z tohoto důvodu odmítla celá řada z několika desítek oslovených podniků.

Povinnost mlčenlivosti, možnost zkreslení výzkumu a neochota podniků podílet se na podobném výzkumu jsou důvodem, proč v tomto případě není možné rozsáhlé zkoumání vzorků. Výzkum je proto proveden pouze na několika případech, z čehož plyne jeho druhé omezení.

Z důvodu dodržení etiky dizertační práce a zásady důvěrnosti zkoumané podniky nejsou v práci přesně identifikovány. Z toho plyne třetí omezení této dizertační práce.

Další omezení pak plynou z omezení samotné vybrané metody, již je případová studie. Tato omezení a posouzení kvality výzkumu jsou uvedena dále v závěru kapitoly metodika dizertační práce.

2 Současný stav vědeckého poznání

Pojem kreativní účetnictví, podvod, korupce a další pojmy úzce související s problematikou kreativního účetnictví jsou v současnosti častým tématem vědeckých publikací, výzkumů i prakticky denním tématem zpráv o aktuálním dění. Stále rychleji rostoucí teoretický aparát v této oblasti svědčí o nutnosti se tématem kreativního účetnictví zabývat.

V následující kapitole je představen přehled publikovaných informací o problematice kreativního účetnictví. Kapitola je rozčleněna na podkapitoly popisující historický původ pojmu kreativní účetnictví a popsání aktuálních pojmů využívaných v souvislosti s problematikou kreativního účetnictví. Výstupem těchto podkapitol je vymezení pojmu kreativní účetnictví do rámce společenské odpovědnosti firem a zkonkretizování definice kreativního účetnictví tak, jak je pojato v této dizertační práci.

Další kapitoly jsou přehledem příčin, technik a důsledků kreativního účetnictví v členění potřebném pro účely dizertační práce tedy na podkapitoly motivy a příležitosti ke kreativnímu účetnictví a vnímání rizika v této oblasti. Na závěr této kapitoly je zařazena podkapitola potlačování a prevence kreativního účetnictví, jež je jednou ze snah současné ekonomiky.

2.1 Historický původ kreativního účetnictví v kontextu současnosti

První zmínka o kreativním účetnictví patří již zakladateli účetnictví. Luca Paciolo, nazývaný často otcem účetnictví, v knize *Summa de arithmetica, geometria, proportioni et proportionalita* (1494) zmiňuje, že v době italské renesance, byly zaznamenány pokusy o účetní podvody. Luca Paciolo zavedl systém podvojného účetnictví, v němž se každá transakce nebo událost projeví ve změně nejméně dvou účtů. K tomuto používal sestavu účtů aktiv (včetně pohledávek a zásob), závazků a kapitálu, výnosů a nákladů. Paciolo navrhoval, aby jako doklad o správnosti účetnictví byla používána předvaha a tvrdil, že správný účetní nesmí jít spát, dokud mu v účetních knihách nesouhlasí inkasa a kredity. V těchto dobách, ale v rámci ostrého benátského zahraničního obchodu vedli někteří obchodníci dvojí účetnictví v podobě hlavní a vedlejší účetní knihy. V případě nesrovnalosti občas obchodník převrhl kalamář, čímž se údaje v knize staly, ne vždy neúmyslně, nečitelnými. To je původ termínu "cover-up" (zastírací manévr). Pojednání Luca Paciola také zmiňuje širokou škálu problémů od účetní etiky po nákladové účetnictví. (Edwards, 1989)

Na konci 50. let 20. století se pojem kreativní účetnictví chápal zatím v kladném slova smyslu jako rozvoj účetní teorie a praxe. (Park, 1958)

Později začal být význam tohoto slovního spojení chápán spíše negativně. Pojem se stal aktuálním v průběhu 80. let minulého století. V 90. letech se touto problematikou začala zabývat nejen vědecká obec, ale i širší odborná veřejnost.

Výraz kreativní účetnictví byl vyvinut především praktiky a lidmi, kteří se chtěli vyjádřit k činnosti trhu (komentátory v médiích a novináři). Jejich znepokojení pochází z pozorování trhu, nikoliv z teorie. Chápou, že kreativní účetnictví je motivováno touhou investorů uvést v omyl tím, že představuje to, co chtějí vidět, například stále rostoucí zisk. (Stolowy a Breton, 2003)

V novinových článcích a následně v literatuře se objevily znepokojující informace o rozsahu kreativního účetnictví. *Jak uvádí Griffiths v roce 1992 „Každý podnik v zemi švindluje svůj zisk. Každá sada publikovaných účtů je založena na knihách, které byly pečlivě uvařeny nebo kompletně opečeny. Čísla, kterými je otravována dvakrát za rok investující veřejnost, byla všechna změněna kvůli obraně před vinou. Je to největší podfuk od Trojského koně.“*

Ve stejné době se objevují první články o kreativním účetnictví, ve kterých se snaží tento pojem definovat další profesionálové jako účetní. Jameson například tvrdí, že účetní postupy spočívají ve zpracování mnoha otázek a je tedy věcí názoru vyřešit rozdílné pohledy na prezentaci výsledků finančních operací a transakcí. Tato flexibilita poskytuje příležitost pro manipulaci a zkreslování. Tyto aktivity prováděné méně svědomitými účetními jsou známy jako kreativní účetnictví. (Jameson, 1987)

Faktorem, který podnítil výzkum zaměřený na kreativní účetnictví, bylo tvrzení SEC¹ v průběhu 90. let o rozsáhlém řízení zisku ve veřejných obchodních společnostech. Toto tvrzení podávalo informaci o tom, jak jsou manažeři běžně zapojeni do řízení zisku zaměřeného na dodržování očekávání kapitálového trhu. To pobídlo výzkum zejména v oblasti působení manažerů na cílení zisku. SEC také byla velmi kritická k působení auditorů, které vylíčila jako

¹ SEC (Securities and Exchange Commission čili Americká Komise pro cenné papíry) je federální orgán, jehož primární odpovědností je regulace cenných papírů na trhu a ochrana veřejnosti před podvody. Její původ je již v roce 1934, kdy byla založena jako nezávislá regulační agentura během Velké hospodářské krize. SEC má umožněno zahájit občanskoprávní žaloby na jednotlivce, nebo firmy, které se dopustily účetního podvodu a navíc spolupracuje i s orgány činnými v trestním řízení. Hlavním úkolem SEC je prosazování zákonné povinnosti zveřejňovat výroční zprávy, tyto zprávy pak dává k dispozici veřejnosti pomocí systému Edgar.

ochotné spolupracovat s manažery na klamání veřejnosti. Takové kritiky povzbudily výzkum zaměřený na působení auditorské profese v oblasti řízení zisku a kvality auditu. (Porcano, 2011)

Na počátku 21. století bylo kreativní účetnictví medializováno a rozšířeno v obecnou veřejnost pádem amerických společností Enron potažmo Arthur Andersen, WordCom a Conseso. Právě proto, aby praktiky podobných společností byly omezeny, vznikl v roce 2002 ve Spojených státech amerických zákon Sarbanes-Oxleyův. To podnítilo další výzkumy v oblasti potírání kreativního účetnictví.

Ani Evropa a ostatní svět na přelomu 21. století nezůstali v tomto směru pozadu. Mimo Spojené státy americké se ve stejné době diskutovaly případy italské společnosti Parmalat, švýcarské Tyco International, francouzské společnosti Crédit Lyonnais ,dále japonských společností Daiwa a Sumitomo a Olympus a zde výčet nekončí. Nejen pád těchto velkých gigantů zapříčinil zvýšenou pozornost o problematiku kreativního účetnictví a vyvolal potřebu věnovat se tématice kreativního účetnictví ze strany vědecké obce za účelem odhalení nekalých praktik a jejich následného omezování.

V současné době je problematika kreativního účetnictví předmětem zájmu a tématem stále diskutovanějším. V kontextu světové hospodářské krize je pojem kreativní účetnictví uváděn stále častěji ať už v souvislosti se strachem podniků o vlastní budoucnost, nebo v souvislosti s hledáním viníka negativního vývoje. Na tento aspekt upozornili již Salustro a Leburn, kteří uvedli, že *„krize je pro podniky obdobím zkoušek. Je ovlivněn jejich cash flow a vytváří se rizika pro ne zcela bezchybné jednání v účetnictví. Proto jsou manažeři v pokušení uchýlit se k důmyslným, častěji ale také pochybným postupům pro prezentaci upravených účtů.“* (Salustro a Leburn, 1994)

Dle Vissera (2009) jsou nezodpovědné chování korporací a nezodpovědné chování manažerů prosazujících své vlastní zájmy a nedbajících na škodlivé důsledky, spolu s nezodpovědností bank, finančních trhů a kapitalismu dvěma z pěti příčin ekonomické krize.) Ekonomická krize dopadla na všechny druhy firemních aktivit včetně účetnictví potažmo kreativního účetnictví.

Zájem o výzkum v oblasti kreativního účetnictví dále podpořilo rozšířené přijetí mezinárodních účetních standardů IFRS a v neposlední řadě také rozšíření elektronických databází.

V současné době však stále neexistuje žádná jednomyslně přijatá teorie na mezinárodní nebo evropské úrovni o tom, co představuje kreativní účetnictví, nebo které jsou to základní principy. (Balaciu a kol., 2009)

Vzhledem k nesnadné uchopitelnosti tématiky kreativního účetnictví a stále nutkavější snaze potírat podobné aktivity je problematika kreativního účetnictví aktuálně živým tématem současnosti.

2.2 Aktuální pojmy používané v souvislosti s kreativním účetnictvím

Přijmout jednomyslnou teorii o kreativním účetnictví je těžké už jen z toho důvodu, že v literatuře není používán jednotný pojem. V následující tabulce jsou uvedena synonyma pojmu kreativní účetnictví, se kterými je možné se setkat v jiných zemích.

Tabulka 1 - Používané pojmy v problematice kreativního účetnictví (Zdroj: KPMG's Audit Committee Institute, 2003)

Země	Používané termíny
USA	Cooking the books, Fabricated numbers, Fiddle the numbers, More debits than credits, Earnings management, Window dressing
GB	Window-dressing, Accounting for profits, Bubbles, Enronitis
Austrálie	Fudging, Manipulative accounting, Feral accounting
Německo	Tricksereien , Bilanzartistik, Geschönte Jahresrechnung, Seifenblasen
Švýcarsko	Bilanzmanipulation, Bilanzkosmetik
Holandsko	Winstegalizatie (profit equalization), Creatief boekhouden, Creatieve jaarverslaggeving, Winststuring (earnings management), Winstflattering, Verliesmaximalisatie
Itálie	Politiche di bilancio
Francie	Bricolage (DIY), Fabricated accounts, Unlimited creativity
Japonsko	Furyo Kessan (improper accounting), Funshoku (window-dressing), Kara-uri (dummy or "empty sales"), Mae-daoshi (bringing sales forward)

V předchozí tabulce jsou uvedeny pouze termíny nejpoužívanější v dané zemi. Tento výčet samozřejmě není úplný, řada autorů dává do diskuse další termíny. Další pojmy používané jako označení pro kreativní účetnictví shromáždili ve své publikaci Stolowy a Breton (2004): umění vařit účetní knihy (Bertolus, 1988), umění prezentace rozvahy (Gounin, 1991), nebo umění, jak šetřit peníze (Ledouble, 1993). Některé termíny svým významem označují jednotlivé jevy, jiné označují různými termíny stejný jev. Tato nejednotnost termínů je dána zejména historickým vývojem terminologie.

Z novější literatury lze usoudit, že za kreativní účetnictví je také považováno vyhlazování příjmů (income smoothing), řízení zisku (earnings management), vyhlazování zisku (earnings smoothing) a další. V USA se nejvíce vžil a používá termín řízení zisku (earnings management) případně kvalita zisku (earnings quality), v Evropě se dává přednost pojmu kreativní účetnictví.

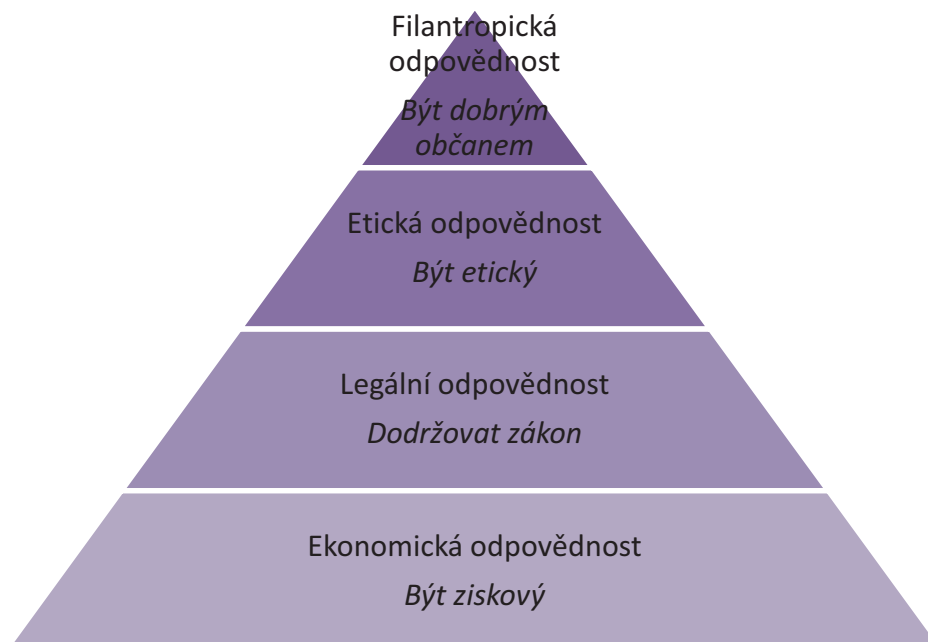
Kreativní účetnictví lze považovat za nejkomplexnější pojem, který se v souvislosti s rizikem manipulace účetních údajů objevuje. Zahrnuje totiž širokou oblast postihující vykazování nákladů, výnosů, peněžních toků ale i aktiv a závazků, tedy všeho co tvoří bytostný obsah účetní závěrky. (Tumpach, 2008)

2.3 Vymezení pojmu kreativní účetnictví a pojmů souvisejících

Pojem kreativní účetnictví a další pojmy pro tuto oblast používané není snadné definovat. Jak ale uvádí Wittgenstein (1981): „*Hranice našeho jazyka jsou hranicí našeho světa*“. Proto je nutné i pojem kreativní účetnictví nejprve studovat a pokusit se jej vymežit, než bude možné s ním dále pracovat.

2.3.1 Zařazení pojmu kreativní účetnictví v rámci společenské odpovědnosti firem

S vymezením pojmu kreativní resp. nekreativní účetnictví také úzce souvisí společenská odpovědnost firem, která zahrnuje čtyři druhy společenské odpovědnosti.

Obrázek 2 Pyramida společenské odpovědnosti firem (Zdroj: Carroll, 1991)

Motiv zisku, postupně transformovaný do teorie maximalizace zisku, je primární pobídkou pro podnikání. Není však jedinou povinností podniku. Kromě ziskovosti se od podniku očekává, že bude jednat v souladu s platnými normami a regulacemi (Putnová, 2007). Legální odpovědnost je pak spolu s ekonomickou odpovědností považována za základní pravidla volného podnikání.

Teorie stockholder je dominantní teorie firem, která je uznávána proudem neoklasických ekonomů. Spočívá v předpokladu, že podniky hrají ve společnosti ekonomickou roli. Dle této teorie dokonalá konkurence odstraní z trhu nežádoucí formy jednání (např. firmy, které nedodržují zákon). Nejznámějším zastáncem této teorie je Milton Friedman. (Robins, 2008)

Etická odpovědnost nad rámec legální odpovědnosti zahrnuje aktivity a praktiky, které jsou požadovány nebo zakázány společností, aniž by byly kodifikovány právním rámcem. (Carroll, 1991) Vzhledem k tomuto faktu není možné etické chování vymáhat, lze ho však vyžadovat (Malar, 2008).

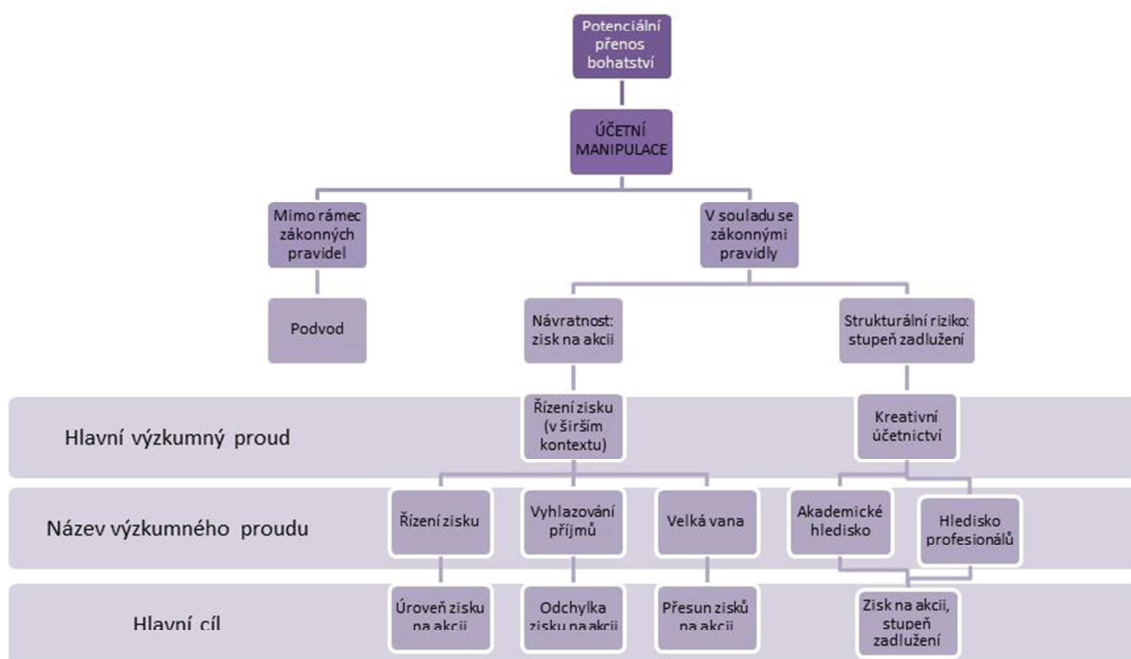
Filantropická odpovědnost pak zahrnuje podnikové aktivity, které korespondují s očekáváním společnosti, že podniky mohou být dobrými občany, tzn. např. zapojení do programu na podporu sociální péče apod. (Carroll, 1991)

Kreativní účetnictví souvisí s etickou odpovědností firem i manažerů a to zejména v oblasti ekonomické odpovědnosti. Zde je mimo jiné zahrnuto odmítání korupce a transparentnost (Putnová, 2007), které jsou součástí i poctivého čili etického účetnictví. Etické účetnictví pak také může být dáváno do souvislosti se společenskou odpovědností firem.

2.3.2 Manipulace s účetními výkazy

Bertolus (1988) zobecňuje termín kreativní účetnictví a tvrdí, že kreativní účetnictví je obvykle používáno k popisu procesu, jehož prostřednictvím využívají účetní odborníci své znalosti s cílem manipulovat číselnými údaji v účetní závěrce.

Autoři jako Stolowy a Breton (2003) patří k několika málo zájemcům o předmět kreativního účetnictví, kteří se odvažují navrhnout teoretický rámec pro pochopení účetních postupů při manipulacích (viz následující obrázek).

Obrázek 3 Rámec pro pochopení praktické manipulace s účty (Zdroj: upraveno dle Stolowy a Breton, 2003)

Za impulz považuje Stolowy a Breton (2003) potenciální přenos bohatství, který vede k účetní manipulaci. Účetní manipulaci považují autoři za genus dále uvedených pojmů. Pod pojmem účetní manipulace jsou pak zahrnuty jak manipulace nad rámec zákonných pravidel, tak manipulace, které jsou v souladu s existujícími pravidly.

Proto, aby bylo možné dále definovat pojem kreativní účetnictví, je nutné definovat nejprve pojem podvod, který se v souvislosti s kreativním účetnictvím velmi často zmiňuje.

Podvod vs. kreativní účetnictví

Pojem podvod je v první řadě uveden v § 209 trestního zákoníku. Zde konkrétně v odstavci 1 je za podvod považováno obohacení sebe nebo někoho jiného tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou.

Pojmu podvod je z pohledu trestního práva nadřazen pojem ekonomická kriminalita resp. hospodářská kriminalita. V jednom ze základních dokumentů Rady Evropy: Doporučení č. R (81) 12 k ekonomické kriminalitě, kde jsou taxativně vyjmenovány trestné činy týkající se ekonomické kriminality, jsou mimo jiné uvedeny trestné činy padělání firemních závěrek

a účetní podvody a podvody týkající se ekonomické situace a kapitálu společnosti. (Scheinost, 2004)

Obdobně Auditorický standard č. 99² definuje podvod jako úmyslné jednání, které má za následek významné nesprávnosti v účetní závěrce. Existují dva druhy podvodů, které byly brány v úvahu: chyby plynoucí z podvodného účetního výkaznictví (např. falšování účetních záznamů) a nesrovnalosti vyplývající ze zpronevěry majetku (např. krádež majetku nebo podvodné výdaje). Toto pojetí pak přejímá i mezinárodní auditorický standard ISA 240 platný v ČR. Pojetí v auditorickém standardu rozlišuje podvod jako úmyslný čin a chybu jako čin neúmyslný. (Mezinárodní federace účetních, 2006)

Oxfordský anglický slovník definuje podvod jako protiprávní nebo trestné jednání, které má za následek finanční nebo osobní zisk. (Oxford business English dictionary, 2005)

Hranice mezi kreativním účetnictvím a podvodem není zcela jasná, proto ji Stolowy a Breton (2003) rozvádějí. Účetní manipulace vystupují mezi kategoriemi věrně a poctivě zobrazené jednotky a podvodem. Podobně jiní autoři uvádějí, že kreativní účetnictví je prováděno na hraně zákona.

Naproti tomu se u některých autorů lze setkat s definováním hranice mezi podvodem a kreativním účetnictvím ostřeji.

Podvod nastane, když se někdo dopustí protiprávního činu. Pokud jde o účetní závěrky, například zhotovení falešných faktur ke zvýšení obrátu podniku je podvod. Americká národní komise pro podvodné finanční výkaznictví definuje podvodné účetní výkaznictví jako úmyslné nebo nezodpovědné chování, jednání, nebo opomenutí, které vyústí ve významně zavádějící účetní závěrku. (Report of the National Commission on Fraudulent Financial Reporting, 1987)

Merchant (1987) ve své publikaci definuje to, co považuje za skutečné podvody tj. padělání nebo pozměňování dokladů, odstranění transakcí z evidence, záznam falšované transakce nebo zamlčení důležité informace.

Podvod byl definován i Asociací certifikovaných vyšetřovatelů podvodů (Association Certified Fraud Examiners) v roce 1993 jako záměrné zkreslování finanční situace podniku, docílené pomocí záměrné nesprávnosti nebo vynecháním částky v účetní závěrce s cílem oklamat uživatele účetní závěrky.

² Auditorický standard č. 99 pro posouzení podvodu při auditu účetní závěrky (SAS No. 99) vydaný Americkým institutem certifikovaných účetních AICPA v roce 2002.

V akademické oblasti definují hranici mezi podvodným a nepodvodným účetnictvím například Dechow a Skinner (1995). Jejich kategorie jsou v zásadě dvě: v rámci účetnictví a mimo rámec účetnictví. Praktiky mimo rámec účetnictví považují za podvodné. V rámci účetnictví pak rozlišují tři kategorie: konzervativní účetnictví, neutrální účetnictví a agresivní účetnictví. Čili podle jejich názoru kreativní účetnictví zůstává v rámci účetnictví a podvody jsou z něj vyčleněny.

Podobně později definuje hranici mezi podvodem a kreativním účetnictvím Stolowy a Breton (2003). Účetní manipulace je uvážené používání volby v účetnictví a navržení transakcí tak, aby ovlivnily bohatství společnosti tedy politické náklady³, náklady na kapitál, nebo se přiblížily plánovaným výsledkům. Manipulace, které jsou provedeny nad rámec platných právních předpisů, jsou podvodem. Účetní manipulace vztahující se na pojmy řízení zisku (resp. vyhlazování příjmů), nebo obecně kreativní účetnictví, zůstávají v mezích zákona.

Rozlišování hranice mezi podvodným účetnictvím a kreativním účetnictvím, tedy těmi operacemi, které jsou v mezích zákona je podobné i u dalších autorů. Jak uvádí Amat a kol. (2004), relativní účetnictví zahrnuje transformaci finančních účtů pomocí účetních rozhodnutí, odhadů a dalších postupů povolených účetními předpisy.

Zákon v předchozích definicích kreativního účetnictví zůstává nedotčen, řada autorů se však obrací nejen na literu zákona, ale i na jeho myšlenku.

Účetní proces se skládá z řešení mnoha věcí a názorů na řešení konfliktů mezi soutěžícími přístupy k prezentaci výsledků. Dochází k řadě finančních událostí a transakcí. Tato flexibilita poskytuje příležitost pro manipulaci, klam a omyl. Tyto prvky praktikované méně ohleduplně k účetní profesi jsou popisovány jako kreativní účetnictví. Postupy účtování použité v kreativním účetnictví neporušují zákon nebo účetní standardy, a proto jsou v souladu se zákonem, ale ne v souladu s jeho duchem. (Jameson, 1988)

Chce-li se podnik chovat v účetnictví legálně, výklad zákona musí být v souladu s duchem normy, nebo v opačném extrému, duch zákona musí být napnut tak, aby zahrnul literu zákona. Účetnictví v tomto případě může být chybné, ale nikdy podvodné. (Dechow a kol., 1995)

Shah (1996) při definici pojmu kreativní účetnictví klade důraz na skutečnost, že vedení podniku využívá nejasností v legislativě s cílem vytvořit vlastní obraz o podniku, podle jejich

³ Hypotéza politických nákladů (political costs) předpokládá, že podniky mají tendenci upravovat svůj zisk směrem dolů, tak aby podnik nepřitahoval mnoho pozornosti regulačních orgánů.

preferencí. Jinými slovy, finanční výkonnost je upravena pomocí porušování ducha právních předpisů (nikoliv porušování zákonů).

Naproti tomu Dechow a kol. (2000) později tvrdí, že, představa, že kreativní účetnictví může být vedeno v mezích zákona je v souladu s akademickou definicí, zatímco nahlížet na něj je třeba stejně jako na podvod, protože tato činnost v rámci zákona může mít nepříznivé důsledky pro manažery a firmy. Důvod proč se akademici uchylují k jasnému rozlišování mezi podvodem a kreativním účetnictvím v rámci zákona vidí v tom, že podvod jasně dokazuje úmysl oklamat. Zatímco u kreativního účetnictví v mezích zákona je úmysl oklamat jen těžko prokazatelný.

Novější publikace se ale opět vrací k rozšíření pojmu kreativní účetnictví i na podvodné jednání. D. O'Regan (2004) chápe pod pojmem kreativní účetnictví manipulaci účetní závěrky prostřednictvím vynalézavých anebo nezvyklých účetních postupů. Metody kreativního účetnictví mohou i nemusí porušovat všeobecně uznávané účetní zásady.

V publikacích jsou tedy patrné dva základní směry. Jedním z nich je vyčlenění pojmu podvod mimo rámec kreativního účetnictví a zaměření tohoto na techniky pohybující se v mezích zákona nebo na jeho hraně. Druhý směr naopak podvod jako takový zahrnuje do oblasti kreativní účetnictví, čili nadřazuje pojem kreativní účetnictví nad pojmy zahrnující jak techniky v mezích zákona, tak praktiky mimo zákon s odůvodněním porušení ducha zákona. V posledních letech se autoři kloní spíše ke druhému směru. A to i z důvodu neshodnosti oddělit záměrné a nezáměrné účetní manipulace.

Breton a Tafler (1995) navíc tvrdí, že pro jednotlivé zúčastněné strany může být obtížné nebo nemožné rozeznat skutečnost a efekt účetních manipulací, kvůli nedostatečným osobním dovednostem, lhostejnosti nebo neochotě zapojit se do podrobné analýzy. V závěru své studie prokazují, že vnímání pojmu kreativní účetnictví analyticky je poněkud nedostačující.

Stolowy a Breton (2003) rozlišují účetní manipulace (v pojetí této dizertační práce tedy pojem kreativní účetnictví v širším slova smyslu) na řízení zisku (v širším pojetí termínu) a kreativní účetnictví (v užším pojetí termínu). Kreativní účetnictví v tomto užším pojetí zahrnuje techniky window dressing tedy bilanční úpravy. Řízení zisku v jeho širším pojetí pak podle jejich názoru zahrnuje samotné řízení zisku v užším slova smyslu (tedy ovlivnění hospodářského výsledku), techniky vyrovnání příjmů a hypotézu velké vany v účetnictví.

Bilanční úpravy

S pojmem window dressing (ve volném překladu bilanční úprava) je používán zejména ve Velké Británii. Zde je pojem obecněji používán pro kreativní účetnictví jako takové. Proto jej při definování řada autorů na úroveň kreativního účetnictví staví.

Příkladem může být definice institutu certifikovaných účetních Anglie a Walesu (ICAEW), který definoval pojem window dressing v roce 1986 jako takové vedení účetnictví, při nichž finanční výkazy podávají zavádějící nebo nereprezentativní obraz o finanční situaci podniku.

Podobně ze slovníku finančního výkaznictví. „*Window dressing je takové vedení transakcí, jehož cílem je vytvoření příznivějšího obrazu o finanční situaci společnosti ve výkazech finančního účetnictví, než jaká je ve skutečnosti.*“ (Angus a kol., 1996)

Cílevědomá činnost managementu spojená s aplikací promyšlených postupů, metod a forem bilancování v účetnictví účetní jednotky (v autorčině pojetí při dodržení všech platných účetních zásad a základních předpokladů účetnictví) se označuje jako bilanční politika. (Šlosárová, 2006)

V Evropě je pojem window dressing používán ve spojitosti s operacemi týkajícími se rozvahy.

Řízení zisku

Ve Spojených státech amerických se více vžil pojem earnings management tedy řízení zisku. I tento pojem je v některých definicích stavěn na úroveň kreativního účetnictví.

Informační perspektivy jsou základním prvkem studie z roku 1989 nazvané *Výklad jevu řízení zisku*. Konflikt je vytvořen na základě informační asymetrie, která existuje ve složité podnikové struktuře mezi privilegovaným managementem a vzdálenějšími zúčastněnými stranami. Manažeři se mohou rozhodnout využít svého výsadního postavení v jejich vlastní prospěch, protože spravují finanční výkaznictví. Informační perspektiva předpokládá, že zveřejňované účetnictví má informační obsah, který má hodnotu pro zúčastněné strany při poskytování užitečných signálů. Schipper (1989) v této studii uvádí, že řízení zisku může být zaměřeno s pojmem zpřístupněné řízení (disclosure management), ve smyslu cílevědomé intervence v procesu finančního výkaznictví.⁴

⁴ Pozn. Tento přístup vylučuje kategorie vyhlazování v kreativním účetnictví, které zahrnují zpoždění nebo urychlení transakcí tak, aby mohly být uvedeny v dřívějším nebo pozdějším účetním období.

Jinde (a zejména v Evropě) je řízení zisku chápáno spíše jako úprava hospodářského výsledku, účelově je tedy zaměřeno na výkaz zisků a ztrát.

Definici řízení zisku z pohledu managementu sestavil Rockness (1994). Ten definuje řízení zisku jako jakékoliv akce vycházející z řízení, které mohou narušit zisky, a které jsou důsledkem ekonomické reality. Upozorňuje na skutečnost, že všechny tyto nucené přístupy mohou mít negativní důsledek pro finanční stabilitu ekonomických subjektů.

Healy a Wahlen (1999) tvrdí, že řízení zisku nastává tehdy, když manažeři použijí rozhodování ve věci finančního výkaznictví a strukturování transakcí s cílem poskytnout zavádějící finanční zprávy některým zúčastněným stranám tak, aby ovlivnili výkonnost podniku, nebo budoucí obchody, které závisí na vykázaných výsledcích.

Velká vana

S kreativním účetnictvím úzce souvisí teorie big bath accounting (ve volném překladu teorie velké vany, nebo velké lázně v účetnictví).

Healy (1985) definuje pojem velká vana v účetnictví, tedy určitý propad v účetních datech. Tato velká vana předchází manipulaci s účetními daty a představuje pokles některých ukazatelů před rokem, ve kterém byly manipulace s účetními daty zahájeny. Pomocí propadu v účetnictví je možné dokazovat techniky vyhlazování příjmů. Healy tedy chápe velkou vanu spíše jako příčinu, po níž následují techniky kreativního účetnictví s cílem odbourat velké propady finančních ukazatelů.

Naopak jako důsledek kreativního účetnictví vnímají velkou vanu autoři Blake a kol. (1995). Ti vychází z názoru, že některé podniky mohou mít snahu vykázat v jednom roce maximální ztrátu tak, aby budoucí roky podnik vykázal zlepšení finančních ukazatelů.

Obecně v literatuře je pojem chápán jako jeden z determinantů výskytu kreativního účetnictví.

Kvalita zisku

Nejnovější články se soustředí na vytýčení kvality (užitečnosti) zisku (z anglického earnings quality). Jde o nový pojem, který se v současnosti používá i v souvislosti s kreativním účetnictvím stále častěji a to zejména v anglicky mluvících zemích. Pojem úzce souvisí s pojmem řízení zisku. V literatuře je chápán pojem kvalita zisku jako pojem nadřazený pojmu řízení zisku.

Užitečnější (kvalitnější) zisk poskytuje více informací o výkonnosti podniku, které jsou relevantní pro konkrétní rozhodnutí. V oblasti kvality zisku zejména pak v oblasti řízení zisku (které lze v souladu s trendem v literatuře považovat za část spadající pod oblast kvality zisku) v posledních letech přibýlo mnoho nových studií. Jejich přehledné shrnutí za posledních dvacet let provedl Dechow a kol. (2010).

Z údajů účetní závěrky by měla být čitelná schopnost podniku pokračovat v činnosti a nejen to. Mělo by být možné i posoudit, jak bude toto pokračování v činnosti úspěšné. To za předpokladu, že je účetní závěrka zpracována a postavena na předpokladu nepřetržitého pokračování podniku v činnosti (going concern). (Zemánková a Fedorová, 2010)

Kvalitnější zisk tedy umožňuje lépe odhadovat schopnost pokračování podniku v činnosti a jeho úspěšnost v budoucnosti. V kontextu pyramidy společenské odpovědnosti firem jej pak lze chápat na úrovni filantropické odpovědnosti.

Vyhlazování příjmů

V literatuře se v poslední době objevují i pokusy definovat kreativní vykazování finančních toků, tak aby žádný z finančních výkazů nebyl z kreativního účetnictví vynechán.

Kreativní vykazování finančních toků je jakýkoliv (nebo všechny) z kroků využitých na ovlivnění úsudku o průběhu provozních peněžních toků, přičemž současně poskytuje zavádějící signály o schopnosti podniku generovat udržitelné peněžní toky. (Mulford a Comiskey, 2005)

Definování kreativního účetnictví skrze praxi se věnuje Barnea, Ronen a Sadan (1976). Jejich výsledkem definice kreativního účetnictví jsou vyhlazené příjmy. Nicméně autoři považují vyhlazování příjmů za oprávněné, pokud dochází k velké fluktuaci zisků nad ekonomickou realitu.

Alice Šrámková, předsedkyně Komory certifikovaných účetních uvádí, že výkaz peněžních toků jako jediný nelze manipulovat (Komora certifikovaných účetních, 2013). Nicméně je-li tento výkaz sestavován pouze nepřímou metodou ze zmanipulované rozvahy a výkazu zisků a ztrát, pak je zmanipulován taktéž.

Forenzní účetnictví

Význam slova forenzní je vztahující se k použití vědeckých a technologických postupů při zjišťování, prokazování a vyšetřování skutečností a ověřování důkazů v rámci trestního a občanského práva. (Nový akademický slovník cizích slov, 2008). Forenzní účetnictví nazývané

někdy též investigativní účetnictví se pak zabývá vyšetřováním podvodů v účetnictví. Forenzní účetnictví je definováno jako činnosti spojené s identifikací, evidencí, získáváním, tříděním, vykazováním a ověřováním minulých finančních údajů nebo jiných účetních činností umožňující řešení stávajících nebo budoucích právních sporů nebo používání takových minulých finančních údajů pro plánování budoucích právních sporů (Cali, 2013). Jedná se o novou vědní disciplínu, jež souvisí s kreativním účetnictvím v oblasti jeho identifikací a prokazování. Podmínkou pro jeho použití je znalost pravidel dokazování a vyšetřovacích technik s cílem sestavit písemnou zprávu, která je podkladem pro soudní řízení. Podobně je pak používán i pojem forenzní audit, tedy audit provedený s cílem odhalit účetní podvody.

2.3.3 Komplexní definice kreativního účetnictví

Předchozí termíny a definice se zaměřují vždy na popis konkrétního pojmu zaměřenou na dílčí část kreativního účetnictví. V předchozím textu jsou termíny seřazeny víceméně podle zacílení technik kreativního účetnictví na konkrétní výkaz. Protože ale účetnictví pracuje se základními principy podvojnosti a souvztažnosti, které mezi výkazy zajišťují vazby, musí být na pojem kreativní účetnictví nahlíženo komplexně.

Pokus o komplexní popis pojmů v oblasti manipulace s účetními daty se pokusil poskytnout Naser (1993). Ten se domnívá, že „*kreativní účetnictví je:*

- 1) *proces, v němž, je finanční účetnictví transformováno z toho, co je, do podoby jakou si přeje jeho sestavitel s využitím stávajících pravidel, případně ignorováním některých, nebo všech z nich.*
- 2) *proces, jehož prostřednictvím se transakce uskuteční takovým způsobem, že umožňuje vytvoření požadovaného účetního výsledku.“*

Pojem kreativní účetnictví je v současnosti v účetní literatuře chápán jako zneužívání účetnictví (Krupová, 2001). Kreativní účetnictví je přístup, který umožňuje účelové zkreslení ekonomického stavu podniku zobrazeného v účetnictví (Tumpach, 2008).

Z mnohem širšího pohledu dokonce vnímají pojem kreativní účetnictví autoři článku „Kreativní účetnictví: etické otázky mikro- a makro- manipulací“ Gowthorpe a Amat (2005). Termín makro-manipulace používají k popisu situace, kdy podniky lobbují u regulačních orgánů s cílem přesvědčit je, aby vytvořili regulaci, která je příznivá pro jejich zájmy. Za mikro-manipulaci pak označují takové řízení podniku, které vede k vykazování zkreslených výkazů na úrovni účetní jednotky.

Bohužel dodnes není pojem kreativní účetnictví a pojmy související definovány zcela jasně. Jak uvádí Balaciu a kol. (2009). „*Na konci našeho výzkumu, můžeme konstatovat, že neexistuje žádná jednomyslně přijatá teorie na mezinárodní nebo evropské úrovni o tom, co je, co představuje kreativní účetnictví, nebo které jsou to základními principy.*“

2.3.4 Společné rysy definic

V definicích jednotlivých pojmů uvedených v přecházejícím textu lze vysledovat několik společných rysů.

- **Účelové zkreslení finančních výkazů.** To umožňuje dosahovat některých cílů jako např. získání nebo udržení investorů, získání nebo udržení obchodních vztahů, získání úvěrů, osobní prospěch manažera atd.
- Úpravy, které vyplývají z tohoto finančního inženýrství, jsou zaváděny shodně s jejich výskytem **v rozvaze podniku a výsledku hospodaření.** (Balaciu a kol., 2009). Dodatek lze jen výkaz o peněžních tocích.
- **Možnost využití různých účetních metod:** některé účetní předpisy umožňují, aby si podnik vybral mezi různými účetními metodami, z nichž každá může ve finančních výkazech vykázat jiné výsledky.
- **Subjektivita v rozhodování:** některé položky v účetnictví zahrnují míru odhadu, predikce. V takovém případě je možné, že účetní odhadne částku na základě subjektivního rozhodnutí jinak, než by ji rozhodla jiná osoba. V tomto směru lze zmínit i použití určité představivosti účetních odborníků, aby vysvětlili právní ekonomické a finanční inovace.
- V souvislosti s kreativním účetnictvím a to jak s kreativním účetnictvím v rámci zákona tak s účetními podvody je častá také zmínka o **nepoctivosti účetních.**
- Důležitým atributem kreativního účetnictví zmiňovaným prakticky ve všech definicích pojmů souvisejících s kreativním účetnictvím je **úmysl.** Jak uvádí Dechow a Skinner v roce 2000 většina definic se zabývá záměrem některých zúčastněných stran ovlivnit účetní data, což je záměr těžce dokazatelný.

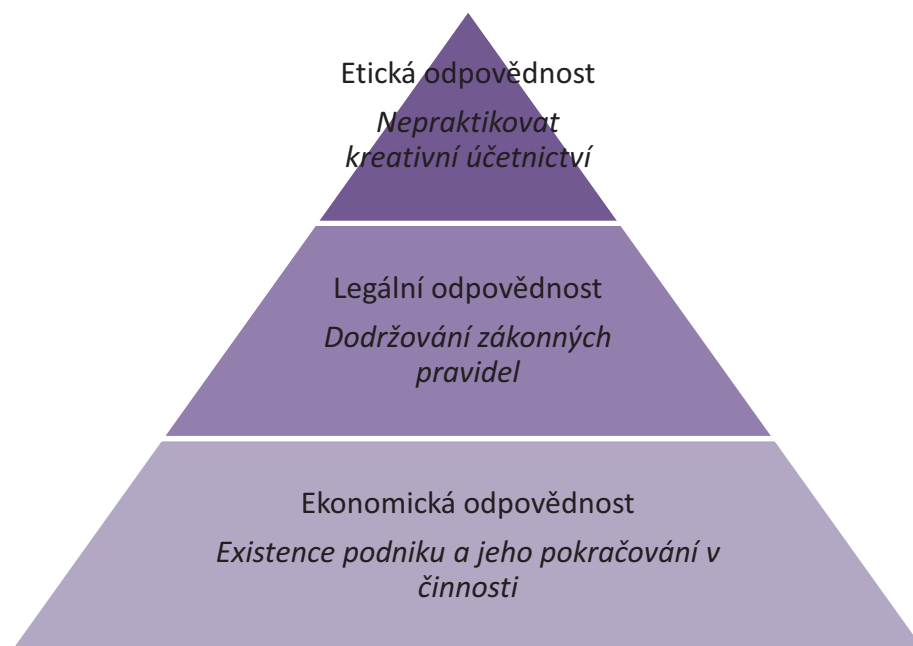
2.3.5 Pojetí kreativního účetnictví v dizertační práci

Ve vymezení pojmu kreativní účetnictví se v historii cesty autorů různí. Původní snahy vedly k vyčlenění podvodů z kreativního účetnictví (např. Stolowy a Breton, 2003; Dechow a Skinner, 1995; Amat a kol., 2004 nebo např. Auditorské standardy). Tyto byly některými autory rozšířeny z čistě podvodných jednání i na porušení litery zákona (např. Jameson, 1988; Dechow a kol. 1995; Shah, 1996). Nicméně novější publikace (např. O'Regan, 2004 nebo Tumpach, 2008) pojem kreativní účetnictví rozšiřují a podvod jako takový, zařazují do termínu kreativní účetnictví spolu s operacemi v rámci zákona.

S tímto pohledem je možné souhlasit. Je-li použito kreativního účetnictví, pak je porušen zákon ve smyslu věrného a poctivého zobrazení podniku. Takovéto porušení zákona je možné postihnout v rámci legislativy ČR správcem daně tak, jak je uvedeno dále v podkapitole vnímání rizika při využití praktik kreativního účetnictví, kde jsou uvedeny sankce související s využitím kreativního účetnictví. Kreativní účetnictví je nutné chápat negativně jako zneužití postupů a metodiky účetnictví, proto je možné podvody zahrnout do kategorie kreativního účetnictví jako jednu z nejhorších aktivit v této oblasti.

Řada výzkumů v oblasti kreativního účetnictví se z důvodu neshodnosti prokázání záměru manipulovat s daty soustředí spíše na účetní podvody, než na operace v mezích zákona. Důvod je očividný, podvod lze dokázat o něco snadněji, než kreativní účetnictví v rámci zákona. Navíc nebezpečnost postupů, které nejsou v souladu se zákonem, je zajisté větší než nebezpečnost využití technik v rámci zákona. Tato tvrzení vychází z některých výzkumů, které byly provedeny v oblasti kreativního účetnictví.

Například Elitzur (2010) poukazuje na roli etiky v rozhodování manažerů. Podobně jako byla sestavena pyramida společenské odpovědnosti firem lze i jednání v oblasti účetnictví zahrnout do podobné pyramidy účetní odpovědnosti firem. (viz následující obrázek).

Obrázek 4 Pyramida účetní odpovědnosti firem (Zdroj: vlastní zpracování)

Ekonomická odpovědnost firem v pyramidě účetní odpovědnosti firem zahrnuje existenci podniku a jeho pokračování v činnosti, čili jeho existenci v současnosti a budoucnosti. Legální odpovědnost firem pak předpokládá dodržování zákonných pravidel. Etická odpovědnost firem zahrnuje situaci, kdy se podnik chová eticky a nepraktikuje tedy kreativní účetnictví.

Pojetí této dizertační práce je soustředěno na třetí úroveň pyramidy tedy na etickou odpovědnost. Předpokladem etické odpovědnosti je existence podniku a jeho předpokládané pokračování v činnosti, dodržování zákona a etické chování při sestavování účetní závěrky.

V práci je postupováno vylučovacím způsobem. Práce se konkrétně soustředí na činnosti, které lze vyloučit z této třetí úrovně tedy na praktiky kreativního účetnictví. Jinými slovy na praktiky, které jsou mimo rámec účetnictví, čili není dodržena legální odpovědnost, nebo které jsou neetické, čili není splněna etická odpovědnost. Taková situace v některých případech může vést až k tomu, že v budoucnu nebude splněna ekonomická odpovědnost, čili podnik nepokračuje v činnosti. To je však otázkou budoucnosti, na kterou nelze v tuto chvíli odpovědět. V práci je tedy uvažováno v kontextu současnosti, tedy za předpokladu, že podnik aktuálně existuje.

Na vrcholu pyramidy sociální odpovědnosti firem je pak odpovědnost filantropická. Z pohledu účetnictví by se mohlo jednat o poskytování kvalitních informací účetní závěrky. Filantropická odpovědnost čili poskytování kvalitní účetní závěrky nad etickou odpovědnost by pak předpokládalo sdělení dalších informací, jež mají vliv na pokračování podniku v jeho

činnosti a o úspěšnosti tohoto podnikání jako jsou například informace a aktuální hodnotě majetku v reálných cenách.

Tato čtvrtá úroveň není předmětem dizertační práce ze dvou důvodů. V první řadě filantropie v pravém slova smyslu tedy lidumilnosti a dobročinnosti nemá v účetnictví význam. V druhé řadě v současnosti není dostatečně ošetřena třetí úroveň čili etická odpovědnost.

V této dizertační práci je pojem kreativní účetnictví chápán v souladu s definicemi Nasera z roku 1993, Krupové z roku 2001, O'Regana z roku 2004 a Tumpacha z roku 2008 jako ***zneužití účetních metod a využití účetních manipulací na úrovni podniku s cílem ovlivnit finanční výkazy tak, aby podávaly uživatelům finančních výkazů zkreslené informace o podniku.***

Pojem kreativní účetnictví je tedy chápán jako genom pojmů bilanční úprava, řízení zisku a kreativní vykazování peněžních toků. Za zneužití účetních metod a využití účetních manipulací pak jsou považovány jak procesy a transakce, které jsou v souladu se zákony a dalšími předpisy, tak manipulace nad rámec zákona tedy podvody.

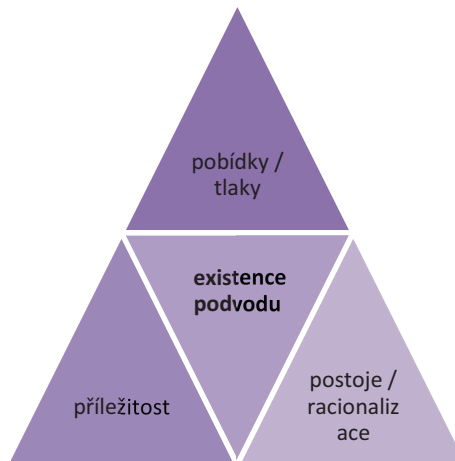
2.4 Předpoklady vzniku kreativního účetnictví

Žádný z jednotlivých faktorů, u nichž je přirozeně vnímán vliv na kreativní účetnictví i u těch, u kterých je příčinná souvislost prokázána výzkumem, nelze považovat za jediný důvod existence kreativního účetnictví. Existence tohoto fenoménu je souborem několika příčin.

Tumpach (2008) se domnívá, že riziko kreativního účetnictví se naplní tehdy, když jsou splněny tři předpoklady:

- 1) **Existence motivu.** Motivem pro manipulaci s účetními údaji je především snaha o prezentaci příznivějších ekonomických výsledků.
- 2) **Příležitost** použít manipulativní postupy, které jsou v souladu s existujícím motivem.
- 3) **Vnímání rizika sankcí jako nízkého.** Vnímání rizika jako nízkého může být ovlivněno subjektivním pocitem a reálně nízkým rizikem. Reálně nízké riziko nastává v takové situaci, kdy je nízké riziko detekce manipulace, nebo je nízké riziko dosahu sankce (nízké sankce, redukováná možnost udělení sankce, nízká vymahatelnost sankce). Vnímání rizika sankcí jako nízkého úzce souvisí s obecným povědomím o prostředí k podnikání.

Ravisankar a kol. (2011) uvádějí trojúhelník předpokladu podvodu velmi podobně, viz následující obrázek.

Obrázek 5 Předpoklad existence podvodu (Zdroj: Ravisankar a kol., 2011)

Shrnutí kategorií rizika podvodů a s tím související rizikové faktory podvodu jsou uvedeny i v Auditorském standardu SAS č. 99, který je platný v USA a z něhož vychází i mezinárodní auditorský standard ISA 240 platný v ČR. Standard popisuje v souladu s vnímáním Tumpacha podvodný trojúhelník. Ten obecně říká, že když dojde k podvodu, jsou splněny tři předpoklady:

1. **existuje motiv**, nebo tlak, který poskytuje důvod ke spáchání podvodu,
2. je zde **příležitost** (možnost) dopustit se podvodu (např. absence kontroly, neefektivní kontroly, nebo schopnost řízení vyřadit ovládací prvky),
3. **lidé**, kteří se dopouštějí podvodu, mají **postoj**, který jim umožní racionalizovat podvod.

Podobné třídění lze vysledovat i ve výzkumu Comunale a kol. (2010). Ti nejprve aktualizovali rizika podvodu a faktory rizika podvodu z výzkumu provedeného Linem (2003) tak, aby odpovídaly v tu dobu již v USA platnému Auditorskému standardu č. 99, za druhé přidali pravidlo validity modelu, vycházející z nutnosti uvědomit si, že ne všechny rizikové faktory svědčí o podvodu stejně. Nově mimo podvodné účetní výkaznictví do výzkumu přiřadili i rizika a faktory podvodu v podobě zpronevěry majetku. Použité kategorie rizika podvodů a s tím souvisejících rizikových faktorů jsou uvedeny dále.

Tabulka 2 Kategorie rizika podvodu definovaných SAS č. 99 a s tím související rizikové faktory podvodu. (Zdroj: Comunale et. al., 2010)

		Typ podvodu	
		Podvodné finanční výkaznictví	Zpronevěra majetku
Podmínky	Pobídky a tlaky	ohrožení finanční stability nebo ziskovosti	osobní finanční závazky vedení a zaměstnanců s přístupem k hotovosti či jiným aktivům, které je možné odcizit
		nadměrný tlak řízení podniku na splnění očekávání	nežádoucí osoby mají přístup k hotovosti či jiným odcizitelným aktivům, nebo existují nežádoucí vztahy mezi osobami s přístupem k těmto aktivům
		osobní finanční situace manažera je ohrožena výkonností podniku	
		nadměrný tlak managementu nebo zaměstnanců na splnění finančních cílů, které požaduje vedení	
	Příležitosti	obor podnikání poskytuje příležitost zúčastnit se podvodného jednání	některé charakteristiky nebo existující okolnosti
		neefektivní kontrola řízení	nedostatečná kontrola aktiv s vysokým rizikem zneužití
		nestabilní organizační struktura	
		nedostatečné vnitřní kontrolní prvky	
	Postoje/ racionalizace	existence postojů a racionalizací ze strany členů vedení nebo zaměstnanců, které jim umožní zapojit se do podvodného jednání, nebo takové jednání odůvodnit.	existence postojů a racionalizací ze strany zaměstnanců, které jim umožňují ospravedlnit zpronevěru majetku.

V souladu s prací Tumpacha (2008), pojetím auditorských standardů a výzkumem Comunale a kol (2010) jsou v této dizertační práci existence motivu, existence příležitosti a vnímání rizika považovány za základní předpoklady vzniku kreativního účetnictví.

2.4.1 Motivy praktikovat kreativní účetnictví

Prvním předpokladem je tedy motiv praktikovat kreativní účetnictví. Tyto motivy lze v zásadě rozdělit na dvě kategorie a to motivy interní a motivy externí.

Interní motivy

Na praktikování kreativního účetnictví v konkrétním podniku může mít zájem řada aktérů. Z dostupné literatury se však jako skupina, která má na zavedení praktik kreativního účetnictví největší zájem, jeví vlastníci a někteří zaměstnanci, zejména pak manažeři podniku. Tento motiv tedy pochází zevnitř podniku a lze jej považovat za motiv interní.

Očividnou příčinou jejich motivace k použití technik kreativního účetnictví je snaha o maximalizaci zisku. Manažerské chování je však ovlivněno mnoha faktory, proto i snahy manažerů mohou být různé. Jejich cílem manažerů nemusí být nutně pouze maximalizace zisku, ale maximalizace užitečnosti manažera. (Krupová, 2001)

V souladu Porcanem a kol. (2011) jež se zabýval vlivem kulturního prostředí na daňové úniky, Statman (2008) uvádí, že lidé s nižšími příjmy mohou mít vyšší touhu zařadit se mezi obyvatele s příjmy vyššími a mají tak vnitřní motiv k podvodům větší, jsou dokonce ochotni přijmout vyšší riziko při podvádění.

Studie Beasleyho (1996) prokazuje, že častější důkazy o podvodném jednání byly prokázány u společností, u nichž je generálním ředitelem stejná osoba, která je zároveň předsedou představenstva. Zapojení vedoucího pracovníka do podvodu potvrzuje také Beasley a kol. (2000).

V nedávné době byla publikována studie autorů Hadaniho, Goranova a Khanato (2011). Tato studie zkoumá vliv aktivity akcionářů na řízení zisku. Jejich studie prokázala, že aktivita akcionáře koreluje s řízením zisku ve společnosti a dále, že velikost podniku má negativní vztah k řízení zisku, naopak růst podniku zvyšuje aktivity v oblasti řízení zisku.

Studie Lynche a kol. (2011) mimo jiné hodnotila zapojení vedoucích pracovníků a IT pracovníků do podvodů. V 64 % byl do podvodu zapojen generální ředitel, finanční ředitel nebo zakladatel podniku (což je dle jejich výzkumu významný nárůst po vydání zákona Sarbanes-Oxleyova).

Markarian a Pozza (2008), provedli empirický výzkum s důrazem na motivační faktory manipulace s výsledky hospodaření u rodinných firem. Prokázali, že firmy, kde je kapitál většiny členů rodiny, jsou motivovanější k vyhlazování příjmů, než podniky kde není kapitál většiny členů rodiny.

S interními motivy zajisté úzce souvisí i povaha a charakter osoby samotného manažera případně zaměstnance, který konkrétní kreativní techniky používá. Na tuto oblast se taktéž zaměřuje v poslední době řada výzkumů. Například Elitzur analýzou zjistil, že etika hraje důležitou roli při rozhodování manažerů. Studie dále prokazuje, že akcionáři mají zájem na vyvolání aktivit souvisejících s řízením zisků a příjmů, protože to zvyšuje jejich bohatství (Elitzur, 2010).

Některé studie dokládají, že kreativní účetnictví je důsledkem tendence vykázat predikované výsledky hospodaření. Vykázání nižšího než předpokládaného zisku, nebo zisku

nižšího než v předchozím roce má významný vliv na hodnotu akcií podniku, proto jsou manažeři motivováni vykazovat výsledky lepší. (Dechow a Skinner, 2000)

Pokud je ohodnocení některých zaměstnanců resp. manažerů vázáno na vykázané výsledky společnosti, pak je jasná jejich motivace k manipulaci s výsledky společnosti. V praxi se lze setkat se situací, kdy je manažer ohodnocen v závislosti na výsledku společnosti, dosáhne-li společnost minimální úrovně zisku, pak dostává takový manažer bonus až do maximální výše. Takto ohodnocený manažer může mít následující tendence.

- Pokud výsledky podniku jsou mezi hranicí minimálního a maximálního zisku, na kterém je vázáno ohodnocení manažera, pak manažer vybere takové metody, které povedou k maximalizaci zisku až na úroveň maximální hranice, ze které dostává bonus. (Amat a kol., 2000)
- Pokud je dosažený výsledek společnosti pod minimální úrovní, pak se manažer bude snažit o maximalizaci těchto opatření, která v budoucnosti povedou k zisku. (Amat a kol., 2000)
- Pokud je vykázaný výsledek nad maximální úrovní, pak manažer využije metod tak, aby bylo dosaženo pouze maximální hranice, tím si připraví půdu pro vykázání lepší hospodářského výsledku v budoucnosti. (Amat a kol., 2000)
- Nastupuje-li do podniku nový manažer, může mít tendenci v roce nástupu vykázat horší výsledky, tak aby odpovědnost zůstávala na jeho předchůdci. Manažer tak opět získává prostor pro prokázání svého pozitivního vlivu na podnik. (Dahi, 1996)
- Použití kreativního účetnictví je také jednou z cest oddálení hrozícího úpadku špatného manažera. (Krupová, 2001)

Veiga, Golden a Dechant (2004) ve svém výzkumu uvádí, že ve vedení podniků se většina (83%) respondentů dotazníku domnívá, že je přijatelné upravovat pravidla, která jsou zastaralá nebo dvojznačná, zatímco 74 % respondentů si myslí, že je toto přijatelné, aby bylo dosaženo výkonnostních cílů podniku. Autoři v článku uvádějí deset důvodů, proč manažeři neupravují pravidla. Mezi třemi nejvýznamnějšími jsou strach ze ztráty pozice, možnost zničení jejich reputace a osobní kodex.

Faktory, které tedy ovlivňují konkrétní manažery (zaměstnance) případně vlastníky k využití technik kreativního účetnictví mohou být následující:

- Navázání ohodnocení resp. potrestání manažerů (zaměstnanců) na základě výše vykázaného zisku a dalších ukazatelů výkonnosti podniku. U akcionářů je tento motiv jednoznačný.
- Rizikovým faktorem je pak výměna manažerů (zaměstnanců), ohodnocených na základě výsledků podniku.

V dostupné literatuře nejobsáhlejší výčet faktorů ovlivňujících vnitřní motivy poskytují Comunale a kol. (2010).

- Faktor: nadměrný tlak řízení podniku na splnění očekávání:
 - ziskovost nebo trend na úrovni očekávaných předpokladů analytikům investorů, významných věřitelů apod. nebo příliš optimistické výroční zprávy,
 - potřeba získat další dluhopisy nebo jiného financování na udržení konkurenceschopnosti,
 - mezní schopnost plnit požadavky burzy cenných papírů nebo splácet dluhy,
 - zdánlivě nebo skutečně nežádoucí účinky zpráv o špatných finančních výsledcích na probíhající zakázky.
- Faktor: osobní finanční situace manažera je ohrožena výkonností podniku:
 - významné finanční zájmy podniku,
 - významné náhrady (např. bonusy, opce, podíly na zisku) závislé na dosažení výsledků podniku (zisku, provozního výsledku, ceny akcií, finanční situace, peněžním toku),
 - osobní záruky dluhů účetní jednotky.
- Faktor: nadměrný tlak na management nebo provozní zaměstnance na splnění cílů stanovených vedením.
- Faktor: nestabilní organizační struktura:
 - obtíže při určování organizace nebo jednotlivců, kteří mají podíl na kontrolování podniku,
 - příliš složitá organizační struktura,
 - vysoká fluktuace vrcholového vedení.
- Faktor: neefektivní kontrola řízení:
 - řízení jednou osobou nebo malou skupinou osob,

- neefektivní vedení nebo vnitřní kontrolní orgány pro dohled nad finančním výkaznictvím.
- Faktor: nedostatečné vnitřní kontrolní prvky:
 - nedostatečné sledování kontrol včetně automatizovaných kontrol,
 - vysoká míra fluktuace zaměstnanců na pozicích vedení účetnictví, interní audit, nebo informační technologie,
 - neefektivní účetní a informační systémy.

Z některých uvedených faktů lze zjednodušeně řečeno usoudit, že omezení kreativního účetnictví je možné pomocí eliminace navázání ohodnocení manažerů (zaměstnanců) na základě výsledků podniku. Navázání ohodnocení manažerů na výkon podniku je však mnohem hlubší, než by se mohlo na první pohled zdát. Za navázání ohodnocení manažera (zaměstnance) na výkonnost podniku lze považovat i riziko ztráty pozice takového manažera (zaměstnance), což je faktor velmi těžko odstranitelný. Hlubší souvislost pak lze najít i v žádanosti takového manažera (zaměstnance) na trhu práce.

Comunale a kol. (2010) dále poskytují nejobsáhlejší výčet faktorů z oblasti existence postojů a racionalizací, které umožní podvodné jednání, nebo takové jednání odůvodní:

- neefektivní komunikace, implementace nebo podpora etických norem, nevhodná komunikace,
- silná účast mimobilančního účetnictví nebo nadměrná starostlivost při výběru účetních metod,
- známá historie porušování zákonů a předpisů vedoucích pracovníků,
- nadměrný zájem vedení o zachování nebo zvýšení ceny akcií nebo zisku,
- praxe vedení ve vykazování agresivních nebo nereálných prognóz,
- nenahlášení podmínek k nápravě včas,
- zájem vedení na zaměstnávání využití prostředků k minimalizaci vykazovaných zisků z daňově motivovaných důvodů,
- opakované pokusy vedení ospravedlnit nevhodné účetnictví na základě významnosti (Comunale a kol., 2010)

Ve výzkumu kriminality pod vedením Miroslava Scheinosta z roku 2004 byla provedena orientační kategorizace pachatelů trestné činnosti v oblasti ekonomické kriminality. Byly identifikovány následující typy pachatelů.

- Typ naivního a lehkomyšlného pachatele: jde obvykle o mladší pachatele, podnikající spíše v menším rozsahu. Obvykle páchají trestný čin v důsledku důvěřivosti, nezkušenosti, nereálných odhadů situace a svých možností.
- Typ pachatele sportovce: jde o takové pachatele, kteří se obvykle dopouští trestné činnosti opakovaně a záměrně a to tak dlouho dokud není odhalen. Odhalení v zásadě chápe jako přiměřené riziko.
- Typ bezohledného dobrodruha: tento typ pachatelů obvykle začíná jako normální podnikatel a pro trestnou činnost se rozhodl buď zcela vědomě, protože v ní viděli rychlejší možnost získání finančních prostředků, nebo pod tlakem situace, kdy se jejich podnikání dostalo do potíží, které se uváženě a plánovitě rozhodli řešit trestnou činností.
- Typ pachatele manipulátora: příkladem mohou být pachatelé, kteří svoje postavení získali legálně. Jejich postavení jim dává moc a příležitost k manipulaci se svěřenými prostředky. Spoléhají často na svoje znalosti a schopnosti trestnou činnost zastřít a zneprůhlednit a předpokládají určitou míru tolerance vzhledem ke svému postavení nebo autoritě.
- Typ pachatele velikáše. Tuto skupinu pachatelů lze považovat také za podskupinu dvou předchozích. Jde o typ pachatele, který vlivem počátečních úspěchů nabude přesvědčení o své nadprůměrné inteligenci a mimořádných schopnostech. Z tohoto přesvědčení pak odvozuje oprávnění rozhodování bez ohledu na stanovená pravidla, nebo se naopak snaží uskutečňovat nereálné plány a ambice.

Pokud jde o pachatele trestných činů, potvrdilo se, že mezi pachateli ekonomické kriminality jsou lidé inteligentní. Je mezi nimi patrná tendence k vyššímu vzdělání. Většina z nich však nabyla své znalosti spíše než získáním formální ekonomické kvalifikace cestou vlastní podnikatelské praxe. (Scheinost, 2004)

V interních motivech je nutné nezapomínat i na účetní praktiky, jejichž postoj ke kreativnímu účetnictví není vždy zcela odmítavý, v některých případech se dá považovat i za kladný. Fischer a Rosenzweig (1995) porovnávali názory účetních a studentů MBA studia na kreativní účetnictví. V tomto výzkumu prokázali, že účetní praktici byli kritičtější ke zneužití účetních pravidel, zatímco studenti považovali za větší problém manipulaci transakcí. Důsledek toho spatřují mimo jiné v tom, že manipulace s transakcemi chápou účetní více jako věc řízení a nemohou ji tedy tolik ovlivnit. Tyto transakce považují za předmět jiného etického kodexu.

Na hranici interních a externích motivů je informační asymetrie. Informační asymetrie vzniká v důsledku existence soukromých informací. Jejím důsledkem je uzavírání dohod subjekty, jejichž informace se významně liší. Jedním z typů existence informační asymetrie identifikovaných v ekonomické teorii je morální hazard. K morálnímu hazardu dochází v situacích, kdy účastník kontraktu nemusí uvést negativní důsledky svého rozhodnutí a zneužívá nedostatečnou informovanost partnera k chování, při kterém maximalizuje svůj užitek na úkor ostatních. (Režňáková, 2012) Morální hazard je také možné považovat za jednu z příčin kreativního účetnictví. Zde účastník kreativního účetnictví zneužívá své vyšší informovanosti oproti státu v zastoupení kontrolním orgánem.

Externí motivy

Mimo interní motivy pro použití kreativity v účetnictví lze vysledovat i motivy externí, které vychází z okolí podniku, ty lze v zásadě rozdělit na vliv podnikatelského prostředí obecně a vliv sil v chápání Porterova pětifaktorového modelu.

Vliv prostředí na vznik kreativního účetnictví

Výzkumů, které se soustředily na prostředí jako faktor vzniku kreativního účetnictví, je celá řada.

Brown a Steel (1999) zvolili portfolio 12 účetních technik známých z praxe, které kombinují rozhodování účetních a managementu. Kromě dodatečných nákladů je zdůrazněn důležitý determinant kreativního účetnictví v podobě činnosti podniku a rizik odvětví. Jejich výzkum je založen na vysvětlení a predikování toho, které firmy používají metody kreativního účetnictví.

Bedard a Johnstone (2004) prokázali, že manipulace zisků firem vykazovaných v účetních výkazech je běžné mezi veřejnými společnostmi. Pfarrer a kol. (2008) se domnívají totéž. Veřejné společnosti přitom mají vliv na vnímání prostředí podnikateli.

Tématem daňových úniků v kontextu kulturního rozměru země se zabývali Porcano a kol. (2011). Zjistili například, že úroveň daňových úniků se odvíjí od hospodářského rozvoje, konkrétně, že vyšší nejistota poplatníků vůči vládě (například ovlivněná vnímáním poctivosti úředníků, spravedlnosti zákonů, korupce apod.) je spojena s vyšší úrovní daňových úniků. Soudí z toho, že rozvinutější země dokážou lépe prosadit dodržování pravidel. Daňová morálka jako vnitřní motivace k tendenci neplatit daně (konkrétně např. ochota poplatníků platit daně a víra v přispění společnosti placením daní, lítost nebo cítění viny při podvádění) je v negativním vztahu s úrovní daňových úniků. Dalším znakem s vlivem na daňové úniky, jak uvádějí, je vliv

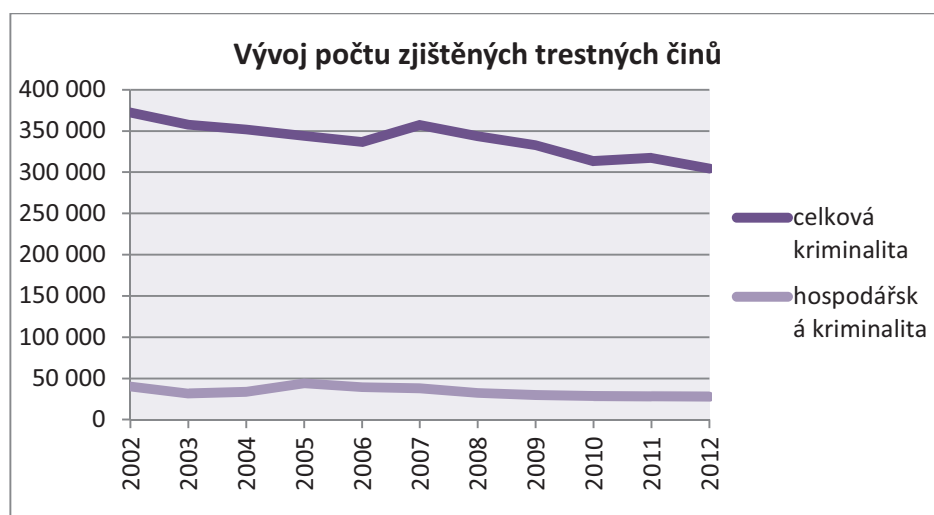
genderových rolí ve společnosti (zde maskulinita vede k důrazu na soutěživost a nároky na úspěch) nebo vliv religionizity. Výsledkem jejich práce je, že vliv na daňové úniky mají čtyři skupiny ukazatelů. První skupinu tvoří makroekonomické metriky, kam se řadí například makroekonomická stabilita, veřejné prostředky, rozpočtové deficity, rating země a národní úspory. Druhou skupinu tvoří mikroekonomické faktory jako je využití zdrojů země, podpora průmyslového odvětví, konkurence podniků. Třetí skupinu faktorů tvoří faktory zdraví a kvalita veřejných institucí. Jsou založeny na tom, jak země chrání vlastnická práva, na kvalitě soudního systému, rozsahu korupce v těchto institucích. Poslední skupinu tvoří metriky technologické úrovně a inovativnosti. Zde je hodnocen počet patentů na jeden milion obyvatel země. (*Global Competitiveness Report, 2004*). Jednotlivé indexy jsou váženy pro všechny země, proto je možné země mezi sebou porovnávat. Práce Porcana a kol. (2011) pracuje se statistickými metodami, ve kterých, zjednodušeně popsáno, testují hypotézy, která ze skupin ukazatelů ze zprávy o globální konkurenceschopnosti má vliv na daňové úniky s využitím dat z 50 zemí. Výsledky ukazují, že kultura a vládní aspekty ovlivňují daňové chování občanů. Jejich výsledky jsou mimo jiné, že mezi rozvinutými zeměmi a zeměmi méně rozvinutými jsou značné rozdíly. Pro rozvinuté země je nejvýznamnějším faktorem vedoucím k daňovým únikům mikroekonomické faktory. U méně rozvinutých zemí a transformujících se ekonomik jsou kromě mikroekonomických faktorů velmi významné i faktory maskulinity a index technologického rozvoje.

Reálná situace ve výskytu kreativního účetnictví je jedním z důsledků interakcí v politicko-společenském prostředí. V historii ČR proběhly významné změny, které po revoluci v roce 1989 vedly ke změně vlastníků u rozhodující části majetku do té doby státního. Tyto změny vedly i k prudkému až živelnému vzniku nejen nových obchodních společností, ale i dalších právnických osob neziskového charakteru, konstituování významné skupiny samostatně podnikajících osob a k vyvolání pohybu pracovních sil. Paralelně s těmito faktory pak probíhala i personální obměna v institucích činných v trestním řízení a v dalších státních institucích, z nichž některé teprve vznikaly. Souběhem skutečností, kdy se utvářející podnikatelská obec teprve začala orientovat v používání nástrojů nabízených vznikajícím liberálním trhem a kdy stát ještě nedisponoval skupinou dostatečně odborně vybavených profesionálů, kteří by mohli účinně chránit hospodářské zájmy, byl vytvořen prostor pro uplatnění aktivit napadajících ekonomiku nežádoucím způsobem. (Scheinost, 2004)

Na kvantitu i strukturu výskytu kreativního účetnictví má meritorní vliv trestní, obchodní a finanční úprava této oblasti. Již zmíněný návrat k liberalizaci ekonomického života musel být

pochopitelně doprovázen odpovídajícím právním prostředím. Došlo proto ke změnám v oblasti ochrany práv i oprávněných zájmů ekonomických subjektů. Legislativa minulého století nese známky podmínek, v nichž byla realizována. Šlo především o rychlost, nedostatek empirických zkušeností i omezenou míru odborných znalostí a zkušeností samotných zpracovatelů. Přijímané právní úpravy jednotlivých oblastí nebyly obvykle tak propracované, aby zajistily jistou míru preventivní ochrany proti vzniku hospodářských kriminálních aktivit, a aby byly v komunikační shodě s úpravou prolínajících se oblastí. Často bylo možné setkat se s právní úpravou pokoušející se odstranit empiricky zjištěnou zneužitelnost předchozí úpravy, nebo odstranit jiný podobně kontraproduktivní důsledek. Tak jak „bobtnala“ obchodně právní a finančně právní úprava ekonomických činností, tak „bobtnal“ i trestní zákon novými trestnými činy hospodářskými i majetkovými, které byly požadovány trestněprávní praxí jen proto, že některé aktivity nebyly a ani nemohly být právně kvantifikovány a řešeny. Za poslední dobu tak nabyla i pozbyla platnost celá řada právních předpisů upravujících rámcem ekonomického života. Postupně tak vznikl poměrně silný konglomerát, kterému kromě kvantity lze vyčíst i poměrně nízkou kvalitu. Postupně však dochází k jistému posunu a zlepšení standardu celkové podnikatelské etiky. V samotné kvalitě podnikatelského prostředí se však zatím tyto pozitivní kroky odrážejí pouze pomalu. Podnikání je často ovlivněno především pomalým soudním konáním, malé efektivnosti institucí vynucujících právo, ale také malý respekt k těmto institucím. (Scheinost, 2004)

O aktuálním prostředí vypovídají i statistiky policie ČR o stavu zjištěných trestných činů viz graf vývoje počtu zjištěných trestných činů dle statistik Policie ČR.

Graf 1 Vývoj počtu zjištěných trestných činů v ČR za období let 2002 až 2012 (Zdroj: Statistika Policie ČR)

V roce 2012 byl celkový počet zjištěných trestných činů 304 528, z tohoto počtu bylo 27 633 zjištěných trestných činů zařazeno do hospodářské kriminality, a z toho bylo celkem 304 zjištěných trestných činů zařazených pod trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. (Zdroj: Policejní prezidium ČR, statistické přehledy kriminality za rok 2012) Vývoj počtu všech zjištěných trestných činů má mírně klesající trend, úroveň hospodářské kriminality ale stagnuje. Počet stíhaných osob za trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění v posledních letech mimo rok 2011 dokonce roste.

Graf 2 Počet stíhaných osob za trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění za roky 2008 až 2012 (Zdroj: Statistika Policejního prezidia ČR)

Podobně nepříznivé jako statistiky Policie ČR jsou i statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí. Státní úřad inspekce práce udělila v roce 2012 818 pokut firmám, které porušily zákon (jednalo se o pokuty za nelegální práci tak, jak byla tato určena platnou legislativou čili za práci na černo a nově od roku 2012 i Švarc systém). Inspekce zjistila více, než 5 tisíc nelegálně zaměstnaných lidí z toho 67 % nedostatků se týkalo občanů ČR, 10,8 % se týkalo práce jinak než na pracovní smlouvu. Problém se nejvíce objevuje ve stavebnictví. Inspekce dosud vyměřila pokuty ve výši více než 163 milionů Kč, další pokuty jsou v řízení. (MPSV, 2013)

O stavu prostředí v ČR vypovídá studie „*Jak se platí daně*“, která vznikla za kooperace Světové banky, IFC (International Finance Corporation) a PricewaterhouseCoopers v roce 2007. Tato studie již podruhé hodnotila výhodnost daňových systémů ve 178 zemích světa. Pro hodnocení používá studie, jako jedno ze tří základních kritérií administrativní náročnost tzn. čas, který podnik potřebuje na splnění svých daňových povinností. Celosvětový průměr času potřebného ke splnění daňových povinností je v průměrném podniku asi 2 měsíce. ČR

se se svými 930 hodinami (cca 5 měsíců) dostává na 168. místo a v Evropě jednoznačně zaujímá prim. (World Bank, Group PricewaterhouseCoopers, 2008). Byrokracie je jako české pivo, Milan Kundera nebo Dobrý voják Švejk, je nedílnou součástí českých zemí, národním kulturním dědictvím. (Zemánková a Krontorádová, 2008) Vládě nelze vytknout, že by neměla snahu problém byrokracie v ČR řešit, mimo jiné byl např. přijat „*Akční plán na snižování administrativní zátěže podnikatelů*“ (Úřad vlády ČR, 2005). Přesto čeká ČR ještě mnoho práce, než se náš daňový systém bude moci srovnávat se systémy v evropských zemích. Administrativní náročnost potažmo nesnadná kontrola a složitost celého systému nahrává těm hráčům na trhu, kteří účetnictví (v ČR značně propojené s daňovým systémem) zneužívají.

Dle Komory certifikovaných účetních „*Ekonomické klima stimuluje rozšiřování kreativního účetnictví*“. Tato informace vychází z tiskové zprávy z 2. 3. 2012, ve které byla publikována anketa provedená mezi 363 členy Komory. Z ankety vyplynulo, že 21,5 % dotázaných účetních bylo v souvislosti s přípravou účetní závěrky za rok 2011 požádáno klientem o vylepšení vykazovaných výsledků (Komora certifikovaných účetních, 2012). V roce 2013 komora anketu zopakovala s 314 ti dotazovanými členy s velmi podobným výsledkem 21 %. (Komora certifikovaných účetních, 2013)

Ekonomické klima dokládá i skutečnost, že se v posledních letech zhoršuje disciplína v povinném zveřejňování účetních závěrek. Dle tiskové zprávy Komory certifikovaných účetních z 18. 6. 2012 nezveřejnilo od roku 2006 své účetní závěrky 67 % subjektů, za nejméně disciplinované byly v tomto ohledu označeny zejména malé firmy. (Komora certifikovaných účetních, 2012) Dle průzkumu agentury Czech Credit Bureau vyplývá, že údaje za rok 2009 nezveřejnilo 77 % všech tuzemských obchodních společností. To je výsledek dokonce o 8 % horší než za předchozí rok 2008. (Štětka, 2011)

Z uvedeného lze soudit, že obecně prostředí je pro kreativní účetnictví spíše stimulující než naopak. ČR je bohužel v tomto směru spíše zářným příkladem než výjimkou.

Externím faktorem ovlivňujícím používání kreativního účetnictví může být navázání zdanění na účetní výsledky společnosti. V tomto případě pak může mít podnik snahu upravovat výsledek hospodaření směrem dolů. Podobně hypotéza politických nákladů předpokládá, že podniky mají tendenci upravovat svůj zisk směrem dolů, tak aby podnik nepřitahoval mnoho pozornosti regulačních orgánů. (Stolowy a Breton, 2003) Tento faktor úzce souvisí s příležitostmi praktikovat kreativní účetnictví a s jejich omezením ze strany státu.

Vliv konkurenčních sil

Motivem vyvolaným externě (tedy například konkrétními zákonnými úpravami) může být snížení rizika obvinění ze zneužívání postavení na trhu, případně zlepšení a snížení nákladů na externí financování podniku. (Tumpach, 2008) Podobně tlak ze strany investorů lze považovat za faktor externí.

Dalším faktorem, který může podnítit manažery a další zúčastněné osoby k použití kreativity v účetnictví může být změna ceny akcií, které jsou ve vlastnictví zaměstnanců resp. managementu (Tumpach, 2008).

Např. Ravisankar a kol. (2011) uvádějí, že důvodem pro podvod v účetnictví může být zvýšení prodejní ceny, získání půjčky, ohrožení finanční stability nebo snaha o snížení placených daní. Studie Comunale a kol. (2010) například potvrzuje, že z vnějších faktorů je mnohem významnější riziko bankrotu podniku, riziko ztráty nebo riziko převzetí podniku jiným podnikem vznik nových účetních, zákonných nebo regulačních požadavků. V této studii je dále provedeno následující shrnutí faktorů s vlivem na externí motivy:

- Faktor: Ohrožení finanční stability nebo ziskovosti:
 - vysoký stupeň hospodářské soutěže na trhu, nebo nasycení trhu, spolu s klesajícími maržemi,
 - vysoce citlivý podnik na změny, jako jsou změny v technice, zastarávání výrobků, nebo úrokové sazby,
 - významné poklesy v poptávce zákazníků a zvyšování úpadku firem v odvětví nebo celém hospodářství,
 - provozní ztráty hrozí bankrotem nebo převzetím jinou společností,
 - opakující se negativní peněžní toky z provozní činnosti nebo neschopnost mít kladné peněžní toky z provozní činnosti při vykazování příjmů a růstu zisku,
 - rychlý růst ziskovosti zvláště ve srovnání s ostatními společnostmi ve stejném odvětví,
 - nové účetní, zákonné nebo regulační požadavky.
- Faktor: Obor podnikání poskytuje příležitost zúčastnit se podvodného jednání:
 - transakce se spřízněnými osobami, které nejsou v běžné obchodní činnosti nebo s propojenými osobami, které nepodléhají auditu,
 - silná schopnost ovládat určité odvětví, schopnost diktovat podmínky dodavatelům nebo zákazníkům,

- aktiva, pasiva příjmy nebo výdaje, které zahrnují subjektivní úsudky nebo nejistotu je dokázat,
- významné, neobvyklé nebo velmi složité transakce, zejména ke konci účetního období,
- významné operace prováděné v rámci mezinárodních obchodů,
- významné bankovní účty nebo dceřiné společnosti v tzv. daňových rájích.
- Faktor: existence racionalizací, které umožní nebo odůvodní podvodné jednání:
 - časté spory se současným nebo předchozím auditorem,
 - nepřiměřené požadavky na auditora např. nepřiměřené časové možnosti pro dokončení auditu,
 - formální i neformální omezení auditora v podobě omezení přístupu k informacím, lidem a efektivní komunikaci,
 - dominantní jednání při komunikaci s auditorem, případně pokusy ovlivňovat auditora. (Comunale a kol., 2010)

Tumpach (2008) dále ve své habilitační práci uvádí následující tabulku, která vyjadřuje možné motivy manipulace s účetními daty a prostředky k jejich dosažení. V této tabulce pak uvádí i zúčastněné strany, které jsou těmito konkrétními manipulacemi ovlivněny kladně, a které záporně.

Tabulka 3 Motivy, prostředky kreativního účetnictví a jejich vliv na zúčastněné (Zdroj: Tumpach, 2008)

Motiv (přínos) manipulace	Prostředek	Strana, která může manipulací získat	Strana, které vzniká riziko škody
snížení úrokových sazeb placených podnikem	podhodnocení existujících závazků a/nebo nadhodnocení aktiv, zlepšení struktury a výše peněžních toků	podnik, nepřímo manažeři a investoři	věřitelé, protože úrokové sazby nezohledňují reálné riziko, kterému jsou vystaveni
snížení podmíněčných plateb, závislých na dosažených výnosech nebo zisku	snížení vykázaného zisku podhodnocením výnosů a/nebo nadhodnocením nákladů	(snížením finančních nákladů a zlepšením výsledku hospodaření)	stát (snížením základu daně a příjmů), držitelé autorských a průmyslových práv, při kterých se licenční poplatky odvíjejí od výše výnosů nebo zisku
zlepšení postavení podniku ve výběrových řízeních a při hledání zdrojů financování	zlepšení výsledku hospodaření zvýšením výnosů a/nebo snížením nákladů, podhodnocení závazků a/nebo nadhodnocení aktiv, zlepšení struktury a výše peněžních toků	podnik, nepřímo investoři a manažeři (protože podnik může pokračovat v činnosti)	vypisovatel výběrového řízení je vystaven vyšší míře rizika
zlepšení postavení při emitování akcií např. v rámci IPO*		podnik, protože při upisování může získat větší objem vlastních zdrojů financování	upisovatelé emitovaných akcií
splnění finančních úloh stanovených managementu		manažeři, kteří mají v držení existující akcie a opce na jejich nákup v budoucnosti za fixní cenu	investoři, podnik (tím, že jeho řízení vychází z nesprávných údajů)
zvýšení tržní ceny akcií		investoři, kteří mají v držení akcie, nebo uzavřeli smlouvy o budoucím obchodě s nimi za předem stanovenou cenu	budoucí investoři (protože nakupují za vyšší cenu, než odpovídá skutečnému stavu) a existující investoři (protože v případě odhalení se tržní cena akcií sníží pod úroveň, která by se dala považovat za objektivní)
zakrytí zpronevěry veřejných prostředků	záznam fiktivních transakcí, uvedení nesprávných součtů reálných transakcí	zaměstnanci podniku	podnik, investoři (tím, že se snižuje jejich podíl na reziduálním zůstatku majetku)
snížení daňového zatížení	zhoršení výsledku hospodaření	podnik, nepřímo i manažeři	stát (snížením základu daně a příjmů), držitelé autorských a průmyslových práv, při kterých se licenční poplatky odvíjejí od výše výnosů nebo zisku
snížení rizika obvinění ze zneužívání postavení na trhu			veřejnost

* IPO (Initial Public Offering) je emise cenných papírů uskutečňovaná při vstupu společnosti na burzu.

2.4.2 Příležitost k využití technik kreativního účetnictví

Příležitost využít kreativního účetnictví vychází z existence technik, které jsou v souladu s motivem. V literatuře i v praxi se lze setkat s řadou technik, které lze označit za kreativní účetnictví, a ke kterým mají tedy podniky příležitost. Konkrétní výzkumy se nejčastěji soustředí na dva hlavní směry. Prvním z nich je identifikace podvodných a nepodvodných firem (viz dále v podkapitole vnímání rizika: riziko odhalení). Druhým směrem je odhalování konkrétních provedených technik kreativního účetnictví.

Rozsah kreativního účetnictví je různý v zemích, jež využívají různé účetní modely. Amat se zabýval srovnáním evropského a anglosaského modelu účetnictví v souvislosti s příležitostí ke kreativitě v účetnictví. Z jeho výzkumů z roku 1999 a dále z roku 2000 vyplývá, že evropský model účetnictví se svojí tradicí a detailnějšími předpisy snižuje prostor pro zneužívání účetnictví, tím omezuje prostor pro výběr účetního pravidla a snižuje možnosti odhadů v účetnictví. Na druhou stranu v evropském modelu je oproti modelu anglosaskému větší problém v manipulaci s transakcemi. (Amat a kol., 2000)

Rozšířené přijetí Mezinárodních standardů účetního výkaznictví (IFRS) vyvolalo zájem v rámci mezinárodního výzkumu, který srovnává účetní postupy v jednotlivých zemích. Důležitou výhodou studií srovnávajících jednotlivé země je, že umožňují vědcům zkoumat rozdíly ve faktorech determinujících podezření v oblasti řízení zisku, které jsou v jednotlivých zemích konstantní. (Defond, 2010)

Bonner a kol. (1998), který zkoumal vzorek 261 podniků a zjistil, že nejčastějším typem podvodu bylo vynechání nebo nesprávné zveřejnění údajů v závěrce, následovaly podvody v podobě fiktivních příjmů a nadhodnocených aktiv, a (nebo) redukce nákladů a pasiv.

Výzkum autorů Gallaghera, Gardnera a Swana (2009) poskytuje přímý důkaz o tom, že australské podniky, které vyhlášují čtvrtletní změny v hodnotě akcií, vykazují významné abnormální výnosy z cenných papírů v posledním pracovním dni čtvrtletí a to zvláště u čtvrtletí, kdy končí pro podnik daňový rok. Identifikovali konkrétní obchody a to obchody s méně likvidními akciemi a zásobami. Jejich výzkum navíc naznačuje, že tyto tendence jsou převažující u podniků řízených méně movitými manažery s potenciálem růstu. Autoři studie dále tvrdí, že v dobách zvýšené pozornosti australské burzy cenných papírů manažeři významně omezili svoje kreativní aktivity.

Za nejčastější typ podvodu označili Loebbecke a kol. (1989) podvody v příjmové oblasti. Jejich model je založen na sčítání faktorů rizik podvodu spíše než na ocenění každého zvlášť.

Nicméně tento model není dost podrobný pro to, aby byl například použitelný pro auditory nebo kontrolní orgány.

Muehlmann a kol. (2011) taktéž potvrzuje, že nejčastější dopady podvodů jsou zaměřeny na oblast hotovosti a obchodovatelných cenných papírů a oblast výnosů a příjmů.

Lynch a kol. (2011) ve své studii porovnávali údaje 237 firem zveřejněné SEC v období od 1. 1. 1997 až 21. 12. 2005 a zjistili, že po zavedení zákona Sarbanes-Oxley je průměrná velikost podniku, na který se soustředí SEC, byla mnohem větší, než byla před zavedením tohoto zákona. Dále zveřejnili, že nejvyšší procento podvodů bylo zjištěno u výrobních podniků (toto procento po zavedení zákona Sarbanes-Oxley pokleslo), významný pokles počtu podvodů vysledovali v oboru finančních služeb. Typově se významně nezměnily podvody, které byly prováděny. Nejčastěji šlo (zjištěno u více než 20 % zkoumaných podniků) o problémy ve výnosech (fiktivní výnosy, předčasné uznání výnosů), dále podvody v oblasti oceňování aktiv (fiktivní aktiva, nadhodnocení aktiv) a opomenutí nebo nezveřejnění některých údajů. Celkem ve studii hodnotili 10 typů podvodů (které upravili z výsledků studie Bonner a kol., 1998). Mimo tři nejčastěji využívané podvody ve sledovaném vzorku firem šlo o nelegální praktiky, kapitálové podvody, transakce se spřízněnými osobami, podvody při konsolidaci, nesprávné zařazení položek výkazů, opomenutí či podhodnocení závazků, metodické podvody. U příjmových podvodů a podvodů se zapojením vedoucího pracovníka bylo navíc potvrzeno, že se jich častěji dopouštějí menší podniky než podniky velké. A tak zatímco SEC se soustřeďuje na podniky větší než v minulosti, počet podvodů spáchaných menšími firmami je vyšší než u větších firem.

V roce 2009 byl na Slovensku proveden výzkum o výskytu podvodů, který uskutečnily auditorsko-poradenská společnost TPA Horwath, forenzní společnost Surveillance ve spolupráci s mezinárodní asociací certifikovaných účetních ACCA. Jde o první průzkum zaměřený výhradně na slovenské společnosti. V průzkumu bylo osloveno 1300 náhodně vybraných firem a zapojilo se 74 respondentů, vesměs společností s ručením omezeným a akciových společností z různých oborů podnikání. Výzkum se soustředil na podvody typu krádeže majetku, finanční podvody, podplácení, vydírání a falšování inventur a další. Okrajově se tedy zabýval i kreativním účetnictvím. Z výzkumu vyplývá, že 17 % respondentů se setkalo s falešnými fakturami v účetnictví, 2% respondentů uvedlo, že se setkali s falšováním inventur. (Jurenková, 2010)

Pro podrobnější popis a porovnání modelů pro detekci technik pro řízení zisku (earning management) lze využít práci Dechowa a kol. (1995). Jejich práce srovnává účinnost různých

modelů pro detekci kreativního účetnictví včetně silných a slabých stránek porovnaných modelů. Dechow studoval modely Healyho (1985), DeAngela (1986), Jonese (1991), upravený model Jonese a průmyslový model Dechowa a Sloana z roku 1991. Všechny tyto modely jsou založeny na měření accruals (časového rozlišení)⁵ ve vztahu k celkovým aktivům podniku. Healy měří časové rozlišení mezi různými podniky, DeAngelo v časové řadě jednotlivých podniků, Jones měří časové rozlišení ve vztahu k celkovým aktivům v abnormálních ekonomických situacích, a Dechow a Sloan (1995) časové rozlišení pro podniky v jednotlivých odvětvích. Schopnost prokázat manipulaci v účetnictví všech zkoumaných modelů byla zjištěna jako poměrně malá. Dechow a kol. (1995) v závěru uvádí, že upravený Jonesův model je pro detekci manipulace zisku nejvhodnější. Tento model detekoval manipulaci zisku u více než čtvrtiny z 32 firem, u kterých bylo se ziskem manipulováno (prokázáno SEC), a které byly přidány do vzorku 1000 náhodně vybraných testovaných firem. Jejich výzkum v závěru dále uvádí, že pro detekci kreativního účetnictví je nutné provádět empirické studie alespoň na vzorku 100 firem, tak aby výzkum poskytl rozumnou naději na detekci řízení zisku. Do dnešní doby je Jonesův upravený model považován za významný zlom v oblasti detekce kreativního účetnictví. (Defond, 2010)

To dokazují i navazující empirické studie, které se na myšlenku časového rozlišení (v terminologii IFRS) po vzoru Jonese soustřeďují.

U některých těchto studií je kladen důraz na roztřídění časového rozlišení na to, které jsou v oboru podnikání běžné (to pak autoři považují za méně ovlivnitelné manipulacemi) a to, které není běžné, a autoři jej považují za více ovlivnitelné manipulacemi. Například Beneish (1997) definuje 8 znaků, podle kterých detekuje řízení zisku na vzorku 64 firem, u kterých je vysoce pravděpodobné, že prováděly řízení zisku (firmy, na které upozornila SEC). Identifikoval následující znaky: hodnota celkových aktiv, pracovní kapitál na aktiva, cizí kapitál na aktiva, peněžní toky na aktiva, výdaje na aktiva, růst tržeb, růst prodeje v kusech a ziskové rozpětí. Výzkumem prokázal, že těchto 64 podniků použilo celkem 84 identifikovaných

⁵ Dle mezinárodních účetních standardů IFRS accruals jsou závazky a nepeněžní majetek. Tyto typy účtů zahrnují, mimo jiné, závazky, pohledávky, goodwill, odložený daňový závazek a budoucí úrokové náklady. Accruals v podobě závazků (liabilities) jsou krátkodobé závazky nepodložené fakturou nebo písemným požadavkem o zaplacení, kdy tyto jsou při přípravě účetní závěrky odhadovány. V českém účetnictví se tomuto termínu nejvíce přibližuje pojem časové rozlišení + dohadné položky (rezervy jsou vykazovány zvlášť).

manipulací. Z nich např. 43 manipulací souviselo s porušením principu realizace příjmů (z toho např. 23 firem použilo manipulace pomocí fiktivního příjmu), ve 30 případech nebyl použit odpovídající princip (např. u 12 firem identifikoval fiktivní zásoby) a v 10 případech byly identifikovány jiné problémy (např. dva podniky vykazovaly neexistující aktiva). Nejvíce případů manipulace s účetnictvím bylo identifikováno ve zpracovatelském průmyslu (18 firem), dále 13 firem v maloobchodě, 11 firem v oblasti personalistiky a obchodních služeb, 9 firem ve výrobě spotřebního zboží, 6 firem v oblasti dopravy, 4 firmy v oblasti těžby a výstavby, 3 firmy ve zdravotnictví. Dále identifikoval, že podniky, které se uchýlovaly k manipulaci v účetnictví, byly spíše podniky starší se sklonem nevykazovat růst. Autor modelu v závěru porovnává svůj model s upraveným modelem Jonese a prokazuje, že jeho model má větší schopnost detekovat manipulace s účetnictvím.⁶

Další studie se zaměřuje na dílčí část časového rozlišení konkrétně na odložené daňové závazky a pohledávky. Autoři tohoto výzkumu uvádějí, že jejich zúžení časového rozlišení poskytuje výrazně přesnější výsledky. Autoři prokázali, že odložené daňové závazky a pohledávky jsou používány, proto, aby v podniku bylo zabráněno poklesu zisků. Zatímco model Jonese se zaměřoval na firmy s extrémními zisky, model Philipse a kol. (2003) je založen na zkoumání firem s malými a nulovými zisky. Výzkumem prokázali, že podniky, které použily kreativní účetnictví k tomu, aby se zabránilo poklesům zisku a ztrátám měly vysoké a významně pohyblivé odložené daňové závazky.⁷

Některé další studie se soustředily na detekci kreativního účetnictví pomocí jiných ukazatelů, než jsou ukazatele založené na časovém rozlišení. Jejich výsledky však neposkytují tak dobré výsledky. Jak potvrzují přímo někteří autoři. Výsledky studií jsou nejednoznačné. Důkazy o manipulaci jsou překvapivě vzácné (Healy a Wahlen, 1999).

O kategorizaci technik manipulace s daty se pokusili Mulford a Comiskey (2005), viz následující tabulka.

⁶ Pozn. jeho testování upraveného Jonesova modelu poskytuje podobné výsledky účinnosti modelu jako u zmíněného výzkumu Dechowa a kol. (1995).

⁷ Model Philipse a kol. (2003) se jako jeden z mála zabývá mimo jiné i snahou podniků o vykázaní nižšího zisku s cílem snížení daňové zátěže podniku.

Tabulka 4 Techniky manipulace s účetními daty (Zdroj: Mulford a Comiskey, 2005)

Druh manipulace s účetními daty	Popis
Agresivní účetnictví	Účelový výběr a aplikace účetních principů s cílem dosažení žádoucích výsledků. Např zvyšování současných zisků ať už v rámci zákonných pravidel nebo nad jejich rámec.
Řízení zisku	Aktivní manipulace zisku směrem k předem vytýčenému cíli, který může být stanoven managementem, predikcí analytiků, úrovní předchozích výsledků (hladší průběh, udržitelný zisk).
Vyhlazování příjmů (zisku)	Forma řízení peněžních toků (zisku) soustředěná na odstranění výkyvů z průměrné úrovně CF (zisku) (odkládání zisku v lepších letech pro použití ve špatných letech).
Podvodné finanční výkaznictví	Úmyslné chyby nebo opomenutí ve zveřejněných finančních výkazech s cílem oklamat uživatele výkazů, které mohou být označeny za podvody kontrolními orgány.
Kreativní účetní praktiky	Veškeré kroky, používané k manipulaci účetních dat v podobě agresivního účetnictví, řízení a vyhlazování zisku a podvodného finančního výkaznictví.

K dosažení cíleného efektu techniky kreativního účetnictví lze využít několik konkrétních praktik:

- předčasné uznání výnosů a uznání fiktivních výnosů,
- politika prodloužení (zkrácení) doby odpisů a přehnaná aktivace majetku,
- nesprávně vykázaná aktiva a závazky,
- nesprávné vykazování položek ve výkazu zisků a ztrát,
- nesprávné vykazování ve výkazu peněžních toků. (Mulford a Comiskey, 2005)

Lze doplnit i předčasné nebo fiktivní uznání nákladů, případně práci na černo.

Jedno z možných třídění technik kreativního účetnictví prezentuje Tumpach (2008), toto je uvedeno již v tabulce Motivy, prostředky kreativního účetnictví a jejich vliv na zúčastněné uvedené v předchozí podkapitole, kde je autor uvádí pod označením prostředek.

Řada vesměs starších empirických výzkumů se soustředí na ovlivnění finančních výkazů obvykle jednou nebo několika málo konkrétními technikami kreativního účetnictví. Tyto průzkumy se také zabývají pouze jednou stranou mince tedy determinantem nebo důsledkem techniky kreativního účetnictví. Pouze velmi malé množství studií se zatím soustředilo na obě strany mince, přičemž zdroj techniky kreativního účetnictví může značně ovlivnit důsledek této

techniky. Novodobější výzkumy si pokládají za otázku tvorbu portfolia účetních rozhodnutí, která v souhrnu ovlivňují finanční výkazy. (Dechow a kol., 2010)

Nelegální práce

Nelegální práce je definována v § 5 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti jako

1. výkon závislé práce fyzickou osobou mimo pracovně právní vztah, nebo
2. pokud fyzická osoba-cizinec vykonává práci v rozporu s vydaným povolením k zaměstnání nebo bez tohoto povolení, je-li zákonem vyžadováno, nebo v rozporu s povolením k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání ve zvláštních případech (dále jen "zelená karta") vydaným podle zvláštního právního předpisu; to neplatí v případě převedení na jinou práci podle § 41 odst. 1 písm. c) zákoníku práce
3. pokud fyzická osoba-cizinec vykonává práci pro právnickou nebo fyzickou osobu bez platného povolení k pobytu na území České republiky, je-li podle zvláštního právního předpisu vyžadováno.

Do nelegální práce je zahrnována práce na černo a od 1. 1. 2012 i tzv. Švarc systém, jež představuje využívání živnostníků namísto jejich zaměstnání v pracovním poměru.

Nelegální práce je často označována také jako práce na černo. Tato nemá podobně jako termín stínová ekonomika (nebo kreativní účetnictví) ustálené názvosloví. Častou jsou používány přídomky nelegální, neoficiální, podzemní, nedeklarovaná, neregulérní, skrytá, černá, šedá apod. (Fassmann, 2007). V nejnovějších dokumentech Evropské komise je práce na černo definována jako nehlášená práce, která představuje jakékoliv placené činnosti, které jsou zákonné, pokud jde o jejich povahu, ale které nejsou hlášeny veřejným úřadům, při vzetí v úvahu odlišnosti v regulatorních systémech členských států. Jde tedy o aktivity, které by mohly být započítány do hrubého domácího produktu a nejsou nelegální svou podstatou. Jsou z ní vyloučeny jak kriminální činnost, tak práce v domácnosti a aktivity určené pro vlastní spotřebu (Fassmann, 2007).

2.4.3 Vnímání rizika při využití kreativního účetnictví

Na vnímání rizika při využití technik kreativního účetnictví má vliv celá řada faktorů. Mezi tyto lze podle rozdělení předpokladů Tumpachem (2008) zařadit podnikatelské prostředí obecně (jež je v této práci považováno za externí motiv), riziko odhalení kontrolními orgány nebo trhem a vliv sankcí (jejich výše, možnost jejich udělení a jejich vymahatelnost).

Riziko odhalení

Vnímání rizika při využití technik kreativního účetnictví významně koreluje s pravděpodobností odhalení. Riziko odhalení však není v současné situaci možné považovat za vysoké.

Detekce kreativního účetnictví je velmi složitý proces. Navíc zde z důvodu případného trestního řízení opět vyvstává otázka úmyslu manipulovat a nepoctivosti zúčastněných osob. Řada ukazatelů, které se mohou projevat podobně, jako kreativní účetnictví u podniků nepoctivých může vzniknout pouze v důsledku chyby (často skutečně nezáměrné), případně v důsledku subjektivity aktéra, zejména pak účetních a manažerů, kteří mohou jednat v dobré víře, že nejednají špatně. V tomto směru se v praxi může stát, že rozhodnutí o úmyslu je vyřčeno až u soudu.

Vliv státu a audit nezávislým auditorem na omezení aktivit v oblasti řízení zisku potvrzují Hadani a kol. (2011). Možnosti detekce kreativního účetnictví kontrolními orgány jsou však velmi omezené. Podniky, které nebyly při podvodné činnosti odhaleny a měly z této činnosti užitek, mají navíc tendenci tuto činnost opakovat dokonce s výrazně vyšší pravděpodobností (Perols a kol. 2011). To potvrzují i Comunale a kol. (2010). Z těchto důvodů řada výzkumů soustředí na odhalení znaků, které by kontrolním orgánům usnadnily činnost při odhalování kreativního účetnictví.

Například Feroz a Kwon (1996) využívají fuzzy logiku a neuronové sítě k určení, která ze dvou podobných firem byla vyšetřována SEC, pokud jedna z nich vyšetřována byla a druhá ne. Zjistili, že neuronová síť v tomto hledání překonává fuzzy logiku. Nicméně jejich velikost vzorku je dosti malá na prokázání výsledků statistických hypotéz. (Feroz a Kwon, 1996)

Burgstahler a Dichev (1997) svým průzkumem zjistili, že vykazování malých ztrát je mezi podniky neobvyklé, zatímco vykazování malého zisku je běžné a dále, že malý pokles zisku je neobvyklý, zatímco malý růst zisku je běžný. Autoři této studie si výsledek vykládají jako důkaz o řízení zisku ve společnostech s tím, že cílem manažerů je nevykazovat ztrátu a snížení zisku. Studii Burgstahlera a Dicheva dále potvrzují další studie, jak zmiňuje Dechow a Skinner (2000).

Podobně Summers a Sweeney (1998) jejichž přístup je zaměřen na hodnoty v účetní závěrce a jejich trend. Zjistili, že fuzzy logika a neuronové sítě jsou přesnější metodou v předpovídání podvodných případů než jiné dosud aplikované. Jejich model poměrně přesně určuje podvodné firmy, ale bohužel méně přesně určí firmy nepodvodné.

Deshmukh a Talluru (1998) vytvořili model založený na vlastní dřívější práci. Testují vlastní datový soubor z KPMG Peat Marwick skládající se z 382 případů. Používají škálu tří úrovní (nízké, střední a vysoké) pro každý ukazatel rizika podvodu. Zjistili, že model má tendenci systematicky podceňovat rizika podvodu, a že model je slabší než statistické metody. Argumentují tím, že jejich studie ukazuje, jak vytvořit fuzzy systém spíše, než jak jej použít jako podporu rozhodování.

Lin a kol. (2003) použili integrovaný systém neuronových sítí a fuzzy logiky pro detekci podvodů. Do vzorku firem zařadili ty, u kterých SEC připustila podvodné účetní výkaznictví a ty, které SEC jako podvodné označeny nebyly. Vyvinuli neuronovou síť, která učí vytvořený fuzzy model a je schopna zařadit firmu jako podvodnou nebo nikoliv.

Nejnovější výzkumy zabývající se detekcí kreativního účetnictví popisují několik skupin faktorů, na které je při odhalování podvodů nutné se soustředit. Jedná se zejména o abnormální hodnoty typu nepřetržitý růst podniku, vysoké hodnoty položek jako jsou pohledávky, zásoby, dále finanční ukazatele jako čistý zisk na aktiva, pracovní kapitál na aktiva, zisk na tržby, oběžná aktiva na krátkodobé závazky apod. Dále délka funkčního období generálního ředitele nebo finančního ředitele (jejich vysoká fluktuace) a některé kvalitativní proměnné jako je kvalifikace (Ravisankar a kol., 2011). V jejich výzkumu založeném na metodě data mining bylo zkoumáno celkem 202 firem kótovaných na čínských burzách (z toho bylo 101 podvodných a 101 nepodvodných). Pro detekci podvodných firem využili soubor 35 ukazatelů: dluhy, celková aktiva, hrubý zisk, čistý zisk, předmět podnikání, pokladní hotovost a vklady, pohledávky, zásoby vzhledem k předmětu podnikání, zásoby na aktiva, hrubý zisk na aktiva, čistý zisk na aktiva, oběžná aktiva na celková aktiva, čistý zisk vzhledem k předmětu podnikání, pohledávky vzhledem k předmětu podnikání, příjmy na aktiva, oběžná aktiva na pasiva, příjmy na stálá aktiva, peníze na aktiva, zásoby na krátkodobé závazky, cizí kapitál na kapitál celkem, dlouhodobý cizí kapitál na aktiva, čistý zisk na hrubý zisk, cizí kapitál na aktiva, aktiva na vlastní kapitál, dlouhodobý cizí kapitál na kapitál celkem, dlouhodobý majetek na aktiva, vklady a hotovost na oběžná aktiva, kapitál a rezervy na cizí kapitál, pohledávky na aktiva, hrubý zisk vzhledem k předmětu podnikání, nerozdělený zisk na čistý zisk, zisk vzhledem k předmětu podnikání v poměru zisku minulých let, výnosy z předmětu podnikání vzhledem k hlavním příjmům minulého období, změna pohledávek oproti minulému období, změna celkových aktiv oproti minulému období. Jako nejprůkaznější pro detekci podvodů uvedli ukazatele založené na zisku a příjmech. Jejich model s přesností na 95 % s 10 % hladinou významnosti rozlišil podvodnou a nepodvodnou firmu.

Techniky data mining jsou v současné době asi nejpoužívanějšími metodami v oblasti odhalování podvodů v účetnictví. Komplexní přehled literatury (publikované v anglickém jazyce), která vznikla na toto téma v letech 1997, až 2008 shrnuli Ngai a kol. (2011). Kromě podvodů v účetnictví (zkreslení účetní závěrky, trestné činy v této oblasti) shrnuli i dostupnou literaturu v oblasti data mining využití v odhalování pojistných podvodů, bankovních podvodů a podvodů s cennými papíry. Uvádí, že množství literatury v této oblasti za posledních několik let významně roste, pozornost badatelů se soustřeďuje nejvíce na pojistné podvody.

Autoři nejobsáhlejšího výčtu faktorů s vlivem na motivy kreativního účetnictví (viz výše v podkapitole motivy praktikovat kreativní účetnictví) Comunale a kol. (2010) ve své práci dále na základě dotazování zkušených auditorů přiřadili váhy jednotlivým rizikům podvodu a nakonec ve dvou typech podvodů zaměřených na příjmy a řízení zisku identifikovali oblasti, které vyžadují bližší kontrolu. Model aplikovali na velmi detailních příkladech. Tento model je jako jeden z mála využitelný pro auditory, kteří přiřazují jednotlivým faktorům binární hodnotu (1 faktor existuje, nebo nula faktor neexistuje), nebo může dosadit jakoukoliv hodnotu v intervalu $<0;1>$ pokud se domnívá, že riziko faktoru existuje pouze v omezené míře. Výsledkem modelu je přiřazení podniku dle rizikovosti k podvodům do jedné ze šesti kategorií. (Comunale a kol., 2010)

Protože odhalování kreativního účetnictví není pouze věcí státu, řada výzkumů se také soustředí na možnosti odhalování jinými kontrolními orgány například auditory. Zde se výzkumy soustřeďují zejména na schopnost auditorů odhalit podvod a na postoje auditorů ke kreativnímu účetnictví.

Důkaz o použití kreativního účetnictví u velkých společností kótovaných na burze v letech 1987-1990 ve Velké Británii poskytuje Shah (1996). Ve výsledcích tohoto výzkumu ukazuje jak malé skupiny odborníků v oblasti financí, práva a účetnictví ovládalo nástroje kreativního účetnictví. Prokazuje také úzkou spolupráci auditorů a právních expertů v konstrukci těchto nástrojů. Autor tvrdí, že hnací silou trhu pro kreativní účetnictví je ochota společností zaplatit značné náklady těmto expertům. Na osobní úrovni, výzkum prokázal, že osoby aktivně zapojené v kreativním účetnictví neměly strach z regulačních orgánů. Žádný z dotazovaných odborníků neměl pocit, že to, co dělá, by bylo neetické. Autor v závěru článku uvádí, že sjednocené regulační orgány pro regulaci účetnictví a daní mohou být v prevenci kreativního účetnictví efektivnější, než oddělené instituce.

Zde například Eilifsen a Messier (2000), ti zjistili, že schopnost auditorů odhalovat chyby je větší, pokud se soustředí na oborově specifické vlastnosti, jinými slovy, pokud auditor

pracuje s podnikem v jiném oboru, než ve kterém má zkušenosti s odhalením podvodu, jeho schopnost odhalit podvod klesá.

Porovnání auditorů s malými zkušenostmi a velkými zkušenostmi provedl Kozloski (2003). Jeho výzkum na celkem 71 vzorcích auditorů s auditorskou praxí. Ve výzkumu bylo zjištěno, že schopnost auditorů odhalit podvod pro auditory bez vlastních zkušeností s odhalením podvodu je velmi malá, tato schopnost se se zkušenostmi zvyšuje a to rychleji pokud je auditor nováček dlouhodobě veden zkušenějším auditorem s cílem naučit nováčka odhalovat podvody. Dále zjistil, že odhalení podvodu je pro auditory snadnější, pokud odhalují podvod na základě cíle podvodu na rozdíl od odhalování zdroje podvodu a taktéž, že odhalování podvodu na základě jeho cíle je užitečnější.

Demski, Frimor a Sappington (2006) studovali prostředí, ve kterém mohou manažeři přehánět míru výkonu podniku. Soustředili se na chyby ve finančních zprávách prokázané auditory a dokázali, že audit, ve kterém podnik vykázal více chyb, může mít větší informativní hodnotu, než audit, který chyby neprokáže.

Jistý optimismus naznačuje výzkum Amata a kol. (2000) ve Španělsku. Jejich výzkum Většina auditorů se ukázala jako netolerantní k technikám kreativního účetnictví.

Caramanis a Lennox (2008) zkoumali dopad úsilí auditorů při jejich práci na zisky manažerů. Mezi lety 1994-2002 zkoumali 9 738 hodin odpracovaných auditory při auditu společností v Řecku. Odpracované hodiny auditora porovnávali s příjmy manažerů. Prokázali, že v případě auditu je malý počet odpracovaných hodin auditorů spojen s vyššími příjmy manažerů. Proto snížení úsilí auditorů zvyšuje možnost, že manažeři podávají zmanipulované informace o ziscích.

V praxi jsou většinou odhaleny společnosti, v nichž manažeři použili příliš agresivních technik a neodhadli správně hranici mezi řízením zisku a podvodem a jasně porušili zákonné normy. Celkově tyto argumenty a důkazy potvrzují, že je obtížné v praxi identifikovat firmy, které zneužívají účetnictví. (Dechow a Skinner, 2000)

Jistý samoregulační vliv však nelze odepřít trhu. Dharan a Lev (1993) ve své studii poukazují na pokles hodnoty akcií v letech bezprostředně následujících po cílené úpravě účetní závěrky, což považují za důkaz efektivity trhu. Nicméně vliv trhu je, spíše než příčinou až důsledkem odhalení kreativního účetnictví.

Dechow a kol. (1996) ve svém výzkumu tvrdí, že trh reagoval vysoce citlivě na externí oznámení o zneužití kreativního účetnictví v konkrétních podnicích. Podniky vyšetřované SEC

kvůli praktikám kreativního účetnictví zaznamenaly v den oznámení této skutečnosti pokles hodnoty akcií o 9 %.

Pfarrer a kol. (2008) se ve své studii soustředili na podniky, které přepracovávaly své účetní výkazy. Prokázali, že podniky, které výkazy přepracovaly, to udělaly s větší pravděpodobností v reakci na tlaky z jiných podniků v oboru podnikání než v reakci na formální sankce. Studie také prokazuje, že nález nekalého jednání regulačním úřadem nevede podniky k dobrovolnému zveřejnění svého provinění, zatímco tlaky ze strany odvětví vedou ke zveřejnění mnohem častěji. Prokazují tím, jistou samoregulaci trhu.

Chen a kol. (2011) empirickým průzkumem na vzorku 729 firem kótovaných na šanghajské burze (v letech 2003 až 2007) prokázal, že udělení trestu za podvod (zveřejněno CSMA⁸) má pro podniky následky v oblasti bankovních úvěrů. Podniky, které byly v minulosti potrestány, jsou hodnoceny bankami jako rizikovější. Konkrétně podnikům, které byly potrestány za podvod, poskytují banky významně nižší objemy úvěrů s horšími úrokovými sazbami než podnikům čestným. Jedná se o skutečný důkaz toho, že podvodné jednání má negativní ekonomický dopad na podnik v delším časovém horizontu.

Riziko odhalení lze bohužel v důsledku malé úspěšnosti modelů, jež byly dosud pro detekci kreativního účetnictví sestaveny a v důsledku nedostatků kontrolních mechanismů považovat spíše za malé než vysoké. Samoregulace trhu v tomto směru významně nepomáhá zvyšování vnímání rizika sankcí.

Dosah sankcí

Sankce jako prostředek k omezení kreativního účetnictví úzce souvisí s regulací podnikatelského prostředí a účetnictví i s rizikem odhalení, jež bylo identifikováno jako nepřilíš vysoké. Sankce, které je možné za praktikování kreativního účetnictví udělit jsou uvedeny v této podkapitole. Protože dizertační práce je zaměřena na podniky působící na českém trhu, dále budou uvedeny informace z legislativy ČR a to pouze vybrané s ohledem na rozsah dizertační práce. Protože práce bude obhajována v roce 2013, dále jsou citovány právní předpisy platné k 1. 1. 2013

⁸ CSMA (Conejo Slmi Moorpark Association) je asociace realitních kanceláří přihlášená k přísnému etickému kodexu.

Legislativa prochází značnými úpravami ve snaze zákony zpřesnit, ujasnit a vylepšit. V souvislosti s kreativním účetnictvím je v ČR v současnosti platných a účinných několik předpisů, jejichž cílem je ať přímo nebo nepřímo kreativní účetnictví potlačovat. Mimo jiné se jedná o trestní zákoník, zákon o živnostenském podnikání, zákon o účetnictví a jeho prováděcí vyhláška vč. Českých účetních standardů, daňový řád a ostatní daňové zákony atd.

V následujícím textu jsou vzhledem k omezenému rozsahu dizertační práce uvedeny jen některé vybrané ustanovení zákonů, které se nejvíce dotýkají problematiky kreativního účetnictví a sankce za nedodržení těchto právních předpisů; výčet není úplný a jeho cílem není hodnotit účinnost jednotlivých ustanovení zákona.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Trestní zákoník je jednou z důležitých právních úprav, která přímo potlačuje kreativní účetnictví, proto jsou v následující části vybrána některá konkrétní ustanovení tohoto zákona a konkrétní sankce, které hrozí pachatelům trestných činů.

V trestním zákoníku konkrétně hlava 6 zahrnuje trestné činy hospodářské. Nejvíce se pak otázky kreativního účetnictví týkají trestné činy daňové, poplatkové a devizové uvedené v dílu 2 zejména pak následující:

- § 240 zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (zde hrozí trest v podobě odnětí svobody na šest měsíců až tři léta; odnětím svobody na dvě léta až osm let bude potrestán pachatel, pokud spáchá trestný čin nejméně se dvěma osobami nebo např. spáchá-li takový trestný čin ve značném rozsahu a trest pět až deset let hrozí pachateli, který trestný čin spáchá ve velkém rozsahu),
- § 241 neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (zde hrozí zaměstnavateli nebo plátcům ve větším rozsahu trest v podobě odnětí svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti. Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, získá-li činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch),
- § 243 nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (zde hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti. Odnětím svobody na jeden rok až čtyři léta nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin ve značném rozsahu),
- § 245 padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (zde hrozí trest odnětí svobody na šest měsíců a pět let nebo trest peněžitý). (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění.)

- § 249 neoprávněné užívání cizí věci (kde hrozí pachateli trest odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitý trest),
- § 250 podvod (zde hrozí pachateli trest odnětí svobody na 6 měsíců až 3 léta nebo peněžitý trest při způsobení škody nikoliv malé; 5 až 12 let odnětí svobody hrozí pachateli, který způsobil škodu velkého rozsahu).

Pojetí kreativního účetnictví pak zahrnuje i další trestné činy mimo hlavu 6 trestního zákoníku např.:

- §212 dotační podvod (za něž hrozí odnětí svobody na dvě léta nebo zákaz činnosti, v případě opakovaného odsouzení odnětí svobody až na tři léta, při spáchání větší škody dokonce až pět let; je-li tento trestný čin způsoben v organizované skupině, pak hrozí odnětí svobody až osm let; v některých vybraných případech dokonce hrozí odnětí svobody až na deset let),
- § 251 neoprávněné podnikání (za něž ve větším rozsahu hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta nebo zákaz činnosti, vyšší tresty pokud pachatel při spáchání tohoto trestného činu způsobí značnou škodu nebo škodu velkého rozsahu nebo získá-li značný prospěch nebo prospěch velkého rozsahu; maximální trest za tento trestný čin je odnětí svobody až na osm let),
- § 254 zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (za nevedení účetních knih, zápisů nebo jiných dokladů ač je zákonná povinnost k tomuto vedení, nebo za uvedení nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů, dále za úpravu takových dokladů, jejich zničení, poškození, zatajení apod. může být udělen trest odnětí svobody až na dvě léta nebo zákaz činnosti. Pokud pachatel tímto činem způsobí na cizím majetku značnou škodu, pak mu hrozí odnětí svobody na jeden rok až pět let, způsobí-li pachatel tímto činem škodu velkého rozsahu, pak mu hrozí odnětí svobody na dvě léta až osm let),
- § 331 - 334 úplatkářství (§ 331 přijetí úplatku, kde hrozí trest odnětí svobody až na tři léta nebo zákaz činnosti tomu, kdo pro sebe nebo pro jiného přijme nebo si dá slíbit úplatek; trest odnětí svobody na šest měsíců až pět let tomu, kdo úplatek žádá, vyšší tresty pak hrozí úředním osobám a pachatelům, kteří spáchali trestný čin v úmyslu opatřit sobě nebo jinému značný prospěch, nebo prospěch velkého rozsahu; maximální trest v případě přijetí úplatku je dvanáct let; § 332 podplacení tzn. poskytnutí, nabídnutí nebo slíbení úplatku je trestný čin, za něž hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitý trest. Vyšší trest pak opět hrozí pachateli, který trestný čin spáchal

- v úmyslu opatřit sobě nebo jinému značný prospěch nebo škodu nebo spáchá-li takový čin úřední osoba. Maximální trest za podplacení je až šest let odnětí svobody),
- v určitých případech některé trestné činy proti majetku např. § 205 krádež (za tento trestný čin hrozí trest odnětí svobody až na dvě léta, zákaz činnosti nebo propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, vyšší tresty pak hrozí pachateli, který již byl za takovýto trestný čin potrestán, pokud je spáchán v organizované skupině, způsobí-li pachatel takovým činem značnou škodu, nebo škodu velkého rozsahu; maximální trest za trestný čin krádeže je deset let odnětí svobody).
 - § 206 zpronevěra (za kterou hrozí maximální trest až deset let odnětí svobody),
 - § 329 až 330 trestné činy úředních osob, nebo např. § 335 až 351 jiná rušení činnosti orgánu veřejné moci (např. § 346 křivá výpověď, § 348 padělání a pozměnění veřejné listiny) a další. (Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v platném znění.)

Dle § 8 zákona odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) jsou státní orgány povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin.

Je nutné mít na zřeteli, že trestní právo samotné nedisponuje takovými prostředky, aby mohlo odstranit nebo výrazně snížit předpoklady, které ekonomickou kriminalitu vyvolávají. V ekonomice má pouze subsidiární charakter. Trestní represe se uplatňují pouze jako krajní prostředek tam, kde jiné prostředky nestačí. (Scheinost, 2004)

Zákon č. 455/1991 Sb., živnostenský zákon

Z tohoto zákona se oblasti kreativního účetnictví dotýká zejména část V. živnostenská kontrola a pokuty konkrétně:

- § 61 přestupky (např. vykonává-li fyzická osoba činnost, jež je předmětem živnosti koncesované bez příslušného oprávnění, lze jí udělit pokutu až ve výši 1 000 000 Kč; pokud jde o činnost řemeslnou nebo vázanou prováděnou bez příslušného oprávnění je možné uložit pokutu až 750 000 Kč a pokud je bez příslušného oprávnění prováděna činnost, jež je předmětem živnosti volné, pak lze udělit pokutu do výše 500 000 Kč; a další přestupky.
- § 63 správní delikty (např. vykonává-li právnická osoba činnost, jež je předmětem živnosti koncesované bez příslušného oprávnění, lze jí udělit pokutu až ve výši 1 000 000 Kč; pokud jde o činnost řemeslnou nebo vázanou prováděnou bez příslušného oprávnění

je možné uložit pokutu až 750 000 Kč a pokud je bez příslušného oprávnění prováděna činnost, jež je předmětem živnosti volné, pak lze udělit pokutu do výše 500 000 Kč).

- § 62 správní delikty (zde např. za neoznačení provozovny lze udělit pokutu do výše 10 000 Kč; za neprokázání způsobu nabytí zboží nebo materiálu kontrolnímu orgánu lze udělit pokutu do výše 1 000 000 Kč; za nevydání dokladu o prodeji zboží nebo poskytnutí služby na žádost zákazníka, nebo neuvedení zákonem stanovených údajů lze udělit pokutu do výše 1 000 000 Kč; za zaměstnávání zaměstnanců v rozporu se zákonem, kteří nemají způsobilost pro výkon povolání stanovenou zvláštními právními předpisy nebo znalost bezpečnostních předpisů anebo předpisů o ochraně zdraví lze udělit pokutu až do výše 1 000 000 Kč; dále jsou uvedeny další sankce za další správní delikty). (Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání v platném znění)

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví, vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví a dále České účetní standardy

S problematikou kreativního účetnictví samozřejmě úzce souvisí konkrétní normy týkající se účetnictví jako takového čili zákon o účetnictví, vyhláška č. 500/2002 Sb. a České účetní standardy.

Zákon o účetnictví stanovuje rozsah a způsob vedení účetnictví a požadavky na průkaznost. Prováděcí vyhláška k zákonu o účetnictví dále upravuje rozsah a způsob sestavování účetní závěrky; uspořádání, označování a obsahové vymezení položek majetku a jiných aktiv, závazků a jiných pasiv, nákladů, výnosů a výsledků hospodaření, vysvětlujících a doplňujících informací v příloze k účetní závěrce dále uspořádání, označování a obsahové vymezení položek konsolidované účetní závěrky; metody konsolidace účetní závěrky a postup zahrnování účetních jednotek do konsolidačního celku, uspořádání a obsahové vymezení přehledu o peněžních tocích a přehledu o změnách vlastního kapitálu; směrnou účtovou osnovu, účetní metody, metody přechodu z daňové evidence na účetnictví. Některé konkrétní metody a postupy účtování jsou pak uvedeny v Českých účetních standardech.

Kreativní účetnictví významně omezují zejména § 7 (věrnost a poctivost účetnictví), § 8 (úplnost, správnost, průkaznost, srozumitelnost, přehlednost a zaručující trvalost účetních záznamů) a § 20 zákona o účetnictví, který upravuje povinnost ověřit účetní závěrku auditorem i když jen pro zákonem vymezené účetní jednotky. (Konkrétně se jedná o akciové společnosti, které překročily nebo dosáhly alespoň jednoho ze tří kritérií: aktiva celkem více než 40 milionů Kč, roční úhrn čistého obrátu více než 80 milionů Kč nebo průměrný přepočtený stav

zaměstnanců více než 50. Povinnost ověřit závěrku auditorem vzniká i ostatním společnostem a družstvům pokud dosáhnou nebo překročí alespoň dvě z uvedených tří kritérií).

Zákon o účetnictví obsahuje část týkající se správních deliktů konkrétně v § 37 až 37ab. Zde jsou definovány dva typy správních deliktů a přestupků (jedná se o přestupek v případě účetní jednotky, která není podnikatelem a správní delikt v případě účetní jednotky, která je podnikatelem) a pokuty, které za ně lze udělit. Za první typ správních deliktů např. nevedení účetnictví, nesestavení účetní závěrky nebo nevyhotovení výroční zprávy ke stanovenému dni hrozí subjektu pokuta do výše 6 % hodnoty aktiv celkem. Za druhý typ správních deliktů, jako je nesestavení účetní závěrky v souladu s § 7 zákona o účetnictví (např. účetnictví není vedeno věrně a poctivě), v souladu s § 8 (např. účetnictví není správné, úplné, průkazné, srozumitelné, přehledné a zaručující trvalost účetních záznamů), dále neobsahuje-li účetní závěrka všechny povinné součásti, není-li účetní závěrka nebo výroční zpráva ověřena auditorem v rozporu s § 20 a 21 zákona o účetnictví, nezveřejní-li účetní jednotka účetní závěrku nebo výroční zprávu, nebo neuchovává-li jednotka účetní záznamy v rozporu s § 31 zákona o účetnictví, pak účetní jednotce hrozí pokuta do výše 3 % hodnoty aktiv celkem. V případě, že účetní jednotka nezajistí podmínky pro předávání účetních záznamů do centrálního systému účetních informací státu, hrozí jí pokuta ve výši 5 000 Kč.

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád a daňové zákony

Daňový řád upravuje postup správců daní a práva a povinnosti daňových subjektů a třetích osob, které jim vznikají při správě daní. Tato legislativní úprava je zde uvedena proto, že účetnictví v podmínkách českého právního rámce velmi úzce souvisí s daňovou problematikou.

V souvislosti s kreativním účetnictvím jsou pak podstatnou legislativní úpravou veškeré daňové zákony platné a účinné v ČR. Otázka placení daní a zejména její výše často přímo souvisí s kreativitou v účetnictví. Následky porušení povinností při správě daní upravuje daňový řád v § 246 – 254). Za porušení povinnosti mlčenlivosti hrozí pokuta do 500 000 Kč, pořádková pokuta (např. při ztěžování správy daní) může být uložena do 50 000 Kč. Pokuta za opožděné tvrzení daně je-li zpoždění delší než 5 dnů může být udělena správcem daně ve výši 0,05 % stanovené daně (nebo odpočtu) za každý den prodlení, max. 5 % stanovené daně (nebo odpočtu) nebo 0,01 % stanovené daňové ztráty za každý den prodlení (max. 5 % daňové ztráty).

Zákony upravující pracovně právní vztahy

Této oblasti se týká zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce a zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Zákoník práce upravuje pracovně právní vztahy, definuje práva a povinnosti zaměstnanců a zaměstnavatelů. Zákon o zaměstnanosti upravuje zabezpečování státní politiky zaměstnanosti. Oba tak souvisí s kreativním účetnictvím a to zejména v oblasti nelegální práce (tzn. v rámci kreativního účetnictví Švarc systém a zaměstnání na černo). Za nelegální práci mohou orgány inspekce práce udělit pokutu dle § 140 zákona o zaměstnanosti až 10 milionů Kč za umožnění nelegální práce a dle § 139 pokutu až 100 000 Kč za výkon takové práce.

Další související ustanovení zákonů

§ 38i zákona č. 513/1991, obchodní zákoník určuje obsah sbírky listin. Mimo jiné dle tohoto ustanovení sbírka listin obsahuje výroční zprávy, řádné, mimořádné a konsolidované účetní závěrky, pokud nejsou součástí výroční zprávy, vyžaduje-li jejich vyhotovení tento zákon nebo zvláštní právní předpis, návrh rozdělení zisku a jeho konečná podoba nebo vypořádání ztráty, pokud nejsou součástí řádné účetní závěrky, zpráva auditora o ověření účetní závěrky, zprávu o vztazích mezi propojenými osobami. Nesplnění povinnosti zveřejnit účetní závěrku ve sbírce listin může být sankcionováno také přímo rejstříkovým soudem. V současné době může rejstříkový soud uložit pořádkovou pokutu dle § 200de občanského soudního řádu do výše 20 000 Kč v případě, že obchodní společnost nepředloží účetní závěrku ani na výzvu soudu.

V souvislosti s odpovědností členů statutárních a kontrolních orgánů obchodních společností a družstev je v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník formulován požadavek, aby působnost takových orgánů byla vykonávána s péčí řádného hospodáře (§ 164 odst. 5, § 200 odst. 3, § 135 odst. 2, § 66 odst. 6; § 79a, §194 a § 201). Řádný hospodář činí právní úkony týkající se podnikatele odpovědně a svědomitě a stejným způsobem pečuje o její majetek, jako kdyby šlo o jeho vlastní majetek. Za porušení této povinnosti hrozí sankce v podobě náhrady škody.

Dalším souvisejícím právním předpisem je zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Dle tohoto zákona smí být dle druhu trestného činu právnická osoba zrušena, smí jí být uložen zákaz činnosti, zákaz plnění veřejných zakázek, zákaz přijímat dotace a subvence. Dalším možným trestem je propadnutí majetku, propadnutí věci, uložení pokuty, zveřejnění rozsudku.

Zákon č. 253/2008 Sb. o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu upravuje některá opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti

a financování terorismu. Tomu, kdo poruší nebo nesplní povinnosti stanovené tímto zákonem, hrozí pokuta až do výše 2 milionů Kč, v případě opětovného porušení v období 12 po sobě následujících měsíců dokonce do výše 10 milionů Kč.

Prostor pro regulaci kreativního účetnictví lze spatřit v zaměření se na další způsoby regulace mimo ty, jež jsou v současné legislativě ČR využity.

V tomto směru se podařilo omezit kreativní účetnictví zavedením další regulace na Novém Zélandu. Zde vznikl v roce 1974 institut certifikovaných účetních Nového Zélandu (ICANZ), který vydává účetní standardy závazné pro všechny. V roce 1993 zde pak vzniká nový zákon o společnostech a zákon o finančním výkaznictví. Nový Zéland v nich zavádí další instituci Accounting Standards Review Board (ASRB), orgán jmenovaný vládou, určený ke kontrole. Této organizaci musí být předloženy ke kontrole všechny účetní standardy, ASRB je podrobuje srovnávání s principy GAAP. Tento orgán omezil působení kreativního účetnictví. Existují však určité obavy o tom, na jak dlouho. (Amat a kol., 2000)

Příkladem zavádění tvrdších zákonných pravidel pro omezení kreativního účetnictví je zákon Oxleyův-Sarbanesův platný v USA od roku 2002, který je reakcí regulačních orgánů na pád gigantů Enron a WorldCom. Pomocí tohoto zákona byl vytvořen nezávislý orgán dohledu nad auditory, zavedl některé kontrolní prvky, ujasnil odpovědnosti a zpřísnil sankce v případě porušení zákonných pravidel.

Evropská komise vydala v roce 2000 záruku kvality pro statutárního auditora v EU a v roce 2002 soubor zásadních principů, které by měly zajistit nezávislost externích auditorů. Byly publikovány mezinárodní auditorské standardy. V roce 2004 pak Evropská komise navrhla směrnici o auditu účetních závěrek, která přebírá řadu ustanovení zákona Oxley-Sarbanesova. Směrnice byla později upravena a v současné době platí směrnice Evropského parlamentu a rady 2006/43/ES.

2.5 Rozsah kreativního účetnictví

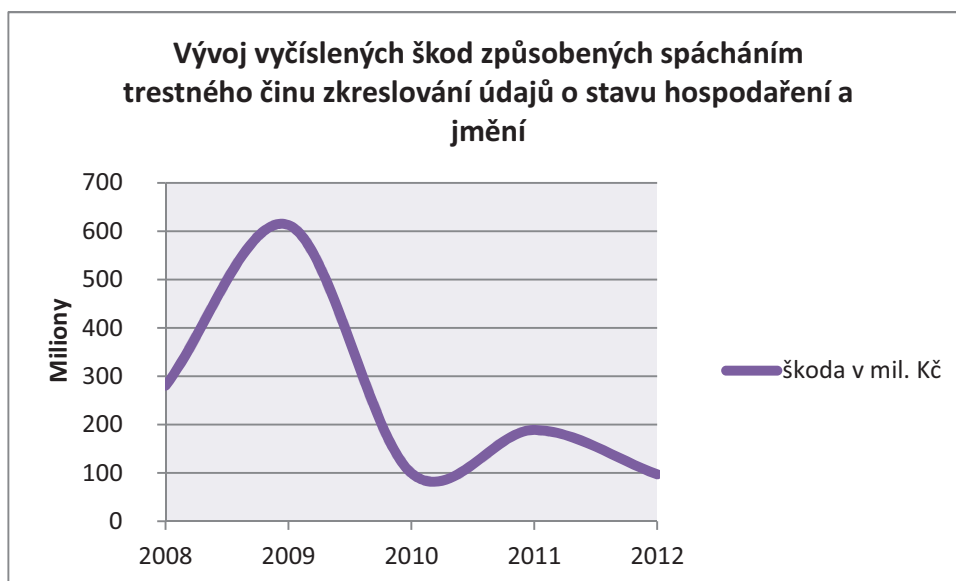
Existující motivy, dostupné příležitosti v souladu s motivem i vnímání rizika sankcí spíše jako nízkého v kontextu stavu podnikatelského prostředí v současné době jsou předpoklady, jež dávají prostor pro kreativní účetnictví. Kreativní účetnictví je tedy fenomén, který existuje a jeho význam aktuálně spíše roste, než klesá. Některé výzkumy se proto soustředí na odhady rozsahu kreativního účetnictví.

Někteří autoři se pokouší odhadnout rozsah kreativního účetnictví v různých ekonomikách. Nicméně odhady jsou ve velice širokém intervalu, proto lze jen těžko určit reálný rozsah kreativního účetnictví.

Zatímco praktici v oblasti účetnictví si myslí, že manipulace účetních dat je všudypřítomná, vědečtí pracovníci jsou v tomto směru optimističtější. Příčinu jejich různého pohledu lze spatřovat v tom, že účetní praktici vychází z podrobného zkoumání konkrétních případů, zatímco akademici vychází ze statistických analýz velkých vzorků firem. Navíc akademici mají často tendenci spoléhat se na účinnost trhu ve smyslu přirozeného vytěsnění firem aplikujících účetní manipulace. Regulační úřady a účetní praxe má však jiný názor. (Dechow a Skinner, 2000)

Dle ankety, kterou provedla již druhým rokem Komora certifikovaných účetních mezi svými členy, požádalo v letošním roce 21 % klientů svého účetního o úpravu účetní závěrky (z 314 respondentů). Tj. o 1 % méně než v roce 2012. Z toho asi 78,9 % klientů chtělo upravit výsledek hospodaření a 17,5 % zadluženost (zde o 2% více než vloni). Potenciálně upravenou účetní závěrku tak může mít asi 200 000 firem v ČR. (Komora certifikovaných účetních, 2013)

Představu o rozsahu kreativního účetnictví lze vytvořit i ze statistik Policejního prezidia ČR o počtu zjištěných trestných činů konkrétně zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění případně z počtu stíhaných osob za tento trestný čin (viz podkapitola vliv prostřední na vznik kreativního účetnictví). O rozsahu kreativního účetnictví v ČR pak vypovídají i statistiky, jež vyčíslují škody způsobené trestným činem zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. Celková škoda na spáchaných kriminálních činech byla vyčíslena na více než 34 bil. Kč, z toho více než 24 bil. Kč byla škoda z hospodářské kriminality a z toho 97 142 000 Kč byla škoda v důsledku spáchání trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění. (Zdroj: Policejní prezidium ČR, statistické přehledy kriminality za rok 2012)

Graf 3 Vývoj vyčíslených škod způsobených spácháním trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění v tis. Kč. (Zdroj: Statistiky Policejního prezidia ČR).

Jak již bylo uvedeno výše, Státní úřad inspekce práce udělila v roce 2012 pokuty ve výši více než 163 milionů Kč za prokázanou nelegální práci, další pokuty jsou v řízení. (MPSV, 2013)

Sullivan (2009) poukazuje na to, že v důsledku špatné ekonomické situace bude případů podvodů přibývat. Z grafu výše lze usuzovat, že krize, která zasáhla ČR na podzim roku 2008, mohla jako jeden z faktorů mít vliv na zvýšení rozsahu kreativního účetnictví. Ve vývoji vyčíslených škod je jasně patrný nárůst škod v roce 2009, tedy v roce, kdy byla česká ekonomika zasažena krizí nejvíce. Podobný úsudek lze vyvodit i z grafu vývoje počtu stíhaných osob za tento trestný čin, kde v roce 2009 nastal nárůst z počtu stíhaných osob o 130 % oproti roku předchozímu. Nicméně tento vývoj mohl být ovlivněn řadou jiných faktorů, a proto nelze vývoj grafu považovat za důkaz růstu kreativního účetnictví v návaznosti na ekonomickou krizi.

Kreativní účetnictví lze zahrnout do stínové ekonomiky (například dle definice Fassmanna, 2006). Nicméně i odhady rozsahu stínové ekonomiky jsou velice nepřesné. Jednou z přímých metod pro odhad stínové ekonomiky je sledování daňových úniků. Takový výzkum prakticky probíhá tak, že jsou prováděny daňové kontroly u poplatníků a výsledky těchto kontrol jsou zevšeobecněny na celou zemi. Stále častěji se ale ukazuje, že současné metody odhadu stínové ekonomiky nejsou schopny odhadnout rozsah ani vývoj stínové ekonomiky. Jediné co lze z dosud provedených studií vyvodit je, že dlouhodobě ve všech zemích dochází k rychlejšímu růstu stínové ekonomiky než oficiální ekonomiky a že při poklesu oficiální ekonomiky nemusí dojít k poklesu stínové ekonomiky. (Zemánková, 2008) Nicméně zpětný odhad na rozsah kreativního účetnictví z odhadů stínové ekonomiky nemůže poskytovat důvěryhodné závěry.

Důvěryhodnost závěrů je zpochybněna nepřesností odhadů stínové ekonomiky a dále faktem, že stínová ekonomika zahrnuje i mnoho dalších aktivit mimo kreativní účetnictví jako jsou neformální aktivity bez transakcí (např. sousedské výpomoci), prostituce, prodej drog a jiné. Důvěryhodnost takových závěrů nepodporuje ani velmi omezená možnost detekce kreativního účetnictví kontrolními orgány, jež pro výpočet stínové ekonomiky v uvedené metodě poskytují vstupní data.

Práce na černo byla v podkapitole techniky kreativního účetnictví zařazena jako jedna z možných využitelných technik. Odhady práce na černo, které byly dosud publikovány, jsou podobně jako odhady stínové ekonomiky velmi různé. Některé průzkumy poukazují na vztah oboru podnikání a práce na černo. V Evropské unii je práce na černo koncentrována zejména v sektorech, které jsou typické vysokým podílem nízkých mezd, vysokou poptávkou po nekvalifikované pracovní síle a sezónních pracovnících. V první řadě se tak jedná o sektory zemědělství, stavebnictví, sociální a osobní služby (pomoc v domácnosti, švadleny, opravy), hotelnictví a maloobchod Fassmann (2007). Odhad celkových nedeklarovaných příjmů v roce 2004 asi na 77 mld. Kč.

Konkrétnější odhady o rozsahu kreativního účetnictví nejsou v současné době k dispozici.

2.6 Důsledky manipulace s účetními daty

Někteří autoři se domnívají, že konkrétní techniky manipulace s účetními daty nemusí mít nutně jen negativní důsledky. Pak je lze rozdělit na autory, kteří se domnívají, že manipulace s účetními daty má na trh jako celek vliv pozitivní, vliv relativně malý a vliv negativní.

Z autorů, kteří spatřují v kreativním účetnictví pozitivní důsledky lze uvést například Ronena a Sadana (1980), kteří argumentují tím, že vyhlazování příjmů může zvýšit schopnost externích uživatelů předvídat budoucnost podniku. V dalším článku autoři Wang a Williams (1994) ukazují, že vyhlazování příjmů zvyšuje informační hodnotu vykázaného zisku. Jejich studie zkoumá vztah mezi vyhlazováním příjmů a bohatstvím akcionářů a poskytuje důkaz, že trh má na vyhlazování příjmů pozitivní názor, a že firmy s vyhlazenými příjmy jsou vnímány jako méně riskantní. Podle Subramanyama (1996) existují důkazy, že vyhlazování příjmů zlepšuje udržitelnost a předvídatelnost příjmů. Kreativní účetnictví může pomoci podniku zachovat nebo zvýšit cenu akcií a snížit náklady na vypůjčený kapitál tím, že se taková společnost jeví jako méně riziková. To pomáhá společnosti získat další kapitál (Amat a kol., 2000). Zmanipulované účetní výkazy mohou také sloužit pro zmatení konkurence, což mohou podniky chápat jako pozitivní důsledek kreativního účetnictví. Vyhlazování příjmů odůvodňují

i Barnea, Ronen a Sadan (1976), jež je považují za oprávněné, pokud dochází k velké fluktuaci zisků nad ekonomickou realitu.

Příkladem autorů, kteří se domnívají, že vliv kreativního účetnictví na trh je malý je například Imhoff (1977), který ve své studii ukazuje, že není žádný silný empirický důkaz o tom, že vyhlazení příjmů je výhodné či nevýhodné pro firmu nebo její akcionáře. Healy a Wahlen (1999) citují studie, které zjistily, že kreativní účetnictví nemá vliv na ceny akcií.

Pozitivní a neutrální postoje autorů ke kreativnímu účetnictví jsou ale podrobeny argumentaci těch autorů, kteří se staví ke kreativnímu účetnictví jako k jevu negativnímu. Pokud by aktéři trhu věděli, že čísla jsou vyhlazována, pak by neexistoval důvod k jejich vyhlazování. Z tvrzení, že trh dává přednost vyhlazeným příjmům, vyplývá, že vyhlazování je efektivní pro manažery firmy, ale není v zájmu investorů (Stolowy a Breton, 2003).

Manipulace s účetními daty má však hlubší důsledek. Nejen, že poskytuje zmanipulované údaje pro akcionáře, dokonce připustíme-li pozitivní důsledek konkrétně pro ně, činnost také poskytuje zmanipulované údaje pro celou společnost. Těmito výsledky potom mohou být ovlivněny statistiky celého státu potažmo HDP a další ukazatele. V hlubším uvažování pak statistické údaje ovlivňují alokaci zdrojů, proti primárnímu cíli každé ekonomiky efektivně alokovat zdroje. V ekonomice, ve které je alokace zdrojů ovlivněna zásahy jako je manipulace s účetními daty účetních jednotek může být tento obecný cíl ekonomiky ohrožen. Konkrétní část kreativního účetnictví, kterou již lze klasifikovat jako ekonomickou trestnou činnost má mimořádný sociální a ekonomický dopad na vnitřní stabilitu státu. Kromě jiných aspektů se dotýká základních příjmových složek státu, jejichž ohrožení zpochybňuje dlouhodobé fungování státního mechanismu.

Některé výzkumy se dokonce zabývají využíváním kreativního účetnictví ve větším měřítku a to přímo v rámci rozpočtů států. Využitím bilančních pravidel pak je možné upravit výsledky veřejného dluhu v souvislosti s plněním maastrichtských kritérií.

Výzkum Milesi-Ferretiho (2004) poskytuje model pro zjišťování dopadů fiskálních pravidel na politická rozhodnutí. Výzkum se soustředí na bilanční úpravy a skutečné daňové úpravy v závislosti na transparentnosti rozpočtu. Model očišťuje údaje o strukturální cyklické efekty. Dokazuje, že země s historií větší daňové rozcházivosti a méně transparentních rozpočtů by měly aplikovat přísnější fiskální pravidla (Milesi-Ferreti, 2004). Empirický výzkum provedený v zemích EU ukazuje, snížení dluhu a deficitu bylo většinou spojeno se zlepšením v řízení čistých aktiv (Milesi-Ferretti a Moriyama, 2006). Kirkos a kol. (2007) uvádějí, že podvody zapříčiňují ztrátu rozpočtu v USA až 400 milionů dolarů ročně.

Finanční analytik Smith (1992) se domnívá, že největší část hospodářského růstu v 80. letech lze přisoudit kreativnímu účetnictví spíše než skutečnému hospodářskému růstu. Tuto myšlenku ilustruje na případech 45 ekonomických subjektů z Velké Británie, které využívaly konkrétní kreativní účetní postupy. Přičemž například tři z těchto společností zasáhli kolaps krátce poté, co představily své finanční výkazy, ze kterých lze jasně identifikovat finanční stabilitu.

Předchozí domněnku podporuje i statistika vládní instituce pověřené záležitostmi účetnictví (United States Government Accountability Office – U.S. GAO) z roku 2002 o počtu opravených účetních závěrek mezi lety 1997 až 2001. V roce 2006 potom GAO tuto zprávu aktualizovala o roky 2002 až září 2005.

Graf 4 Celkový počet oprav účetních závěrek oznámených v USA v letech 1997 až září 2005 (Zdroj: U. S. GAO, 2006)

Předchozí důkazy naznačují, že vliv kreativního účetnictví může být mnohem rozsáhlejší, než si běžný sestavitel účetní závěrky uvědomuje.

Nepřímé škody souvisí s destabilizací důvěry na finančních trzích, poklesem rozsahu obchodování a snížením tržní hodnoty akcií, což vede jednak ke snížení poptávky (vlastníci mají pocit ztráty, a proto se ve svých výdajích uskromňují), dále ke zvýšení nákladů na získání vlastních zdrojů financování (akcionáři se snaží krýt svoje ztráty zvýšením dividend) a následně i ke snížení objemu investic samotných podniků. (Tumpach, 2008)

Závěry Albrechta (2006) uvádějí, že po zveřejnění manipulace účetních údajů podniku Enron byl pokles obchodování způsobený ztrátou důvěry investorů dokonce vyšší než byl pokles vyvolaný teroristickými útoky ze září roku 2001.

Negativní důsledek, dokonce likvidační, pak může mít kreativní účetnictví i přímo na ty podniky, které jej praktikují (viz např. výzkum Smithe z roku 1992).

Z uvedeného lze vyvodit, že kreativní účetnictví je nutno chápat jako ryze negativní jev jednak s vlivem na podnik, který techniky kreativního účetnictví praktikuje tak na celou společnost.

2.7 Prevence a potlačování kreativního účetnictví

Chápaní kreativního účetnictví čistě v negativním smyslu, vyvolává otázku prevence kreativního účetnictví a boje s kreativním účetnictvím s cílem tento jev potlačit.

Naser k tomuto tématu vydal knihu, kde uvádí, že 91 % dotázaných auditorů si myslí, že kreativní účetnictví je problém, který není možné vyřešit (Naser, 1993). Kreativní účetnictví je součástí naší ekonomiky podobně jako Švejk, Kundera nebo české pivo a jeho vytlačení možné není, nicméně prostor pro jeho omezování existuje. K omezení kreativního účetnictví je potřebné zaměřit se na všechny tři předpoklady manipulace s účetnictvím tedy na motiv, příležitost i vnímané riziko.

2.7.1 Prevence a potlačení motivů kreativního účetnictví

Cílením na motiv provádět praktiky kreativního účetnictví je omezit interní motivy manipulace s účetními daty například navázání odměn zaměstnanců a managementu na výsledky společnosti. S tím souvisí i omezení propojenosti vedení společnosti s účetním oddělením a kontrolními orgány (auditory apod.). Další možností v této oblasti je výběr spolupracovníků s kladným vnitřním postojem k etickým hodnotám a připojení se ke konceptu společenské odpovědnosti firem, který začleňuje prvky etiky a odpovědnosti do řízení podniků.

Cílení na motiv musí být přizpůsobeno konkrétnímu prostředí, protože vliv prostředí na rozsah kreativního účetnictví je velmi významným faktorem, jak bylo uvedeno výše. Cílení na externí motivy lze spatřovat i ve stabilizaci legislativní úpravy pro podnikání, zvyšování vymahatelnosti práva a zvyšování obecného mínění o podnikatelském prostředí včetně cesty být příkladem zejména v řídicích funkcích státu.

Tam kde již není dostatečným faktorem k omezení kreativního účetnictví ani vliv profesních skupin je možné využít nástroj Smithovy ruky trhu v podobě samoregulační funkce trhu. V tomto směru má ČR ve srovnání například s USA mezery zejména v oblasti povinného zveřejnění oprav účetních závěrek (resp. oprav základu daně v systému navázání výše placené daně na výpočet hospodářského výsledku z účetnictví) a prokázaných podvodů.

Nicméně cílení na interní motivy manažerů a zaměstnanců typu strach zaměstnance ze ztráty pracovní pozice není z principu možné. Cílení na všechny motivy externí taktéž nelze zajistit, protože možnost eliminace nebo ovlivnění externích faktorů je velice omezená.

2.7.2 Omezování příležitostí provádět kreativní účetnictví v ČR

Dále je nutné zaměřit se na příležitosti k manipulaci s účetními daty. Omezení příležitostí provádět kreativní účetnictví velmi úzce souvisí s regulací účetnictví a podnikatelského prostředí státem. Prostor, který existuje v současné právní úpravě pro volbu v účetních postupech, může být dále zákonně omezován a to řadou cest např.:

- snížením počtu možných variant, nebo definováním toho, kdy je, která z variant nejvhodnější je jedním z možných kroků,
- návrh pravidel, která minimalizují subjektivitu v účetnictví (např. částky odhadované),
- zaváděním konzistence tedy, vybere-li si účetní jednotka sobě vyhovující pravidlo, měla by nadále dodržovat toto pravidlo i v dalších podobných případech.

Ani kvalitní právní úprava trestní i netrestní sama o sobě nezaručuje úspěšnost boje s kreativním účetnictvím. Alice Šrámková, předsedkyně Komory certifikovaných účetních zdůrazňuje, že česká legislativa nedisponuje dostatečnými nástroji, aby zabránila zkreslování účetní závěrky. O tom je rovněž přesvědčeno 67,5 % respondentů ankety Komory certifikovaných účetních (Komora certifikovaných účetních, 2013). V tiskové zprávě, ve které byla tato anketa publikována, Alice Šrámková vyjadřuje svoje doporučení zavést výkaz cash flow mezi povinně dokládané výkazy k účetní závěrce.

2.7.3 Zvyšování vnímaného rizika při použití kreativního účetnictví

Třetím pilířem, na kterém je nutno postavit boj s kreativním účetnictvím je vnímání rizika. Riziko z použití kreativních metod v účetnictví musí být vnímáno jako velké (nebo alespoň větší), aby došlo k omezování kreativního účetnictví. Tohoto cíle lze dosáhnout zvýšeným povědomím o účetní profesi a o etických aspektech účetní praxe, uplatňováním nástrojů indikace a detekce kreativního účetnictví, nezávislým ověřováním účetní závěrky, dohlížením na proces jejího sestavování a důsledným prosazováním právních norem, které by drasticky postihovaly jakoukoliv snahu o úmyslné zkreslení účetních údajů. (Tumpach, 2008)

Tumpach (2008) zmiňuje drastické postihování snah o kreativní účetnictví. Bohužel například konkrétně u § 254 trestního zákoníku čili zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění, došlo v roce 2009 ke změně vedoucí spíše ke snížení vnímaného rizika. V předchozí právní úpravě konkrétně v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákoník hrozil za nevedení účetních knih nebo za uvedení zkreslených údajů pachateli trest odnětí svobody na šest měsíců až tři roky, zatímco v současně platné právní úpravě došlo ke změně. Pachateli hrozí za tento trestný čin trest odnětí svobody až na dva roky. Po zavedení této změny dochází mimo roku 2011 k nárůstu počtu stíhaných a vyšetřovaných osob za uvedený trestný čin. V roce 2012 nárůst pokračoval o dokonce 41 % na celkem 197 osob (přesto, že počet stíhaných osob a vyšetřovaných osob obecně v oblasti hospodářské kriminality klesl o 1 %). (Statistiky Policejního prezidia, ČR)

Tam, kde již úpravu pravidel nezajišťuje stát pomocí zákonných pravidel, nastupují profesní skupiny. Ty jsou významným prvkem omezování neetického chování. Mezi profesními skupinami vznikají kodexy etického chování.

AICPA (American Institute of Certified Public Accountants) čili Americký institut certifikovaných veřejných účetních je organizace, jež vznikla ve Spojených státech v roce 1887. Jejím úkolem je stanovování norem pro auditory a účetní v podobě všeobecně uznávaných účetních zásad (GAAP⁹) a nově vytvořené finanční účetní standardy (FASB¹⁰). (Mission and history AICPA, 2006)

V ČR jako významná profesní skupina působí Komora auditorů ČR, což je samosprávná profesní organizace zřízená zákonem o auditorech. Byla založena v roce 1993. Funkcí Komory je, mimo jiné, vedení seznamu auditorů, organizace auditorských zkoušek, vydávání auditorských oprávnění, kontrola provádění auditorské činnosti a vydávání vnitřních předpisů jako je například Etický kodex. (Komora auditorů ČR, 2012-2013) V etickém kodexu Komora mimo jiné definuje pojem podvod vs. chyba v účetnictví. Auditóři jako členové Komory auditorů ČR jsou jedním z nástrojů pro odhalování kreativního účetnictví. Jistá omezení Komory vyplývají mimo jiné z působnosti auditorů pouze v podnicích, které auditu podléhají, případně si audit nechají provést z důvodu vlastní potřeby dobrovolně.

⁹ Generally accepted accounting principles

¹⁰ Financial Accounting Standards Board.

Druhou nejvýznamnější profesní skupinou je Komora certifikovaných účetních, která vznikla v roce 1999 jako samostatná složka Svazu účetních. Komora sdružuje odborníky, kteří získali certifikát v rámci certifikace Svazu účetních. Jejím cílem je přispět k rozvoji a zkvalitnění účetní profese v ČR a poskytování servisu vlastním členům. (Komora certifikovaných účetních, 2009-2013) Komora taktéž vydává etický kodex a působí preventivně na oblast kreativního účetnictví zejména výchovou účetních. Její omezení vyplývá zejména z dobrovolnosti členství v Komoře pro jednotlivé účetní.

Profesní skupiny a informovanost o těchto skupinách pomáhají kreativnímu účetnictví omezit jak restriktivní, tak preventivní činnostmi. Tyto skupiny mají obvykle možnost vyloučení svého člena v případě porušení pravidel, případně možnost udělení sankce takovému členu. Existence profesních skupin a jejich širokého povědomí v očích veřejnosti by pak měla zajistit, aby takovýto bývalý člen již ke svým činnostem nedostal další příležitost. Preventivní působení profesních skupin lze spatřovat ve výchově členů k účetní etice. S řešením otázek neetického chování pak pomáhá i společenská odpovědnost firem a etické kodexy jednotlivých podniků.

Pravděpodobně neexistuje univerzálně spolehlivý způsob, jakým by se daly včas odhalit všechny případy zneužití účetnictví. Naproti tomu existují přístupy, které umožňují riziko kreativního účetnictví objektivně snížit. Nutným předpokladem však není jen existence technických postupů zaměřených na detekci zkreslení účetních dat, ale i vysoký stupeň profesionální, etické a osobnostní integrity členů účetní profese, spolu s efektivním a vymahatelným právním rámcem. (Tumpach, 2008)

Právě proto je v neposlední řadě velmi důležité pedagogické působení na budoucí investory, vlastníky, manažery, účetní, auditory a pracovníky kontrolních a regulačních orgánů. Zvyšování povědomosti o problematice kreativního účetnictví a etické otázky podnikání je jedním z klíčových momentů boje s kreativním účetnictvím. Preventivní kroky zejména v podobě výchovy jsou základním předpokladem úspěchu boje s kreativním účetnictvím.

2.8 Shrnutí současného stavu vědeckého poznání

Historie kreativního účetnictví s sebou přináší pokusy o definování a vymezení pojmu kreativnímu účetnictví a pojmů souvisejících. Nicméně vymezení pojmu dosud není jednotné, jak potvrzuje například Balaciu a kol. (2009). Pro účely této dizertační práce byl pojem zařazen v rámci společenské odpovědnosti firem a byla sestavena pyramida účetní odpovědnosti firem. Její základnou je ekonomická odpovědnost, která zahrnuje existenci podniku a jeho

pokračování v činnosti, druhým stupněm je legální odpovědnost, která zahrnuje dodržování platných zákonů. Třetím stupněm je etická odpovědnost, která představuje nepraktikování kreativního účetnictví. Tato dizertační práce je konkrétně zaměřena na třetí stupeň pyramidy účetní odpovědnosti firem.

V dizertační práci je pojem kreativní účetnictví chápán v souladu s definicemi Nasera z roku 1993, Krupové z roku 2001, O'Regana z roku 2004 a Tumpacha z roku 2008 jako ***zneužití účetních metod a využití účetních manipulací na úrovni podniku s cílem ovlivnit finanční výkazy tak, aby podávaly uživatelům finančních výkazů zkreslené informace o podniku.*** Pojem kreativní účetnictví je tedy chápán jako genom pojmů bilanční úprava, řízení zisku a kreativní vykazování peněžních toků a dalších. Za zneužití účetních metod a využití účetních manipulací pak jsou považovány jak procesy a transakce, které jsou v souladu se zákony a dalšími předpisy, tak manipulace nad rámec zákona tedy podvody.

Pro existenci fenoménu kreativní účetnictví je předpokladem existence motivu, příležitosti a vnímání rizika sankcí jako nízkého jak uvádí Tumpach (2008). Podobně uvádí předpoklady vzniku kreativního účetnictví Comunale a kol. (2010), Ravisankar a kol. (2011) a podobné je i pojetí v platných auditorských standardech. V souladu s touto literaturou jsou tyto tři předpoklady považovány za základní i v dizertační práci.

Motivy praktikovat kreativní účetnictví byly rozděleny na interní a externí. Mezi interní motivy je možné řadit zejména snahy o maximalizaci užítku vlastníků a některých manažerů společnosti. Tyto potvrzují svými publikacemi například Beasley (1996), Beasley a kol. (2000), Krupová (2001) Marcarian a Pozza (2008), Elitzer (2010), Comunale a kol. (2010), Lynch a kol. (2011), Hadani a kol. (2011). Dalším interním motivem je vykázat predikované výsledky jak uvádí Dahi (1996), Amat a kol. (2000), Dechow a Sinner (2000), Krupová (2001), Veiga a kol. (2004), Comunale a kol. (2010). Za externí motivy lze považovat tlaky z vnějšího prostředí podniku zejména pak tlaky investorů a konkurence. Tyto potvrzují Tumpach (2008), Comunale a kol. (2010), Ravisankar (2011).

Příležitost využít kreativní účetnictví vychází z existence příležitostí čili technik, které jsou v souladu s motivem. Amat a kol. (2000) uvádí, že v evropském modelu účetnictví je větším problémem manipulace s transakcemi než v modelu anglosaském. Soustředění podniků na příjmové oblasti potvrzují Loebbecke a kol. (1989), Beneish (1997), Muehlmann a kol. (2011). Na problémy ve vynechání nebo úpravě položek účetní závěrky pak poukazují Bonner a kol. (1998), Lynch a kol. (2011) a v rámci výzkumu provedeného ve Slovenské republice i Jurenková (2010). Prokázat techniky kreativního účetnictví se snaží řada modelů jako například modely

Healyho (1985), DeAngela (1986), Jonese (1991), Dechowa a Sloana (1991), Beneishe (1997), Philipse a kol. (2003). Nicméně jak uvádí sami někteří tito autoři, důkazy o manipulaci jsou vzácné a účinnost modelů není dostatečná. Roztřídit jednotlivé techniky kreativního účetnictví se pokusili Mulford a Comiskey (2005) a Tumpach (2008). Cílem technik kreativního účetnictví jsou dva základní směry. Jedním z nich je poskytovat údaje nadhodnocené tedy zvýšení vykázaní vyššího zisku nebo snížení úrokových sazeb. Druhý základní směr se soustředí na snížení vykázaných výsledků tedy snížení rizika obvinění ze zneužívání postavení na trhu, snížení daňového zatížení a plateb závislých na dosažených výnosech nebo zisku, nebo nepřitahování pozornosti regulačních úřadů.

Třetí předpoklad kreativního účetnictví tedy vnímání rizika sankcí jako nízkého je ovlivněno řadou faktorů. Jedním z nich je vliv podnikatelského prostředí. Vliv prostředí potvrzuje například Porcano a kol. (2011). O stavu prostředí vypovídají výzkumy Bedarda a Johnstona (2004), Pfarrera a kol. (2008). V historii ČR proběhly významné změny, jež vedly k prudkému rozvoji podnikání. Paralelně s těmito změnami docházelo k personálním změnám ve státních institucích. Změny byly doprovázeny nutnými úpravami právního prostředí, jež byly realizovány v krátkém čase a s omezenými empirickými zkušenostmi a znalostmi zpracovatelů (Scheinost, 2004). Ekonomické klima stimuluje rozšiřování kreativního účetnictví (Komora certifikovaných účetních, 2012). O stavu prostředí v ČR vypovídají i statistiky Policejního prezidia ČR o zjištěných hospodářských trestných činech, jež prakticky stagnují při klesajícím vývoji počtu zjištěných trestných činů celkem. Počet stíhaných osob za trestný čin zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění dokonce roste. Za problém lze považovat i administrativní náročnost pro splnění daňových povinností podniků v ČR, jež je nejvyšší v Evropě (World Bank, Group PricewaterhouseCoopers, 2008). Zhoršující se disciplína v povinném zveřejňování účetních závěrek situaci dokazuje. Riziko odhalení použití praktik kreativního účetnictví nelze považovat za vysoké a to z několika důvodů. Jednak existující modely pro detekci kreativního účetnictví neposkytují dostatečné výsledky. Možnosti regulačních orgánů jsou značně omezené. Schopnost auditorů odhalit podvod je velmi závislá na jeho zkušenostech Kozloski (2003) a intenzitě snahy podvod odhalit (Caramanis a Lennox, 2008 nebo Fischer a Rosenweig (1995). Samoregulační funkci trhu, jež potvrzují například Dharan a Lev (1993), Dechow a kol. (1996), Pfarrer a kol. (2008) nebo Chen a kol. (2011), nelze považovat za spásnou. Vliv trhu lze spatřovat spíše až v samotném důsledku působení trhu na podnik po aplikaci technik kreativního účetnictví. V oblasti sankcí je řada technik kreativního účetnictví podchycena v zákonných normách ať již jde o trestní zákoník, zákon o živnostenském podnikání, zákon

o účetnictví a prováděcí vyhláška k němu, daňový řád a daňové zákony nebo zákoník práce. Nicméně je třeba mít na paměti, že zákonnou úpravou nelze zachytit všechny praktiky kreativního účetnictví.

Existence příležitostí v souladu s motivem praktikovat kreativní účetnictví a vnímání rizika sankcí jako ne příliš vysokého v kontextu stavu podnikatelského prostředí v ČR dává prostor kreativnímu účetnictví k existenci, navíc s tendencí v současné době spíše růst než naopak. Reálný rozsah kreativního účetnictví však lze odhadnout pouze těžko. V současné době může mít potenciálně upravenou účetní závěrku asi 200 000 firem v ČR (Komora certifikovaných účetních, 2013). Vyčíslená škoda z hospodářské kriminality činila za rok 2012 asi 24 bil. Kč což je asi 70 % ze škody vyčíslené na všech spáchaných trestných činech. Škoda vyčíslená za spáchání trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění je více než 97 milionů Kč. Je nutné mít na paměti, že řada provedených technik kreativního účetnictví není odhalena a tedy ani nikterak vyčíslena. V době špatné ekonomické situace lze navíc předpokládat růst využívání technik kreativního účetnictví, jak potvrzuje například Sullivan (2009).

Někteří autoři spatřují pozitivní důsledky vlivu manipulací jako je zvýšení informační hodnoty zisku a lepší předvídání budoucnosti podniku, jak uvádí například Ronena a Sadan (1980), Wang a Williams (1994), Subramanyama (1996). Za pozitivní lze považovat i lepší přístup ke kapitálu pro společnost praktikující kreativní účetnictví jak uvádí Amat a kol. (2000) případně zmatení konkurence. Manipulace s daty má však mnohem hlubší důsledek, než si běžný sestavitel účetní závěrky uvědomuje. Výsledky podniku jsou vstupními daty pro statistické zjišťování HDP a dalších ekonomických ukazatelů. Například Smith (1992) se domnívá, že největší část hospodářského růstu lze přisoudit kreativnímu účetnictví spíše než skutečnému hospodářskému růstu. Zkreslením statistik však může dojít až k ovlivnění primárního cíle ekonomiky efektivně alokovat zdroje. Kreativní účetnictví se navíc dotýká základních příjmových složek státu a má tedy dopad na vnitřní stabilitu státu. Nepřímé škody souvisejí s destabilizací důvěry a poklesem rozsahu obchodování. Negativní důsledky přímo na pokračování podniku v jeho činnosti potvrzují například Smith (1992), Dharan a Lev (1993), Dechow a kol. (1996) nebo Chen a kol. (2011).

Prevenční a potlačovací kreativního účetnictví je nutné cílit na všechny tři předpoklady kreativního účetnictví a to jak omezováním a úpravou zákonných a dalších norem, z nichž vychází příležitosti a vnímání rizika tak rozšiřováním využití profesních komor a zejména výchovou k účetní etice.

3 Metodika dizertační práce

V této kapitole je popsán pojem metoda a metodologie a jsou vysvětleny základní metody, které jsou použity v provedeném výzkumu. Dále je popsán základní charakter výzkumu, zaměření výzkumu na oblast fenomenologického paradigmatu a popsána primární metoda případové studie, jejíž výběr je odůvodněn. Součástí kapitoly je i popis metody sběru dat, proces provedení případové studie a protokol případové studie jako nezbytný dokument k prokázání reliability výzkumu.

Důraz je kladen na zdůvodnění výběru použitých metod a jejich omezení.

3.1 Základní využití metody

V širším pojetí je metodologie vědy naukou o metodách, které lze používat při vědecké práci. (Široký, 2011)

Metoda je určitý způsob, jakým je možné dosáhnout předem stanoveného cíle. Ve vědě se jedná o systematický postup, který je uplatňován při zkoumání vymezeného vědeckého problému, který je založen na určité teorii. Samotné slovo metoda pochází z řeckého meta hodos, v původním významu cesta kam. (Pavlica a kol., 2000)

Vědecká metoda je systematickým, promyšleným a objektivním postupem, který slouží k dosažení cíle. (Široký, 2011)

Základními myšlenkovými operacemi využívanými v rámci metodických postupů jsou abstrakce, idealizace, zobecňování, analýza, syntéza, srovnávání, klasifikace, indikce, dedukce, analogie a model. (Pokorný, 2004)

Při zpracování dizertační práce budou použity metody vědecké práce, které korespondují s naplněním stanovených cílů.

Cíl shrnutí teoretických poznatků v oblasti kreativního účetnictví je etapou ve zpracování dizertační práce založenou na sekundárním výzkumu. Výchoziskem dizertační práce proto bude kapitola současný stav vědeckého poznání. Informace byly získávány zejména studiem vědecké a odborné literatury, dále konzultacemi s příslušnými odborníky. Základním zdrojem informací jsou časopisy, knihy a sborníky, dizertační a habilitační práce v písemné nebo elektronické podobě. Sekundární data vzhledem k nedostatku informací v tuzemské literatuře byla získávána zejména ze zahraničních zdrojů.

V této části práce byla zejména metoda popisu a metoda analyticko-syntetická. Metoda popisná popisuje jevy tak, jak existují. Používá se při identifikaci a získání informací

o charakteristikách specifického problému či jevu. Analýza je myšlenkové rozčleňování zkoumaného jevu na jednotlivé části, které umožňují odhalit strukturu jevu, jde o oddělení podstatného od nepodstatného, čili složité redukovat na jednoduché. Cílem analýzy je poznat jednotlivé prvky složitého celku a zjistit vazby mezi jednotlivými prvky. Syntéza je pak proces opačný s cílem sjednocování jednotlivých částí, vlastností a vztahů vydělených pomocí analýzy do jednoho celku. Tak tvoří syntéza a analýza dvě neoddělitelné součásti jednoho celku. Analyticko-syntetická metoda jako metoda zkoumání je založená na pozorování celku, jeho následném rozložení na části, zkoumání vlastností a vztahů a opětovném složení částí do celku a porovnání s podobným celkem. (Pokorný, 2004)

V praktické části výzkumu bude využito primárního výzkumu konkrétně metodou případových studií a etnografické metody, jejichž výběr je zdůvodněn dále. Základními kameny použitých metod budou metody analyticko – syntetické a metody indukce a dedukce. Termín indukce je obecně chápán jako usuzování z jednotlivého na obecné, nebo přesněji řečeno jde o poznání, které vychází z empiricky zjištěných faktů a dospívá k obecným závěrům. Ve smyslu uzavřenosti a neuzavřenosti dat se v dizertační práci bude jednat zejména o indukci neúplnou. Dedukcí se obvykle rozumí usuzování od obecného k jednotlivému, avšak mnohem přesněji je dedukce vyvozováním nových tvrzení při dodržování pravidel logiky. Z typu dedukce bude konkrétně využita metoda přirozené dedukce. Již tento termín naznačuje, že některá z těchto pravidel jsou blízka intuitivním. (Cooper a kol., 2010) V některých částech praktického výzkumu pak bude dále využito i metod abstrakce, konkretizace, komparace a analogie. Abstrakce je myšlenkový proces, při kterém dochází k vydělování podstatných charakteristik objektu. Tímto způsobem se ve vědomí vytváří objekt obsahující jen společné charakteristiky či znaky skupiny objektů. Naproti tomu konkretizace je vyhledávání konkrétních prvků z určité třídy objektů. (Pavlica a kol., 2000) Komparace slouží ke zjištění podobností a odlišností. Analogie pak slouží k hledání vztahů mezi zkoumanými objekty. V poslední části výzkumného úkolu II je pak použito i generalizace, kdy je informace o jednotlivém jevu je vztahována ke skupině. (Široký, 2011)

3.2 Obecný charakter výzkumu

Provedený výzkum bude dále popsán v členění dle Collis a Hussey (2003) na účel (důvod) výzkumu, proces (cesta jakou byla sbírána data a jak s nimi bylo pracováno), logiku výzkumu (od obecného ke specifickému nebo naopak) a výstupy výzkumu (řešení dílčího problému nebo poskytnutí obecného příspěvku k existujícím znalostem).

Z hlediska **účelu** lze výzkum považovat za průzkumný (exploratorní) tzn., že je proveden v oblasti, kde k danému tématu neexistují žádné podobné studie, nebo jich existuje pouze malý počet. Účelem takového výzkumu je zejména hledání vzoru, idejí a hypotéz spíše než jejich potvrzování a testování. Je zaměřen zejména na zjišťování příčin a motivů a umožňuje posoudit, které z existujících teorií je možné na danou problematiku použít nebo zda neexistuje nová teorie. (Collis a Hussey, 2003)

Zároveň se jedná o výzkum popisný, který popisuje jevy, tak jak existují, bez snahy zasáhnout do něj. Metoda popisná se používá při identifikaci a získání informací o charakteristikách specifického problému či jevu. Metoda popisná a dále metoda analyticko-syntetická, založená na pozorování celku, jeho následném rozložení na části, zkoumání vlastností a vztahů a opětovném složení částí do celku a porovnání s podobným celkem, byly využity zejména pro sekundární výzkum.

Z hlediska **procesu** výzkumu se jedná o fenomenologický přístup. Tento přístup je zdoluhavý a náročný nicméně je využíván vědci zabývajícími se sociálními jevy zejména proto, že umožňuje hlouběji pochopit sociální a lidské aktivity (Collis a Hussey, 2003). Fenomenologický přístup je hojně využíván organizacemi a akademiky, kteří se zabývají společenskou odpovědností firem a dalšími sociálními jevy ve společnosti. (Placier, 2011)

Z hlediska **logiky** výzkumu jde zejména o výzkum induktivní, který využívá zejména metody indukce. Během výzkumu pak jsou využity sekundárně i metody dedukce, analýza a syntéza, abstrakce a konkretizace.

Dále bylo využito analogické úvahy. Analogická úvaha je velmi silný poznávací nástroj, který je zvláště užitečný tváří v tvář špatně strukturovanému problému. Proces analogické úvahy usnadňuje používání mentálních modelů a induktivního úsudku. (Kozloski, 2003) Při analogickém usuzování se jedná zejména o odvození závěrů na základě podobnosti s jiným systémem nebo jinou situací.

Z hlediska **výstupu** se jednalo o fundamentální čili základní výzkum. Hlavním výstupem je zvýšení povědomí o problematice obecně a její hlubší pochopení, nikoli konkrétní aplikace.

3.2.1 Fenomenologické paradigma

Paradigma jak jej uvádí akademický slovník cizích slov je soubor předpokladů, na kterých je vybudována ekonomická teorie. (Nový akademický slovník cizích slov, 2008) Pojem paradigma se vztahuje k rozvoji vědeckých postupů založených na filosofiích a předpokladech o světě. Ve výzkumech se používá poměrně volně, ale v kontextu výzkumu se jedná o otázku, jak by měl být výzkum veden. (Collis a Hussey, 2003)

Paradigmata lze v zásadě rozdělit na dvě skupiny a to pozitivistická (nazývána též kvantitativní¹¹, objektivistická, vědecká, experimentalistická, tradicionalistická) a fenomenologická (jinak též kvalitativní¹², subjektivistická, humanistická, interpretivistická). (Collis a Hussey) V práci bude nadále využíváno zejména pojmu pozitivistická a fenomenologická paradigma v souladu s použitou literaturou zejména s knihou Collise a Husseyho (2003).

Positivistické paradigma je založeno na zjišťování faktu nebo příčin sociálních fenoménů s malým ohledem na subjektivní stav jednotlivců s využitím přesnosti a objektivitu, což umožňuje vysvětlení jevů a jejich predikci. Takovýto výzkum je využitelný zejména při zkoumání velkých skupin. (Široký, 2011) Positivistické paradigma má však řadu kritiků. Jak uvádějí Collis a Hussey (2003) kritika pozitivistického paradigmatu spočívá v nemožnosti pracovat s lidmi, aniž by byli odděleni od svého sociálního kontextu a v nemožnosti pochopit jejich jednání bez zkoumání jejich vlastních dojmů ze sledovaných aktivit. Druhá nevýhoda spočívá ve skutečnosti, že vysoce strukturovaný výzkumný proces zakládá určitá omezení výsledků a může pak ignorovat mnohem zajímavější a relevantnější zjištění. Třetí nevýhoda je založena na skutečnosti, že žádný výzkumník není schopen být čistě objektivním, protože je součástí pozorování. A v neposlední řadě čtvrtá nevýhoda pozitivistického přístupu je založena na faktu, že zachycení složitých jevů do jednoho měření je silně zavádějící.

Ať už je využíváno označení kvantitativní výzkum nebo pozitivistické paradigma je tento typ výzkumu pro výzkum provedený v rámci této dizertační práce nevhodný. Jednak pro kvantitativní výzkum není možné zajistit dostatečné množství dat, tak aby tyto mohly být považovány za reprezentativní vzorek podniků. Finanční úřady v České republice mají povinnost mlčenlivosti o jednotlivých zjištěních v podnicích, stejně tak Správa sociálního zabezpečení, orgány činné v trestním řízení a další instituce nemohly pro výzkum poskytnout

¹¹ přesto, že pozitivistické paradigma částečně umožňuje získat i kvalitativní data.

¹² fenomenologické paradigma kromě kvalitativních dat pracuje částečně i s daty kvantitativními.

vhodná data. Varianta využití dotazníkového šetření v podnicích se jeví jako silně zavádějící, neboť je vysoká pravděpodobnost, že respondenti takového výzkumu by svoje odpovědi zkreslovali s cílem ukázat se v lepším světle (a to pravděpodobně zejména ti, kteří kreativního účetnictví využívají).

Využití výzkumu pozitivistického navíc neodpoví na některé velmi podstatné otázky, jako jsou například motivy manipulovat s účetnictvím nebo subjektivní vnímání rizika z této činnosti. Protože výzkumník byl po dlouhou dobu aktivním pozorovatelem jeho zájmy a subjektivní přístup nelze z výzkumu oddělit. Proto v tomto výzkumu bylo přistoupeno k fenomenologickému paradigmatu.

Fenomén (původně z řeckého slova *faínomēnon* tzn. jev nebo jevit se) znamená jev, to co se člověku ukazuje, a to bez rozlišení, zda se jedná o skutečnost nebo klam. V empirických vědách je to obecné označení pro pozorovaný jev (věc, událost, proces apod.) (Nový akademický slovník cizích slov, 2008). Fenomenologický pak vyjadřuje studium individuální zkušenosti člověka nezávisle na předem vypracovaných teoriích. (Nový akademický slovník cizích slov, 2008)

Fenomenologické paradigma se zaměřuje na pochopení lidského chování na základě referenčního rámce účastníků výzkumu. Tento přístup zdůrazňuje subjektivní aspekty lidské činnosti se zaměřením na význam spíše než na měření sociálních jevů. Fenomenologické paradigma předpokládá, že sociální realita je v nás, a proto zkoumání skutečností ovlivňuje skutečnosti samotné. Fenomenologici věří, že sociální realita je závislá na vlastních dojmech a žádná realita nelze od vlastního dojmu oddělit. (Collis a Hussey)

V této dizertační práci je využito fenomenologického paradigmatu, které vychází z předpokladů, tak jak je přebírají Collis a Hussey (2003) od Creswell (1994).

- Předpoklad ontologický: realita je subjektivní a rozmanitá dle účastníků studie,
- předpoklad gnozeologický: výzkumník je v interakci s těmi co zkoumá,
- předpoklad axiologický: výzkum má hodnotu, i když ne explicitní, hodnoty nejsou výslovně stanoveny a jsou ovlivněny předpojatostí výzkumníka,
- předpoklad rétorický: jazyk výzkumníka je neformální a osobní a využívá kvalitativních termínů,
- předpoklad metodologický: z hlediska procesu výzkumu se jedná o induktivní proces vázaný na kontext, založený na vzorech a spolehlivý skrze verifikaci.

Fenomenologické paradigma se jeví jako vhodnější i vzhledem k jeho hlavním charakteristikám, jak je uvádějí Collis a Hussey (2003).

1. Fenomenologické paradigma má tendenci produkovat kvalitativní data (i když částečně i data kvantitativní),
2. používá malý analyzovaný vzorek,
3. týká se tvorby teorií,
4. data jsou bohatá a subjektivní,
5. lokace je přirozená,
6. realibilita je nízká,
7. validita je vysoká,
8. zobecňuje z jednoho souboru do druhého.

3.3 Výběr relevantní metody

Na fenomenologickém paradigmatu je založena celá řada metod, které popisují Collis a Hussey (2003).

- Akční výzkum je založen na předpokladu, že sociální prostředí se neustále vyvíjí a jak výzkumník, tak výzkum je součástí těchto změn. Zjednodušeně řečeno výzkum je založen na situaci, kdy výzkumník zasáhne do sledovaného jevu a sleduje změny, které jeho zásah vyvolá.
- Metoda případové studie jako moderní metoda empirického šetření by měla být využívána zejména pro výzkum aktuálních nikoliv historických problémů a to zejména v situacích, kdy s příslušným chováním nelze manipulovat (nebo pouze nepřímo) a lze-li využít přímého pozorování a metody rozhovorů se zúčastněnými osobami. (YIN, 2003)
- Etnografie je metoda, u níž výzkumník používá nabyté sociální zkušenosti k pochopení lidského vzorce chování. Výzkumník se sám aktivně zapojí do zkoumaného jevu a snaží se interpretovat sociální svět tak, jak jej vidí členové zkoumané skupiny.
- Feministická perspektiva se zaměřuje na tradiční fenomenologická paradigmata a s ohledem na chování a projevy založené na ženském pohlaví.
- Grounded teorie, zjednodušeně se dá říci, že jde o metodu založenou v první fázi na indukci, kdy jsou získána data, ta jsou dále ve druhé fázi dedukcí doplněna o informace, které racionálně chybějí, z těchto dat jsou poté formulovány závěry postavené na logice. Závěry jsou poté opět induktivně testovány na původních nebo nových datech. Účelem této metody je vybudovat věrnou teorii, která

osvětluje šetřenou problematiku. Záměrem je dospět k receptům a doporučením, které by mohly být srozumitelné a využitelné v situacích, které jsou otevřené ke korekcím. (Turner, 1981 in Collis a Hussey, 2003)

- Hermeneutika klade zřetel na historické a sociální souvislosti při interpretaci historického textu. Vychází z toho, že text může poskytnout důležitý popis zkušeností, analýzy a interpretaci základních podmínek, které vedly ke zkušenosti. Používá se zejména v oblasti práva, kde jsou hledány důvody rozsudků apod. Tuto metodu je možné využít, je-li třeba znovu zhodnocení nějaké situace nebo rozhodnutí.
- Participativní výzkum je spíše výzkum s lidmi než výzkum o lidech (Reason, 1994 in Collis a Hussey, 2003). Účastníci takového výzkumu jsou do výzkumu přímo zapojeni, výzkum probíhá přímo ve skupině a jeho účastníci se podílejí na sběru a analýze dat i na stanovení postupu a směru výzkumu. To umožňuje rozvíjet otázky a odpovědi. (Traylen, 1994 in Collis a Hussey, 2003)

Metoda případové studie byla pro výzkum vybrána jako primární. Částečně bude využito některých postupů z metody etnografické. Tyto metody byly vybrány zejména z toho důvodu, že ostatní popsané metody mají některé nedostatky, nesplňují některé předpoklady výzkumu, nebo nejsou vhodné pro řešení problematiky z jiného důvodu.

- Akční výzkum nebyl zvolen zejména z důvodu obrovské časové náročnosti metody a z toho důvodu, že její podstata (zásahy do situace) je v rozporu se zaměřením tohoto výzkumu.
- Feministická perspektiva nebyla pro výzkum zvolena, protože výzkumný záměr nevyžaduje k jeho dosažení feministický úhel pohledu. V této metodě je možné spatřovat jednu z možných cest pro rozšíření výzkumu vzhledem k tomu, že maskulinita může v problematice účetních podvodů hrát svoji roli. (viz např. Porcano a kol., 2011) Tento výzkum je však vhodné provést až jako další navazující výzkum na výzkum, který je prezentován v této dizertační práci nikoli jako výzkum prvotní.
- Grounded teorie nebyla ve výzkumu využita, vzhledem k tomu, že problematika kreativního účetnictví je příliš komplexní a v důsledku své komplexnosti příliš uzavřená na to, aby bylo možné dospět ke komplexním doporučením v této oblasti (zejména k omezení kreativního účetnictví obecně) a příliš zdlouhavá na to, aby mohla být ověřena funkčnost případných dílčích doporučení. Ověření funkčnosti

těchto opatření je dále nemožné z toho důvodu, že nelze zajistit jinak neměnné jiné podmínky, které by mohly výzkum zkreslit.

- Hermeneutika nebyla pro výzkum zvolena, protože dostupná literatura není dostačující pro její využití a dále proto, že zaměření práce má opodstatnění spíše v aktuálních událostech oboru ne toliko v historických.
- Participativní výzkum není vhodný pro výzkum kreativního účetnictví vzhledem k důvodným obavám, že by účastníci výzkumu záměrně zkreslovali výsledky výzkumu, podobně jako zkreslují výsledky účetnictví, ve snaze ukázat se v lepším světle.

3.4 Vybrané relevantní metody

Ve výzkumu byla vybrána metoda případové studie jako relevantní metoda pro prezentovaný výzkum. Fenomén kreativní účetnictví je aktuálním tématem. Chováním zkoumaných subjektů nelze manipulovat, nicméně ve výzkumu je možné využít rozhovorů a pozorování. (Yin, 2003) Ve výzkumu bude dále využito některých postupů metody etnografické, jejichž snahou je zjistit, jak na fenomén kreativní účetnictví pohlížejí zkoumané osoby.

3.4.1 Případová studie (kazuistika)

Případová studie jako výzkumná metoda, která začala být používána ve 20. století je bohužel dosud málo doceněna, přesto její využití v poslední době roste a to zejména v sociálních vědách. V mnoha situacích pomáhá k poznání organizačních, sociálních, politických a souvisejících jevů jak u jedinců, tak skupin. Její využití je nejčastější v psychologii, sociologii, politologii a sociální práci. V posledních několika letech se aplikuje i do ekonomie.

Obecná definice případové studie uvádí, že se jedná o intenzivní studium jednoho případu, jedné situace, jednoho člověka, jednoho problému, což umožňuje velmi důkladné a komplexní uchopení problému. (Široký, 2011)

Případová studie také může být považována za techniku sběru dat, nebo též strategii nebo logiku projekce. (Platt, 1992)

Yin (2003) popisuje několik základních atributů, které slouží k definování případové studie jako metody:

- jde o metodu, která zkoumá současný fenomén v rámci a kontextu jeho reálného života, zejména tehdy pokud hranice mezi fenoménem a kontextem nejsou zcela patrné (využívá se tedy ve výzkumech, které jsou příliš komplexní pro využití experimentu),
- jde o výzkum, ve kterém se uvažuje o mnohem více proměnných, který se opírá o předchozí teoretický výzkum, a který se opírá o důkazy z více zdrojů a u nějž nejsou jasné výstupy výzkumu.

Základní druhy případových studií jsou dle počtu zkoumaných případů na single případové studie čili jednoduché (např. případová studie jednoho případu) a vícenásobné případové studie (např. případová studie několika případů).

Na vícenásobné případové studie lze pak nahlížet pomocí dvou přístupů. Může se jednat o holistický a včleněný přístup. Základní rozdíl mezi těmito přístupy je v počtu analyzovaných případů, kdy včleněný přístup na rozdíl od holistického uvažuje o případech, kdy se jeden analyzovaný případ skládá z několika včleněných případů, zatímco holistický přístup uvažuje oddělené případy. (Yin, 2003)

Dle způsobu aplikace metody pak lze rozlišit případovou studii generalizující čili zobecňující (ať už příčinná nebo vysvětlující) a komparativní čili srovnávací. Případové studie by se však neměly zaměňovat s kvalitativním výzkumem. Místo toho jsou založeny na kombinaci kvalitativního a kvantitativního výzkumu.

Collis a Hussey popisují v knize Business Research (2003) několik typů případových studií tak jak je dříve popsal Scapens (1990).

- Exploratorní (výzkumné) případové studie, které se používají v oblastech, kde existuje pouze málo teorií nebo kde je nedostatečné množství znalostí problematiky.
- Popisné případové studie, kde je cílem omezení se na popsání současné praxe.
- Ilustrativní případové studie, kde je výzkum zaměřen na objasnění nových nebo inovovaných postupů přijatých jednotlivými společnostmi.
- Experimentální případové studie, kde jsou zkoumány obtíže při zavádění nových postupů a technik v organizaci a vyhodnocení přínosů.
- Explanatorní (vysvětlující) studie, kde jsou existující teorie použity pro pochopení a vysvětlení toho co se děje.

Předchozích pět typů případových studií není přesně vymezeno a mohou být kombinovány, nebo přetvářeny v jiné typy. Společným charakteristickým rysem všech typů případových studií je otevřenost k debatě, ne tolik silný teoretický základ na rozdíl od pozitivistického přístupu a méně konkrétní výzkumné otázky včetně představě o omezení výzkumu. (Collis a Hussey, 2003)

3.4.2 Etnografická metoda

Etnografická metoda nebyla pro výzkum zvolena jako primární, protože vyžaduje aktivní zapojení výzkumníka do skupiny na plno včetně provádění kreativního účetnictví, což je v rozporu s morálními hodnotami výzkumníka. Navíc tuto metodu z důvodu časové náročnosti není možné využít při zkoumání několika případů a je zajisté otázkou jestli z jedné skupiny je možné generalizovat výsledky výzkumu.

Některé postupy této metody však jsou ve výzkumu využity, protože jsou vzhledem k charakteru výzkumu nezbytné pro sběr dat i provedení samotných případových studií. Jedná se zejména o nalezení několika klíčových informátorů informátora, získání jejich důvěry, pozorování subjektů a náhled na jev z pohledu zkušeností zúčastněných osob.

3.4.3 Charakter vybrané výzkumné metody

Tato dizertační práce se zaměřuje zejména na otázky „jak a proč“ dochází ke kreativnímu účetnictví, proto je možné zvolit metodu případová studie jako nejvhodnější. Jedná se o aktuální problematiku, jejíž uchopení není snadné, protože se jedná o příliš komplexní téma.

Důvodů pro výběr případové studie jako hlavní metody výzkumu je několik.

1. Základem případové studie je rozsáhlé zkoumání konkrétního fenoménu současné doby ve vybraných případech.
2. Cílem případové studie je spíše vytvářet teorii než testovat hypotézy.
3. Jedná se o téma, jež musí být citlivě konstruováno vzhledem ke kontextu chování zkoumaných osob (což je důvod pro využití případové studie např. dle Bonoma, 1985)
4. Cílem výzkumu je přispět ke znalostem např. o sociálním jevu (tento důvod považuje za opodstatněný pro využití případové studie Yin, 2003).
5. Metoda případové studie umožňuje zkoumat události skutečného života (Yin, 2003).

Výzkum byl rozdělen na dva výzkumné úkoly. Hlavní výzkumný úkol se zabývá zkoumáním fenoménu kreativní účetnictví za účelem zjištění motivů, příležitostí a vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví (čili odpovídá na otázky jak a proč). Druhý výzkumný úkol má za cíl vyčíslit dopad praktikování kreativního účetnictví v konkrétním případě.

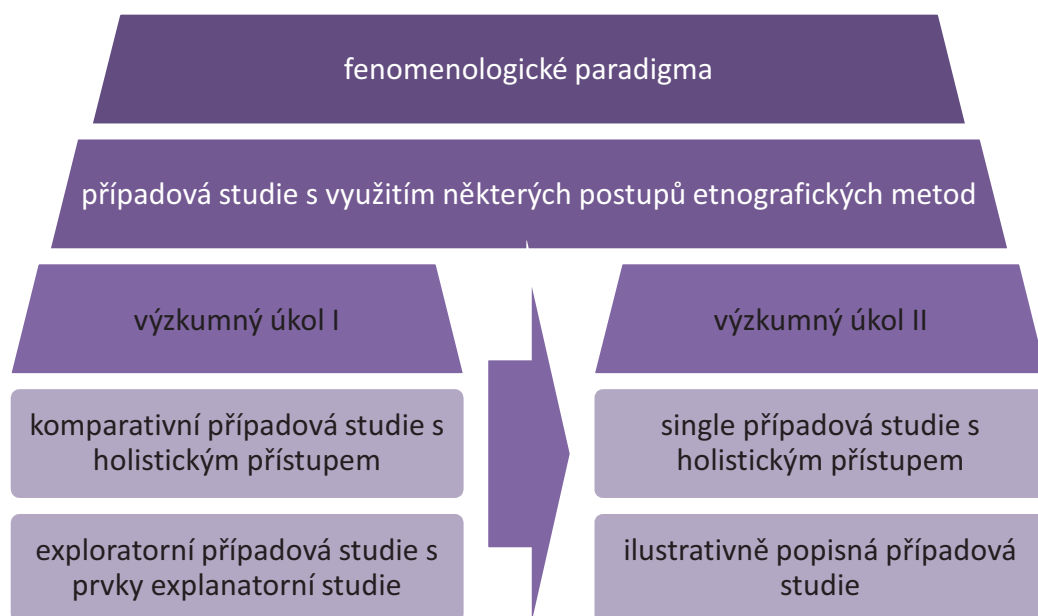
V prvním výzkumném úkolu je využita vícenásobná případová studie, protože data získaná z jednoduché (single) případové studie jsou považována za méně přesvědčivá, jak uvádí např. Yin (2003). Je zde využito holistického přístupu, kdy jednotlivé případy nejsou rozčleněny na dílčí jednotky a na podnik je nahlíženo jako na jeden celek.

Dle způsobu aplikace metody jde o komparativní případovou studii, protože účelem studie je zkoumání podobností a rozdílů mezi jednotlivými případy, a protože případová studie byla provedena na malém počtu případů na to, aby mohla být považována za generalizující.

Dle typu případové studie je v prvním výzkumném úkolu jedná o exploratorní případovou studii, protože jde o výzkum v oblasti, kde je nedostatečné množství znalostí problematiky (zejména v rámci ČR) s prvky studie explanatorní, jejímž cílem je pochopení toho co se děje. Explanatorní případová studie odpovídá na otázky týkající se motivů a vnímání rizika, exploratorní případová studie, pak odpovídá na otázky technik, čili příležitostí praktikovat kreativní účetnictví. Kombinace těchto typů případových studií pak poskytuje komplexní pohled na tři hlavní otázky prvního výzkumného úkolu.

V druhém výzkumném úkolu bude vybrán jeden z případů analyzovaných v první části výzkumu, na němž bude provedena single případová studie. Yin, 2003 uvádí, že single případové studie vede k významnému příspěvku k poznání a budování teorie. Odůvodněné je její využití tehdy, je-li využita pro analýzu kritického případu. Single případová studie může dokonce pomoci zaměřit budoucí výzkum v této oblasti. (Yin, 2003). V této části výzkumu bude vybrán ten podnik, jež dle subjektivního odhadu kontaktní osoby provádí kreativní účetnictví v největším rozsahu. Jedná se opět o holistický přístup vedení případové studie. Zde je využit ilustrativně popisný typ případové studie.

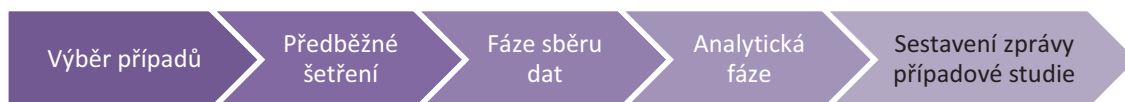
Ve výběru konkrétních typů případové studie byla vyloučena experimentální případová studie. Tato není vhodná z toho důvodu, že experiment záměrně izoluje jev od jeho kontextu, tak, že může být zaměřen pouze na několik proměnných. Využití experimentu a vytržení několika proměnných z kontextu pro výzkum této oblasti je zásadně nevhodné a výrazně zavádějící z důvodu přílišné komplexnosti problematiky.

Obrázek 6 Zaměření výzkumu, použité výzkumné metody a jejich charakter (Zdroj: vlastní zpracování)

3.5 Postup případové studie

Při výzkumu bylo postupováno dle základního postupu pro případové studie, tak jak jej popisují Collis a Hussey (2003):

Obrázek 7 Postup případové studie (Zdroj: upraveno dle Collis a Hussey, 2003)

3.5.1 Výběr případů

Ve výzkumné metodě případové studie neexistují přesné návody na to, kolik případů by měla případová studie obsahovat. Rozhodnutí o počtu případů tedy záleží na výzkumníkovi. (Romano, 1989)

Yin (2003) uvádí jako doporučené minimum případů dva až tři. Podobně Miles a Huberman (1994) uvádějí minimum dva až čtyři případy.

Obvykle není nutné nalézt reprezentativní vzorek pro případovou studii, protože v této metodě nejde o pokus o statistické zevšeobecnění, je ale možné pokusit se generalizovat z jednoho případu na jiné. Jak uvádí Yin (2003) na různé vzorky je lépe nahlížet v případě

komparativní případové studie jako na různé výzkumy, což vyžaduje replikační logiku čili opakovaná využití (ne jako na různé respondenty v rámci jednoho výzkumu, kde se využívá logika vzorků, což vede ke statistickému vyhodnocování dat).

V případových studiích se jedná vždy o záměrný výběr, jedině tak se zajistí, že zkoumané fenomény budou mít přesně ty charakteristiky, které jsou k výzkumu třeba. (Široký, 2011)

Protože první výzkumný úkol je založen na komparativní případové studii, byl výběr jednotlivých případů proveden v souladu s replikační logikou, čili každý případ byl veden jako samostatný výzkum provedený na základě stejných pravidel a postupů. V prvním výzkumném úkolu této dizertační práce byly vybrány celkem čtyři případy dle dále uvedených pěti kritérií.

1. Podnik působí v ČR

Dizertační práce je zaměřena na výzkum kreativního účetnictví v České republice, což samo o sobě vyžaduje, aby podnik byl součástí ekonomiky českého státu. Předpokladem výzkumu je navíc velmi dobrá znalost účetní a daňové problematiky u výzkumníka, přičemž tento předpoklad je splněn právě u předpisů platných v ČR.

2. Podnik existuje v době po krizi

Salustro a Leburn (1994) uvádí, že krize je pro podniky obdobím zkoušek a manažeři jsou tak častěji v pokušení uchýlit se k pochybným postupům v účetnictví. Sullivan (2009) poukazuje na to, že v důsledku špatné ekonomické situace bude případů podvodů přibývat. Tato tvrzení potvrzuje i Komora certifikovaných účetních, která v tiskové zprávě z roku 2012 publikovala informaci o tom, že ekonomické klima stimuluje k rozšiřování kreativního účetnictví (Komora certifikovaných účetních, 2012). Recese dle Komory certifikovaných účetních stále motivuje podnikatele k vylepšování svých finančních výsledků (Komora certifikovaných účetních, 2013). Situaci dokresluje i statistiky Policejního prezidia ČR o počtu stíhaných osob za trestný čin zkraslování údajů o stavu hospodaření a jmění za roky 2008 až 2012 a vyčíslených škodách způsobených tímto trestným činem. Naopak vývoj počtu zjištěných trestných činů zkraslování údajů o stavu hospodaření a jmění v ČR za období let 2002 až 2012 má od roku 2008 opačný trend, nicméně v roce 2012 oproti roku předchozímu nastal nárůst počtu těchto zjištěných trestných činů. (Statistiky Policejního prezidia ČR)

Z uvedených informací lze usuzovat na to, že ekonomická krize může ovlivňovat kreativní účetnictví, nicméně lze jen těžko odhadnout jak přesně.

Z toho důvodu, že se jedná o velmi aktuální téma a z důvodu aktuálnosti výzkumu, je vhodné zabývat se podnikem existujícím do současnosti, který v době krize nezankl. To vyžaduje i vybraný typ případové studie zejména studie popisná a ilustrativní.

Podnik, který v době krize zankl, navíc dále neprovádí kreativní účetnictví a není proto pro ekonomiku aktuálně rizikový, čímž ztrácí význam pro výzkum jako takový.

Podnik, jenž existuje a je tedy jakýsi předpoklad, že bude existovat i v budoucnosti je předmětem zájmu tohoto výzkumu i z důvodu nutnosti tohoto předpokladu dle pyramidy účetní odpovědnosti firem.

3. Jedná se o podnik působící v soukromém sektoru

Kreativní účetnictví je jako téma velmi aktuální jak v soukromém sektoru, tak v sektoru veřejném. Ve státní sféře o podvodech a korupci slycháme v poslední době velmi často. Tlak na transparentní postupy ve státní sféře se v posledních letech zvyšuje. Tento tlak na podniky ve sféře soukromé je o něco menší právě proto, že veřejný sektor je silně pod lupou veřejnosti.

Jak je ale známo, soukromý sektor tvoří většinu v tvorbě HDP země. Při výpočtu HDP výdajovou metodou tvoří vládní výdaje dlouhodobě přibližně 20 % celkového HDP České republiky. Např. v letech 2011 a 2012 uvádí Český statistický úřad 21 % vládních výdajů a 79 % výdajů nevládního sektoru. (Český statistický úřad, 2013)

Z toho důvodu, že na soukromý sektor je pozornost soustředěna méně, přestože jde o sektor, který tvoří většinu HDP České republiky, jsou pro tento výzkum vybrány podniky soukromé. Soukromý sektor je navíc v návaznosti na studijní obor doktorského studia, v rámci kterého je výzkum proveden. Získání potřebných informací z veřejného sektoru navíc není v silách výzkumníka.

4. Podnik je drobným podnikem nebo malým podnikem

Význam malých a středních podniků je taktéž obecně známý a nepopíratelný. Podíl malých a středních podniků dle statistik ČSÚ v celkovém počtu aktivních podnikatelských subjektů byl v roce 2011 99,84 %. Podíl zaměstnanců malých a středních podniků na celkovém počtu zaměstnanců podnikatelské sféry v ČR v roce 2011 činil 60,85 %. Podíl malých a středních podniků na celkových výkonech v roce 2011 dosáhl 49,50 %. Podíl přidané hodnoty malých a středních podniků na celku ČR tvořil 54,43 %. (ČSÚ, 2012)

Současná legislativa České republiky vychází a definice drobného podniku, malých a středních podniků a velkých podniků dle doporučení Komise Evropského společenství:

Doporučení Komise 2003/361/ES, kde jsou podniky definovány na základě počtu zaměstnanců, ročního obratu a velikosti bilanční sumy následovně:¹³

- Velký podnik je podnik s počtem zaměstnanců nad 250, jehož roční obrat je více než 50 milionů Eur a bilanční suma je více než 43 milionů Eur.
- Střední podnik má počet zaměstnanců od 51 do 250, roční obrat do 50 mi. Eur a bilanční sumu méně než 43 milionů Eur.
- Malý podnik má od 11 do 50 ti zaměstnanců, roční obrat a bilanční sumu od 2 mil Eur do 10 milionů Eur a
- mikropodnik má počet zaměstnanců do 10 ti, roční obrat a bilanční sumu do 2 milionů Eur.

Význam drobných podniků a malých a středních podniků v ekonomice je jedním z důvodů pro výběr právě těchto podniků pro samotný výzkum.

Zaměření výzkumu konkrétněji na drobné podniky a malé podniky vychází také z provedených výzkumů, kde bylo prokázáno že, čím je podnik menší tím, je pravděpodobnost řízení zisku větší (např. Hadani a kol., 2011), jak již bylo uvedeno v kapitole současný stav vědeckého poznání.

Předpoklad, že větší podniky provádějí kreativní účetnictví méně často, vychází také z povinnosti mít účetní závěrku ověřenou auditorem pro některé společnosti, jak bylo uvedeno výše. Z hlediska třídění podniků dle Doporučení komise 2003/361/ES se jedná o podniky střední a velké. Tento předpoklad potvrzují také zmíněné výzkumy v kapitole současný stav vědeckého poznání. (např. Hadani, 2011 příp. Amat a kol. 2000)

U větších společností je dále vyšší pravděpodobnost, že firmy zaměstnávají účetní s vyšším vzděláním v oboru účetnictví a obecně vyšší vzdělání účetních má vztah s příslušností ke komoře certifikovaných účetních a tedy s přijetím etického kodexu.

¹³ výňatek z doporučení Komise 2003/361/ES ze dne 6. května 2003 o definici mikropodniků, malých a středních podniků, Úř. věst. L 124, 20.5.2003, s. 36 (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2001R0070:20070101:CS:PDF>)

5. Podnik uplatňuje kreativní účetnictví a lze v něm využít postupy etnografických metod

Aby bylo možné zjišťovat, jaké konkrétní techniky kreativního účetnictví podnik uplatňuje nebo v nedávné minulosti uplatňoval, jaké jsou motivy uplatňování kreativního účetnictví a jaké je vnímání rizika v této oblasti, čili ke splnění výzkumných otázek, je základním předpokladem, že podnik kreativní účetnictví vůbec praktikuje nebo minimálně praktikoval.

Jak bylo uvedeno, účetní praktici si myslí, že kreativní účetnictví je všudypřítomné (Dechow a Skinner, 2000), což by zjednodušovalo výběr podniku pro případové studie na základě tohoto kritéria. Platnost tohoto kritéria však při výběru konkrétních případů pro případové studie vyžaduje využití některých postupů etnografických metod. Už v této fázi výzkumu je nutné vstoupit alespoň částečně do skupiny, získat důvěru ve skupině a zejména rozvíjet kontakty s klíčovými informátory pro to, aby provádění kreativního účetnictví bylo zjištěno.

Protože výzkum bude proveden na drobných a malých podnicích, za klíčového informátora v podnicích byli zvoleni přímo jednatelé společností případně účetní těchto podniků. Tato volba je potvrzena také několika výzkumy jež dokazují, že vedoucí pracovníci a účetní jsou často do kreativního účetnictví podniku přímo zapojeni. Zapojení vedoucích pracovníků dokládá výzkumem např. Lynch, 2011; Comunale a kol., 2010 příp. Beasley, 2000. Zapojení účetních pak potvrzují například Porcano, 2011 nebo Shah, 1996.

Výběr kritického případu

V druhém výzkumném úkolu, jehož předmětem je single případová studie, bude ze čtyř případů prvního výzkumného úkolu vybrán ten podnik, jež využívá technik kreativního účetnictví v největším rozsahu, je tedy ve vybraném vzorku kritickým případem. Zde je podstatné i druhé kritérium, že podnik má v plánu kreativní účetnictví v budoucnu nadále využívat. Ten podnik, který ukončil využívání kreativního účetnictví je z hlediska výzkumného úkolu I zajímavý z toho důvodu, že lze sledovat motivy, příležitosti i vnímání rizika. Jeho využití v rámci druhého výzkumného úkolu je ale nevhodné z toho důvodu, že takový podnik již nadále nebude účetní závěrku zkruslovat a není tedy pro ekonomiku natolik rizikovým.

3.5.2 Předběžné šetření

Předběžné šetření, ve výzkumu, jež využívá metodu případové studie, je označováno též jako pilotní případová studie. Ta je významnou součástí případové studie, která umožní seznámení výzkumníka s kontextem, ve kterém se chystá provést výzkum, stanovit přístup a parametry výzkumu. Úkolem předběžného šetření je prověřit použité nástroje, které jsou pro výzkum vybrány.

Předběžné šetření výzkumu bylo provedeno formou pilotní případové studie. Ta byla poslední fází výzkumu před samotným sběrem dat. Pilotní případová studie byla realizována z důvodu zjištění relevantnosti dotazů pro kontaktní osoby v rámci metody rozhovoru, a zjištění účelnosti využití ostatních použitých metod sběru dat.

Pilotní případová studie byla provedena u společnosti, která je dále ve výzkumu označena jako případ A s ohledem na citlivost charakteru výzkumu. Tato společnost byla vybrána proto, že splňuje všech pět kritérií výběru. Správnost výběru společnosti a relevantnost použitých metod byla pro realizaci pilotní případové studie potvrzena.

Pilotní případová studie prokázala nesnadnost využití ilustrativní případové studie jako hlavního typu případové studie. V práci bylo před provedením předběžného šetření předpokládáno, že druhý výzkumný úkol bude proveden u všech případů vybraných pro první výzkumný úkol. Po provedení pilotní případové studie bylo zjištěno, že ilustrativní případová studie mimo výše uvedená kritéria vyžaduje předpoklad, že podnik používá vhodný účetní software, který umožňuje rozúčtování jednotlivých účetních případů podle potřeb dizertační práce a to tak, aby postup zpracování druhé části výzkumného úkolu byl shodný pro všechny případy. Vzhledem k tomu, že existoval předpoklad, že podniky nepoužívají stejný software (který se později při zpracování případové studie potvrdil, byla jako hlavní typ případové studie zvolena kombinace exploratorní a explanatorní případové studie provedené na čtyřech vybraných podnicích a ilustrativně popisná případová studie byla použita jako součást druhého výzkumného úkolu pouze pro vybraný kritický případ, což vyžadovalo při rozboru dokumentů práci pouze s jedním účetním softwarem.

Dále otázky položené ve výzkumu byly pro realizaci exploratorně explanatorní i případové studii upraveny na základě zjištění z předběžného šetření. Zde se především ukázalo, že rozhovor je nutné vést více jako nestandardizovaný tedy, že je nutné jej přizpůsobit konkrétní dotazované osobě (resp. podniku) a situaci. Proto byly některé otázky zejména ty, které se týkaly motivů praktikovat kreativní účetnictví zevšeobecněny (například otázky směřující na jednotlivé oblasti podnikatelského prostředí). Dále byly sjednoceny například

otázky, jaké techniky jsou v podniku využívány a dlouhodobost využívání kreativního účetnictví? Zevšeobecnění otázek vedlo k uspokojivějšímu zodpovězení výzkumných otázek a k omezení opakování některých odpovědí. Některé otázky týkající se příležitostí (například otázka, kde se kontaktní osoba naučila techniky kreativního účetnictví) nebo otázky týkající se rizika (například konkrétně přístup kontaktní osoby k riziku v životě a v práci) byly z otázek vyřazeny. Důvodem pro vyřazení bylo zjištění, že tyto neprokázaly souvislost s příležitostmi a vnímáním rizika v oblasti kreativního účetnictví. Naopak otázka týkající se zapojení zaměstnanců a spolupracovníků do kreativního účetnictví byla do výzkumu přidána, protože se ukázala být pro výzkum přínosnou.

Po realizaci pilotní případové studie byla upravena metoda dizertační práce, konkrétně byl upraven typ případové použité případové studie a výzkum byl rozčleněn na dva výzkumné úkoly. Dále byly ověřeny a doplněny postupy sběru dat.

Případová studie provedená u společnosti A byla dále aktualizována další konzultací s cílem získat odpovědi na upravené a doplněné otázky. Protože výsledky této studie se ukázaly být významně přínosné, bylo možné po zodpovězení doplněných otázek případovou studii zahrnout mezi konkrétní případy a protokol rozhovoru (před i po aktualizaci) je uveden v příloze. Samotná analýza případu je uvedena v kapitole analýza dat.

3.5.3 Fáze sběru dat

Je nutné stanovit jak, kde a kdy budou data sbírána. Obvykle je nejvhodnější kombinovat metody sběru dat jako vyhledávání v literatuře, rozhovorů a dotazování a pozorování.

Jak již bylo uvedeno, výzkum vyžaduje využití některých postupů etnografických metod jako je získání kontaktu s informátorem a získání jeho důvěry. V tomto případě se jednalo o získání důvěry přímo u jednatele případně u účetní vybraného podniku, jež byli získáni jako informátoři. Po tomto nezbytném kroku bylo využito několika metod sběru dat. V prvním výzkumném úkolu je hlavní využitou metodou je rozhovor, vedlejší metodou je pozorování. Metodou využitou v druhém výzkumném úkolu je metoda rozboru dokumentů.

1. Metoda rozhovoru

V případových studiích je metoda rozhovoru jedním z nejdůležitějších zdrojů informací pro případovou studii (Yin, 2003). Zároveň se jedná asi o nejstarší a nejčastěji používanou metodu pro získávání informací.

Rozhovor je proces, jehož cílem je prostřednictvím záměrně vyvolané interakce mezi tazatelem a respondentem (nebo více respondenty) získat informace potřebné k pochopení určité problémové oblasti. Hlavním cílem je pochopit, jak respondent (popř. respondenti) interpretuje a konstruuje určité skutečnosti. (Pavlica a kol., 2000)

Rozhovor na rozdíl od například dotazníkového šetření umožňuje tazateli pokládat komplexnější otázky a dále je rozvíjet (Collis a Hyssey, 2003). Další výhodou je minimalizace vynechání odpovědi a jistota, že odpovídá správná osoba. Nevýhodou proti dotazníku je ale pracnost a časová náročnost sběru dat. (Široký, 2011)

Podle počtu dotazovaných osob a charakteru rozhovoru se jedná o individuální narativní rozhovory, jejichž cílem je zjišťovat specifické relevantní obsahy, zejména motivy a příčiny jednání. Tato metoda kvalitativního výzkumu je založena na vytvoření intenzivní interakce mezi tazatelem a dotazovanou osobou. Je využívána zejména v situacích, kdy se jedná o citlivé nebo osobní téma.

Dle způsobu dotazování se jednalo zejména o osobní rozhovory dále o telefonické rozhovory a komunikaci emailem.

Podle struktury otázek se ve výzkumu jedná o nestandardizovaný rozhovor s nestrukturovanými otázkami, tak jak je dle Collise a Husseyho (2003) vyžaduje fenomenologický přístup. Na rozdíl od standardizovaného rozhovoru, kdy je v zásadě dotazovanému předčítán dotazník, je nestandardizovaný rozhovor podobný spíše důvěrnému rozhovoru mezi známými (Široký, 2011). Je založen na připravených základních okruzích otázek, které budou ve výzkumu kladeny, jejich konkrétní obsah, pořadí a formulace závisí na tazateli a konkrétní situaci. Jeho výhodou je, že probíhá pružněji než rozhovor standardizovaný nebo polostandardizovaný (Švarcová, 2005).

Při využití metody rozhovoru je možné narazit na řadu zkreslení, která vznikají především osobou tazatele tzv. efekt záhlaví (zkreslující efekt zkoumaných osob z titulu role respondenta). (Široký, 2011) Zde je opět velmi podstatné získání důvěry mezi zkoumaným a výzkumníkem a zejména dlouhodobější znalost výzkumníka pro zkoumaného, tak aby nedocházelo k nežádoucímu zkreslení.

2. Metoda rozboru dokumentů

Metoda rozboru dokumentů hraje při sběru dat v tomto výzkumu důležitou roli zejména v ilustrativně popisné případové studii. Ve výzkumu jde o analýzu dokumentů, které nebyly vytvořeny přímo pro daný výzkum.

Klasickou metodou studia dokumentů, která je využita i v tomto výzkumu je obsahová analýza, která slouží k objektivnímu, systematickému a kvantitativnímu popisu zjevného obsahu jakéhokoliv sdělení. Jde o poznání kvality obsahových prvků, poznání myšlenek, názorů a motivací. Jde o nástroj, který umožňuje převod verbální komunikace do měřitelných proměnných. Základem obsahové analýzy je konstrukce analytických kategorií, kdy jsou vyhledávány znaky a zjišťuje se jejich frekvence. (Široký, 2011)

Konkrétně jsou použity výkazy vybraných čtyř podniků za posledních několik let (minimálně čtyři roky), které byly při realizaci případových studií poskytnuty kontaktními osobami k nahlédnutí. Dále byla využita kompletní účetní data a interní evidence podniku, který byl vybrán jako kritický případ za jedno účetní období. Jednalo se především o účetní doklady, jejich soupisy, účetní závěrku a daňová přiznání.

Základní myšlenkové pochody využité při rozboru dokumentů byly syntéza a analýza.

3. Metoda pozorování

Metoda pozorování spočívá ve sběru dat, kdy je výzkumník zapojen do skupiny nebo fenoménu a je v tomto výzkumu využita jako podpůrná metoda.

Pozorování jako vědecká metoda je cílevědomé, plánované a soustavné vnímání jevů, které směřují k odhalování podstatných souvislostí a vztahů sledované skutečnosti (Skalková, 1985). Cílem je poskytnout prostředek k získání detailního porozumění hodnot, motivů či praktik těch, kteří jsou pozorováni (Collis a Hussey, 2003).

Z hlediska způsobu pozorování se jedná o využití zúčastněného neutajeného pozorování, kdy pozorovaný ví, že je pozorován a pozorovatel je součástí pozorované skupiny. (Široký, 2011)

V tomto způsobu získávání dat je nevýhodou to, že pozorovaný vědom si toho, že je pozorován může mít tendence nereagovat přirozeně tak, aby se jevil v lepším světle. Aby toto zkreslení bylo minimalizováno, je nutné, aby pozorovatel měl s pozorovaným natolik blízký vztah, že bude výzkumníkovi co nejvíce důvěřovat.

Průběh sběru dat

Sběr dat pro první výzkumný úkol probíhal dle následujícího schématu.

Obrázek 8 Schéma sběru dat pro výzkumný úkol I (Zdroj: vlastní zpracování)

Časový průběh jednotlivých kroků sběru dat ve výzkumném úkolu I proběhlo dle harmonogramu uvedeného v následující tabulce.

Tabulka 5 Harmonogram sběru dat pro výzkumný úkol I (Zdroj: vlastní zpracování)

	Případ A	Případ B	Případ C	Případ D
Seznámení kontaktní osoby s výzkumem	červen 2011	leden 2012	leden 2012	leden 2012
Vedení případové studie	srpen a září 2011	červen 2012	srpen 2012	říjen 2012
Sestavení protokolu rozhovoru	říjen 2011	červen 2012	srpen 2012	říjen 2012

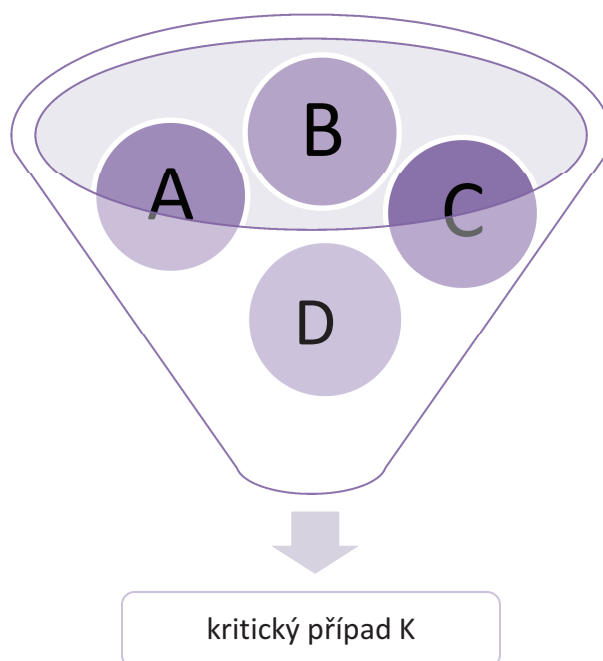
Citlivý charakter výzkumu a nutnost využití některých postupů etnografických metod vyžadovalo seznámení s jednotlivými kontaktními osobami dávno před provedením výzkumu samotného. Tato fáze byla provedena v době studia výzkumníka v magisterském studijním oboru a během zahájení doktorského studia.

Seznámení kontaktní osoby s výzkumem bylo provedeno osobním rozhovorem a seznámením kontaktní osoby s protokolem případové studie, jež uveden v přílohách. Sběr dat v případě A (pilotní případová studie dále zahrnutá do výzkumu) byl z pohledu jednotlivých případů časově nejnáročnější z důvodu nutnosti korekce otázek položených kontaktní osobě a aktualizace rozhovoru případové studie. Tento byl tedy realizován dvěma rozhovory. Protokol rozhovoru, který byl záznamem předběžného šetření, i aktualizovaný protokol rozhovoru po úpravě otázek, jsou uvedeny v přílohách dizertační práce. Před samotným

dokončením dizertační práce byly některé informace dále doplněny o aktuální data emailovou a telefonickou komunikací. Rozhovory během vedení případových studií v ostatních případech byly provedeny na základě jednoho rozhovoru (protokoly rozhovorů jsou zařazeny v přílohách práce), které byly v případě nutnosti doplněny telefonickou a emailovou komunikací.

Před sestavením zprávy případové studie byla vždy kontaktní osoba seznámena s protokolem rozhovoru, toto seznámení bylo uskutečněno prostřednictvím další osobní schůzky s jednotlivými kontaktními osobami.

Druhý výzkumný úkol, jímž je ilustrativní případová studie se zaměřením na dopad praktikování kreativního účetnictví konkrétního podniku. Tento byl realizován samostatně. Nejprve byl proveden výběr kritického případu dle následujícího schématu.

Obrázek 9 Schéma výběru kritického případu pro výzkumný úkol II (Zdroj: vlastní zpracování)

Výběr kritického případu pro provedení výzkumného úkolu II proběhl již v závěru vedení případových studií výzkumného úkolu I. Po výběru kritického případu byl proveden rozbor dokumentů. Ten probíhal v prosinci 2012, a dále v průběhu ledna až března 2013.

Protokol případové studie

Nezbytným nástrojem ve fázi sběru dat je ve výzkumu založeném na metodě případové studie protokol případové studie. Protokol pomáhá zvýšit spolehlivost výzkumné případové studie a je zároveň průvodcem výzkumníka při sběru dat, udržuje zacílení výzkumníka a pomáhá předejít problémům při sestavení zprávy případové studie (Yin, 2003). Sestavení protokolu je časově nutné ještě před samotným sběrem dat.

Yin (2003) uvádí doporučenou strukturu protokolu případové studie následovně:

1. Základní charakteristika projektu případové studie (zaměření případové studie, cíle, teoretické předpoklady).
2. Oblast procedur (metody sběru dat, hlavní zdroje informací apod.).
3. Otázky případové studie.
4. Průvodce pro zprávu případové studie.

Protokol případové studie tak, jak byl připraven v počáteční fázi sběru dat před seznámením kontaktních osob s výzkumem v rámci prvního výzkumného úkolu a upraven dle požadavků zjištěných po provedení pilotní případové studie je uveden v přílohách.

3.5.4 Postup analýzy dat

Proces analýzy případové studie je nejméně vyvinutý a zároveň nejobtížnější částí samotné případové studie. Prioritou v této části výzkumu je stanovit analytickou strategii, která pomáhá správně zacházet se zjištěními, produkovat přesvědčivé závěry a uvažovat o alternativních interpretacích. (Yin, 2003)

Postup analýzy kvalitativních dat má procesuální charakter, tzn., že jeho postup je utvářen v průběhu sběru dat. Tento výzkum má vysokou validitu, avšak nízkou reliabilitu. Nesnaží se popsat sociální zkušenost obecnými zákonitostmi, ale prostřednictvím pojmů, které jsou jedinečné a platné právě pro toho kterého jedince nebo skupinu. Takto zaměřený výzkum nenabízí universální či obecné poznatky, ale umožňuje poměrně hluboký detailní vhled do určité oblasti sociálních jevů. (Široký, 2011)

Při analýze kvalitativních dat v první fázi výzkumu byly využity nekvantifikační metody. Zde je nutná strukturalizace, redukce a detextualizace dat jak uvádí Collis a Hussey (2003). Při strukturalizaci dat jsou data tříděna do vhodných kategorií, jež je nutné nalézt součástí strukturalizace dat je předběžná redukce dat. Při redukci jsou data zaměřována, vyřazována, zpřesňována a reorganizována tak, aby mohla poskytovat závěry, a aby tyto mohly být verifikovány. Při detextualizaci probíhá konverze rozsáhlého textu do diagramů a ilustrací.

Mezi nekvantifikačními metodami je využita metoda obecné analytické procedury, kdy jsou data postupně tříděna a sumarizována pomocí seznamů (Collis a Hussey, 2003) a metoda zobrazení dat. Metoda zobrazení dat je vizuálním formátem, který představuje informace systematicky tak, aby uživatel mohl vytvářet validní závěry. Pro metodu zobrazení dat neexistují omezení, obvykle se jedná o matice nebo tabulky. (Miles a Huberman, 1994) V tomto výzkumu se jednalo nejprve o použití obecné analytické procedury pro zjištění v rámci jednotlivých případů a následně o zobrazení dat získaných zjištěními do tabulky databáze dat. Tabulka zobrazení dat byla dále vstupem pro následnou křížovou analýzu.

Jako specifická analytická technika prvního výzkumného úkolu je využita **křížová analýza** (Cross-case analysis). Tuto techniku lze využít pouze tehdy, pokud jsou součástí výzkum alespoň dva případy. Její využití předpokládá, že výzkum alespoň na dvou případech poskytuje silnější zjištění. Sílu závěrů lze zvýšit využitím více než dvou případů. (Yin, 2003) Cílem křížové analýzy bylo zjištění podobností a odlišností jednotlivých případů, které pomáhají identifikovat obecný vzor.

Tato technika vychází z analýz několika samostatných případů za předpokladu využití replikační logiky. Křížová analýza slouží určování podobností a odlišností jednotlivých případů.

Ve druhém výzkumném úkolu je pak využít holistický přístup. Zde jsou využity analyticko-syntetické metody. Zde byl postup následující.

1. Vytvoření kopie databáze dat za poslední dostupný uzavřený účetní rok.
2. Úprava identifikačních údajů o podniku a umožnění editace dokladů.
3. Vytvoření seznamu technik kreativního účetnictví, které jsou v účetnictví využity.
4. Označení dokladu dle využití techniky kreativního účetnictví.
5. Setřídění dokladů v jednotlivých agendách dle využití techniky kreativního účetnictví a vytvoření souhrnných dokladů
6. Vytvoření seznamu analytických účtů pro jednotlivé techniky kreativního účetnictví.
7. Rozúčtování dokladů na analytické účty dle využití techniky kreativního účetnictví.
8. Kontrola syntetických účtů.

Pozn. po každém provedeném kroku byla data zálohována.

9. Doučtování nezaúčtovaných operací.
10. Třídění analytických účtů dle jednotlivých technik.
11. Zjištění vlivu kreativního účetnictví na podnik.

12. Zjištění vlivu na povinné platby státu.

13. Zjištění vlivu na příjmy státu.

Samotná analýza je předmětem následující kapitoly dizertační práce, kde je přesněji a konkrétněji stanoven postup prací a zjišťování v jednotlivých výzkumných úkolech

3.5.5 Sestavení zprávy případové studie

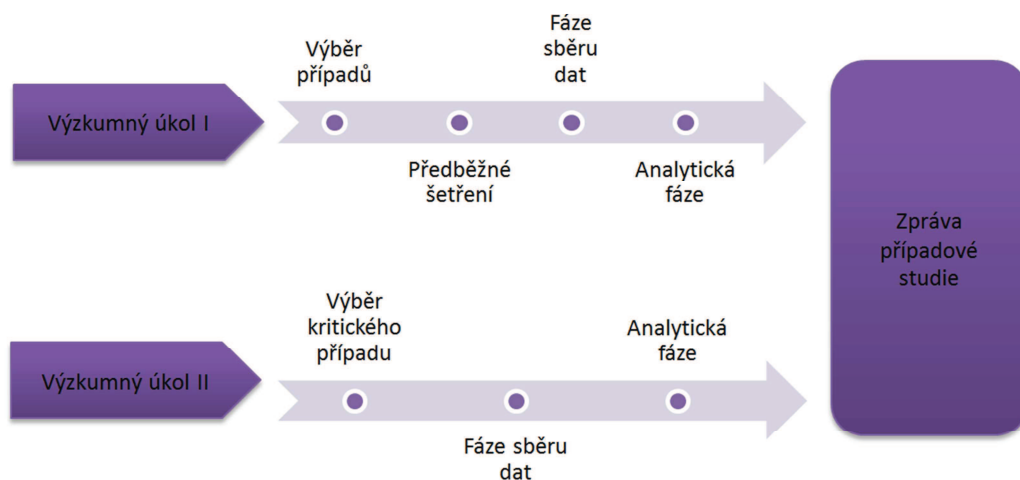
Zpráva případové studie je dokumentem, který je nutné ve výzkumu řešeném metodou případové studie sestavit. Jako podklad pro sestavení zprávy případové studie slouží protokol případové studie. Pro zprávu případové studie není definován standardizovaný obsah, struktura nebo formální úprava. Tyto se odvíjí zejména od účelu, pro který je zpráva sestavena a dle požadavků těch, pro které je zpráva určena.

Dále je uvedena předpokládaná struktura zprávy případové studie.

1. Úvod.
2. Současný stav poznání v problematice.
3. Metodologie výzkumu.
 - 3.1 Charakteristika výzkumných metod.
 - 3.2 Popis sběru dat.
 - 3.3 Proces analýzy dat.
 - 3.4 Omezení výzkumu a jejich překonání, kvalita výzkumu.
4. Analýza dat.
 - 4.1 Analýzy dat ve výzkumném úkolu I.
 - 4.2 Analýza dat ve výzkumném úkolu II.
5. Výsledky analýzy.
 - 5.1 Výsledky výzkumného úkolu I (výsledky křížové analýzy).
 - 5.2 Výsledky výzkumného úkolu II (kritický případ).
6. Diskuse nad zjištěními.
7. Závěr.

Protože zpráva případové studie má velmi podobnou strukturu jako má samotná dizertační práce a tedy i teze sestavované jako shrnutí dizertační práce. Bude zpráva případové studie zároveň použita jako teze dizertační práce. Z toho důvodu není součástí dizertační práce samotné.

Postup zpracování případové studie lze jednodušeji shrnout do následujícího schématu.

Obrázek 10 Schéma postupu zpracování případové studie (Zdroj: vlastní zpracování)

3.6 Posouzení kvality výzkumu a jeho omezení

Kritikové metody případových studií poukazují na problematiku validity a reliability výzkumu, její zastánci naopak vytvářejí techniky pro zvýšení kvality výzkumu.

Pro to, aby byla zajištěna maximální kvalita výzkumu, které je možné dosáhnout, je výzkum zpracován v souladu s principy Healyho a Perryho (2000).

- výzkum je realizován pomocí metod, které jsou popsány, diskutovány a jejichž výběr je zdůvodněn, viz kapitola metodika dizertační práce.
- kvalita výzkumu byla rozebrána pomocí vhodných logických testů.

K posouzení kvality empirických sociálních výzkumů se obvykle používají v případě exploratorních případových studií tři testy, které dle Yina (2003) zajišťují komplexnější testování než je testování pouze reliability a validity, viz následující tabulka.

Tabulka 6 Využité testy k posouzení kvality výzkumu (Upraveno dle Yin, 2003)

Test	Taktika případové studie	Fáze výzkumu
Konstrukce validity	použití více zdrojů informací	sběr dat (rozhovor, rozbor dokumentů, pozorování)
	vytvoření řetězu důkazů	sběr dat
	seznámení zkoumaných subjektů s návrhem zprávy případové studie	tvorba zprávy případové studie
Vnější validita	použití teorie u single případových studií	výběr relevantní metody, pilotní případová studie
	použití replikační logiky u komparativních případových studií	analýza dat
	srovnání zjištění s literaturou	analýza dat
Reliabilita	poskytnutí plného výčtu teorií	výběr relevantní metody
	zdůvodnění použití případové studie	výběr relevantní metody
	sestavení protokolu případové studie	výběr relevantní metody
	provedení výzkumu v rámci jednotlivých případů	sběr dat
	co nejkonkrétnější zaznamenání pozorování	sběr dat
	použití protokolu případové studie	sběr dat
	vytvoření databáze dat	sběr dat

Lincoln a Guba (1985) dále uvádějí čtyři kritéria pro posouzení kvality kvalitativního výzkumu, z nichž některé je možné ve výzkumu použít.

- Kredibilita tzn. výzkum je řízen tak, že subjekt výzkumu je korektně identifikován a popsán.
- Přesnost – uvažuje se o ní tam, kde zjištění jsou aplikována na jinou situaci, přičemž výsledky jsou podobné.
- Spolehlivost – ukazuje, že výzkumné procesy jsou systematické a správně dokumentované.
- Potvrditelnost – je kritérium použitelné tam, kde proces výzkumu je plně popsán a je možné určit, na základě jakých dat byly stanoveny výsledky.

V tomto výzkumu jsou splněna jen některá kritéria Lincoln a Guby (1985). Kritérium kredibility je ve výzkumu splněno pouze ve velmi omezené míře. Konkrétní subjekty jsou popsány, což je pro výzkum nezbytné nicméně konkrétní identifikace podniků vzhledem k vysoké citlivosti výzkumu nemůže být provedena. Nesplnění tohoto kritéria představuje významné omezení provedeného výzkumu. V takto citlivém tématu je však nesmírně důležitá otázka etiky dizertační práce a zejména dodržení zásady důvěrnosti. Tato zásada předpokládá,

že jsou informace poskytnuté respondenty považovány za důvěrné a jejich publikování proběhne vždy se souhlasem respondenta a bez jeho identifikace. Zveřejnění identifikace subjektů by mohlo mít pro konkrétní podniky likvidační charakter.

Ostatní kritéria posouzení kvality tedy přesnost, spolehlivost a potvrditelnost jsou splněna v maximální možné míře. Přesnost je zajištěna vytvořením databáze dat a použitím křížové analýzy, spolehlivost je zajištěna zejména správným zdokumentováním procesů výzkumu, potvrditelnost je zajištěna uchováním dat, jako jsou analyzované dokumenty (bez konkrétní identifikace subjektu), zápisy z rozhovorů a další poznámky.

Mimo nezajištění kredibility je výzkum omezen svou vlastní podstatou a citlivostí tématu. Získat informace od subjektů je velmi nesnadné. Toto omezení bylo minimalizováno využitím etnografických metod zejména získáním důvěry informátora k výzkumníkovi již několik let před samotnou realizací výzkumu proto, aby bylo minimalizováno zkreslení údajů např. v důsledku efektu zkoumaných osob.

4 Analytická část dizertační práce

Tato kapitola se věnuje analýze získaných dat. Kapitola je rozdělena dle definovaných výzkumných úkolů na dvě části analýzu dat prvního výzkumného úkolu a analýzu dat druhého výzkumného úkolu.

4.1 Analýza dat prvního výzkumného úkolu

V rámci prvního výzkumného úkolu jsou na začátku popsány jednotlivé vybrané případy, které jsou vzhledem k citlivosti dat dále označeny jako případ A, B, C a D. Všechny vybrané případy splňují kritéria, která byla definována v kapitole metodika dizertační práce v podkapitole postup případové studie. Konkrétní zjištění vychází z otázek první úrovně položených kontaktním osobám, jež jsou zaznamenány v protokolech rozhovorů s kontaktními osobami. Tyto jsou uvedeny v přílohách. Analytická část práce se soustředí na konkrétní zjištění v jednotlivých případech čili na otázky 2. úrovně, jež jsou určeny výzkumníkovi. Závěrem této kapitoly je provedena komparace získaných dat pomocí křížové analýzy.

4.1.1 Popis jednotlivých případů

Případ A

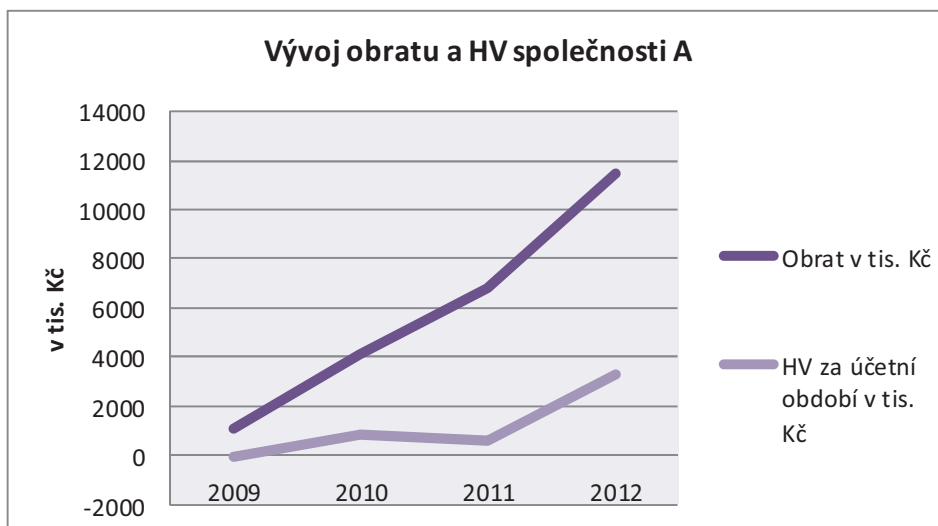
Společnost A je společností s ručením omezeným, která byla založena v roce 2009 jedním společníkem. V roce 2010 do společnosti vstoupil druhý společník, ten se taktéž stal jednatelem společnosti. Oba společníci jsou muži, zatím bezdětní. Základní kapitál společnosti je 200 000 Kč a je splacen v plné výši. Obchodní podíl společníků je rozdělen na přesné poloviny. Společnost k datu provedení případové studie nemá evidovány zaměstnance.

Podnik nabízí služby v oblasti stavebnictví. Jedná se zejména o výstavbu, údržba, modernizaci, rekonstrukce a demolice stavebních objektů se zaměřením na energetiku. Hlavní příjmy společnosti byly do nedávné doby stavební práce v oblasti výstavby solárních elektráren. V současné době se podnik mimo tuto činnost, jejíž potřeba na trhu klesá, zabývá také stavebními pracemi v oblasti výstavby větrných elektráren a měření hluku a protihlukových opatření. Společnost je autorizována dle zákona č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví v platném znění. Hlavní činnost je tedy zařaditelná dle CZ NACE do sekce F stavebnictví.

V prvním roce podnikání společnost negenerovala zisk. Společnost se zaměřila na investice nutné pro získání zakázek, společnost prakticky formálně vznikla a bylo vyvinuto zařízení pro měření hluku v hodnotě asi 250 000 Kč. Toto zařízení je dodnes jednou z nejsilnějších stránek podniku, neboť na trhu dosud nemá konkurenci.

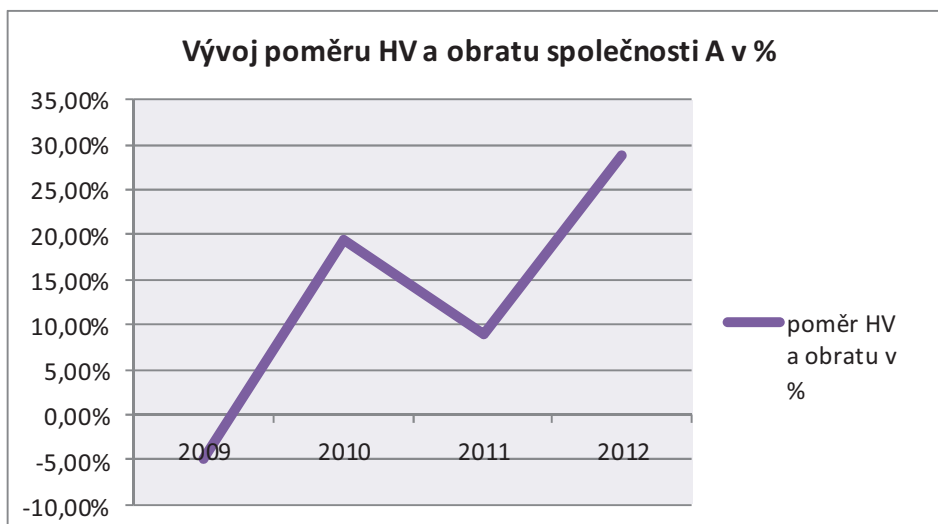
V roce 2009 podnik generoval ztrátu. V následujících letech se společnost zdravě vyvíjela a získala zákazníky zejména pro odběr služeb v oboru výstavby solárních elektráren, později i větrných elektráren. V roce 2010 podnik získává větší zakázky a poprvé generuje zisk. Společnost má v obchodním rejstříku zveřejněny účetní závěrky za všechny roky podnikání.

Kontaktní osoba poskytla v rámci rozhovoru k nahlédnutí výkazy za uzavřená účetní období, jež byly podkladem pro následující grafy. Informace za poslední rok je doplněna z výkazů dostupných ve sbírce listin obchodního rejstříku.

Graf 5 Vývoj obratu a HV společnosti A (Zdroj: vlastní zpracování z výkazů společnosti)

Z grafu je patrné, že podnik se vyvíjí zdravě. Jeho obrat (uvažován dále v celé práci jako provozní výnosy společnosti) ve všech letech roste. Nicméně hospodářský výsledek podniku za účetní období v roce 2010 poklesl. Jak bude uvedeno dále, jedná se o rok, kdy podnik zvýšil aktivitu ve využívání kreativního účetnictví. Ještě lépe je pokles zisku a růst obratu vyjádřen poměrem zisku k obratu na následujícím grafu.

Graf 6 Vývoj poměru HV a obratu společnosti A v % (Zdroj: vlastní zpracování)

V roce 2011 je jednoznačně patrný pokles poměru hospodářského výsledku a obratu společnosti. V tomto roce podnik zvýšil využívání kreativního účetnictví a propad tohoto ukazatele lze považovat za tzv. velkou vanu v účetnictví.

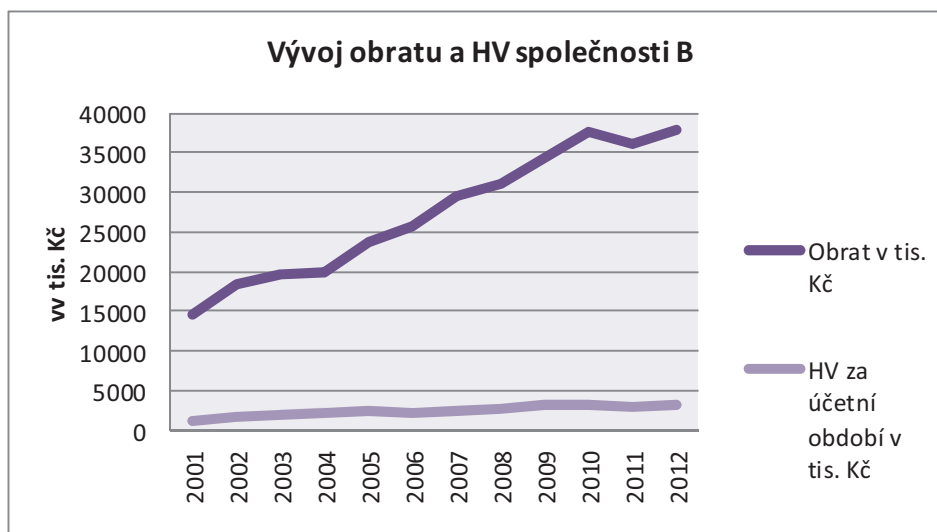
Případ B

Společnost B, s.r.o. byla založena v roce 1991 třemi společníky (všichni muži, z nich jeden má dvě děti, druhý je bezdětný). V roce 2002 se počet společníků snížil na dva z důvodu dobrovolného odchodu jednoho ze společníků. Základní kapitál byl v roce 1996 zvýšen z původních 200 000 Kč na 700 000 Kč. Základní kapitál je plně splacen částečně peněžním vkladem a částečně vkladem movitého majetku. Jednatel společnosti a majitelem 100 % obchodního podílu je jeden ze společníků. Společnost má aktuálně 12 zaměstnanců.

Společnost se zabývá výrobou elektrotechniky se zaměřením na osvětlovací techniku a výrobky automobilového průmyslu. Disponuje technologií pro ruční i strojní osazování SMD součástek a pro jejich bezolovnatou montáž. Samozřejmostí je poradenství a podpora vývoje a testování vyrobené elektrotechniky. V době ekonomické krize byla výroba rozšířena o strojní výrobu průmyslového typu tedy obrábění kovů, lisování a lakování výrobků z tenkých plechů pro osvětlovací techniku, automobilový průmysl, měřicí techniku a další odvětví. Dle CZ- NACE se jedná činnost sekce C zpracovatelský průmysl.

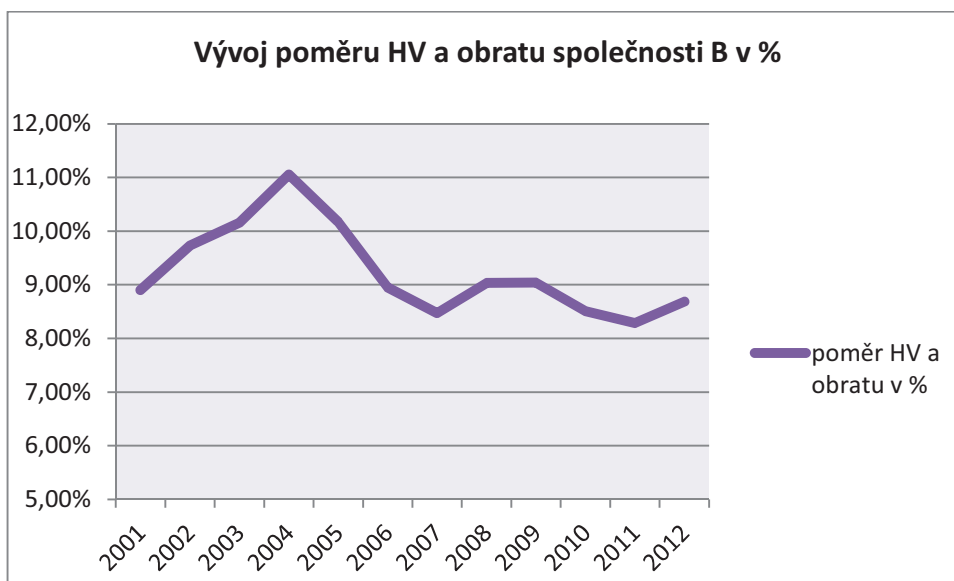
Podnik byl z počátku asi tři roky ztrátový z důvodu postupného přesouvání aktivit z činnosti fyzických osob do společnosti. Od roku 1994, kdy měl podnik obrat asi 2 milionů Kč je podnik každoročně ziskový a jeho obrat roste. Společnost nemá v obchodním rejstříku zveřejněny účetní závěrky za všechny roky podnikání. Zveřejněny jsou závěrky pouze do roku 2007.

Kontaktní osoba poskytla v rámci rozhovoru k nahlédnutí výkazy za uzavřená účetní období, jež byly podkladem pro následující grafy.

Graf 7 Vývoj obratu a HV společnosti B v tis. Kč (Zdroj: vlastní zpracování z výkazů společnosti)

Z grafu vývoje obratu a HV společnosti je opět patrné, že se jedná o společnost zdravou, jejíž obrat i hospodářský výsledek za účetní období v čase roste.

Graf 8 Vývoj poměru HV a obratu společnosti A v % (Zdroj: vlastní zpracování)

Na tomto grafu je patrné, že vývoj poměru hospodářského výsledku a obratu se v čase mění. Do roku 2004 tento poměr roste. Od roku 2004 naopak klesá. V roce 2004 je zvýšení ukazatele významnější než v jiných letech. Jak je uvedeno dále, podnik od roku omezil využívání kreativního účetnictví. Tento vývoj lze považovat za jakousi obrácenou vanu v účetnictví.

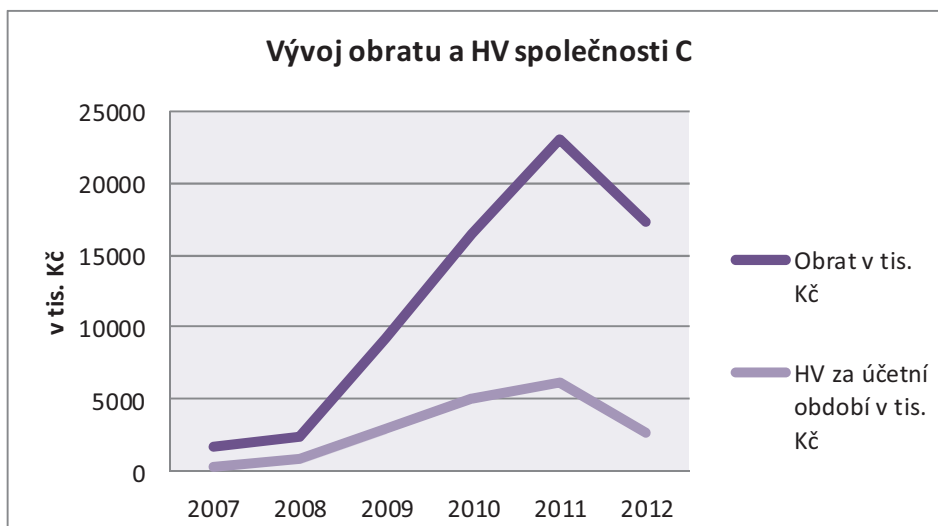
Případ C

Společnost C, s.r.o. byla založena v roce 2007 dvěma společníky a zároveň jednateli (jedná se o muže a ženu, společně tři děti). Základní kapitál společnosti je 200 000 Kč a od roku 2011 je splacen v plné výši. Obchodní podíl společníků je rozdělen na přesné poloviny. V současné době má společnost 16 zaměstnanců (jedná se o 11 stálých zaměstnanců a 5 brigádníků pracujících na dohody o provedení práce).

Předmětem podnikání společnosti je výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona. Hlavní činností podniku je provoz internetových portálů a provizní prodej. Ziskovou činností je v tuto chvíli provoz internetového portálu pro vyhledávání letenek mezi nabídkami leteckých společností. Hlavní výnosy společnosti plynou z reklamy provozované na portálech a z provizního prodeje letenek včetně doprovodných služeb. Od roku 2011 společnost zahájila přípravu nového projektu, který je ve vývoji a v tuto chvíli zatím není ziskový, jeho ziskovost se očekává od roku 2013. Nový projekt je investicí v hodnotě asi tří milionů Kč. Činnost je dle klasifikace CZ NACE zařaditelná do sekce J informační a komunikační činnosti.

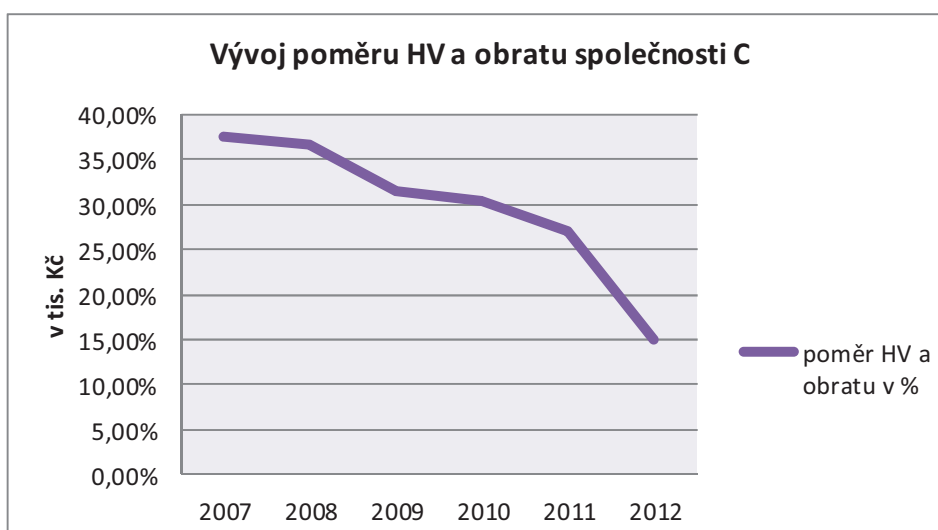
Společnost byla od svého vzniku až do roku 2012 zisková. V roce 2012 společnost pocítila zásah ekonomické krize a její hospodářský výsledek poprvé v její existenci poklesl. Společnost má v obchodním rejstříku zveřejněny účetní závěrky za všechny roky podnikání.

Kontaktní osoba poskytla v rámci rozhovoru k nahlédnutí výkazy za uzavřená účetní období, jež byly podkladem pro následující grafy. Informace za poslední rok je doplněna z výkazů dostupných ve sbírce listin obchodního rejstříku.

Graf 9 Vývoj obratu a HV společnosti C v tis. Kč (Zdroj: vlastní zpracování z výkazů společnosti)

V grafu je patrný růst obratu i hospodářského výsledku za účetní období do roku 2011. V roce 2012 došlo k poklesu obou veličin v důsledku ekonomické krize.

Graf 10 Vývoj poměru HV a obratu společnosti B v % (Zdroj: vlastní zpracování)

Na grafu je patrný pokles vývoje poměru hospodářského výsledku po zdanění a obratu společnosti po celou dobu jeho činnosti. Na grafu není patrná žádná vana v účetnictví ani její obrácená varianta. Jak je uvedeno dále, podnik má v úmyslu přestat používat kreativní účetnictví od roku 2012. Jestli bude mít tento fakt vliv na vývoj poměru vybraných veličin, bude možné zjistit nejdříve po zveřejnění údajů pro rok 2013. Vývoj ukazatele navíc může být ovlivněn zásahem ekonomickou krizí.

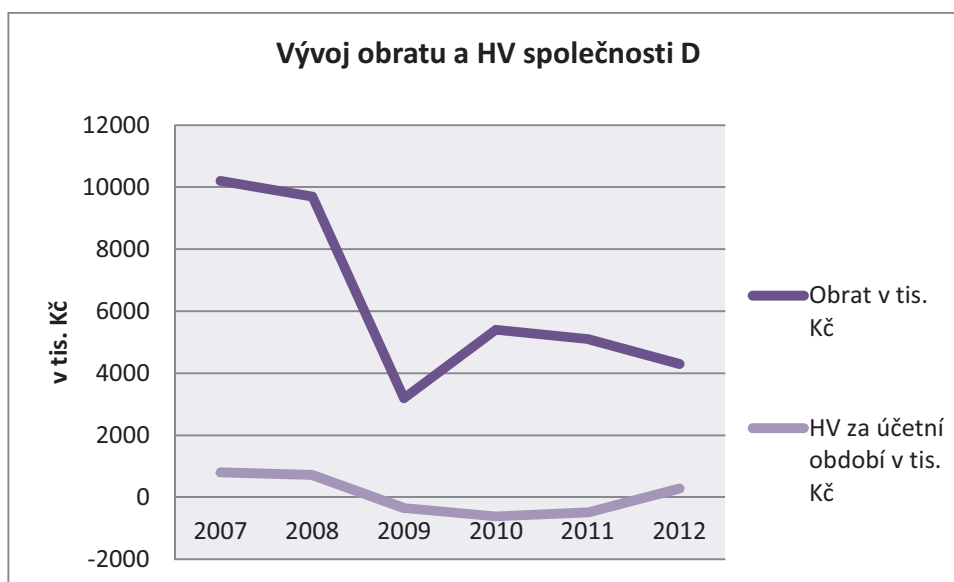
Případ D

Společnost D, s.r.o. byla založena v roce 2003 jedním společníkem a zároveň jednatelem (muž, dvě děti), jež je majitelem 100 % obchodního podílu. Základní kapitál společnosti je 200 000 Kč. Společnost zaměstnává aktuálně 3 zaměstnance a jednoho brigádníka mimo pracovní poměr na dohodu o provedení práce.

Hlavní činností společnosti je zpracování projektů průmyslových staveb, bytových a rodinných domů, zpracování stavebně-technických průzkumů a zpracování technických posudků. Podnik nabízí vypracování projektové dokumentace ve všech stupních (tzn. projekt pro územní řízení, stavební povolení, ohlášení stavby i realizační projektovou dokumentaci) včetně vizualizace v 3D modelu a zpracování rozpočtu. Soustředí se zejména na práci pro společnost, pro soukromé osoby spíše výjimečně. Dle klasifikace CZ NACE jde o sekci M profesní, vědecké a technické činnosti.

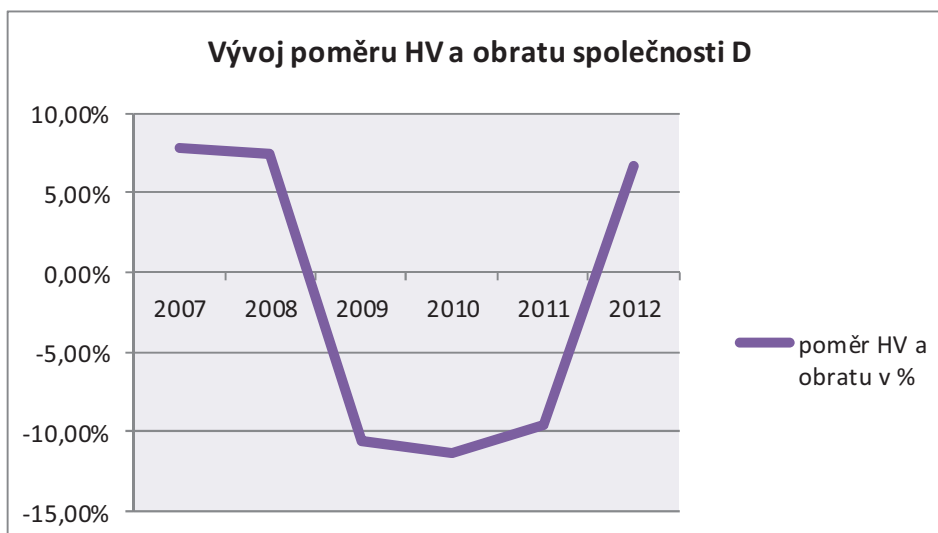
Od roku 2003 do roku 2008 byla společnost zisková. Od roku 2008 se společnost potýká s ekonomickou krizí, klesá obrat a podnik je ve ztrátě. Společnost nemá zveřejněny výkazy v obchodním rejstříku.

Kontaktní osoba poskytla v rámci rozhovoru k nahlédnutí výkazy za uzavřená účetní období, jež byly podkladem pro následující grafy. Informace za poslední rok je doplněna na základě telefonického rozhovoru s kontaktní osobou po uzavření účetního období 2012.

Graf 11 Vývoj obratu a HV společnosti D v tis. Kč (Zdroj: vlastní zpracování z výkazů společnosti)

Na grafu je patrný významný pokles obratu v roce 2009 kdy podnik zasáhla ekonomická krize. Spolu s poklesem obratu klesl i hospodářský výsledek. V následujících letech dochází k růstu obratu, nicméně společnost je v letech 2010 a 2011 ztrátová. Až v roce 2012 se dá říci, že se společnost z krize dostává, nicméně ne růstem obratu ale pouze růstem zisku (čili došlo ke snížení nákladů).

Graf 12 Vývoj poměru HV a obratu společnosti B v % (Zdroj: vlastní zpracování)

Na předchozím grafu vývoje poměru hospodářského výsledku za účetní období a obratu společnosti je jasný propad ukazatele v roce 2009. V tomto případě se však nejedná o tzv. velkou vanu v účetnictví, neboť hodnota ukazatele je záporná i další dva následující roky.

4.1.2 Zjištění v rámci jednotlivých případů

Zjištění v rámci jednotlivých případů jsou v zásadě odpověďmi na otázky 2. úrovně, jež jsou určeny výzkumníkovi. Protože se odpovědi na jednotlivé otázky významně prolínají, jsou v následujícím textu strukturovány podle jednotlivých okruhů. Toto uspořádání eliminuje duplicitu v informacích a poskytuje lepší přehled pro získání odpovědí na křížové otázky.

Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu.

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví ve vybraných podnicích?

Jaký je vztah oboru podnikání ke kreativnímu účetnictví?

Jak jsou zapojeny osoby v podniku do kreativního účetnictví?

Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví.

Jaké jsou interní a externí motivy k využívání kreativního účetnictví?

Okruh zaměřený na příležitosti praktikovat kreativní účetnictví

Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?

Jaké jsou využívané techniky kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?

Které položky výkazů jsou ovlivněny využitím kreativního účetnictví?

Jaká je výše ovlivnění položek výkazů využíváním kreativního účetnictví?

2.5 Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví

Co je vnímáno jako riziko při využívání kreativního účetnictví?

Jaké způsoby používá podnik k zamezení odhalení kreativního účetnictví?

Jaká opatření povedou v podniku k omezení kreativního účetnictví?

Zjištění v případě A

Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu.

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví ve vybraných podnicích?

Jaký je vztah oboru podnikání ke kreativnímu účetnictví?

Jak jsou zapojeny osoby v podniku do kreativního účetnictví?

Kreativní účetnictví představuje zrychlení cesty k maximalizaci vlastního zisku. Kreativní účetnictví zahrnuje jak aktivity, které jsou zákonem umožněny tak aktivity, které jsou nezákonné. Kontaktní osoba tyto aktivity nepovažuje za amorální, uvědomuje si jejich nepoctivost. Je s podivem, že si kontaktní osoba uvědomuje jakousi nepoctivost vůči společnosti, nepoctivost však je vnímána spíše vůči společnosti než vůči kontrolním orgánům resp. státu.

V oboru podnikání tedy obecně stavebnictví je využívání některých technik kreativního účetnictví považováno za časté. Zejména jde o brigádníky pracující na černo a Švarc systém a využívání majetku pro osobní účely. Za méně častou byla označena mezipodniková korupce (například korupce související se získáním zakázek). Podvody s fiktivními fakturami mezi spřátelenými podnikateli nebyly označeny za často používanou techniku kreativního účetnictví. Lze odhadovat, že malé podniky podobně jako je případ A se s některými praktikami, jako je korupce setkávají málo z toho důvodu, že jejich činnost není cílena na velké zakázky, které by byly předmětem výběrových řízení.

Do kreativního účetnictví jsou zapojeny všechny osoby, které přímo pracují pro společnost. Jedná se o oba partnery, z nichž jeden je iniciátorem aktivit kreativního účetnictví a v této oblasti vyhledává možnosti. Druhý s nimi pouze souhlasí a využívá těch technik, které jsou dosud v podniku používány, nicméně nevyhledává aktivně další příležitosti. Podnik využívá brigádníků, z nichž všichni, kteří v podniku působí, pracují na černo, ti o situaci vědí. Výběr

brigádníků je soustředěn na výběr takových přímých spolupracovníků, kteří se chtějí práce na černo účastnit. S jejich získáváním není na trhu problém, naopak je ochota brigádníků na černo pracovat. Pro techniku fiktivních faktur využívá podnik několik spřátelených OSVČ, jde o čtyři osoby, jež o situaci vědí. Při výběru ostatních spolupracovníků z řad dodavatelů a odběratelů nehraje vztah ke kreativnímu účetnictví roli. Účetní společnosti není do kreativního účetnictví v podniku zapojena a staví se ke kreativnímu účetnictví odmítavě, přesto, že není členkou žádné profesní skupiny. Jde o externí účetní, která není zaměstnancem podniku.

Iniciátorem kreativního účetnictví v podniku je tedy jeden z vlastníků, druhý vlastník je o využívání kreativního účetnictví informován. Z uvedeného je patrné, že do techniky nelegální práce jsou zapojeni všichni, kdo pro podnik pracují, přičemž společnost nemá vedeny žádné stálé zaměstnance. O využívání kreativního účetnictví v podniku neví pouze účetní, která pro podnik pracuje externě (OSVČ).

Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví.

Jaké jsou interní a externí motivy k využívání kreativního účetnictví?

Interním motivem k využívání kreativního účetnictví je zvýšení příjmů vlastníků společnosti. Zvýšení jeho osobních příjmů není dosahováno zvyšováním zisku společnosti, na který je jeho příjem taktéž vázán. Zvyšování osobních příjmů je naopak dosahováno snižováním zisku společnosti a odkloněním těchto zisků ve vlastní prospěch společníků. V tomto směru je záměrem vlastníka i zvyšování příjmů ostatních zúčastněných osob jako jsou brigádníci a dodavatelé faktur. Brigádníci dostávají peníze, z nichž nebyly odvedeny povinné platby, čímž svůj okamžitý příjem zvyšují. Dodavatelé faktur zvyšují svůj příjem samotným přijetím platby za vystavenou fakturu. Tyto příjmy dále zdaňují tak, že uplatňují výdaje procentem z příjmů a tak určují základ daně. Po zdanění se část peněz vrací zpět vlastníkovi společnosti, který takto místo zdanění příslušných částek v rámci právnické osoby tyto zdanění levněji pomocí fyzické osoby.

Externím motivem je zejména podnikatelské prostředí obecně. Zde se jedná o výši daní a povinných plateb do státního rozpočtu, které jsou považovány za příliš vysoké, nicméně tyto nejsou vnímány jako primární faktor. Důležitým faktorem podnikatelského prostředí je stav legislativy a její složitost. Nejvyšší vliv má netransparentnost struktury výdajových složek státu, kontaktní osoba uvádí zejména vysoké výdaje na sociální dávky a naopak nízké výdaje na školství a obecně stav klimatu podnikatelského prostředí.

Jako faktor byly označeny i špatná vymahatelnost práva, složité pracovněprávní vztahy zaměřené spíše na odpovědnost podniků nikoliv na jejich užitek. Ve využívání kreativního účetnictví podnik také podporuje lidská odpovědnost zaměstnavatele za zaměstnance v kontextu s malou odpovědností zaměstnance a složitá administrativa spojená pracovněprávními vztahů. Z rozhovoru vyplývá, že kontaktní osoba považuje prostředí (za hlavní motiv pro praktikování kreativního účetnictví).

Vliv Porterových sil čili blízkého okolí podniku v podobě odběratelů, dodavatelů a konkurentů na praktikování kreativního účetnictví byl v podniku zjištěn jako nízký, ani podnik sám v tomto neovlivňuje svoje odběratele, dodavatele případně konkurenty. Využívání kreativního účetnictví podnik v době krize sice reálně využívá více, nicméně ne z důvodu krize, ale naopak z toho důvodu, že podnik krize nezasáhla (resp. byl na ni připraven) a obrat společnosti roste. Jediným faktorem, který má z přímého okolí vliv na podnik, jsou brigádníci, jež jsou ochotni na černo pracovat a dodavatelé fiktivních faktur, kteří jsou ochotni faktury dodávat.

V případě potřeby získat externí zdroje financování by podnik byl ochoten nejprve omezit zvyšování nákladů s cílem snížit základ daně, ale byl by ochoten i praktikovat kreativní účetnictví na straně výnosů, tedy výnosy manipulací zvyšovat.

Okruh zaměřený na příležitosti praktikovat kreativní účetnictví

Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?

Jaké jsou využívané techniky kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?

Které položky výkazů jsou ovlivněny využitím kreativního účetnictví?

Jaká je výše ovlivnění položek výkazů využíváním kreativního účetnictví?

Cílem uplatňování technik kreativního účetnictví je snížení výše placené daně z příjmů a tak zvýšení vlastního příjmu majitelů společnosti, účastníků práce na černo a dodavatelů faktur (tj. OSVČ vystavující pro podnik fiktivní faktury za neprovedené činnosti nebo nedodaný materiál).

Využívané techniky kreativního účetnictví jsou následující:

- fiktivní faktury zejména na služby a dále pak na materiál,
- využívání majetku společnosti pro soukromé účely,
- využití brigádníků pracujících na černo.

Technikou fiktivních faktur a využití brigádníků na černo vlastníci společnosti zvyšují svoje peněžní příjmy. Využíváním majetku pro soukromé účely vlastníci zvyšují svůj příjem v naturální podobě.

Fiktivní transakce a využívání majetku pro soukromé účely (jde o vozidla, společníci nemají vlastní; dále počítače, foťáky, telefony a nářadí), jsou v podniku používány již od jejího vzniku, s rostoucím obratem společnosti roste i míra využívání těchto technik. Nárůst nastal v roce 2010, kdy se poprvé zvýšil obrat společnosti. Brigádníci pracující na černo jsou využíváni až od roku 2010, kdy vzrostl objem služeb poskytovaných odběratelům. Brigádníci jsou využíváni pro stavební práce. Jiné metody spadající do oblasti kreativního účetnictví nejsou používány. Další techniky jako jsou například úpravy dohadných položek, ocenění majetku apod. nejsou využívány.

V účetnictví jsou zvýšeny položky spotřeba materiálu na účtu 501 a služby na účtech 511 a 518, dále účet 551 pro odpisy vozidel a účet 548 pojištění vozidel. V důsledku využití brigádníků pracujících na černo jsou sníženy náklady na účtech 521 a 524. Tím je dále ovlivněn zisk a základ daně z příjmů právnických osob a výše nadměrného odpočtu případně daňové povinnosti k DPH.

Ve společnosti jsou využíváni celkem čtyři brigádníci pracující na černo, jejich celkový příjem je asi 10 000 Kč, jejich činností jsou stavební práce a správa webových stránek. O brigádnících je vedena evidence mimo účetnictví stejně jako o fiktivních fakturách. V oblasti fiktivních faktur podnik docílí zvýšení provozních nákladů asi o 600 000 Kč za rok 2010. Rozsah využití majetku pro soukromé účely není přesně odhadnut, pouze u vozidel společnosti, kde je využití pro soukromé účely a pro účely firemní je asi z 50 %. Podnik celkově snížil účetní zisk asi o 700 000 Kč za rok 2010.

Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví

Co je vnímáno jako riziko při využívání kreativního účetnictví?

Jaké způsoby používá podnik k zamezení odhalení kreativního účetnictví?

Jaká opatření povedou v podniku k omezení kreativního účetnictví?

Kontaktní osoba si uvědomuje, že za využití technik kreativního účetnictví, které v podniku používá, mu hrozí sankce i omezení osobní svobody. Riziko odhalení považuje za relativně nízké zejména z toho důvodu, že jsou velmi omezené možnosti detekce ze strany kontrolních orgánů. Důvod spatřuje v přetížení kontrolních orgánů a v nedostatku schopností pracovníků kontrolních orgánů nalézt techniky kreativního účetnictví, jichž se podnik dopouští.

Zde je zajímavý poznatek, že si kontaktní osoba uvědomuje, že je možné, že v případě odhalení bude potrestána trestem odnětí svobody, přičemž se jedná o trest, kterého se sama obává. Přesto kreativní účetnictví a techniky, které k tomu mohou vést, využívá. Je zde tedy patrné to, že se odhalení obává skutečně velmi málo.

Aby podnik znesnadnil detekci využívání kreativního účetnictví, jsou jednotlivé fiktivní faktury podloženy dějovými událostmi, se kterými je dodavatel faktury seznámen. Faktury nemají měsíční pravidelnost a není pravidelnost ani v částkách, texty jsou stručné obvykle na služby nebo atypický materiál. Využití majetku podniku pro soukromé účely je zakryto pouze psaním falešných knih jízd. Vlastníci společnosti nemají jiná soukromá vozidla. O existenci fiktivních faktur a brigádníků pracujících na černo existuje interní evidence.

V podniku v minulosti proběhla pouze kontrola na DPH, která neodhalila nedostatky. Uskutečnění takové neúspěšné kontroly může být pro podnikem důvodem, proč se domnívat, že pravděpodobnost odhalení praktikování kreativního účetnictví není vysoká.

K omezení praktik kreativního účetnictví by vedla potřeba zvýšit účetní zisk, nebo například z důvodu potřeby externího financování, nicméně pouze do výše současných fiktivních nákladů. Vyšší potřeba externího financování by mohla vést ke zvýšení kreativního účetnictví v podobě fiktivních výnosů. Jako důležité se jeví zlepšení mínění podnikatelů o prostředí k podnikání obecně čili tlak na zvyšování transparentnosti výdajů státu tlak na větší odpovědnost jednotlivců, resp. uvolnění pracovněprávních vztahů a zjednodušení administrativy s tímto související.

Zvýšení sankcí není považováno za významné v oblasti omezení kreativního účetnictví, dokud by nešlo o částky pro podnik likvidační. Zvýšení počtu kontrol nepovažuje kontaktní osoba za faktor snížení kreativního účetnictví, pokud by nešlo o kontroly provedené u každého podniku jednou ročně.

Zjištění v případě B

Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu.

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví ve vybraných podnicích?

Jaký je vztah oboru podnikání ke kreativnímu účetnictví?

Jak jsou zapojeny osoby v podniku do kreativního účetnictví?

Kreativní účetnictví je chápáno jako účetnictví, jehož snahou je nepřitahovat pozornost kontrolních orgánů. Kreativní účetnictví zahrnuje jak techniky zákonem umožněné, tak i techniky, které zákonem umožněny nejsou vč. těžko odhalitelných podvodů. Zde se podnik

soustředí na úpravu poměru výnosů (konkrétně tržeb za výrobky a služby) a nákladů (konkrétně nákladové spotřeby s představou, že podnik, který má tento poměr konstantní a odpovídající oboru, nejsou tak často v hledáčku kontrolních orgánů.

V oboru výroby elektrotechniky je za běžné považováno využívání Švarc systému a využívání majetku pro soukromé účely. Další techniky za běžné považovány nejsou. Techniky cílené na úpravu výnosů obor prakticky neumožňuje systémem subdodavatelské činnosti malých podniků pro podniky velké. Využití fiktivních faktur a práce načerno bez pracovní smlouvy v oboru není považováno za běžné.

V podniku je v současnosti využíván pouze Švarc systém. O jeho existenci a rozsahu v podniku vědí oba společníci, účetní a spolupracovníci, jež v podobě Švarc systému v podniku pracují. Účetní není členkou profesní skupiny. Aktuálně na Švarc systém pracuje pro podnik osm živnostníků, jež vykonávají práci tří pracovníků na plný úvazek. Před rokem 2004 bylo takových živnostníků patnáct, aktivity v podobě Švarc systému podnik významně omezil z toho důvodu, že jde o často diskutované téma, a z důvodu zaměření kontrolních orgánů na tuto techniku. Iniciátorem Švarc systému je v podniku jednatel. Ostatní zaměstnanci o existenci Švarc systému v podniku nevědí a o situaci se nezajímají. Při náboru zaměstnanců není ochota pracovat na Švarc systém rozhodujícím kritériem, ze strany trhu práce není v tomto směru vyvíjen tlak.

Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví.

Jaké jsou interní a externí motivy k využívání kreativního účetnictví?

V podniku je využíván Švarc systém zejména z důvodu volnějšího vztahu pracovníka a zaměstnance oproti práci v pracovním poměru a z důvodu snahy zvýšit svoje osobní příjmy a snížit čas věnovaný kontrolám ze strany kontrolních orgánů. Švarc systém byl v minulosti využíván více, ale aktivity v tomto směru byly významně omezeny v roce 2004 v souvislosti s medializací tématu a zaměřením kontrolních orgánů na potírání tohoto fenoménu. Sám iniciátor pocítil s medializací tématu a se zaměřením kontrolních orgánů strach z této činnosti.

Externím motivem je stav podnikatelského prostředí. Zde jde o nepružnost vztahu zaměstnance a zaměstnavatele a administrativní náročnost spojenou se zaměstnáváním. Významným faktorem jsou vysoko nastavené výdajové paušály pro OSVČ a v důsledku tohoto nastavení nesoulad ve výši zdanění OSVČ a zaměstnance. Tento je považován za motiv jak ze strany zaměstnavatelů, tak ze strany spolupracujících OSVČ.

Za významné byly označeny faktor složitosti a častých změn legislativy. Kontaktní osoba je přesvědčena o tom, že se většina podnikatelů snaží pracovat poctivě, ale složitost a časté změny zákonů je staví do role nepoctivých z důvodu neschopnosti se v legislativě orientovat. Za další významný faktor považuje kontrolní orgány jako takové a jejich postoj k podnikání.

Vliv Porterových sil na podnik ve smyslu provozování kreativního účetnictví byl zjištěn jako nízký. Odběratelé prakticky znemožňují kreativitu v účetnictví na straně výnosů. Konkurence není žádným motivem kreativní účetnictví praktikovat. Vliv dodavatelů je nízký, vliv mají pouze pracovníci Švarc systému. Ekonomická krize jako taková nebyla pro podnik důvodem k praktikování kreativního účetnictví ani k jeho omezení.

Okruh zaměřený na příležitosti praktikovat kreativní účetnictví

Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?

Jaké jsou využívané techniky kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?

Které položky výkazů jsou ovlivněny využitím kreativního účetnictví?

Jaká je výše ovlivnění položek výkazů využíváním kreativního účetnictví?

Cílem využití kreativního účetnictví je upravovat poměr mezi náklady (za služby) a výnosy (za výrobky a služby) společnosti zejména pak výši přidané hodnoty tak, aby podnik nepřitahoval pozornost kontrolních orgánů. Podnik není schopen ovlivňovat výnosy, soustředí se pouze na úpravu nákladů za služby s cílem tuto položku udržet na 80 % výnosů. S rostoucími výnosy tak roste i objem kreativního účetnictví v podniku. Pokud by podnik místo Švarc systému pracoval s běžně zaměstnanými zaměstnanci na pracovní poměr, pak je úprava nákladů v poměru k výnosům obtížnější než úprava nákladů na služby OSVČ. Tato vyšší složitost vyplývá z existence pracovních smluv. Kontaktní osoba je přesvědčena o tom, že stabilizací poměru nákladů a výnosů docílí toho, že nebude tak často kontrolován ze strany kontrolních orgánů. Tímto v zásadě vlastník podniku získává čas, který by v případě kontroly musel věnovat přípravě a průběhu kontroly. Druhým cílem je daňová optimalizace s cílem snížit výši placených daní a povinných plateb za zaměstnance, která je v případě OSVČ, jež využije výdajového paušálu nižší. Oba cíle v zásadě vedou k získání většího prospěchu vlastníka a účastníků Švarc systému jednak v podobě získání času, dále zvýšením příjmů vlastníka a účastníků Švarc systému. Taktika soustředění se na přidanou hodnotu z důvodu návaznosti přidané hodnoty na hospodářský výsledek a základ daně vede k snížení těchto položek.

Podnik aktuálně využívá Švarc systém. Tento systém byl od roku 2001 do roku 2003 využíván ve větší míře, později byly aktivity omezeny z důvodu strachu z odhalení. V současné

době na Švarc systém pracuje 8 osob, které zajišťují činnost odpovídající práci tří zaměstnanců na plný úvazek. Podnik využitím Švarc systému může ovlivňovat výši nákladů snadněji než by ovlivnil mzdové náklady. Dále je majetek společnosti využíván i pro soukromé účely a to od začátku podnikání, jde o 5 vozidel (společníci nemají soukromý automobil), telefony a PC a nářadí.

V roce 1996 bylo využito techniky nadhodnocení majetku společnosti. Podnik chtěl zvýšit základní kapitál, na toto zvýšení však neměl k dispozici další peněžní vklady. Zvýšení základního kapitálu tak podnik docílil vkladem nepeněžního plnění v podobě majetku oceněného na vyšší částku, než jaká byla ve skutečnosti reálná hodnota. Vklad nadhodnoceného majetku ovlivnil výši dlouhodobého majetku, výši základního kapitálu a odpisy. Aktuálně je majetek odepsán, nicméně výši základního kapitálu ovlivňuje dosud.

Dříve byla využívána technika ovlivňující finanční náklady. Jednalo se o půjčky společníků vykazované jako půjčky třetích osob tak, aby mohly být vypláceny úroky z půjček. Důvodem pro využití této techniky byla snaha zvýšit důvěryhodnost podniku. Tato technika není využívána od roku 2008, kdy již podnik neměl potřebu získávat zdroje financování (ponecháváním zisku společnosti v podniku nedocházelo k odlivu peněžních prostředků v podobě vyplácení zisku a factoring).

Další techniky nejsou v podniku využívány, nebyly využívány v minulosti a ani je podnik nemá v úmyslu využít v budoucnosti.

V důsledku Švarc systému jsou zvýšeny náklady na služby na účtu 518 a sníženy osobní náklady na účtu 521 a 524. V důsledku využití majetku pro soukromé účely je ovlivněn účet 501, 548 a 551. V důsledku jednorázového zvýšení základního kapitálu vkladem nadhodnoceného majetku byl ovlivněn účet 022, 082, 551 a 411. V důsledku využití této techniky je aktuálně zkreslena (zvýšena) výše základního kapitálu společnosti. Využitím majetku pro soukromé účely je ovlivněn účet 501. Ostatní účty aktuálně ovlivněny nejsou. V minulosti byly ovlivněny účty 211 a 562.

Podnik v důsledku využití Švarc systému zvýší náklady na služby asi o 2 milionů Kč (za rok 2011), jedná se asi o 6 % provozních nákladů a 5,5 % obratu. Ovlivnění nákladů v důsledky využívání majetku pro soukromé účely je odhadováno na 500 000 Kč (vč. odpisů a pojištění vozidel).

Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví

Co je vnímáno jako riziko při využívání kreativního účetnictví?

Jaké způsoby používá podnik k zamezení odhalení kreativního účetnictví?

Jaká opatření povedou v podniku k omezení kreativního účetnictví?

Za riziko je obecně považována kontrola ze strany kontrolních orgánů, nikoliv z důvodu možného odhalení ale z důvodu pocitu ztráty času při kontrole a obtěžování ze strany kontrolních orgánů. Kreativní účetnictví je využíváno právě z toho důvodu, aby podnik nepřitahoval pozornost kontrolních orgánů. Výše sankcí je považována za obrovskou.

V podniku v minulosti proběhly pouze kontroly na DPH, které neodhalily nedostatky. Z rozhovoru vyplynulo, že jedna z kontrol byla natolik časově náročná, že mohla mít vliv na přesvědčení vlastníka společnosti, že je v jeho zájmu hledat způsoby jak pravděpodobnost kontroly omezit.

Zamezení odhalení Švarc systému, jež je v podniku využíván, je neopakování částek na fakturách za služby, fakturování v jiných intervalech než měsíčně, omezování textu ve faktuře na obecné krátké texty. O využití Švarc systému není vedena žádná interní dokumentace. Při využívání majetku pro soukromé účely je upravována reálná kniha jízd. Jiné způsoby zamezení odhalení nejsou využity. Nejsou vedeny evidence o technikách kreativního účetnictví.

Zvýšení sankcí nemá podle názoru kontaktní osoby vliv na snížení kreativního účetnictví, protože sankce jsou považovány za velmi vysoké. Zvýšení počtu kontrol u konkrétního subjektu nemusí vést ke snížení využívání kreativního účetnictví z toho důvodu, že kontaktní osoba cílí kreativní účetnictví právě na stav, kdy méně přitahuje pozornost kontrolních orgánů.

Kontaktní osoba apeluje na úpravu podnikatelského prostředí z hlediska legislativy zejména sjednocení zdanění fyzických osob (zaměstnanců a OSVČ) a zjednodušení administrativy pracovněprávních vztahů. K omezení kreativního účetnictví by v podniku došlo také vstupem externího investora. Zvyšování sankcí není pro podnik důvodem k omezení praktik kreativního účetnictví.

Zjištění v případě C

Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu.

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví ve vybraných podnicích?

Jaký je vztah oboru podnikání ke kreativnímu účetnictví?

Jak jsou zapojeny osoby v podniku do kreativního účetnictví?

Kreativní účetnictví je účetnictví zkreslené, jež je chápáno jako způsob šetření peněz. Do pojmu kreativní účetnictví jsou zahrnovány jak techniky mimo rámec zákonů tedy Švarc systém a práce bez pracovní smlouvy, využití fiktivních dokladů a využití majetku podniku pro soukromé účely, tak i techniky zákonem umožněné jako je využití výdajových paušálů pro automobil. Techniky, jež jsou zákonem povoleny, nepovažuje kontaktní osoba za problém v souvislosti se zkreslením výsledku hospodaření podniku, zaměřuje se pouze na správné stanovení základu daně z příjmů právnických osob. Naopak k technikám kreativního účetnictví, jež jsou za hranicí zákona, se kontaktní osoba (účetní) staví negativně a její snahou je omezení těchto technik kreativního účetnictví v podniku s tím, že by některé agresivní techniky odmítla zaúčtovat, pokud by o nich věděla. Techniku šetření peněz je z rozhovoru možné vysvětlit jako způsob, kdy pracovník Švarc systému využije výdaje určené procentem z příjmů a tak sníží svoje celkové daňové zatížení a zatížení dalšími platbami do státního rozpočtu.

V oboru IT je využívání Švarc systému považováno za běžné. Zájem o tento způsob spolupráce je ze strany samotných pracovníků v oboru IT. Jejich motivem je volnost ve výběru zaměstnavatele a možnost snížení základu daně určením výdajů procentem z příjmů. Za běžné označuje kontaktní osoba i využívání majetku pro osobní účely. Četnost používání fiktivních dokladů nebyla odhadnuta, práce na černo nebyla označena za běžnou.

Do Švarc systému ve vybraném podniku jsou zapojeni dvě OSVČ, kteří by vzhledem k činnosti měli být zaměstnaní na základě pracovní smlouvy nebo na základě dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr. O tomto nelegálním zaměstnání jsou v podniku informováni oba jednatele, účetní a všichni ostatní zaměstnanci společnosti. Samotní zaměstnanci v situaci nespatřují problém, naopak problematičnost situace si silně uvědomuje jak účetní tak jednatelka společnosti. Tyto obě činí kroky k legalizaci práce uvedených spolupracovníků. Z rozhovoru jednoznačně vyplývá, že podnik byl ke kreativnímu účetnictví dotlačen z důvodu vlivu trhu práce.

Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví.

Jaké jsou interní a externí motivy k využívání kreativního účetnictví?

Interním motivem pro využití technik kreativního účetnictví (v podniku jedná se zejména o Švarc systém) je snaha o snížení částek odváděných na sociálním pojištění zaměstnanců. Nejedná se o hlavní důvod pro využití této techniky kreativního účetnictví. Za hlavní je označován vliv externích faktorů.

Nejsilnějším externím motivem je požadavek spolupracovníků zapojených do Švarc systému tímto způsobem pracovat. Společnost ve chvíli, kdy začala využívat tuto techniku kreativního účetnictví, nemohla získat jiného vhodného kandidáta na vybranou pracovní pozici, proto na podmínku práce na základě živnostenského oprávnění přistoupila. Spolupracovníci však v průběhu času získali ve společnosti důvěru a jsou ochotni na nátlak společnosti svoji činnost zlegalizovat uzavřením pracovní smlouvy.

Dalším externím motivem je vliv prostředí obecně. Jedná se zejména o netransparentní sociální systém, dále o nízkou důvěru v právní systém a negativní příklad v řídicích složkách státu. Dalším významným důvodem je administrativní náročnost spojená se zaměstnáváním pracovních sil.

Mimo poptávku na straně spolupracovníků společnosti pracujících na Švarc systém není pro podnik externím motivem konkurence, odběratelé ani ostatní dodavatelé. Ekonomická krize taktéž nemotivuje podnik k praktikování kreativního účetnictví. Naopak vstup externího investora do podniku, který je předpokládán v příštím roce, je pro podnik důvodem pro úplné zrušení využívání kreativního účetnictví v podobě Švarc systému.

Okruh zaměřený na příležitosti praktikovat kreativní účetnictví

Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?

Jaké jsou využívané techniky kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?

Které položky výkazů jsou ovlivněny využitím kreativního účetnictví?

Jaká je výše ovlivnění položek výkazů využíváním kreativního účetnictví?

Cílem uplatňování technik kreativního účetnictví je snížení placeného sociálního pojištění za zaměstnance využíváním Švarc systému. Druhým cílem je snížení základu daně z příjmů právnických osob využitím výdajových paušálů na vozidlo. Vozidlo je navíc majiteli společnosti využíváno i pro osobní účely (jiné vozidlo majitelé společnosti nevlastní).

Techniky kreativního účetnictví (jak Švarc systém, tak výdajové paušály na vozidlo) jsou v podniku využívány od roku 2011. Švarc systém podnik začal využívat ve chvíli, kdy byl k této situaci donucen okolnostmi z prostředí (podniku se nepodařilo získat jinou dostatečně kvalifikovanou pracovní sílu, která by byla ochotna pracovat legálně). V tomto roce byly spolupracovníkům pořízeny i počítače nutné pro práci. Výdajový paušál začal být využíván ve chvíli, kdy byl do podniku pořízen osobní automobil tj. rok 2011. Od roku 2013 má podnik v úmyslu odstoupit od využívání Švarc systému uzavřením pracovního vztahu se dvěma spolupracovníky, kteří dosud pracují pro podnik nelegálně.

Jiné techniky není podnik ochoten využít.

Ovlivněny jsou nákladové účty a jimi dále hospodářský výsledek a základ daně z příjmů právnických osob. Mezi nákladovými účty se jedná zejména o zvýšení nákladů na účtu 518 ostatní služby, snížení na účtech 521 a 524 osobní náklady. Dále byla v roce 2011 ovlivněna (zvýšena) položka na účtu 501 nákupem počítačů pro pracovníky Švarc systému. Dále je ovlivněn účet 512 cestovné, kde jsou zaúčtovány výdaje spojené s provozem vozidla určené výdajovým paušálem.

V důsledku Švarc systému podnik ovlivnil účet 518 asi o 720 000 Kč za roky 2011 a 2012. V roce 2011 byl ovlivněn účet 501 jednorázově asi o 40 000 Kč. Náklady na provoz vozidla jsou zvýšeny o 12 000 Kč využitím vozidla pro soukromé účely. Celkové ovlivnění zákonem nedovolenými technikami kreativního účetnictví tedy bylo v roce 2011 o 772 000 Kč.

Podnik využívá výdajových paušálů pro určení výdajů spojených s provozem vozidla, čímž zvýší svoje náklady asi o 8 000 Kč nad rámec reálných výdajů. Podnik nevede knihu jízd. Celkově byl tedy hospodářský výsledek snížen o 780 000 Kč technikami povolenými zákonem i technikami zákonem zakázanými v součtu.

Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví

Co je vnímáno jako riziko při využívání kreativního účetnictví?

Jaké způsoby používá podnik k zamezení odhalení kreativního účetnictví?

Jaká opatření povedou v podniku k omezení kreativního účetnictví?

V podniku je za riziko v souvislosti s praktikováním kreativního účetnictví považována kontrola státními orgány. U podniku již proběhla kontrola z finančního úřadu, OSSZ i z inspektorátu práce. Tyto kontroly byly cíleny na odhalení nelegální práce, nicméně nebyly úspěšné. Současná výše pokut udělovaných za nelegální práci je považována v podniku za vysokou a odrazující k praktikování kreativního účetnictví.

Při využívání technik kreativního účetnictví podnik zamezuje odhalení odstraněním důkazních evidencí z podniku ve chvíli vyhlášené kontroly a dodržováním některých pravidel při vystavování faktur pracovníky Švarc systému. Jedná se zejména o částky na fakturách, které nejsou stejné a o texty faktur, jež jsou psány tak, aby zde nebyla vykazována pravidelná činnost (fakturace je měsíční). Pracovníci Švarc systému však používají firemní email a využívají k práci počítače a kancelář zaměstnavatele.

V souvislosti rizikem v podobě vysokých pokut za nelegální práci má podnik v úmyslu od příštího roku přestat Švarc systém využívat. Další vliv na využívání technik kreativního

účetnictví má vstup externího investora do podniku v příštím roce. Od příštího roku bude práce dvou nelegálních spolupracovníků zlegalizována uzavřením pracovní smlouvy. Osobním důvodem je i pocit zodpovědnosti majitelů vůči rodině.

Zjištění v případě D

Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu.

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví ve vybraných podnicích?

Jaký je vztah oboru podnikání ke kreativnímu účetnictví?

Jak jsou zapojeny osoby v podniku do kreativního účetnictví?

Kontaktní osoba chápe kreativní účetnictví jako daňovou optimalizaci v mezích zákona, maximálně na jeho hraně. Techniky mimo zákon nepovažuje za kreativní účetnictví ale za účetnictví podvodné. Nicméně sama uvádí některé techniky, jako je Švarc systém nebo snižování počtu odpracovaných hodin pracovníkům na dohody o provedení práce, které do kreativního účetnictví zahrnuje, ale tyto nepovažuje za špatné, přesto, že si uvědomuje, že dle zákona jsou považovány za podvodné. V zásadě dělí podvodné techniky na „méně špatné“ jako Švarc systém a snižování odpracovaných hodin brigádníkům, které zahrnuje do kreativního účetnictví. Z něj vyčleňuje „více špatné“ podvody jako je zdvojování dokladů a účtování fiktivních dokladů, které označuje jako podvodné účetnictví. Z tohoto nejasného vnímání pojmu kreativní účetnictví lze odvodit, že kontaktní osoba zahrnuje podvody do kategorie kreativní účetnictví, aniž by si toto uvědomovala, resp. odůvodňuje si jejich využívání.

V oboru projekční činnosti považuje kontaktní osoba kreativní účetnictví v podobě Švarc systému za běžné stejně jako využívání majetku pro soukromé účely. Techniky jako je využití fiktivních dokladů nebo práce na černo, které označuje, jak podvodné nepovažuje za běžné.

O využívání majetku pro soukromé účely ví ve společnosti jednatel, účetní i zaměstnanci. O využívání Švarc systému ví jednatel, účetní společnosti a dvě fyzické osoby, které jsou součástí Švarc systému, zaměstnanci o jeho využívání nevědí. Upozorňuje však na to, že jako účetní se o nich ne vždy dozví, protože účtuje doklady, které dostane od jednatele. Účetní pracuje pro podnik mimo pracovní poměr na dohodu o provedení práce.

Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví.

Jaké jsou interní a externí motivy k využívání kreativního účetnictví?

Interním motivem pro využívání kreativního účetnictví je zvýšení osobních příjmů vlastníka společnosti, v případě účetní jde o strach ze ztráty zaměstnání.

Za externí motiv lze považovat podnikatelské prostředí. Kontaktní osoba považuje například poslance parlamentu ČR za negativní příklad, jímž si odůvodňuje využívání Švarc systému. Externím motivem je i složitá administrativa spojená se vznikem a ukončením pracovního poměru a vyšší flexibilita spolupráce s OSVČ oproti zaměstnanci. Za důvod označuje i výši zdanění a dalších povinných plateb zejména sociálního pojištění.

Odběratelé občas motivují podnik k využívání kreativního účetnictví ve smyslu časového posunu uskutečněných plnění, podnik tento požadavek odběratelů akceptuje. Jinak podnik ke kreativnímu účetnictví nemotivují. Konkurence pro podnik motivem není. Dodavatelé mimo dva spolupracovníky pracující v systému Švarc podnik také ke kreativnímu účetnictví nemotivují.

Ekonomická krize pro podnik není motivem k využívání kreativního účetnictví. Krize podnik zasáhla, v důsledku toho podniku klesá obrat a podnik se dostal do ztráty. To je pro podnik spíše naopak důvodem kreativní účetnictví omezovat. Obrat společnosti se nížil asi na polovinu, počet spolupracujících osob na Švarc systém dokonce o 70 %. Podnik má v úmyslu pokračovat v této činnosti a v případě, že se její obrat zvýší, zvýšit i rozsah využívání Švarc systému.

Okruh zaměřený na příležitosti praktikovat kreativní účetnictví

Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?

Jaké jsou využívané techniky kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?

Které položky výkazů jsou ovlivněny využitím kreativního účetnictví?

Jaká je výše ovlivnění položek výkazů využíváním kreativního účetnictví?

Cílem využívání kreativního účetnictví je daňová optimalizace. Z pohledu podniku se jedná o snížení základu daně z příjmů právnických osob a sociálního pojištění za zaměstnance.

V podniku je využíván Švarc systém. Aktuálně podnik spolupracuje se dvěma OSVČ (tito jsou plátcí DPH a provozují živnost volnou). V minulosti podnik využíval Švarc systému ve větším rozsahu, jednalo se do roku 2008 o sedm osob. Omezení Švarc systému bylo důsledkem snížení obratu společnosti o zásahu ekonomickou krizí. Dále je v podniku používán majetek podniku pro soukromé účely. Jde o dva automobily (podnik nevyužívá výdajových paušálů na vozidla a jednatel nemá vlastní vozidlo), počítače, tiskárnu a telefony. Švarc systém i využití majetku pro soukromé účely je v podniku zavedeno od jeho vzniku.

V minulosti mimo uvedené techniky podnik využíval i nesprávného vykazování počtu odpracovaných hodin brigádníky na dohodu o provedení práce. Těmto brigádníkům byly odpracované hodiny uměle snižovány z toho důvodu, aby nepřekročili hranici pro uzavření dohody o provedení práce (tzn. do roku 2012 150 hod.) a nemuselo za ně být placeno sociální a zdravotní pojištění. Hodiny odpracované mimo vykázané hodiny byly propláceny jako práce na černo. Práce brigádníků byla pomocnou činností v administrativě. V důsledku snížení počtu zakázek v souvislosti s ekonomickou krizí podnik ukončil spolupráci s brigádníky.

Jiných technik kreativního účetnictví podnik nevyužívá.

Podnik kreativním účetnictvím neovlivňuje výnosy, soustředí se pouze na náklady. V důsledku Švarc systému je zvýšen účet 518 a sníženy účty 521 a 524. Využitím majetku pro soukromé účely je ovlivněn účet 501 (pohonné hmoty, papír a toner do tiskáren apod.), účet 518 (telefony a internet) a účty spojené s provozem vozidel tj. 548 a 551. V celkovém důsledku je snížen zisk společnosti a základ daně z příjmů právnických osob.

V roce 2012 podnik v důsledku Švarc systému ovlivnil náklady na služby ve výši 450 000 Kč (obdobně v roce loňském). Využitím majetku pro osobní účely jsou ovlivněny náklady ve výši asi 40 000 Kč ročně. Celkový vliv technik kreativního účetnictví je tedy asi 490 000 Kč ročně.

Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví

Co je vnímáno jako riziko při využívání kreativního účetnictví?

Jaké způsoby používá podnik k zamezení odhalení kreativního účetnictví?

Jaká opatření povedou v podniku k omezení kreativního účetnictví?

V podniku je riziko spojené s kreativním účetnictvím vnímáno jako nízké, přesto, že kontaktní osoba považuje samotné sankce jako vysoké a kontrol se obává. Podnik se neobává odhalení a z toho důvodu považuje za nízké riziko i udělení sankce. Trestu odnětí svobody se neobává vůbec, své činnosti označuje jako takové, které by mohly vést k udělení pokuty.

Podnik zamezuje odhalení tak, že faktury pocházející ze Švarc systému nejsou vystavovány měsíčně a nejde o pravidelně placené částky. Text faktur je na služby, je velmi stručný a odkazuje se na smlouvu o dílo, která je napsána velmi obecně. O počtu a výši faktur pocházejících ze Švarc systému podnik nemá žádnou interní evidenci (a interní evidenci neměl ani o brigádnících využívaných v minulosti). Zúčastněné osoby jsou domluveny na faktech, která budou uváděna v případě kontroly. U využívání majetku pro soukromé účely podnik zamezuje odhalení pouze psaním knih jízd, které neodpovídají realitě.

V podniku neproběhla žádná kontrola soustředující se na Švarc systém. Ostatní kontroly cílené DPH a kontrola ze živnostenského úřadu neodhalily žádný nedostatek.

K omezení využívání kreativního účetnictví by v podniku vedlo zvýšení kompetentnosti úředníků kontrolních orgánů a zvýšení počtu kontrol. Zvýšení kompetentnosti je možné vzděláváním pracovníků kontrolních orgánů v praxi a motivací pracovníků k nalezení nedostatků.

Účetní si neuvědomuje, že sama může být postižena nenahlášením využívání kreativního účetnictví v podniku. Sama se ze strachu ze ztráty zaměstnání aktivně účastní kreativního účetnictví v podniku.

Zvýšení sankcí za praktikování kreativního účetnictví nepovažuje za faktor omezení kreativního účetnictví v podniku.

4.1.3 Křížová analýza

Získaná data byla dále pomocí metody zobrazení dat sestavena do tabulky databáze dat. Tato je uvedena v přílohách. Tabulka databáze dat byla hlavním zdrojem pro křížovou analýzu, doplňujícím zdrojem pak byla data získaná v rámci jednotlivých případů. Cílem křížové analýzy je odpovědět na otázky třetí úrovně, tedy na výzkumné otázky uvedené níže, hledání podobností a rozdílů mezi jednotlivými případy.

1. Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v praxi?
2. Jaká je úroveň kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích?
3. Jaké jsou motivy k využívání kreativního účetnictví?
4. Jaké jsou příležitosti v kreativním účetnictví?
5. Jak je vnímáno riziko a jaká opatření povedou k omezení kreativního účetnictví?

Základní charakteristika podniků

Společnosti vykazují v některých bodech podobné charakteristiky, v jiných bodech odlišnosti. Jedná se o malé společnosti s ručením omezeným s počtem hlášených zaměstnanců maximálně 12. Společnosti vznikly v průběhu let 1991 až 2009, jedna společnost tedy vznikla krátce po transformaci ekonomiky, jedna po přelomu tisíciletí, jedna těsně před začátkem ekonomické krize a jedna po začátku ekonomické krize. Základní kapitál všech společností je splacen v plné výši. Pouze jedna společnost má část základního kapitálu splacenou částečně v podobě nepeněžního vkladu. Počet společníků jednotlivých společností je maximálně dva. Pouze v jednom případě je společnící žena. Společníci jednotlivých společností mimo jednu

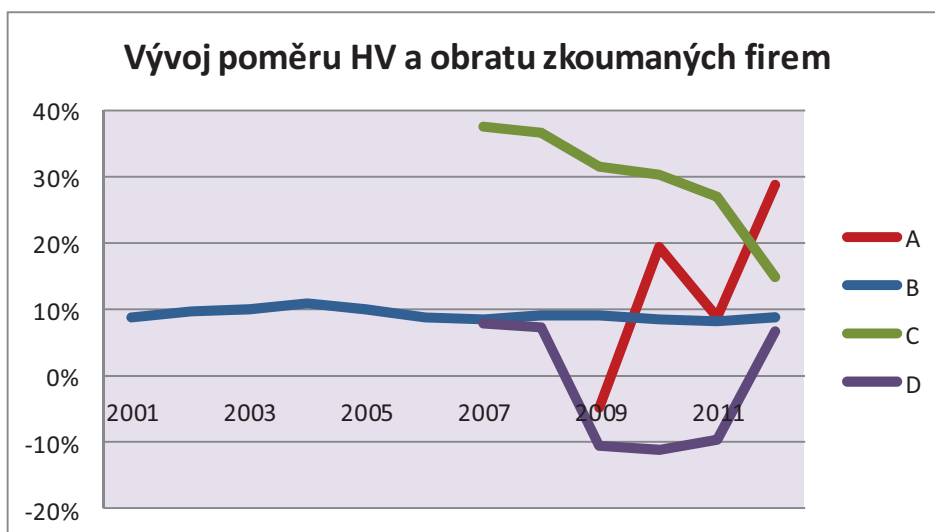
společnost mají rodinu. Předmět činnosti jednotlivých společností je různý. Jedná se po činnost stavebnictví, zpracovatelský průmysl (výroba elektrotechniky), informační a komunikační činnosti (provoz internetových portálů) a technickou činnost (projekční činnost). Dva podniky se cítí být zasaženy ekonomickou krizí. Dva podniky mají obrat do 10 milionů Kč, jeden do 20 milionů Kč a jeden do 40 milionů Kč. Dva podniky na počátku podnikání vykazovaly ztrátu, v ostatních letech jejich obrat i zisk rostou, ostatní dva podniky byly naopak od vzniku ziskové a zásahem krize se potýkají s poklesem obratu a zisku. Jeden z dvou podniků je v zisku, pouze došlo k jeho snížení, druhý z podniků je ve ztrátě a předpokládá v budoucnu zisk. Dva podniky mají za poslední 3 roky zveřejněné výkazy v obchodním rejstříku, dva ne.

Společné charakteristiky v podobě právní formy podnikání, splaceného základního kapitálu, velikosti podniku a počtu společníků zajišťují porovnatelnost zjištění.

Odlíšné charakteristiky v podobě časového období vzniku podniků, zaměření činnosti podniků, velikosti obratu, vývoje zisku a pocitem zasažení ekonomickou krizí naopak umožňují zkoumat odlišnosti podniků v návaznosti na vztah ke kreativnímu účetnictví.

Pouze jeden podnik nemá v úmyslu v kreativním účetnictví pokračovat. Jedná se o jediný podnik, jehož spolumajitelkou je žena (obor informační a komunikační činnosti), a který zároveň praktikuje kreativní účetnictví v nejmenším rozsahu (viz dále). Tento podnik navíc jako jediný uvádí, že k praktikování kreativního účetnictví byl donucen vlivem trhu práce (viz dále).

Z vývoje poměru hospodářského výsledku podniku po zdanění a obratu společnosti lze usuzovat některé závěry. Porovnání tohoto ukazatele pro všechny podniky vyjadřuje následující graf.

Graf 13 Vývoj poměru HV a obratu zkoumaných firem v % (Zdroj: vlastní zpracování)

Z grafu je patrné, že podnik A vykázal ve vývoji ukazatele propad v jednom roce podnikání. Jedná se o tzv. velkou vanu v účetnictví. V tomto roce podnik zvýšil využívání kreativního účetnictví a to se projevilo ve vývoji ukazatele propadem.

U podniku B naopak v roce 2004 došlo k významnému omezení využívání kreativního účetnictví. To se ve vývoji ukazatele projevilo nárůstem v tomto roce. Nárůst čili jakási obrácená vana v účetnictví je však mnohem menší, než je propad u podniku A.

Ukazatel u podniku C vykazuje klesající tendenci. Podnik uvádí, že od roku 2012 má v úmyslu nevyužívat techniky kreativního účetnictví. S ohledem na existenci obrácené vany v účetnictví u podniku B lze očekávat existenci obrácené vany i v podniku C. Podle současného vývoje ukazatele se však toto nepotvrzuje, nicméně odhad je předčasný a až z vývoje ukazatele po roce 2012 by bylo možné z něj usuzovat. Podnik navíc od roku 2012 zasáhla mírně ekonomická krize, což může mít vliv na vývoj ukazatele.

V podniku D došlo v průběhu jeho činnosti také k propadu ukazatele, nicméně tento trvá následující dva roky a nejedná se tedy o velkou vanu v účetnictví. Zde je hodnota ukazatele ve třech sledovaných letech nízká z důvodu zásahu podniku ekonomickou krizí.

Z uvedeného lze soudit, že ukazatel poměru hospodářského výsledku a obrátu lze považovat za ukazatel, který prokazuje svým vývojem skutečnost, že podnik významně zvýšil nebo naopak významně snížil využívání kreativního účetnictví za předpokladu, že podnik není zasažen ekonomickou krizí. V případě zásahu ekonomickou krizí může být tento ukazatel uvedenou skutečností zkreslen.

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v praxi?

Každá z kontaktních osob byla schopna sdělit vlastní definici kreativního účetnictví, tato je u jednotlivých kontaktních osob různá. Přesto, že se jedná o pojem, který dosud nebyl dostatečně definován, je znalost kontaktních osob v tomto směru poměrně vysoká. To svědčí o tom, že v praxi je pojem kreativní účetnictví o něco více vžitý, než je tomu z pohledu vědců. Definice všech zúčastněných osob vyjadřují podstatu kreativního účetnictví velmi podobně a je v nich patrné vědomé a úmyslné praktikování nepoctivého účetnictví.

Společným rysem je získání vlastního prospěchu majitele podniku a osob zúčastněných kreativního účetnictví. Za osoby zúčastněné kreativního účetnictví přitom lze považovat vlastníky společností, interní účetní podniku (nikoliv OSVČ mimo podnik), účastníky švarc systému a pracovníky na černo. Vlastní prospěch je u kontaktních osob vnímán zejména ve zvýšení okamžitého příjmu zúčastněných osob tím, že jsou odvedeny nižší daně a další

povinné platby státu. V jednom případě uvádí kontaktní osoba, že prvotním cílem je omezit pozornost kontrolních orgánů. Zde kontaktní osoba vychází z přesvědčení, že udržováním stálého poměru nákladů a výnosů dochází ke snížení pravděpodobnosti kontroly. Nicméně druhotným efektem je i u tohoto podniku snížení výše odvedených povinných plateb. Snížení výše odvedených plateb a zvýšení peněžního příjmu vlastníků společností a aktivně zúčastněných osob lze tedy považovat za společný rys definic všech kontaktních osob. Další zvýšení vlastního prospěchu vlastníků lze spatřit ve využívání majetku pro soukromé účely, jde tedy o zvýšení příjmů v naturální podobě.

Všechny kontaktní osoby zahrnují do rámce kreativního účetnictví techniky mimo zákony, v jednom případě si to ale kontaktní osoba neuvědomuje, protože využití techniky označuje jako „menší podvody“, které zcela chybně mezi nezákonné činnosti nezařazuje.

Jaká je úroveň kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích?

Všechny kontaktní osoby se domnívají, že v jejich oboru je běžné využívání majetku podniku pro soukromé účely a Švarc systém. V oboru stavebnictví byla jako další běžná praktika označena práce na černo. Tato byla u ostatních podniků shledána ne běžně využívanou. Úroveň kreativního účetnictví využitím techniky Švarc systém a využití majetku pro osobní účely lze tedy považovat za vysokou. V případě oboru stavebnictví je vysoká i úroveň kreativního účetnictví v podobě využívání práce na černo.

Naopak jako neběžné činnosti ve všech oborech byly označeny techniky fiktivních faktur případně jejich zdvojování (mimo obor informační a komunikační činnosti, kde kontaktní osoba nebyla schopna rozhodnout o běžnosti této praktiky). Mimo obor stavebnictví byla také jako neběžná technika označena práce na černo. Úroveň kreativního účetnictví ve využití technik fiktivních faktur a práce na černo (mimo obor stavebnictví) lze tedy považovat za nižší.

Ve všech případech jsou do kreativního účetnictví zapojeni vlastníci podniku. Pouze v jednom případě majitelé podniku nejsou ochotni v praktikování kreativního účetnictví pokračovat. Ve třech podnicích bylo v minulosti kreativní účetnictví omezeno, jeden z nich má v úmyslu přestat kreativní účetnictví zcela praktikovat. Ze třech podniků, které již v minulosti omezily kreativní účetnictví, byl ve dvou případech důvodem k omezení vlastní postoj majitelů, v jednom případě se jednalo o omezení v důsledku zásahu ekonomickou krizí a poklesem obrátu společnosti. Pouze jeden podnik za dobu své existence kreativní účetnictví neomezil, dokonce naopak. Jedná se o jediný podnik, jehož majitelé jsou dosud bezdětní.

Ve třech případech je do kreativního účetnictví také zapojena účetní podniku. Pouze v jednom případě s tímto zapojením účetní podniku nesouhlasí a v podniku účtuje pouze s příslibem, že podnik od praktik kreativního účetnictví odstoupí. V jednom případě účetní o praktikování kreativního účetnictví v podniku neví. Tato účetní se staví ke kreativnímu účetnictví odmítavě a z toho důvodu není o praktikování technik záměrně informována majitelem podniku. V jednom případě účetní upozorňuje na situaci, že nemusí o všech praktikách kreativního účetnictví vědět a že se v případě odmítnutí zaúčtovat kreativní techniku v účetnictví obává ztráty zaměstnání a z toho důvodu je nucena účtovat kreativní účetnictví. Jedna účetní se staví ke kreativnímu účetnictví kladně, bez odůvodňování si této činnosti. Z těchto informací vyplývá, že se dvě účetní staví ke kreativnímu účetnictví odmítavě, jedna má pocit, že je ke kladnému postoji nucena a jedna se k němu staví kladně dobrovolně. Žádná z účetních není členkou profesní skupiny. Dále lze usuzovat na informovanost účetních o využívání technik kreativního účetnictví z jejich vztahu k podniku. Pouze jedna účetní neví o tom, že je zapojena do kreativního účetnictví, jedná se o externí účetní podniku. Všechny interní účetní ať už v pracovně právním vztahu nebo mimo pracovně právní vztah (dohoda o provedení práce) jsou do kreativního účetnictví zapojeny a jsou o situaci informovány. Jedna účetní pracující na dohodu o provedení práce uvádí, že v jiných podnicích ne vždy ví o všech dokladech pocházejících z kreativního účetnictví, které účtuje. Celkově lze zapojení osob do kreativního účetnictví považovat za vysoké.

Do kreativního účetnictví jsou dále v podniku zapojeny osoby, které se ho aktivně účastní. Jedná se o brigádníky na černo a dodavatele fiktivních faktur v podniku provozujícím stavební činnost a o pracovníky pracující v rámci Švarc systému ve všech ostatních podnicích. Pouze v jednom případě o využívání kreativního účetnictví neví zaměstnanci podniku, jeden podnik hlášené zaměstnance nemá.

Jaké jsou motivy k využívání kreativního účetnictví?

Interním motivem k využívání kreativního účetnictví je ve všech případech zvýšení vlastního prospěchu vlastníků podniků a zúčastněných osob. Všichni vlastníci mají vysokoškolské vzdělání, přičemž pouze jeden má ekonomické vzdělání.

Za vlastní prospěch majitelů lze považovat zvýšení vlastních příjmů v peněžní i naturální podobě. Zvýšení prospěchu u pracovníků na černo, pracovníků Švarc systému a dodavatelů fiktivních faktur lze spatřit v krátkodobém zvýšení vlastních příjmů v peněžní podobě.

V případě jedné vědomě zapojené účetní je prospěch v podobě nesnížení příjmů ztrátou zaměstnání.

Všechny kontaktní osoby uvádějí jako zásadní motivy externí zejména vliv prostředí. Všechny čtyři podniky označují za externí motiv složitost administrativy pracovněprávních vztahů. Tři podniky určily složitost a časté změny legislativy. Tři podniky označují jako motiv vysoké sociální pojištění za zaměstnance a dva z nich považují za motiv i výši daní. Ve čtvrtém případě podnik neoznačuje jako motiv výši sociálního pojištění a daní jako takovou, nicméně upozorňuje na nerovnost zdanění zaměstnanců a OSVČ, jež považuje za zásadnější faktor. Dva podniky označují za motiv nepružnost pracovněprávních vztahů oproti vyšší flexibilitě spolupráce s OSVČ. Pro dva podniky jsou motivem negativní příklady podniků i jednání představitelů vlády, jež jsou medializovány a dva podniky označují jako motiv netransparentnost výdajů státu. Z rozhovorů lze soudit, že podniky za netransparentní nebo nevhodný považují poměr mezi jednotlivými výdajovými částmi rozpočtu státu. Celkem tři podniky tak své jednání zdůvodňují obecným klimatem ve společnosti, v němž spatřují pokleslou morálku společnosti. V jednom případě byl jako externí motiv označen trh práce, konkrétně požadavek pracovat na Švarc systém ze strany pracovníků. Jednalo se o podnik pracující v oboru informační a komunikační činnosti, jež jako jediný má v úmyslu od využívání kreativního účetnictví zcela ustoupit. V oboru stavebnictví je však jasná ochota pracovníků se na nelegální práci podílet.

Vliv externích faktorů v podobě blízkého okolí (dodavatelé, odběratelé a konkurenti) podniku neshledávají kontaktní osoby jako zásadní. V žádném z případů nebyl zjištěn vliv konkurence. Mimo účastníky Švarc systému neoznačila žádná z kontaktních osob jako motiv ke kreativnímu účetnictví dodavatele podniku. Pouze v jednom případě byl označen jako motivační vliv odběratele, který občas požaduje po podniku časový posun vystavení faktury. Naopak jeden podnik označuje vliv odběratelů na kreativní účetnictví jako znemožňující kreativní účetnictví na straně výnosů podniku. Jedná se o výrobní podnik závislý na odběratelích. Vliv dodavatelů, odběratelů a konkurentů na využívání kreativního účetnictví lze tedy označit za malý. Z toho vyplývá, že podniky praktikují kreativní účetnictví z vlastního rozhodnutí motivovány obecným klimatem podnikatelského prostředí.

Naopak jako podstatný se jeví vliv trhu práce. V jednom případě kontaktní osoba označuje vliv jako velmi silný, v jejích případě dokonce hlavní důvod proč se kreativního účetnictví podnik zúčastňuje. Tři podniky poukazují na ochotu pracovníků pracovat nelegálně (ve dvou případech v rámci Švarc systému, v případě stavební činnosti na černo). Pouze jeden podnik

uvádí, že v oboru není ochota pracovat nelegálně. Jedná se o zpracovatelský průmysl (výroba elektrotechniky).

Tři podniky uvádí, že na využití kreativního účetnictví v jejich případě nemá vliv ekonomická krize, jedná se zároveň o dva podniky, které ekonomická krize nezasáhla a o jeden, jež byl ekonomickou krizí zasažen méně (v čase zpracování případové studie nebyl ve ztrátě, obrat podniku roste, pouze zpomalil růst). Podnik, jež byl krizí zasažen více (pokles obratu, v čase zpracování případové studie ve ztrátě) uvádí, že ekonomická krize měla negativní vliv na rozsah využívání kreativního účetnictví. Podnik v době krize kreativní účetnictví omezil, jednalo se o důsledek poklesu obratu společnosti.

Jaké jsou příležitosti v kreativním účetnictví?

Techniky kreativního účetnictví využívané v podnicích jsou ve třech podnicích používány ke snížení základu daně z příjmů právnických osob resp. k daňové optimalizaci tedy snížení celkové výše plateb státu zúčastněných osob. Pouze jeden z podniků uvádí jako cíl snížení pozornosti kontrolních orgánů. Jeho způsob snižování pozornosti kontrolních orgánů také v konečném důsledku vede ke snížení základu daně z příjmů právnických osob. Všechny podniky technikami kreativního účetnictví ovlivňují náklady podniku. Výnosy ovlivňuje pouze jeden podnik, který v důsledku neovlivní celkovou výši výnosů, pouze datum uskutečnění zdanitelného plnění. V celkovém důsledku využití všech technik kreativního účetnictví je ve všech podnicích snížen hospodářský výsledek.

V podnicích byly identifikovány následující praktikované techniky kreativního účetnictví, které podniky aktuálně využívají, viz tabulka.

Tabulka 7 Přehled využívaných technik kreativního účetnictví v jednotlivých podnicích (Zdroj: vlastní zpracování)

	Případ A	Případ B	Případ C	Případ D
Hlavní činnost podniku	stavební činnost	výroba elektrotechniky	provoz internetových portálů	projekční činnost
Majetek podniku využívaný pro soukromé účely	ano	ano	ano	ano
Švarc systém	ne	ano	ano	ano
Práce na černo	ano	ne	ne	ne
Fiktivní doklady	ano	ne	ne	ne
Posun data uskutečnění zdanitelného plnění u uskutečněných plnění	ne	ne	ne	ano
Výdajové paušály na vozidla	ne	ne	ano	ne
Nadhodnocení majetku vloženého do ZK	ne	(ano)	ne	ne

Všechny podniky, které se zúčastnily výzkumu, využívají majetek společnosti pro soukromé účely bez správného zohlednění této skutečnosti v účetnictví. Jedná se ve všech podnicích o vozidla, přičemž žádný z majitelů podniku nevlastní soukromé vozidlo. V jednotlivých podnicích se jedná o jedno až pět vozidel v závislosti na velikosti podniku. Jednotlivé podniky uvádějí, že rozsah soukromých jízd vykázaných v nákladech společnosti jako jízdy související s činností podniku jsou od 20 do 50 %. Největší procento soukromých jízd uvádí podnik provozující stavební činnost. Podniky zpracovatelského průmyslu (výroba elektrotechniky) a technické činnosti (projekční činnost) odhadují objem soukromých jízd na 30 %, nejméně uvádí podnik provozující informační a komunikační činnosti. Dále tři podniky využívají pro soukromé účely firemní počítače a čtvrtý podnik počítače využívá v souvislosti s provozováním Švarc systému. Tři podniky používají pro soukromé účely telefony. Dva podniky využívají nářadí (stavební činnosti a zpracovatelský průmysl), přičemž ostatní dva podniky vzhledem k charakteru podnikání nepotřebují nářadí pro podnikání. Jeden podnik využívá tiskárnu (projekční činnost) a jeden podnik fotoaparáty (stavební činnost).

Švarc systém je používán ve třech podnicích. Čtvrtý podnik využívá práce na černo a práce v podobě Švarc systému je ochoten využít jako další možné techniky. Dva podniky, které využívají Švarc systém, takto spolupracují se dvěma osobami, jeden podnik s osmi osobami. Nejvíce osob využívá největší z podniků. Dva podniky uvádí, že v průběhu své existence snížily počet osob spolupracujících v rámci Švarc systému. Jeden podnik snížil počet spolupracovníků

na 53 %, důvodem pro omezení Švarc systému byl strach z odhalení v důsledku medializace problematiky (výroba elektrotechniky). Druhý z podniků omezil Švarc systém o 75 %, důvodem byl pokles obrátu společnosti o 50 % zásahem ekonomické krize (projekční činnost).

Jeden podnik využívá práce na černo. Jedná se o čtyři brigádníky, z nich tři pro podnik vykonávají stavební práce a jeden správu webových stránek. Podnik tuto techniku využívá od roku 2010, kdy se mu zvýšil obrát asi na 4 milionů Kč. Jedná se o podnik vykonávající stavební činnost, který jako jediný ze zkoumaných podniků nemá hlášený žádné zaměstnance. Ostatní tři podniky nejsou ochotny využívat techniku práce na černo, nicméně jeden podnik v minulosti nesprávně vykazoval počet odpracovaných hodin pracovníků mimo pracovní poměr a této techniky je ochoten využít znovu.

Jeden podnik využívá techniky fiktivních dokladů. Jedná se o přijaté faktury za služby, které nebyly provedeny a materiál, jež nebyl dodán a spotřebován. Podnik působí ve stavební činnosti. Ostatní podniky nejsou ochotny využívat tuto techniku.

Jeden podnik provozující projekční činnost uvádí jako využívanou techniku posun data uskutečnění zdanitelného plnění u uskutečněných plnění, jako důvod uvádí nátlak odběratelů, je to také jediný podnik, který uvádí, že odběratelé mají vliv na techniky kreativního účetnictví využívané v podniku.

Jeden podnik využívá techniky výdajových paušálů na vozidla, přičemž jeho reálné výdaje spojené s provozem vozidla jsou nižší než výdaje určené paušálem. Tento podnik však zároveň využívá vozidla pro soukromé účely, přičemž výdaje na vozidlo uplatňuje v nesnížené výši.

Dva podniky v minulosti využily ještě další techniku kreativního účetnictví. Jeden podnik nesprávně vykazoval odpracované hodiny pracovníků mimo pracovní poměr, jak již bylo uvedeno. Jeden podnik využil celkem dvě jiné techniky. Jednalo se o nadhodnocení dlouhodobého majetku vloženého do základního kapitálu společnosti, čímž je dodnes ovlivněna výše vlastního kapitálu společnosti. Jedná se o jediný podnik, který má část základního kapitálu splacenou v podobě nepeněžního vkladu. Druhou technikou, kterou podnik v minulosti využil, bylo přijímání půjček od třetích osob namísto majitele, které byly úročeny úrokem z půjčky. Takto podnik zvyšoval stav na pokladní hotovosti a zároveň finanční náklady v důsledku špatného řízení cash flow. Od této techniky podnik odstoupil, důvodem zlepšení řízení cash flow pomocí ponechávání zisku ve společnosti a odprodeje pohledávek factoringové společnosti.

Ve všech podnicích byly ovlivněny nákladové účty. Pouze jeden podnik využil techniku, která měla vliv na datum uskutečnění zdanitelného plnění u uskutečněných plnění. Využitím

této techniky podnik neovlivnil celkové výnosy společnosti. Jeden podnik využil v minulosti techniku nadhodnocení majetku společnosti, která dosud ovlivňuje výši základního kapitálu. Jedná se o jediný podnik, který má část základního kapitálu splacenou v podobě nepeněžního vkladu a zároveň jediný podnik, který v průběhu své existence změnil výši základního kapitálu. Ovlivnění položek jednotlivými technikami kreativního účetnictví se týkalo následujících účtů, viz tabulka.

Tabulka 8 Ovlivnění položek jednotlivými technikami kreativního účetnictví (Zdroj: vlastní zpracování)

	Zvýšené položky	Snížené položky
Majetek podniku využívaný pro soukromé účely	501, 511, 518, 548, 551	X
Švarc systém	518	521, 524
Práce na černo	X	521, 524
Fiktivní doklady	501, 518	X
Výdajové paušály na vozidla	512	X
Nadhodnocení majetku vloženého do ZK	(411)	X

Z tabulky je patrné, že nejvíce účtů je ovlivněno využíváním majetku pro soukromé účely. Pouze jeden podnik ovlivňuje účet 512, kde účtuje náklady na provoz vozidel v podobě výdajových paušálů. Tyto by měly být správně na účtu 501, jedná se o účetní chybu. Jeden podnik v minulosti ovlivnil výši základního kapitálu nadhodnocením majetku vloženého do ZK, touto účetní operací je dodnes ovlivněn účet 411. Následující tabulka vyjadřuje položky, které ovlivnily jednotlivé podniky.

Tabulka 9 Účty ovlivněné jednotlivými podniky a dopad na HV (Zdroj: vlastní zpracování)

Účet	Případ A	Případ B	Případ C	Případ D
501	ano	ano	ano	ano
511	ano	ne	ne	ne
512	ne	ne	ano	ne
518	ano	ano	ano	ano
521	ano	ano	ano	ano
524	ano	ano	ano	ano
548	ano	ano	ano	ano
551	ano	ano	ano	ano
411	ne	ano	ne	ne
Celkový vliv na HV	snížení	snížení	snížení	snížení

Z této tabulky je patrné, že všechny podniky ovlivnily účet 501, 518, 548, 521 a 524. Jeden podnik ovlivnil účet 512, nicméně tento chybně. Pokud by operace byly zaúčtovány správně, jednalo by se o ovlivnění účtu 501. Pouze jeden podnik má v důsledku v minulosti využitě

techniky ovlivněn účet 411. Jedná se o jediný podnik, který má část základního kapitálu splacenou v podobě nepeněžního vkladu a který zároveň v průběhu své existence změnil výši základního kapitálu.

Celkový dopad využitých technik kreativního účetnictví měl vliv na snížení hospodářského výsledku podniku a má tedy dopad na základ daně z příjmů právnických osob, důsledkem je jeho snížení. Protože všechny zkoumané podniky jsou plátcí DPH a z majetku využitého pro soukromé účely přijaly plnění je důsledkem této techniky kreativního účetnictví také ovlivnění výše daňové povinnosti k DPH resp. výše nadměrného odpočtu.

Celkový odhadovaný vliv technik kreativního účetnictví vyjadřuje následující tabulka. Uvedený odhad zkreslení hospodářského výsledku, obrat a provozní náklady jsou orientační za poslední uzavřené účetní období ke dni zpracování rozhovoru s kontaktní osobou (tzn. v případě A rok 2010, v ostatních případech rok 2011).

Tabulka 10 Odhad vlivu technik kreativního účetnictví v jednotlivých podnicích (Zdroj: vlastní zpracování)

	Případ A	Případ B	Případ C	Případ D
Hlavní činnost podniku	stavební činnost	výroba elektrotechniky	provoz internetových portálů	projektční činnost
Úmysl pokračovat v kreativním účetnictví	ano	ano	ne	ano
Celkem ovlivnění HV v tis. Kč	700	2 500	780	490
Obrat v tis. Kč (orientačně)	4 100	36 200	23 000	5 000
Provozní náklady v tis. Kč (orientačně)	3 100	33 000	16 500	5 500
Ovlivnění k obratu v %	17,1	6,9	3,4	9,8
Ovlivnění z provozních nákladů v %	22,6	7,6	4,7	8,9

Jako dvě veličiny, pomocí kterých jsou podniky porovnávány, byly určeny výše ovlivnění účetnictví podniků, jsou zvoleny celkové ovlivnění hospodářského výsledku vztahení k obratu (ovlivnění k obratu v %) a celkové ovlivnění hospodářského výsledku vztahené k provozním nákladům podniku (ovlivnění z provozních nákladů v %). První ukazatel vztahující ovlivnění k obratu vyjadřuje, kolik procent obratu nebylo v podniku správně zdaněno. Poměrování s obratem má význam ze dvou důvodů. Prvním důvodem je to, že všechny podniky shodně uvádějí, že neovlivňují výnosy a proto není ovlivněn ani jejich obrat. Takto je tedy celkové ovlivnění vztaheno k poctivě zjištěné veličině. Druhým důvodem je to, že výši obratu zmiňovaly kontaktní osoby jako nejčastější položku výkazů, jíž se řídí rozsah využívání kreativního

účetnictví v jejich podniku. Druhá veličina vyjadřuje jaká část provozních nákladů je dle odhadu kontaktní osoby nesprávně vykázána. Techniky, které podniky využívají v současnosti, všechny ovlivňují pouze náklady zařazené do kategorie provozní, proto nebyla zvolena položka celkové náklady podniku.

Podle výše obou ukazatelů u jednotlivých podniků lze vyvozovat podobné závěry, neboť pořadí podniků podle obou ukazatelů je shodné.

Dle vlastního odhadu kontaktních osob nejvíce ovlivnil účetnictví podnik, jež se zabývá stavební činností. Zde byl odhad kontaktní osoby významně vyšší než v ostatních případech. Ostatní podniky uvádějí, že ovlivní účetnictví do 10 % provozních nákladů i obratu. Z předchozí tabulky je také možné porovnat jednotlivé obory z hlediska rozsahu kreativního účetnictví. V rozsahu kreativního účetnictví jednoznačně vede podnik provozující stavební činnost. Druhým v pořadí je podnik provozující projekční činnost, který je přímým dodavatelem podniků zaměřujících se na stavebnictví. Třetím v pořadí je podnik, který se zabývá výrobou elektrotechniky, čili podnik výrobní. V nejmenším rozsahu pak ovlivňuje účetnictví podnik zaměřující se na provoz internetových portálů.

Pouze u jednoho podniku, jehož činností je stavební činnosti, lze za dobu jeho existence pozorovat růst rozsahu kreativního účetnictví s obratem. U třech podniků naopak dochází ke snížení rozsahu kreativního účetnictví. U dvou podniků je omezení vlastním cílem, jeden z nich má v úmyslu přestat kreativní účetnictví zcela používat. Třetí podnik omezil využívání kreativního účetnictví v důsledku zásahu ekonomickou krizí. Jedná se zároveň o podnik, který je ekonomickou krizí zasažen více ze dvou zasažených. U tohoto podniku lze ale předpokládat, že s růstem obratu (jenž očekává) rozsah kreativního účetnictví v tomto podniku opět vzroste.

Jak je vnímáno riziko a jaká opatření povedou k omezení kreativního účetnictví?

Kontaktní osoby ze všech zkoumaných podniků shodně uvádějí, že se obávají kontroly kontrolním orgánem. Bohužel všechny také shodně uvádějí, že riziko odhalení technik kreativního účetnictví, které využívají, považují za nízké. Důvodem toho, že riziko odhalení považují za nízké je u všech podniků předchozí zkušenost z provedených kontrol. Alespoň nějaká kontrola proběhla ve všech zkoumaných podnicích, nicméně ani v jednom z podniků kontroly nenalezly nedostatky a to přesto, že v jednom podniku proběhly i kontroly cílené na techniky, které podnik využívá. Dvě kontaktní osoby uvádějí, že důvodem malých obav z odhalení jsou nedostatečné znalosti pracovníků kontrolních orgánů, jeden podnik uvádí i přetíženost kontrolních orgánů.

Pouze v jednom podniku se kontaktní osoba obává trestního stíhání. Jde zároveň o podnik, který využívá kreativní účetnictví v největším rozsahu a obava kontaktní osoby je tak nejvíce oprávněná.

Kontaktní osoby ve třech podnicích vnímají dosavadní sankce jako vysoké. Pouze podnik, který zároveň využívá kreativní účetnictví v největším rozsahu, je za vysoké nepovažuje a dokonce uvádí, že zvýšení sankcí na omezení kreativního účetnictví v podniku nebude mít vliv.

Ve dvou případech bylo zjištěno, že podniky vedou evidenci spojenou s využíváním některé techniky kreativního účetnictví. Jednalo se o evidenci brigádníků pracujících na černo, evidenci fiktivních faktur a evidenci pracovníků na Švarc systém. Ostatní dva podniky takovou evidenci nemají. Žádný z podniků také nevede evidenci v souvislosti s využíváním majetku pro soukromé účely.

V souvislosti s nelegální prací a v případě jednoho podniku i fiktivními fakturami bylo zjištěno, že všechny podniky používají podobnou techniku k zamezení odhalení kreativního účetnictví. V případě Švarc systému a fiktivních faktur se jedná o stručné texty na fakturách obvykle na služby (v jednom případě u podniku se stavební činností i atypický materiál) a nepravidelné částky, ve třech případech i nepravidelné období fakturace. Pouze jeden podnik nepravidelnost v období fakturace nevyužívá, jde také zároveň o jediný podnik, který byl již v minulosti podroben kontrolám cíleným na odhalení Švarc systému. Během této kontroly zamezil odhalení také odstraněním interní evidence z podniku v čas kontroly. Ve dvou případech také kontaktní osoby uvádějí, že jsou se spolupracovníkem, jehož se technika kreativního účetnictví týká dohodnutí předem na faktech, jež by v případě kontroly uváděli. Všechny podniky, využívají majetek pro soukromé účely a ve všech případech se mimo jiný majetek jedná o vozidla společnosti. V souvislosti s tímto tři podniky vedou falešnou knihu jízd, jeden podnik (jako jediný využívající výdajových paušálů na vozidlo) knihu jízd nevede.

Všechny podniky shodně uvádějí, že by omezili využívání kreativního účetnictví v případě, že by byla upravena legislativa týkající se pracovně právních vztahů. Všechny podniky apelují na zjednodušení administrativy spojené s pracovně právními vztahy a jeden z nich i na uvolnění vztahu mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Tři také uvádějí sjednocení výše povinných plateb za zaměstnance a OSVČ. Jeden z podniků uvádí jako důvod k omezení kreativního účetnictví i zvýšení transparentnosti výdajů státu.

Mimo jeden podnik (jedná se o podnik, který má v úmyslu přestat kreativní účetnictví využívat) by zvýšení sankcí mohlo vést ke snížení kreativního účetnictví. Kontaktní osoby

ostatních podniků uvádějí, že zvýšení sankcí by na jejich využívání kreativního účetnictví nemělo vliv. Všechny podniky se zároveň neovávají odhalení ze strany kontrolních orgánů. Zvýšení počtu kontrol u jednotlivých podniků by pravděpodobně také nevedlo k omezení kreativního účetnictví. Zde je opět souvislost s úspěšností kontrol.

Tři podniky uvádějí, že vstup externího investora by pro podnik znamenalo, že se budou snažit kreativní účetnictví omezit. Jeden z podniků mimo jiné v důsledku vstupu externího investora hodlá od kreativního účetnictví zcela upustit.

4.2 Analýza dat druhého výzkumného úkolu

Z předchozích rozhovorů byl vybrán kritický případ. Konkrétně se jednalo o podnik, který dle vlastního odhadu praktikoval kreativní účetnictví v největším rozsahu a navíc má v úmyslu v této činnosti pokračovat. Význam ve výběru podniku, jež využívá kreativní účetnictví nejvíce je vyšší možnost studia kreativního účetnictví a zejména technik, které jsou využity a důsledku jejich využití. Zároveň úmysl pokračovat v kreativním účetnictví dává předpoklad rizikovosti takového podniku pro ekonomiku i v budoucnosti. Výběr byl proveden pomocí tabulky odhad vlivu technik kreativního účetnictví v jednotlivých podnicích uvedené výše. Kritický případ je dále označen jako případ K.

Pro rozbor dokumentů byla nutná další schůzka s kontaktní osobou, jejímž účelem bylo vytvoření kopie dat za jedno účetní období, vytvoření seznamu technik kreativního účetnictví a rozlišení jednotlivých účetních dokladů dle vytvořeného seznamu technik (čili první čtyři body dále uvedeného postupu). Tento rozhovor byl uskutečněn v lednu 2013. Další práce již probíhala bez účasti kontaktní osoby, doplňující informace byly získávány telefonními hovory. Kontaktní osoba byla seznámena s výsledky výzkumného úkolu v červenci 2013.

Dále je uveden podrobněji rozpracovaný postup, jenž byl naznačen již v kapitole metodologie dizertační práce. Postup je rozdělen na několik částí, první část představovala práci s účetnictvím podniku (tzn. v postupu body 1 až 10), další části pak představují výstupy ilustrativní případové studie.

1. Vytvoření kopie databáze dat za poslední dostupný uzavřený účetní rok

Byla vytvořena kopie zálohy účetnictví vytvořeného v programu Pohoda, tzn. kopie souboru s koncovkou mdb. V programu Pohoda (na soukromém počítači) byla vytvořena nová účetní jednotka, do které byla importována data zálohované databáze. Z databáze byly vytištěny sestavy pro kontrolu součtů (obratová předvaha, výsledovka a přiznání k DPH).

2. Úprava identifikačních údajů o podniku

Název účetní jednotky v programu Pohoda byl upraven z původního názvu na případ K, upraveno bylo dále IČ a DIČ a adresa účetní jednotky. Tato úprava byla provedena z toho důvodu, aby bylo možné provádět tisk dokumentů se zachováním anonymity citlivých údajů.

3. Vytvoření seznamu technik kreativního účetnictví, které jsou v účetnictví využity

Rozhovorem s kontaktní osobou byly identifikovány techniky kreativního účetnictví, jež jsou v účetnictví využity. Každá technika byla označena pro další identifikaci pomocí kódu střediska. Použití střediska není v klasickém smyslu střediska, jež se využívá v účetnictví tedy rozdělení podniku na organizační celky. Jeho smyslem je pouze označení dokladu pro identifikaci techniky kreativního účetnictví tak, aby doklad mohl být zaúčtován pro potřeby výzkumu¹⁴. Seznam kódů byl průběžně doplňován dle potřeby. V následující tabulce je uvedeno základní označení středisek dle techniky kreativního účetnictví. Rozpis jednotlivých kódů s konkrétním popisem techniky kreativního účetnictví je uveden v přílohách:

Tabulka 11 Základní označení středisek dle techniky kreativního účetnictví (Zdroj: vlastní zpracování)

Označení střediska	Technika kreativního účetnictví
SM100, SM50, SM30	Využití materiálu pro soukromé účely
FM	Fiktivní doklad na materiál
SS100, SS80, SS50, SS30	Služba využitá pro soukromé účely
FS	Fiktivní doklad na služby
UPR	Využití dl. majetku pro soukromé účely, nelegální práce

4. Označení dokladu dle využití techniky kreativního účetnictví

Společně s kontaktní osobou byla postupně ke všem účetním dokladům v agendách pokladna, přijaté faktury, ostatní závazky, vydané faktury, ostatní pohledávky a interní doklady přiřazena střediska dle vytvořeného seznamu kódů středisek, tím byly rozlišeny doklady dle jednotlivých technik kreativního účetnictví. Označením nebyly rozlišeny doklady zaúčtované v agendě bankovní účet. Těmto dokladům při likvidaci jednotlivých pohledávek a závazků program doplňuje středisko automaticky.

¹⁴ V dalším textu je středisko chápáno pouze v kontextu výzkumu čili jako způsob identifikace dokladu dle využití techniky kreativního účetnictví.

5. Setřídění dokladů v jednotlivých agendách dle využití techniky kreativního účetnictví a vytvoření souhrnných dokladů

Doklady v jednotlivých agendách byly setříděny v první řadě dle středisek (techniky kreativního účetnictví) a dále dle textu dokladu.

Doklady, jež měly stejné středisko a text, byly nahrazeny souhrnným dokladem. Ty, doklady, které neměly zároveň stejný text a středisko zůstaly v tomto kroku nezměněny. Počet původních dokladů se tak snížil dle tabulky uvedené dále.

6. Vytvoření seznamu analytických účtů pro jednotlivé techniky kreativního účetnictví

V principu se jednalo o vyčlenění analytických účtů z účtu syntetického. Na původním syntetickém účtu (označeno číslem syntetického účtu s analytikou 000) zůstává zaúčtována ta část, jež je v účetnictví oprávněně (označeno dále jako skutečná/é/ý). Vyčleněny jsou jednotlivé analytické účty tedy ty části dokladu, jež jsou v účetnictví neoprávněně z titulu využití kreativního účetnictví). Zde je pro každou jednotlivou techniku kreativního účetnictví vytvořen zvlášť analytický účet. Program umožňuje sledovat zaúčtování syntetického účtu s analytikou 000 zvlášť od ostatních analytik, proto nebylo třeba tvořit pro skutečné části dokladů speciální analytický účet. Seznam účtů byl doplňován postupně dle potřeby v průběhu kroku rozúčtování dokladů. Seznam vytvořených analytických účtů je uveden v příloze.

7. Rozúčtování dokladů na analytické účty dle využití techniky kreativního účetnictví

Účetní doklady byly rozúčtovány vytvořením položek dokladů (tyto lze zaúčtovat jednotlivě) na část, jež spadá do účetnictví oprávněně a na část, jež je zaúčtována neoprávněně. Část, jež je zaúčtována oprávněně, zůstává na účtu syntetickém s analytikou 000 příp. 001 Část, jež je v účetnictví neoprávněně, je nově zaúčtována na příslušném analytickém účtu. Pro rozúčtování bylo nutné vytvořit v agendě předkontace příslušné předkontace pro jednotlivé neoprávněné operace (pro oprávněné operace byly tyto již vytvořeny v původním zaúčtování).

V účetnictví nebyly rozúčtovány některé finanční účty. Ve skupině finančních účtů se jednalo o účet 568, na němž jsou zaúčtovány poplatky stržené z bankovního účtu. Poplatky činily za rok 2011 celkem 4 059,23 Kč a na základě bankovního účtu bylo celkem zaúčtováno 286 účetních operací. Položky za vedení účtu by i v případě nevyužití kreativního účetnictví byly bankou z účtu strhávány. Kreativním účetnictvím jsou ovlivněny pouze poplatky za položky na bankovním účtu a poplatky za platby do jiné banky. Na bankovním účtu proběhlo celkem

16 transakcí, jež byly úhradou dokladu kreativního účetnictví. V počtu položek na bankovním účtu tvořily transakce spojené s doklady kreativního účetnictví pouze část do 10 %. Náklady spojené s poplatkem, jež je na bankovním účtu označen jako poplatek za položky a za platbu do jiné banky, činily celkem 726 Kč za rok 2011. Částka připadající na transakce spojené s kreativním účetnictvím je tedy asi 73 Kč a je v celkovém pohledu zanedbatelná.

Dále nebyly rozúčtovány účty pro kurzové rozdíly. Kurzové rozdíly na účtu 563 činily celkem 8 536,36 Kč. Jednalo se v převážné většině o kurzové rozdíly z úhrad oprávněných závazků. Pouze částka 1,73 Kč byla kurzovým rozdílem z úhrady servisní prohlídky vozidla (provedeno na Slovensku). Protože vozidlo je využíváno i pro soukromé účely při větším kurzovém rozdílu by měl být rozúčtován i kurzový rozdíl na část, jež je v účetnictví oprávněně a část, jež je využita pro soukromé účely. Nicméně kurzový rozdíl je natolik zanedbatelný, že jeho rozúčtování nebylo provedeno. Na účtu 663 činily kurzové rozdíly celkem 85,99 Kč. Kurzové rozdíly zaúčtované na tomto účtu se vztahují pouze k oprávněným operacím v účetnictví.

Silniční daň nebyla rozpočítána z toho důvodu, že tato by byla zaplácena ve stejné výši i v případě, že by vozidla pro soukromé účely využívána nebyla.

8. Kontrola syntetických účtů

Byla provedena kontrola nově zaúčtovaných syntetických účtů čili součtu analytických účtů s původními syntetickými účty. Kontrola byla provedena exportem dvou tiskových sestav do programu Excel, jedná se o sestavu kontrola účtů (analytický) výsledkové účty a kontrola účtů (analytický) – DPH tyto jsou uvedeny v přílohách.

První tisková sestava byla vytvořena pro kontrolu výsledkových účtů. Jedná se o tiskové sestavy výsledovka analytický z původního účetnictví a upraveného účetnictví sloučené do tabulky umožňující porovnání.

Druhá sestava byla využita pro zjištění rozdílů na účtu DPH. Protože podnik využitím kreativního účetnictví ovlivnil DPH z přijatých plnění, byla sestava získána v účetním deníku výběrem operací zaúčtovaných na účtu 343 (na všech analytických účtech syntetického účtu 343) na straně MD, z těchto byly vyřazeny operace týkající se úhrady DPH finančnímu úřadu a operace přeúčtování DPH na účet 343 000 účtovaný vždy na konci zdaňovacího období. Tento výběr byl v podobě tiskové sestavy obrátová předvaha analytický vyexportován do programu Excel. V provedeném exportu byly odstraněny řádky se záznamem ostatních účtů (tyto nemají vzhledem k výběru pouze některých účetních operací smysl). Takto proběhl export

jak v původním, tak v upraveném účetnictví a sestavy byly spojeny do tabulky umožňující srovnání.

Při zaúčtování vznikly drobné rozdíly, jednalo se zejména o rozdíly ze zaokrouhlení při rozúčtování dokladů na položky. Tyto rozdíly byly v jednotlivých syntetických účtech do 6 Kč a jsou považovány za zanedbatelné v celkovém výsledku. Větší rozdíl vznikl pouze na účtech 511 a 518. V původním účetnictví byly opravy a servis vozidel účtovány nezáměrně nesprávně na účtu 518, v upraveném účetnictví byla chyba opravena a opravy a servis vozidel byly zaúčtovány na účtu 511. Součet upraveného účtu 511 a 518 tedy odpovídá původnímu účtu 518.

Při kontrole byla vyřazena položka daň z příjmů na účtu 591, neboť tato je zkreslená využitím kreativního účetnictví a bude uvažována až dále v celkovém zhodnocení vlivu kreativního účetnictví.

Pozn. Až do tohoto kroku byla data po každém jednotlivém provedeném kroku zálohována (v některých krocích jako například při vytváření souhrnných dokladů a rozúčtování dokladů bylo zálohováno vždy po několika upravených dokladech). Před zálohou byla vždy provedena kontrola HV s původním.

9. Doučtování nezaúčtovaných operací

V agendě interní doklady byl vytvořen doklad pro nezaúčtované operace v účetnictví. Konkrétně byl zaúčtován doklad na osobní náklady brigádníků pracujících pro společnost bez pracovní smlouvy. Dle interní evidence podniku se jednalo brigádníky, kteří vykonávali stavební práce a správu webových stránek. Počet odpracovaných hodin jednotlivými brigádníky a jejich dosažená odměna jsou uvedeny v následující tabulce, jména jsou z důvodu zajištění anonymity uvedena jen v podobě iniciálu (podklady z interní evidence s počtem odpracovaných hodin a vyplacených odměn brigádníkům za jednotlivé měsíce je uvedena v přílohách).

Tabulka 12 Evidence brigádníků (Zdroj: upraveno z interní evidence podniku)

Jméno	Počet odpracovaných hodin	Vyplacená odměna v Kč	Stav
T.P.	30,75	2 460,00	OSVČ
M.W.	úkolem	8 500,00	student
J.L.	55,00	4 400,00	zaměstnanec
M.Z.	196,75	12 460,00	student

U třech ze čtyř brigádníků by jejich práci bylo možné zlegalizovat uzavřením dohody o provedení práce dle § 75 zákoníku práce. Rozsah práce, na který se dohoda o provedení práce uzavírá, nesmí být větší než 150 hodin v kalendářním roce u jednoho zaměstnavatele (dle právní úpravy platné v roce 2011, od 1. 1. 2012 je rozsah práce zvýšen na 300 hodin). Z dohody o provedení práce dle právní úpravy roku 2011 nebyla povinnost odvést zdravotní, sociální a nemocenské pojištění (od 1. 1. 2012 je tato povinnost u dohody o provedení práce s odměnou nad 10 000 Kč). Z dohody o provedení práce je nutné odvést daň z příjmů. V tomto případě bylo uvažováno tak, aby odvedená daň byla pro jednotlivé poplatníky co nejvýhodnější. Poplatníci T.P. a M. W. byli uvažováni tak, že podepsali prohlášení dle § 38k zákona o dani z příjmů. Těmto poplatníkům tak bude vypočítána daň zálohově dle § 38h zákona o dani z příjmů, při čemž tato bude snížena o částku dle § 35ba (u brigádníka T.P. snížení na poplatníka a u brigádníka M. W. snížení o částku na poplatníka a studenta). Poplatník J.L. je uvažován tak, že prohlášení dle § 38k nepodepsal, neboť má uzavřen pracovní poměr u jiného zaměstnavatele, kde již má prohlášení podepsané. Daň tohoto poplatníka je v souladu s § 6 odst. 4. zákona o dani z příjmů považována za samostatný základ daně pro zdanění daní vybíranou srážkou dle § 36 odst. 2 zákona o dani z příjmů.

Legalizace práce brigádníka M.Z. nelze provést uzavřením dohody o provedení práce, protože brigádník přesáhl rozsah práce stanovený dle § 75 zákoníku práce. V tomto případě byla legalizace možná uzavřením dohody o pracovní činnosti dle § 76 zákoníku práce, zde je podmínkou vykonávat práci v rozsahu nepřekračujícím v průměru polovinu stanovené týdenní pracovní doby, jež je v tomto případě splněna. V případě uzavření dohody o provedení pracovní činnosti je nutné odvést sociální, zdravotní a nemocenské pojištění z odměny vyšší než 2 000 Kč za měsíc (dle platné úpravy v roce 2011, tato částka je od 1. 1. 2012 zvýšena na částku 2 500 Kč). Brigádník pracoval pro společnost celkem 4 měsíce. Ve třech z těchto měsíců rozhodnou částku 2 000 Kč překročil, pouze v jednom měsíci dosáhl odměny 1 100 Kč. Brigádníkovi proto byly za příslušné tři měsíce vypočítány i odvody na sociální a zdravotní pojištění. Zdanění příjmů z dohody o pracovní činnosti bylo uvažováno tak, že poplatník podepsal prohlášení dle § 38k zákona o dani z příjmů. Daň je mu proto vypočítána zálohově dle § 38h zákona o dani z příjmů se snížením o částky připadající na poplatníka a studenta.

Tabulka 13 Legalizace příjmů brigádníků (Zdroj vlastní zpracování)

Jméno	Vyplacená odměna v Kč	Způsob legalizace	Podepsané prohlášení	Zdravotní pojištění	Sociální pojištění	Způsob daně
T.P.	2 460,00	DPP	ano	ne	ne	zálohová
M.W.	8 500,00	DPP	ano	ne	ne	zálohová
J.L.	4 400,00	DPP	ne	ne	ne	srážková
M.Z.	1 100,00	DPČ	ano	ne	ne	zálohová
M.Z.	11 360,00	DPČ	ano	ano	ano	zálohová

Vyčíslení osobních nákladů spojených s brigádníky v případě, že by jejich práce byla legální, je uvedeno v následující tabulce.

Tabulka 14 Vyčíslení odvodů za zlegalizovanou práci v Kč (Zdroj: vlastní zpracování)

Jméno	Vyplacená odměna v Kč	Pojistné zaměstnanec		Pojistné zaměstnavatel		Daň / záloha na daň po slevách
		ZP	SP	ZP	SP	
T.P.	2 460,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M.W.	8 500,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
J.L.	4 400,00	0,00	0,00	0,00	0,00	660,00
M.Z.	1 100,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
M.Z.	11 360,00	660,00	953,00	1 319,00	3 660,00	0,00
CELKEM	27 820,00	660,00	953,00	1 319,00	3 660,00	660,00

V upraveném účetnictví byl zaúčtován interní doklad pro všechny související operace. Kopie interního dokladu je uvedena v přílohách.

10. Třídění analytických účtů dle jednotlivých technik

Pro třídění analytických účtů byly podkladem kontrolní sestavy pro výsledkové účty a pro účet DPH a interní doklad pro zaúčtování mezd. Data byla setříděna do tabulky, jež umožňuje zjistit celkové ovlivnění jednotlivých účtů každou z technik kreativního účetnictví.

Tabulka 15 Zkreslení účtů technikami kreativního účetnictví (Zdroj: vlastní zpracování)

Zkreslený účet	Označení střediskem	Technika kreativního účetnictví	Zpřesnění		Ovlivnění položky (+zvýšení, - snížení)
501	SM100	Využití materiálu pro soukromé účely	ze 100 %	literatura, metronom, vrtačka, svítilna, kancelářské potřeby	56 256,67
	SM50		z 50 %	provoz vozidel, vrtací kladivo, notebook	104 641,35
	SM30		z 30 %	notebook, PC komponenty, telefon	4 849,07
	FM	Fiktivní doklad na materiál	nespotřebovaný materiál	stavební materiál (nedodáno a nespotebováno)	295 200,00
511	SS50	Služba využita pro soukromé účely	z 50 %	servis vozidel	24 301,48
518	SS100		ze 100 %	stavební úpravy na soukromém majetku	313 831,00
	SS80		z 80 %	z 80 %: poskytování internetu	6 016,12
	SS30		z 30 %	z 30 %: telekomunikační služby	10 077,24
	FS	Fiktivní doklad na služby	neprovedená služba	neprovedené stavební služby	1 155 525,00
531	UPR	Využití dl. majetku pro soukromé účely	z 50 %	z 50 % silniční daň	2 530,00
538	UPR		z 50 %	dálniční známky	1 200,00
548	UPR		z 50 %	pojištění vozidel	11 210,43
551	UPR		z 50 %	odpisy vozidel	104 112,00
521	UPR		Nelegální práce	práce bez pr. smlouvy	mzdové náklady
524	UPR	práce bez pr. smlouvy		náklady na SZP	-4 979,00
336	UPR	práce bez pr. smlouvy		SZP	-6 592,00
342	UPR	práce bez pr. smlouvy	daň/záloha na daň za zaměstnance	-660,00	
343	SM100	DPH z využití materiálu pro soukromé účely	ze 100 %	literatura, metronom, vrtačka, svítilna, kancelářské potřeby	11 160,33
	SM50		z 50 %	provoz vozidel, vrtací kladivo, notebook	20 797,93
	SM30		z 30 %	notebook, PC komponenty, telefon	1 100,13
	SS50	DPH z využití služeb pro soukromé účely	z 50 %	servis vozidel	1 579,30
	SS100		ze 100 %	stavební úpravy na soukromém majetku	62 766,00
	SS80		z 80 %	poskytování internetu	1 151,61
	SS30		z 30 %	telekomunikační služby	1 901,41

4.2.1 Zjištění vlivu kreativního účetnictví na podnik

Z tabulky zkreslení účtů technikami kreativního účetnictví bylo dále možné sestavit souhrnné tabulky pro celkové zkreslení jednotlivých účtů technikami kreativního účetnictví a vliv technik kreativního účetnictví.

Tabulka 16 Celkové zkreslení účtů v Kč (Zdroj vlastní zpracování)

Zkreslený účet	Technika kreativního účetnictví	Ovlivnění položky (+zvýšení, - snížení) v Kč
501	Využití materiálu pro soukromé účely	165 747,09
	Fiktivní doklad na materiál	295 200,00
	Zkreslení sk. 50 celkem	460 947,09
511	Opravy a udržování využito pro soukromé účely	24 301,48
518	Služba využita pro soukromé účely	329 924,36
	Fiktivní doklad na služby	1 155 525,00
	Zkreslení sk. 51 celkem	1 509 750,84
521	Nelegální práce	-27 820,00
524	Nelegální práce	-4 979,00
	Zkreslení skupiny 52 celkem	-32 799,00
531	Využití dl. majetku pro soukromé účely	2 530,00
538	Využití dl. majetku pro soukromé účely	1 200,00
	Zkreslení skupiny 51 celkem	3 730,00
548	Využití dl. majetku pro soukromé účely	11 210,43
	Zkreslení skupiny 54 celkem	11 210,43
551	Využití dl. majetku pro soukromé účely	104 112,00
	Zkreslení skupiny 55 celkem	104 112,00
336	Nelegální práce	-6 592,00
342	Nelegální práce	-660,00
343	DPH z využití materiálu pro soukromé účely	33 058,39
	DPH z využití služeb pro soukromé účely	67 398,32

Z výše uvedené tabulky je patrné, že využitím kreativního účetnictví v nákladech společnosti nejvíce zkreslena účtová skupina 51. Vlivem kreativního účetnictví je tak 64 % nákladů ve skupině 51 neoprávněných. Druhou nejvíce ovlivněnou skupinou v nákladech je skupina 50, v této skupině je neoprávněně zaúčtováno 13,8 % nákladů. Toto jsou náklady, na které se podnik využíváním technik kreativního účetnictví cíleně soustředí a jeho snahou je tyto zvyšovat. Dále je ovlivněna v nákladech skupina 52, která je využitím nelegální práce snížena o celou částku. Ostatní položky jsou ovlivněny pouze druhotným efektem nikoliv cílenou manipulací s účetními daty.

V tabulce vliv technik kreativního účetnictví byl vypočítán celkový vliv jednotlivých technik. Součtem vlivů využití majetku a služeb pro soukromé účely, využití fiktivních dokladů a využití nelegální práce byl zjištěn vliv na hospodářský výsledek. Dále byly určeny vlivy na ostatní platby státu konkrétně na DPH a platby sociálního a zdravotního pojištění a srážkové daně za zaměstnance.

Tabulka 17 Vliv technik kreativního účetnictví v Kč (Zdroj: vlastní zpracování)

Technika kreativního účetnictví	Ovlivnění	Ovlivnění položky (+zvýšení, - snížení) v Kč
Využití materiálu pro soukromé účely	náklady	165 747,09
Využití služeb pro soukromé účely	náklady	354 225,84
Využití dl.majetku pro soukromé účely	náklady	119 052,43
Využití majetku a služeb pro soukromé účely celkem	náklady	639 025,36
Fiktivní materiál	náklady	295 200,00
Fiktivní doklad na služby	náklady	1 155 525,00
Fiktivní doklady celkem	náklady	1 450 725,00
Nelegální práce	náklady	-32 799,00
VLIV NA HV CELKEM		-2 056 951,36
Využití materiálu pro soukromé účely	DPH - přijatá plnění	33 058,39
Využití služeb pro soukromé účely	DPH - přijatá plnění	67 398,32
Využití dl.majetku pro soukromé účely	DPH - přijatá plnění	0,00
Fiktivní doklady	DPH - přijatá plnění	0,00
VLIV NA DPH CELKEM		-100 456,71
Nelegální práce	SZP	-6 592,00
Nelegální práce	srážková daň	-660,00
VLIV NA PLATBY STÁTU ZA ZAMĚSTNANCE CELKEM		-7 252,00

Z tabulky výše vyplývá, že podnik ovlivnil hospodářský výsledek všemi technikami kreativního účetnictví celkem o více než dva miliony Kč. Tato částka představuje asi 34 % provozních nákladů za rok 2011 a 30 % obratu. Pouze technikami, o nichž podnik má interní evidenci tedy technikou využití fiktivních dokladů a nelegální prací podnik ovlivní celkem více než 1 400 000 Kč. Tato částka představuje 24 % provozních nákladů a 21 % obratu společnosti za rok 2011. procento ovlivnění provozních nákladů a obratu evidovanými technikami přibližně odpovídá odhadu společnosti pro rok 2010. Z uvedeného však lze soudit, že si kontaktní osoba neuvědomuje, jak významně ovlivňuje hospodářský výsledek využitím majetku a služeb pro soukromé účely.

4.2.2 Zjištění vlivu na povinné platby státu

V následující tabulce je proveden výpočet ovlivnění základu daně z příjmů právnických osob, vliv na daňovou povinnost DPH a vliv na platby státu za zaměstnance využitím technik kreativního účetnictví.

Při výpočtu vlivu na základ daně z příjmů právnických osob byl z vlivu vyloučen vliv účtu 531 z toho důvodu, že silniční daň by podnik zaplatil v plné výši i pokud by kreativní účetnictví nevyužíval (a při využití soukromého vozidla by daň zaplacená nebyla).

Tabulka 18 Ovlivnění povinných plateb státu v Kč (Zdroj: vlastní zpracování)

Položka	v Kč
Původní HV před zdaněním	753 729,00
Původní ZD z příjmů PO	753 729,00
Původně odvedená daň	143 070,00
Zkreslení HV před zdaněním využitím KU	-2 056 951,36
Přepočítaný HV před zdaněním	2 810 680,36
Přepočítaný ZD z příjmů PO	2 808 150,36
Přepočítaná daň z příjmů PO	533 520,00
Zkreslení daně z příjmů PO	-390 450,00
DPH přijatá plnění	100 456,71
DPH uskutečněná plnění	0,00
Zkreslení DPH (daňová povinnost)	-100 457,00
Sociální pojištění za zaměstnance	-4 613,00
Zdravotní pojištění za zaměstnance	-1 979,00
Daň z příjmů FO (zvláštní sazbou)	-660,00
Platby za zaměstnance celkem	-7 252,00
CELKEM POVINNÉ PLATBY	-498 159,00

Stát využitím kreativního účetnictví snížil povinné platby státu bez mála o 500 000 Kč. Největší vliv je na dani z příjmů právnických osob, což je platba, na kterou jsou techniky kreativního účetnictví v podniku cíleny. Dále je ovlivněna daňová povinnost k DPH, tato je druhotným efektem využití kreativního účetnictví, techniky kreativního účetnictví nejsou cíleny přímo na ni. Třetí skupinou ovlivněných plateb jsou platby za zaměstnance, ovlivněné úmyslně.

4.2.3 Zjištění vlivu na příjmy státu

V následující tabulce je proveden přepočet, jenž určuje celkový vliv kreativního účetnictví na příjmovou stránku rozpočtu státu.

Zde vliv využití majetku a služeb pro soukromé účely a vliv nelegální práce na povinné platby státu je uvažován přímo jako vliv na příjmy státního rozpočtu. Vliv techniky fiktivních faktur je snížen o platby, jež byly státu odvedeny dodavatelem faktury (OSVČ).

Rozhovorem s kontaktní osobou bylo ověřeno, že všichni dodavatelé fiktivních faktur evidují pouze svoje příjmy a výdaje určují procentem z příjmů dle § 7 odst. 7 zákona o dani z příjmů. Proto byly jednotlivé fiktivní doklady roztríděny dle druhu činnosti a zařazeny do dvou kategorií podle druhu činnosti OSVČ. V činnostech jednoznačně převládají ty, jež jsou zařaditelné do živnosti řemeslné. Dle druhu činnosti byla určena daň a sociální a zdravotní pojištění, jež byly z fiktivních faktur státu odvedeny, viz následující tabulka. Ve výpočtu nebyl základ daně zaokrouhlen tak, jak je tomu zvykem při výpočtu daně z příjmů právnických osob, neboť se ve skutečnosti nejedná o základ daně z příjmů jednoho poplatníka, výpočet je tedy orientační. Přesnost tohoto způsob výpočtu je však pro účely výzkumu dostačující.

Tabulka 19 Odvedené platby státu z fiktivních faktur v Kč (Zdroj: vlastní zpracování)

	Volná živnost	Řemeslná živnost	Celkem
Fiktivní doklady celkem v Kč	176 125,00	1 274 600,00	1 450 725,00
Výdaje procentem z příjmů v %	60	80	
Výdaje procentem z příjmů v Kč	105 675,00	1 019 680,00	
Základ daně z příjmů FO v Kč	70 450,00	254 920,00	
Daň z příjmů FO v Kč	10 568,00	38 238,00	48 806,00
Sociální pojištění OSVČ v Kč	10 286,00	37 219,00	47 505,00
Zdravotní pojištění OSVČ v Kč	4 756,00	17 208,00	21 964,00
Celkem platby státu v Kč	25 610,00	92 665,00	118 275,00

Dále byl zjištěn celkový dopad kreativního účetnictví na příjmy státu, údaje jsou strukturovány dle jednotlivých plateb. Ovlivnění daně z příjmů právnických osob vychází z předchozího výpočtu zkrácení daně z příjmů právnických osob. Dopad na daň z příjmů fyzických osob byl určen jako rozdíl odvedené daně z příjmů dodavatelů faktury (technika fiktivní faktury) a neodvedené daně za zaměstnance (technika nelegální práce). Stejně bylo postupováno i u dopadu na sociální a zdravotní pojištění.

Tabulka 20 Celkový dopad kreativního účetnictví na příjmy státu v Kč (Zdroj: vlastní zpracování)

Dopad na platbu	Celkový dopad v Kč (+ zvýšení, - snížení)
Daň z příjmů právnických osob	-390 450,00
Daň z příjmů fyzických osob	48 146,00
Daň z příjmů celkem	-342 304,00
DPH	-100 457,00
Sociální pojištění	42 892,00
Zdravotní pojištění	19 985,00
Celkem SZP	62 877,00
CELKEM povinné platby	-379 884,00

Technikami kreativního účetnictví podnik a osoby zúčastněné kreativního účetnictví (tři dodavatelé fiktivních faktur a čtyři brigádníci pracující na černo) celkem snížili platby státu bezmála 380 000 Kč. Nejvíce byla zkrácena daň z příjmů.

4.2.4 Odhad dopadu do ekonomiky

Z celkového zkrácení povinných plateb využitím kreativního účetnictví na příjmy státu sice nelze usuzovat na celou ekonomiku státu, nicméně je možné učinit některé dílčí odhady.

Tržby za vlastní výkony a zboží malých a středních firem činily v roce 2010 celkem 6 271,8 miliard Kč. Nejmenší firmy dosahují 34,2 % tržeb malých a středních podniků. (ČSÚ, 2013) Tržby nejmenších podniků tak činily asi 2 145 miliard Kč.

Podnik, který byl vybrán jako kritický případ pro výzkumný úkol II, ovlivnil využíváním kreativního účetnictví hospodářský výsledek celkem o 30 % obratu. Dle členění podniků používaného v EU se jedná se o mikropodnik.

Pokud by tedy všechny drobné podniky ovlivnily kreativní účetnictví podobně jako zkoumaný případ o 30 % z obratu, pak by výše tržeb těchto podniků byla ovlivněna přibližně o 643,5 miliard Kč.

Podobnou analogii pak lze aplikovat i u podniku, které dle vlastního odhadu zkrátil účetnictví nejméně. Jednalo se o podnik C. Tento podnik sice nelze označit jako drobný podnik, protože má aktuálně 11 zaměstnanců což o jednoho zaměstnance neodpovídá definici mikropodniku, nicméně hranici obratu a bilanční sumy pro definici mikropodniku tento nepřekračuje. Podnik C zkrátil dle vlastního odhadu účetní výkazy o 3,4 % z obratu. Pokud by všechny podniky zkrátily účetnictví o 3,4 % obratu, pak by částka, o kterou je zkrácen údaj o tržbách drobných podniků, byla 72,9 miliard Kč.

Střední odhad ovlivnění tržeb mikropodniků lze určit vyřazením kritických hodnot a určením průměru dvou zbylých podniků, které využily kreativní účetnictví. Průměr dvou nekritických hodnot je ovlivnění asi o 8 % obratu. V případě, že by všechny drobné podniky ovlivňovaly účetnictví v podobném rozsahu, pak by ovlivnění z tržeb bylo ve výši 171,6 mld. Kč.

Vzhledem k tomu, že pro potřeby výzkumu byl výběr případů učiněn záměrně na podniky, které kreativní účetnictví využívají lze předpokládat, že kreativní účetnictví nevyužívají všechny malé a drobné podniky. Tento optimismus potvrzuje i jeden podnik má v úmyslu přestat kreativní účetnictví používat. Následující tabulka vyjadřuje ovlivnění z tržeb drobných podniků v případě, že by kreativní účetnictví nevyužívaly všechny podniky. Za optimistický odhad lze považovat 18,2 mld. Kč.

Tabulka 21 Odhad ovlivnění z tržeb drobných podniků (Zdroj: vlastní zpracování)

Procento podniků využívajících kreativní účetnictví	100%	75%	50%	25%
Ovlivnění tržeb mikropodniků v mld. Kč při ovlivnění 30 % obratu	643,5	482,6	321,8	160,9
Ovlivnění tržeb mikropodniků v mld. Kč při ovlivnění 8 % obratu	171,6	128,7	85,8	42,9
Ovlivnění tržeb mikropodniků v mld. Kč při ovlivnění 3,4 % obratu	72,9	54,7	36,5	18,2

4.2.5 Shrnutí výstupů analytické části dizertační práce

V analytické části dizertační práce byla provedena analýza získaných dat. Kapitola je rozdělena na dvě části dle definovaných výzkumných úkolů.

V prvním výzkumném úkolu byla provedena exploratorní případová studie, která byla založena na komparaci čtyř případů. Jednotlivé případy byly vybrány na základě kritérií definovaných v kapitole metodika dizertační práce a z důvodu citlivosti dat jsou v práci označeny písmeny A až D. V průběhu vedení případových studií byly provedeny rozhovory s kontaktními osobami jednotlivých podniků, konkrétně ve dvou případech s jednateli společností a ve dvou případech s účetními společností. Cílem rozhovorů bylo získat odpovědi na otázky první úrovně rozdělené do oblastí představení podniku, definování pojmu a zjištění rozsahu kreativního účetnictví, zjištění motivů pro praktikování kreativního účetnictví, zjištění příležitostí ke kreativnímu účetnictví čili využívaných technik a vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví. Protokoly uskutečněných rozhovorů jsou uvedeny v přílohách dizertační práce.

Odpovědi na otázky první úrovně byly podkladem pro získání odpovědí druhé úrovně. Tyto jsou cíleny na výzkumníka. Jde v zásadě o kategorizaci a transformaci dat získaných od jednotlivých kontaktních osob pro potřeby výzkumu. Otázky druhého výzkumného úkolu jsou pak zároveň podkladem pro provedení křížové analýzy, jejímž cílem je zjišťování podobností a odlišností u jednotlivých případů. Provedenou křížovou analýzou byly zjištěny následující skutečnosti.

Zkoumané podniky mají stejnou právní formu podnikání, všechny mají splacený základní kapitál ve výši do 1 milionu Kč, všechny jsou malými nebo drobnými podniky s počtem zaměstnanců maximálně dvanáct a všechny mají aktuálně nejvýše dva společníky. Tyto podobné základní charakteristiky zajišťují porovnatelnost zjištění.

Společnosti vznikly v průběhu let 1991 až 2009, jedna společnost tedy vznikla krátce po transformaci ekonomiky, jedna po přelomu tisíciletí, jedna těsně před začátkem ekonomické krize a jedna po začátku ekonomické krize. Obraty společností jsou v jednom případě do 5 milionů Kč, ve druhém do 10 milionů Kč, u třetího podniku do 20 milionů Kč a čtvrtý podnik má obrat do 40 milionů Kč. Činnosti podniků lze zařadit dle CZ NACE do sekcí F stavebnictví (stavební práce se zaměřením na solární a větrné elektrárny), C zpracovatelský průmysl (výroba elektrotechniky se zaměřením na osvětlení), J informační a komunikační činnosti (provoz internetových portálů) a M profesní, vědecké a technické činnosti (projekční činnost). Dva podniky nepocítily zásah ekonomickou krizí, dva ano z toho jeden více a druhý méně. Tyto odlišnosti umožňují zkoumat odlišný přístup ke kreativnímu účetnictví v jednotlivých podnicích.

Již z vývoje poměru hospodářského výsledku po zdanění a obratu (součtu provozních výnosů) zkoumaných společností lze sledovat některé skutečnosti. V grafu vývoje je jasně patrná tzv. velká vana v účetnictví u podniku, který v příslušném roce významněji zvýšil aktivity v oblasti kreativního účetnictví. Naopak podnik, který v jednom roce významně omezil využívání kreativního účetnictví ve vývoji grafu vykázat obrácenou vanu v účetnictví, i když ne tolik výraznou. Oba podniky, které vykázaly výkyv ukazatele, nebyly zasaženy ekonomickou krizí. Ostatní dva podniky v průběhu sledovaných let vykázaly pokles tohoto ukazatele. V jednom z případů nelze pokles ukazatele považovat za velkou vanu v účetnictví, neboť pokles není okamžitý. Hodnota ukazatele na nízké úrovni v tomto případě zůstala další dva roky z toho důvodu lze usuzovat, že v grafu není patrný pokles nebo nárůst kreativního účetnictví, nýbrž zásah ekonomickou krizí. Čtvrtý podnik vykázal také pokles ukazatele, zároveň se jedná o rok, kdy podnik omezil kreativní účetnictví. Nelze však určit, zda se jedná o velkou vanu v účetnictví. K tomuto by bylo nutné znát hodnotu ukazatele za minimálně jedno období po roce 2012 tak,

aby bylo možné sledovat, zda se jedná o jednorázový pokles ukazatele nebo nikoliv. Podnik navíc uvádí, že v tomto roce byl zasažen ekonomickou krizí, což vývoj ukazatele ovlivnilo.

V okruhu zaměřeném na definování pojmu kreativního účetnictví bylo zjištěno, přestože pojem dosud nebyl dostatečně definován vědci, v praxi je jeho znalost a chápání poměrně vysoké. Ve všech definicích je patrné vědomé a úmyslné praktikování nepoctivého účetnictví. V praxi jsou do pojmu kreativní účetnictví zahrnovány jak techniky v rámci zákonů, tak techniky mimo tento rámec čili podvody.

Ve zkoumaných podnicích byly určeny jako běžně používané techniky v oboru využívání majetku podniku pro soukromé účely bez správného zohlednění této situace v účetnictví a Švarc systém. V oboru stavebnictví byla navíc jako běžná technika označena práce na černo. Ostatní techniky jako jsou fiktivní doklady, zdvojení dokladů byly označeny jako neběžné, stejně jako práce na černo v jiných oborech podnikání než je stavebnictví.

Z vývoje kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích nelze jasně říci, že dochází k poklesu využívání kreativního účetnictví v souvislosti se zásahem podniku ekonomickou krizí, neboť ke snížení využívání kreativního účetnictví pouze z důvodu ekonomické krize omezil kreativní účetnictví pouze jeden podnik. Nicméně lze říci, že s ekonomickou krizí nedochází k růstu kreativního účetnictví, neboť tři podniky kreativní účetnictví omezily a pouze jeden jeho využívání zvýšil. Za známku růstu kreativního účetnictví ve vybraných podnicích lze považovat rostoucí obrat společností. Dva podniky omezily kreativní účetnictví na základě vlastního postoje, jeden z nich má v úmyslu přestat kreativní účetnictví využívat, přičemž jde o jediný podnik, jehož spoluvlastníkem je žena. Výpovědi dvou kontaktních osob jsou tak známkou nezhoršující a snad možná i zlepšující se morálky podnikatelů.

Do kreativního účetnictví jsou ve všech zkoumaných podnicích zapojeni vlastníci podniku a jsou také hlavními iniciátory využívání kreativního účetnictví, všichni vlastníci podniků vystudovali vysokou školu. Nejvíce využívá kreativní účetnictví podnik, jehož majitelé jsou bezdětní. Ve třech případech je do kreativního účetnictví také zapojena účetní společnost, nicméně v žádném z těchto případů není iniciátorkou aktivit. Postoj dvou účetních ke kreativnímu účetnictví je kladný, dvě účetní naopak s praktikováním kreativního účetnictví nesouhlasí, přesto, že nejsou členkami profesní skupiny. Z pracovního vztahu účetní a podniku lze vyvodit, že může existovat vztah mezi informovaností účetních o kreativním účetnictví a jejich pracovním vztahem k podniku. Interní účetní, pracující v pracovním poměru, ví o technikách a rozsahu využívání kreativního účetnictví v podniku nejvíce, o něco méně ví účetní pracující mimo pracovní poměr a o skutečnostech neví účetní pracující externě jako

OSVČ. Dále jsou do kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích zapojeny další osoby zejména pracovníci na Švarc systém, dodavatelé fiktivních faktur a pracovníci na černo. Pouze v jednom případě o tom, že podnik využívá kreativního účetnictví, neví zaměstnanci podniku. Lze tedy říci, že zapojení a informovanost interních osob (v pracovním poměru, mimo pracovní poměr, nelegálních pracovníků příp. dodavatelů fiktivních faktur) do kreativního účetnictví jsou vysoké.

Mezi motivy pro praktikování kreativního účetnictví byly ve zkoumaných podnicích identifikovány jak interní, tak externí motivy přičemž lze říci, že všechny kontaktní osoby považují za významnější motivy externí. Mezi interními motivy byl jasně identifikován motiv zvýšení vlastního prospěchu vlastníků společností a osob zúčastněných na kreativním účetnictví (zejména nelegálních pracovníků, méně už účetních). Za zvýšení vlastního prospěchu je považováno jednak okamžité zvýšení příjmů zúčastněných osob v peněžní podobě ale i zvýšení příjmů v podobě naturální (využívání majetku).

Mezi externími motivy byl ve zkoumaných případech identifikován jako zásadní vliv podnikatelského prostředí. Nejčastěji byly kontaktními osobami uváděny složitost administrativy pracovních právních vztahů, nepružnost pracovních právních vztahů oproti vztahům obchodním, složitost a časté změny legislativy, vysoké odvody zaměstnanců resp. nepoměr mezi výší odvodů zaměstnanců a OSVČ (využíváním výdajových paušálů). Dále je v podnicích za motiv považována i netransparentnost výdajů státu, obecné klima podnikatelského prostředí a pokleslou morálku společnosti. I vliv trhu práce byl ve zkoumaných případech označen jako jeden z externích motivů. Ve dvou oborech (stavební činnost a informační a komunikační činnosti) je z provedeného výzkumu patrný tlak pracovníků směrem k práci nelegální. Obecně lze tedy říci, že vliv podnikatelského prostředí na kreativní účetnictví je poměrně velký a v současné situaci ke kreativnímu účetnictví spíše vybízí.

Naopak vliv blízkého okolí podniku tzn. odběratelů, konkurentů a dodavatelů (mimo Švarc systém) byl ve výzkumu zjištěn jako nízký. Jak bylo uvedeno výše vliv ekonomické krize na kreativní účetnictví vybraných podniků nelze považovat za podpůrný.

Cílem využití technik kreativního účetnictví je ve všech zkoumaných případech úprava nákladů podniku s cílem snížit hospodářský výsledek a tím základ daně z příjmů právnických osob. Žádný podnik neovlivňuje celkovou výši výnosů.

Všechny zkoumané podniky využívají majetek pro soukromé účely bez správného zohlednění této situace v účetnictví. Jedná se zejména o vozidla podniku využívaná pro soukromé účely z 20 až 50 %. Zkoumané podniky neuvádějí žádné soukromé jízdy

(ať už ve falešných knihách jízd nebo využitím paušálu v plné výši) a zároveň žádný z majitelů nevlastní soukromé vozidlo. Další majetek využívaný pro soukromé účely jsou telefony, počítače, fotoaparáty a u podniků neposkytujících služby i náradí.

Ve třech podnicích je využíván Švarc systém. Čtvrtý podnik využívá práce na černo, přičemž nemá evidovány zaměstnance a Švarc systému je ochoten využít v budoucnosti. Nelegální práci lze tedy označit za běžně využívanou techniku ve všech zkoumaných podnicích, přestože jejich působnost je v různých odborech podnikání. V průměru se nelegální práce zúčastňují čtyři osoby v podniku, přičemž průměrný evidovaný počet zaměstnanců a pracovníků mimo pracovní poměr (na dohodu o provedení práce) je osm.

Jeden podnik využívá techniky fiktivních dokladů. Jedná se zejména o fiktivní faktury za služby, které nebyly provedeny a za nedodaný materiál (ten obvykle není běžně ke koupení jako konstrukce na míru apod.).

V minulosti podniky využily další techniky, jednalo se v jednom podniku o nesprávné vykazování hodin odpracovaných pracovníky mimo pracovní poměr u podniku zabývajících se projekční činností. U oboru podnikání je návaznost na stavební činnost. Jeden podnik nadhodnotil majetek vložený do základního kapitálu. Jedná se zároveň o podnik, který má jako jediný část základního kapitálu splacenou v nepeněžní podobě a který v průběhu činnosti změnil výši základního kapitálu. Dále tento podnik využíval techniky úročených půjček od třetích osob.

V účetnictví se zkoumané podniky v zásadě soustřeďují na zvýšení nákladů v účtové skupině 50 a 51 a snížení nákladů ve skupině 52. Mimo tyto jsou ovlivněny účty ve skupině 54 a 55. Jeden podnik má v důsledku v minulosti provedené techniky ovlivněn účet 411.

Dle odhadů zkoumaných podniků nejvíce ovlivní hospodářský výsledek podnik provozující stavební činnost jeho odhad výše ovlivnění hospodářského výsledku v poměru k obratu je 17,1 %. Dle vlastního odhadu podnik je druhý v pořadí ovlivnění podnik provozující projekční činnost 8,9 % ovlivnění k obratu (zde je návaznost na obor stavebnictví), třetí podnik vyrábějící elektrotechniku s 6,9 % ovlivnění k obratu (čili podnik výrobní). Nejméně odhaduje, že ovlivní účetnictví podnik, který provozuje internetové portály, zde jede o 3,4 % ovlivnění k obratu (jediný podnik, který uvádí, že chce přestat kreativní účetnictví využívat, a že byl k tomuto donucen vlivem trhu práce).

Z rozhovorů je možné usoudit, že obava zapojených osob do kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích z kontroly kontrolními orgány je poměrně malá, protože kontaktní osoby považují riziko odhalení využívání kreativního účetnictví za nízké. Za důvod lze označit

předchozí zkušenosti podniků s kontrolami. Přesto, že ve všech sledovaných podnicích alespoň nějaká kontrola proběhla, v žádném při ní nebyly nalezeny nedostatky. Pouze jedna kontaktní osoba se obává možného trestu odnětí svobody (jde o podnik, který využívá kreativní účetnictví nejvíce), ostatní kontaktní osoby uvádějí, že jim trest odnětí svobod nehrozí. Dosavadní sankce považují podniky v zásadě za vysoké.

Důkazy o praktikování kreativního účetnictví v podobě interní evidence vedou pouze dva ze zkoumaných podniků, ostatní dva ne. Jako důkazní se však dá využít kniha jízd, kde nejsou evidovány soukromé jízd (případně je využita plná výše výdajového paušálu). V technikách Švarc systém a fiktivní faktury jsou používány ve sledovaných podnicích k zamezení odhalení některé taktiky. Jedná se obvykle o faktury na služby případně výrobu atypického materiálu. Texty faktur jsou obvykle stručné a nekonkrétní. Na fakturách jsou uváděny nepravdivé částky a fakturace probíhá v nepravdivém období.

Kontaktní osoby uvádějí, že k omezení kreativního účetnictví by je vedla úprava legislativy týkající se pracovně právních vztahů. Jedná se o zjednodušení administrativy, uvolnění vztahů mezi zaměstnanci a zaměstnavateli a sjednocení výše povinných plateb za zaměstnance a OSVČ. Lze vyvodit, že i obecné zvýšení morálky v prostředí by mohlo vést k omezení kreativního účetnictví. Naopak zvyšování počtu kontrol a výše sankcí se nejeví jako faktor, který by podniky vedl k omezení využívání kreativního účetnictví. Na omezení kreativního účetnictví by v podnicích mohl mít (v jednom má a ostatní uvádějí, že by měl) vliv vstupu externího investora do podniku.

Pro druhý výzkumný úkol byl vybrán kritický případ, jenž dle vlastního odhadu praktikoval kreativní účetnictví v největším rozsahu. Tento je dále označen, jako případ K. Jednalo se o podnik provozující stavební činnost. V této ilustrativní případové studii byla využita metoda rozboru dokumentů. Uvedeným postupem byla data z původního účetnictví, kde byly využity techniky kreativního účetnictví, transformována na data, ze kterých je možné určit výši ovlivnění účetnictví jednotlivými technikami kreativního účetnictví a zjistit tak dopad na povinné platby.

Podnik K, s.r.o. využíval techniky fiktivních faktur, využívání majetku a služeb pro soukromé účely, a nelegální práce v podobě práce na černo. Bylo zjištěno, že podnik v účetnictví ovlivňoval zejména náklady společnosti. Nejvíce byly ovlivněny náklady ve skupině 51. Vlivem kreativního účetnictví bylo ve skupině 51 celkem 64 % nákladů neoprávněně. Druhou nejvíce ovlivněnou skupinou byla skupina 50, kde bylo neoprávněně 13,8 % nákladů. Dále byla ovlivněna skupina 52, kde podnik neměl původně zaúčtovány žádné náklady. Ostatní položky

byly ovlivněny pouze druhotným, nikoliv cíleným kreativním účetnictvím. Šlo o účty ve skupině 53, 54, 55 a dále 33.

Celkové zkreslení hospodářského výsledku všemi technikami kreativního účetnictví bylo snížení o více než 2 miliony Kč, přičemž původní hospodářský výsledek společnosti byl méně než 1 milion Kč. Částka ovlivnění hospodářského výsledku vztažená k obrátu společnosti představuje 30 %. Největší vliv byl technikou fiktivních dokladů, druhý největší vliv pak měla technika využití majetku a služeb podniku pro soukromé účely. Zde lze říci, že podnik využívá kreativní účetnictví více, než původně odhadoval. Kontaktní osoba odhadla poměrně přesně vliv fiktivních faktur a nelegální práce, nicméně neuvědomuje si přesně vliv využívání majetku a služeb pro soukromé účely.

Podnik využitím kreativního účetnictví celkem snížil zaplacenou daň z příjmů právnických osob, daňovou povinnost k DPH a povinné platby za brigádníky. Celkový dopad na povinné platby byl bez mála 500 000 Kč. Z fiktivních faktur však byly odvedeny povinné platby dodavatelem fiktivní faktury. Rozdílem plateb neodvedených podnikem a odvedených těmito poplatníky byl zjištěn celkový dopad na povinné platby. Jednalo se bez mála o 380 000 Kč.

Dále byl proveden orientační odhad dopadu využívání kreativního účetnictví do ekonomiky. Pesimistický odhadem bylo určeno, že tržby mikropodniků jsou zkresleny o 643,5 miliard Kč. Optimistický odhad dopadu na tržby mikropodniků je 18,2 miliard Kč.

5 Diskuze nad zjištěními a přínosy dizertační práce

V této kapitole jsou rozebrány výstupy výzkumu tedy jednotlivá zjištění v návaznosti na skutečnosti známé z teoretického pozadí o fenoménu kreativní účetnictví. Některé teoretické poznatky jsou pak obohaceny novými zjištěními. Dále jsou uvedeny přínosy dizertační práce pro teorii, praxi a vědu doplněné doporučeními, které by mohly vést k omezení kreativního účetnictví.

5.1 Rozbor výzkumu na základě teoretických východisek

5.1.1 Definice pojmu kreativní účetnictví

Pojem kreativní účetnictví byl z důvodu dosud nejasného definování pojmu definován v kapitole současný stav vědeckého poznání v souladu s definicemi Nasera z roku 1993, Krupové z roku 2001, O'Regana z roku 2004 a Tumpacha z roku 2008 jako ***zneužití účetních metod a využití účetních manipulací na úrovni podniku s cílem ovlivnit finanční výkazy tak, aby podávaly uživatelům finančních výkazů zkreslené informace o podniku.***

V rámci výzkumu pak bylo zjištěno, že přesto, že vymezení pojmu na půdě vědecké dosud nebylo dostatečné, jeho znalost a chápání v praxi jsou poměrně vysoké. Ve všech definicích je patrné vědomé a úmyslné praktikování nepotivého účetnictví, což je v souladu se společnými rysy definic teoretiků. Shoduje se také cíl kreativního účetnictví tedy podat uživatelům finančních výkazů (v podání kontaktních osob jde zejména o finanční úřady) zkreslené informace.

Nejnovější publikace (např. O'Regan, 2004 nebo Tumpach, 2008) pojem kreativní účetnictví zahrnují podvod do termínu kreativní účetnictví, přesto, že dříve byla snaha vědců pojem kreativní účetnictví a podvod oddělit. Zařazení podvodu do rámce kreativního účetnictví, z provedeného výzkumu bylo zjištěno, že zařazení podvodu do rámce kreativního účetnictví je v souladu s chápáním tohoto pojmu v praxi.

5.1.2 Determinanty kreativního účetnictví

V průběhu výzkumu byly určeny některé determinanty, podle nichž lze zjišťovat přístup podniku ke kreativnímu účetnictví.

Velká vana jako determinant kreativního účetnictví

Pojem velká vana v účetnictví (big bath accounting) je obecně chápán jako jeden z determinantů výskytu kreativního účetnictví. Přičemž Healy (1985) chápe velkou vanu jako příčinu manipulace s účetními daty zatímco autoři Blake a kol. (1995) chápou velkou vanu jako důsledek kreativního účetnictví.

V provedené křížové analýze prvního výzkumného úkolu byl výskyt velké vany prokázán u jednoho podniku. Poměr hospodářského výsledku a obratu¹⁵ podniku vykázal propad v roce, kdy podnik zvýšil využívání kreativního účetnictví. Vzhledem k tomu, že propad časově nepředcházel zvýšení využívání kreativního účetnictví, lze velkou vanu ve vývoji ukazatele zkoumaného podniku chápat v souladu s Blakem a kol., jako důsledek kreativního účetnictví. Této teorii pak odpovídá i vývoj ukazatele dalšího podniku, který v roce, kdy omezil využívání kreativního účetnictví, vykázal obrácenou velkou vanu, čili jednorázový nárůst poměru hospodářského výsledku a obratu.

Teorii velké vany poměru hospodářského výsledku a obratu v případě zvýšení využívání kreativního účetnictví tak lze potvrdit a doplnit o teorii obrácené velké vany v případě snížení využívání kreativního účetnictví.

Omezení této teorie však spočívá v možném ovlivnění ukazatele ekonomickou krizí. Propad ukazatele vykázaly i další dva podniky. V jednom případě se jednalo o důsledek ekonomické krize. Na tuto skutečnost lze usuzovat ze zjištění, že nízká hodnota ukazatele je dlouhodobějšího charakteru. V jednom případě nelze rozhodnout, zda vliv na vývoj ukazatele měla ekonomická krize nebo změna přístupu ke kreativnímu účetnictví.

Z uvedeného lze soudit, že v případě, že by podnik zasáhla ekonomická krize nebo obdobná situace například ztráta významného zákazníka, pak tato skutečnost může ovlivnit vývoj ukazatele a ten tak nemusí být důkazem zvýšení kreativního účetnictví v podniku. Zde lze doporučit sledovat ukazatel po delší časové období, přičemž ekonomická krize ovlivňuje ukazatel po delší období než změna přístupu ke kreativnímu účetnictví.

¹⁵ Např. Ravisankar a kol. (2011) uvádějí, že pro detekci podvodů jsou nejvhodnější ukazatele založené na zisku a příjmech. Sami ve své studii použili ukazatel zisk na tržby.

Vliv genderových rolí a rodiny

Porcano a kol. (2011) se mimo jiné zabývali vlivem genderových rolí na daňové úniky. Prokázali, že maskulinita vede k důrazu na soutěživost a nároky na úspěch.

V souladu s jejich zjištěními výzkum prokazuje souvislost využívání kreativního účetnictví s účastí mužů ve vlastnictví podniků. Vlastníci podniků, které využívaly kreativní účetnictví více, byli muži, zatímco podnik, který kreativní účetnictví využívá nejméně má ve vedení ženu.

Tuto teorii pak lze doplnit zjištěním, že nejvíce využíval kreativního účetnictví podnik, jehož vlastníci jsou bezdětní, zatímco podniky jejichž vlastníci děti mají, využívaly kreativní účetnictví významně méně. Na fakt omezování kreativního účetnictví v souvislosti s pocitem zodpovědnosti vůči rodině upozornili dvě kontaktní osoby.

Vliv genderových rolí a rodiny na využívání kreativního účetnictví v podniku je však vhodné prokázat hlubšími výzkumy zaměřenými do této oblasti.

Růst zisku

Ze studie Hadaniho, Goranova a Khanato (2011) vyplynulo, že růst podniku zvyšuje aktivity v oblasti řízení zisku. Na růst ziskovosti upozorňuje i Comunale a kol. (2010), zejména pak na rychlý růst ziskovosti ve srovnání s ostatními společnostmi ve stejném odvětví,

Jejich zjištění potvrzují dva zkoumané případy, přičemž podniky uvádí jako významný vývoj obratu společnosti, který s sebou nese také obdobný vývoj hospodářského výsledku. Jeden podnik uvádí, že kreativního účetnictví využívá více s růstem obratu (v jehož důsledku roste i zisk společnosti). Obrat tohoto podniku významně roste i přesto, že se jedná o podnik provozující stavební činnost, přičemž obor stavebnictví byl významně zasažen ekonomickou krizí. Druhý podnik uvádí, že s poklesem obratu (v důsledku toho i hospodářského výsledku) kreativní účetnictví omezil, a že v případě opětovného nárůstu obratu v tomto směru aktivity zvýší.

Další dva podniky ale výzkum nepotvrzují. Jeden podnik aktivity omezil, přesto, že jeho obrat roste. Důvodem byl vlastní postoj iniciátora kreativního účetnictví. Druhý podnik aktivity omezil v roce, ve kterém skutečně došlo k významnému poklesu hospodářského výsledku i obratu společnosti, nicméně i v tomto případě je hlavním důvodem omezení vlastní postoj iniciátorů kreativního účetnictví.

Omezení kreativního účetnictví ve dvou podnicích z důvodu vlastního postoje, v jednom případě dokonce snaha o ukončení využívání kreativního účetnictví naznačuje jistý optimismus.

5.1.3 Zapojení osob do kreativního účetnictví

Na zásadní vliv vlastníků a manažerů podniků na kreativní účetnictví upozorňuje celá řada autorů jako například Amat a kol. (2000), Dechow a Skinner (2000), Krupová (2001), Tumpach (2008), Comunale a kol. (2010), Porcano (2011) a mnoho dalších.

Zapojení vedoucích pracovníků do kreativního účetnictví dokládá výzkumem například Lynch, 2011; Comunale a kol., 2010 příp. Beasley, 2000.

V souladu s výše uvedenými výzkumy potvrzuje provedený výzkumný úkol I, že do kreativního účetnictví byli ve zkoumaných podnicích vždy zapojeni vlastníci podniku a ti jsou také hlavními iniciátory kreativního účetnictví.

Z hlediska typu pachatelů identifikovaných ve výzkumu ekonomické kriminality pod vedením Miroslava Scheinosta z roku 2004 lze iniciátory kreativního účetnictví v podnicích označit ve třech podnicích za typ bezohledného dobrodruha. Tento typ pachatele se obvykle rozhodne pro podvodnou činnost vědomě, protože v ní vidí rychlejší možnost získání finančních prostředků. Iniciátor kreativního účetnictví v podniku, který praktikuje kreativní účetnictví nejvíce, může být považován za typ pachatele bezohledného dobrodruha v kombinaci s pachatelem sportovcem, který se dopouští trestné činnosti opakovaně a záměrně tak dlouho, dokud není odhalen.

Scheinost (2004) také uvádí, že pokud jde o pachatele trestných činů, potvrdilo se, že mezi pachateli ekonomické kriminality jsou lidé inteligentní a je mezi nimi patrná tendence k vyššímu vzdělání. Většina z nich však nabyla své znalosti spíše než získáním formální ekonomické kvalifikace cestou vlastní podnikatelské praxe. Tuto skutečnost potvrzuje také provedený výzkum. Všichni iniciátoři kreativního účetnictví v podnicích mají vysokoškolské vzdělání, přičemž pouze jeden je vzdělán v ekonomii.

Comunale a kol. (2010) uvádějí jako faktor ovlivňující vnitřní motivy řízení jednou osobou nebo malou skupinou osob. Všechny zkoumané podniky byly řízeny jednou nebo dvěma osobami přičemž všechny praktikovaly kreativní účetnictví a to v rozsahu nikoliv malém. Nicméně vzhledem k tomu, že žádný z podniků nebyl řízen velkou skupinou lidí (což souvisí se zaměřením výzkumu na malé a drobné podniky), nelze na vztah velikosti řídicí skupiny a rozsahu kreativního účetnictví usuzovat.

Zapojení účetních do kreativního účetnictví potvrzují například Porcano, 2011 nebo Shah, 1996. Fischer a Rosenzweig (1995) upozorňují na kladný postoj účetních k praktikování kreativního účetnictví. Výzkum zaměřený na postoje tentokrát auditorů byl proveden také Amatem a kol. (2000) Na základě provedeného výzkumu lze říci, že v podnicích byly

do kreativního účetnictví mimo jeden případ zapojeny účetní podniku, i když tyto nejsou přímo iniciátorkami kreativního účetnictví. V provedeném výzkumu bylo zjištěno, že dvě účetní nemají kladný postoj ke kreativnímu účetnictví, přesto, že nejsou členkami žádné profesní skupiny. I tato informace naznačuje mírný optimismus. Navíc byla nalezena souvislost mezi informovaností účetních o kreativním účetnictví v podniku a jejím pracovním vztahem k podniku. Bylo zjištěno, že účetní v pracovně právním vztahu jsou o technikách a rozsahu kreativního účetnictví praktikovaného v podniku informováni více než účetní mimo pracovně právní poměr. Pokud účetní pracuje pro podnik externě například jako OSVČ, pak do kreativního účetnictví v podniku nemusí být zapojena.

V provedeném výzkumu bylo dále zjištěno, že do kreativního účetnictví v malých a drobných podnicích jsou také zapojeni jeho přímí účastníci jako nelegální pracovníci a dodavatelé fiktivních faktur. Ve dvou podnicích byli o kreativním účetnictví v podniku informováni také zaměstnanci podniku.

Z uvedeného lze soudit, že o využívání kreativního účetnictví v podniku jsou informováni prakticky všichni pracovníci a přímí účastníci. Pouze v případě, že podnik má vedeno účetnictví externě, nemusí být účetní o kreativním účetnictví informována. Zapojení osob do kreativního účetnictví se dá celkově považovat za významné.

5.1.4 Motivy k praktikování kreativního účetnictví

V teoretickém podkladu dizertační práce byly motivy k praktikování rozděleny na interní a externí, v souladu s tímto rozdělením jsou motivy členěny i v této kapitole.

Interní motivy

Za impulz k manipulaci s daty považuje Stolowy a Breton (2003) potenciální přenos bohatství. Jak uvádí Krupová (2001) očividnou příčinou motivace k použití technik kreativního účetnictví je snaha o maximalizaci zisku. Na snahu o zvýšení bohatství upozorňuje také Statman (2008).

Mezi interními motivy všech osob zúčastněných kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích byl jasně identifikován motiv zvýšení vlastního prospěchu vlastníků a zapojených osob. Za zvýšení vlastního prospěchu je považováno okamžité zvýšení příjmů a to jak v peněžní, tak v nepeněžní podobě.

V případě vlastníků podniku se jednalo o zvýšení vlastního prospěchu v podobě peněžní konkrétně snížením povinných plateb a v podobě naturální konkrétně využíváním majetku

podniku pro soukromé účely. U dalších zapojených osob tedy pracovníků na černo, dodavatelů fiktivních faktur a pracovníků na Švarc systém je za vlastní prospěch považováno zvýšení příjmů v peněžní podobě pomocí snížení povinných plateb. V případě zapojených účetních se jednalo o okamžité zvýšení příjmů v podobě udržení si práce.

Externí motivy

Z výzkumu vyplývá, že kontaktní osoby považují vliv externích motivů za důležitý, dokonce za důležitější než vliv interních motivů. Jako nejzásadnější byl identifikován motiv podnikatelského prostředí.

Na souvislost daňových úniků v podnikové sféře upozorňují například Porcano a kol. (2011). Ti označují vyšší nejistotu poplatníků vůči vládě (například ovlivněná vnímáním poctivosti úředníků, spravedlnosti zákonů, korupce apod.) za propojenou s vyšší úrovní daňových úniků. Jako jeden z faktorů vzniku kreativního účetnictví označili Comunale a kol. (2010) nové účetní, zákonné nebo regulační požadavky.

O stavu prostředí vypovídají statistiky Policejního prezidia ČR v souvislosti s hospodářskou kriminalitou. Na významný vliv prostředí upozorňují i ankety Komory certifikovaných účetních z let 2012 a 2013.

Z provedeného výzkumu vyplývá, že obecné klima v podnikatelském prostředí ČR působí na podniky v souvislosti s kreativním účetnictvím jako významný negativní faktor. Zde byly identifikovány zejména problémy v oblasti pracovně právních vztahů, složitost a časté změny legislativy, vysoké povinné platby za zaměstnance v porovnání k platbám za OSVČ i obecné klima v podnikatelském prostředí.

Ze studie „*Jak se platí daně*“ (World Bank, Group PricewaterhouseCoopers, 2008) vyplynula obrovská administrativní zátěž kladená na podniky v České republice ve srovnání s jinými zeměmi světa. I velká administrativní zátěž byla výzkumem prokázána jako významný externí motiv k praktikování kreativního účetnictví.

Souvislost zveřejnění účetních závěrek podniků s rozsahem využívání kreativního účetnictví naopak prokázána nebyla. Svoje výsledky zveřejnily podniky ve dvou případech tj. 50 %, což je více, než odpovídá statistikám Komory certifikovaných účetních. Jednalo se zároveň o podniky, které praktikovaly kreativní účetnictví jeden nejvíce a druhý nejméně. Z výzkumu lze říci, že nezveřejnění výsledků hospodaření podniku nelze považovat za determinant výskytu kreativního účetnictví.

Za externí motiv označili Stolowy a Breton (2003) také navázání účetních výsledků na výši zdanění. Na tuto souvislost upozorňuje i Tumpach (2008). Návaznost výsledků hospodaření na výši zdanění je výzkumem také prokázána, neboť podniky kreativní účetnictví praktikují s cílem povinné platby snížit. Zde je nutné upozornit na skutečnost, že výzkum je zaměřen na malé a drobné podniky ČR, přičemž velké podniky mohou kreativní účetnictví využívat s jiným cílem.

Stolowy a Breton (2003) navíc publikovali i hypotézu politických nákladů, která předpokládá snahu podniků upravovat zisk směrem dolů z toho důvodu, aby nepřitahoval pozornost regulačních orgánů. Tato hypotéza byla v případě jednoho podniku potvrzena, neboť snahu nepřitahovat pozornost kontrolních orgánů potvrdil přímo jeden z iniciátorů kreativního účetnictví v podniku, jde dokonce o jeden z hlavních cílů praktikování kreativního účetnictví tohoto podniku.

Na významný vztah činnosti podniku resp. oboru podnikání s kreativním účetnictvím upozornili Brown a Steel (1999). Na obor jako faktor kreativního účetnictví také poukazuje Comunale a kol. (2010). V problematice nelegální práce pak např. Fassmann (2006) označuje stavebnictví za velmi rizikové odvětví. V oboru stavebnictví bylo také za nelegální práci uděleno nejvíce pokut inspekcí práce (MPSV, 2013). Rizikovost oboru stavebnictví byla prokázána i provedeným výzkumem. Zde podnik provozující stavební činnost praktikoval kreativní účetnictví nejvíce. Ostatní podniky v jiných oborech podnikání praktikovaly kreativní účetnictví významně méně. V pořadí druhý v praktikování kreativního účetnictví byl podnik, který provozuje projekční činnost, kde je jistá návaznost na obor stavebnictví. Podnik v oboru stavebnictví také jako jediný praktikoval techniku práce na černo. Z rozhovorů také vyplynulo, že v tomto oboru je nelegální práce považována za běžnou a to jak Švarc systém, tak práce na černo.

Na vliv konkurence na využívání kreativního účetnictví poukazují (Tumpach, 2008) a Ravisankar a kol. (2011). Comunale (2010) a Tumpach (2008) označují dále jako faktor vzniku kreativního účetnictví i vliv investorů. Tyto vlivy nebyly výzkumem prokázány. Ve zkoumaných podnicích je možné vliv konkurence, dodavatelů a odběratelů považovat za velice nízký. Vliv vstupu investorů lze dokonce považovat za omezující kreativní účetnictví.

Jako další faktor vlivu na kreativní účetnictví se však jeví trh práce. Ve dvou případech se podniky setkávají s ochotou pracovníků pracovat nelegálně. V jednom případě se dokonce dá mluvit o tlaku trhu práce na práci v podobě Švarc systému. Všechny zkoumané podniky navíc nelegální práci využívají a považují ji za běžnou v jejich oboru podnikání.

Sullivan (2009) poukazuje na to, že v důsledku špatné ekonomické situace bude případů podvodů přibývat. Souvislost růstu kreativního účetnictví s ekonomickou krizí však výzkumem prokázána nebyla.

5.1.5 Příležitosti k praktikování kreativního účetnictví

Ravisankar a kol. (2011) upozorňuje na snahu podniků o placení nižších daní. Tumpach (2008) také shledává snahu snížit povinné daně za cíl kreativního účetnictví některých podniků.

Cílem využívání kreativního účetnictví bylo ve všech zkoumaných podnicích také snížit hospodářský výsledek a tím základ daně z příjmů právnických osob. Jedná se v zásadě o taktiku řízení zisku, nicméně obrácenou než tu, kterou definují například Healy a Wahlen (1999) nebo Rockness (1994). Tato skutečnost je ovlivněna zaměřením výzkumu na malé a drobné podniky.

V teoretickém podkladu dizertační práce jsou vymezeny některé techniky využívané v kontextu kreativního účetnictví. Amat a kol. (2000) poukazuje na problematiku manipulací s transakcemi. Loebbecke a kol. (1989) upozorňují na podvody v příjmové oblasti. Bonner a kol. (1998) označili za nejčastější typ podvodu nesprávné zveřejnění údajů v závěrce, podvody v podobě fiktivních příjmů a nadhodnocených aktiv, nebo redukce nákladů a pasiv. Muehlmann a kol. (2011) taktéž potvrzují, že nejčastější dopady podvodů jsou zaměřeny na oblast hotovosti a obchodovatelných cenných papírů a oblast výnosů a příjmů. Lynch a kol. (2011) identifikovaly podvody v oblasti výnosů a aktiv, opomenutí či podhodnocení závazků.

Zaměření kreativního účetnictví na příjmovou oblast, výnosy, nadhodnocení aktiv, podhodnocení pasiv a podhodnocení nákladů nebyla potvrzena. Pouze v jednom případě podnik v minulosti vložil do základního kapitálu nadhodnocený dlouhodobý majetek. Zde taktéž nutné upozornit na to, že velké podniky mohou mít přístup ke kreativnímu účetnictví jiný než podniky malé a drobné.

Podniky zařazené do výzkumu nejvíce využívaly technik využití majetku pro soukromé účely (bez zohlednění této skutečnosti v účetnictví) a řízení nákladů, nejvíce pak zvyšování nákladů v účetních skupinách 50 a 51. Další technikou využívanou ve všech podnicích je nelegální práce. Jeden podnik využíval techniky fiktivních dokladů. Toto jiné pojetí kreativního účetnictví souvisí s úzkou propojeností účetnictví a daňového systému v ČR a se zaměřením výzkumu na malé a drobné podniky. Na techniku nadhodnocení nákladů a fiktivních dokladů poukazuje Tumpach (2008).

5.1.6 Vnímání rizika při využívání kreativního účetnictví

Na problematiku opakování podvodů v případě jejich neodhalení upozorňují (Perols a kol. 2011) a Comunale a kol. (2010). Výzkum Shaha (1996) prokázal, že osoby aktivně zapojené do kreativního účetnictví nemají strach z regulačních orgánů.

Ve výzkumu bylo zjištěno, že osoby zúčastněné kreativního účetnictví nemají strach z odhalení ze strany kontrolních orgánů. To vyplývá zejména z jejich předchozích zkušeností při kontrolách.

Kozloski (2003) uvádí, že schopnost auditorů odhalit podvod je velice malá. Podobně schopnost odhalit podvod ze strany kontrolních orgánů byla ve výzkumu zjištěna jako poměrně malá. To vychází z obtížnosti identifikace podvodných firem, na kterou upozorňují například Dechow a Skinner (2000). Souvislost je možné hledat také s informační asymetrií osob zúčastněných kreativního účetnictví a pracovníků kontrolních orgánů.

Zvyšování sankcí jako faktor omezení kreativního účetnictví, který uvádí například Tumpach (2008) nebylo výzkumem potvrzeno. To souvisí zejména s nízkou schopností detekce podvodu.

5.1.7 Dopad kreativního účetnictví

Jak vyplývá z kapitoly současný stav vědeckého poznání, pouze málo výzkumů se dosud soustředilo zároveň na identifikaci faktorů kreativního účetnictví v podnicích, tak na jeho dopad. Rozsah kreativního účetnictví dosud nebyl odhadnut.

V tomto výzkumu bylo zjištěno, jaký je dopad kreativního účetnictví na příjmovou stránku rozpočtu státu ve vybraném kritickém případě a byl proveden orientační odhad rozsahu kreativního účetnictví drobných podniků v České republice.

5.2 Přínosy dizertační práce

Přínosy dizertační práce lze najít jak v rovině teoretické a praktické tak i v rovině pedagogické. Některé závěry výzkumu lze využít dokonce ve více rovinách, nicméně dále jsou uvedeny v té oblasti, kde je jejich význam nejdůležitější. Tato podkapitola mimo přínosy dizertační práce shrnuje i doporučení pro omezení kreativního účetnictví malých a drobných podniků v ČR.

5.2.1 Přínosy pro teorii

Pojem kreativní účetnictví a pojmy související jsou aktuálně stále častějším tématem vědeckých publikací. V souvislosti s účetními skandály přelomu 21. století a ekonomickou krizí pak výzkumů na téma kreativní účetnictví významně přibylo. Nicméně vymezení pojmu kreativní účetnictví není dosud jednotné. Vzhledem k rostoucímu počtu publikací na téma kreativní účetnictví vzrůstá také potřeba systematizovat informace, jež dosud publikované výzkumy poskytují. Odhady o rozsahu nebo dopadu kreativního účetnictví nejsou v současné době k dispozici.

Přínosem této dizertační práce pro teorii je ve shrnutí současného stavu vědeckého poznání v oblasti kreativního účetnictví.

Podstatným přínosem pro teorii je definování pojmu kreativní účetnictví. Pojem byl definován na základě sekundárního výzkumu jako ***zneužití účetních metod a využití účetních manipulací na úrovni podniku s cílem ovlivnit finanční výkazy tak, aby podávaly uživatelům finančních výkazů zkreslené informace o podniku***. Správnost definice byla potvrzena i primárním výzkumem, kterým bylo zjištěno, podniky praktikují vědomě nepoctivé účetnictví s cílem zkreslit informace podávané kontrolním orgánům. Navíc bylo zjištěno, že znalost a chápání pojmu v praxi je poměrně vysoké.

Dalším přínosem je identifikace faktorů, které působí na kreativní účetnictví. Ty jsou v práci členěny dle tří základních předpokladů vzniku kreativního účetnictví tedy existence motivů (dále rozdělených na interní a externí), existence příležitostí (čili využitelných technik kreativního účetnictví) a vnímání rizika jako nízkého. Z nich některé byly primárním výzkumem potvrzeny, některé ne.

Přínosná pro teorii je také provedená analýza kreativního účetnictví ve čtyřech podnicích. Zde byla zjištěna úroveň kreativního účetnictví ve zkoumaných podnicích, kterou lze označit za poměrně velkou. Přínosy prvního výzkumného úkolu lze hledat zejména v rovině praktické, které jsou uvedeny dále.

Pomocí výzkumného úkolu II byl proveden odhad dopadu kreativního účetnictví. Celkový dopad na hospodářský výsledek podniku je více než 2 miliony Kč (což tvoří 30 % obratu společnosti, přičemž vykázaný výsledek hospodaření podniku byl méně než 1 milion Kč). Celkový dopad na povinné platby státu byl bez mála 500 000 Kč. Pomocí výstupů výzkumného úkolu II byl dále proveden odhad dopadu kreativního účetnictví do ekonomiky. Zde pesimistický odhad je 643,5 mld. Kč, optimistický odhad je 18,2 mld. Kč.

Výzkum založený na metodě případové studie pomáhá zaměřit další výzkumy (Yin, 2003). Provedený výzkum může sloužit pro další výzkumy kreativního účetnictví například následující:

- Porovnání kreativního účetnictví v ČR s kreativním účetnictvím v jiných státech a jiných účetních systémech.
- Zpracování podobného výzkumu pro další případy a tím zpřesnění výstupů, porovnání dalších oborů podnikání apod.,
- Zaměření na další výzkumy například v oblasti vlivu genderových rolí a rodiny ve vztahu ke kreativnímu účetnictví, vztah kreativního účetnictví a oboru podnikání, vztah kreativního účetnictví v externího investora v podniku, zapojení osob do kreativního účetnictví a výzkum jejich postojů, výzkum soustředěný na interní evidenci podniků s cílem odhalit kreativní účetnictví, výzkumy soustřeďující se na využívané způsoby zamezení odhalení kreativního účetnictví a další.

5.2.2 Přínosy pro praxi

Hlavní přínos dizertační práce je v hledání způsobů prevence a odhalování kreativního účetnictví v České republice.

Přínosem pro praxi je konfrontace poznatků z praxe s teoretickým aparátem. Významným přínosem provedeného primárního výzkumu je identifikace motivů a příležitostí ke kreativnímu účetnictví. Přínosem jsou pak také zjištěná vnímaná rizika, resp. nevnímaná rizika při využívání kreativního účetnictví a identifikace faktorů, jež povedou ke zvyšování vnímaného rizika.

Přínosy v praktické rovině lze rozdělit na dvě skupiny. Jednak jde o přínosy využitelné přímo kontrolními orgány pro zlepšení detekce kreativního účetnictví a tím zvýšení vnímaného rizika. Druhá skupina přínosů je soustředěna na omezení existujících příležitostí a zvyšování rizika kreativního účetnictví v kontextu motivů ke kreativnímu účetnictví.

Přínosy pro zlepšení detekce kreativního účetnictví

Některé poznatky získané výzkumem, zde zejména primárním lze využít pro zlepšení detekce kreativního účetnictví v podnicích. Zjištění získaná výzkumem pomohla odhalit některé konkrétní faktory, na které se mohou kontrolní orgány soustředit, a které mohou vést ke zvýšení vnímaného rizika. Z nich některé jsou potvrzeny předchozími souvisejícími výzkumy (viz diskuze nad zjištěními) jiné jsou pouze možnými faktory, na které by bylo vhodné soustředit další výzkum zahrnující více případů. Výzkum poskytuje některá zjištění, která je vhodné považovat za precedens. Jakmile se některá skutečnost vyskytuje byt i u jednoho

ze zkoumaných případů, pak existuje důvodné podezření, že mohou existovat i další drobné a malé podniky v ČR, které používají stejné techniky kreativního účetnictví z podobných důvodů. To je pak důvodem pro soustředění kontrolních orgánů na dané zjištění. Výskyt zjištění u více než jednoho podniku pak důvodnost podezření zvyšuje.

Vývoj poměru hospodářského výsledku a obratu společnosti může s jistými omezeními sloužit jako determinant změny přístupu podniku ke kreativnímu účetnictví. Velká vana v účetnictví byla na základě výzkumu označena jako důsledek zvýšení aktivit v oblasti kreativního účetnictví. Naopak omezení využívání kreativního účetnictví je možné sledovat na vývoji ukazatele v podobě obrácené vany. Omezení tohoto determinantu vychází z existence dalších faktorů ovlivňujících ukazatel. Jako jeden z nich byl označen zásah podniku ekonomickou krizí.

Růst zisku podniku ve srovnání s oborem podnikání může být determinantem pro změnu postoje ke kreativnímu účetnictví. Obor podnikání má také vztah ke kreativnímu účetnictví, zde je vhodné zaměřit se zejména na kontrolu podniků ve stavebnictví a v souvisejících oborech.

Zapojení osob do kreativního účetnictví lze na základě výzkumu považovat za velmi vysoké. Iniciátory v drobných a malých podnicích jsou vlastníci, nicméně o praktikování kreativního účetnictví v podnicích jsou často informovány účetní podniků i zaměstnanci a další zúčastněné osoby (pracovníci na Švarc systém, dodavatelé fiktivních faktur, brigádníci pracující na černo). Citlivým dotazováním jednotlivých osob v podniku tak lze o kreativním účetnictví využívaném v podniku získat podstatné informace pro potřeby kontroly. Jako méně významné se jeví dotazování účetních, které pracují pro podnik externě jako OSVČ.

Výzkum naznačuje, že vztah mužů - vlastníků podniku ke kreativnímu účetnictví je kladnější než postoj žen ve zkoumaných podnicích. Vlastníci zkoumaných podniků, kteří mají rodinu, se naopak staví ke kreativnímu účetnictví negativněji, než ti, kteří rodinu nemají. Pro kontrolní orgány by tak mohli být bezdětní muži jako vlastníci podniku rizikovým faktorem.

Další faktor, jenž může působit negativně na vztah podniku ke kreativnímu účetnictví, je vliv externího investora, neboť výzkum naznačil, že externí investor může mít na využívání kreativního účetnictví v podniku omezující vliv.

Drobné a malé podniky se spíše než na ovlivňování výnosů soustředí na zvyšování nákladů s cílem snížit základ daně z příjmů právnických osob. Kontroly je proto vhodné soustředit spíše na nákladovou stranu a to zejména na účetní skupiny 50 a 51.

V provedeném výzkumu bylo zjištěno, že podniky využívají těchto technik kreativního účetnictví: majetek využitý pro soukromé účely bez správného vykázání této skutečnosti

v účetnictví, nelegální práci a to zejména Švarc systém a dále i práci na černo a fiktivní doklady. Přičemž využití majetku pro soukromé účely a práce na Švarc systém je považována za běžnou ve všech zkoumaných oborech podnikání.

V těchto technikách výzkum pomohl zaměřit kontrolní body, na které se mohou kontrolní orgány soustředit. Jedná se o tyto:

Detekce techniky využití majetku pro soukromé účely

- Pokud vlastníci podniku nevykazují v knihách jízd soukromé cesty (případně pokud používají plnou výši paušálu na vozidla) a zároveň nemají soukromé vozidlo, pak je možné, že jsou vozidla podniku využita nikoliv pro dosažení zajištění a udržení příjmů podniku. Podobnou analogii lze využít i u ostatního majetku využitého pro soukromé účely, zde je ale ověřování vlastnictví soukromého majetku méně snadné než u vozidel, kde je vlastnictví soukromého vozidla zjistitelné z registru vozidel.

Detekce nelegální práce.

- V detekci technik nelegální práce je vhodné soustředit se na rizikové obory podnikání. Pomocí výzkumu byl identifikován obor stavebnictví a obory související.
- Pokud podnik neeviduje žádné zaměstnance a zároveň vykazuje růst obrátu, pak je pravděpodobné, že využívá nelegální pracovníky.
- V detekci Švarc systému je vhodné soustředit se na spolupráci podniků s OSVČ, které používají výdajové paušály. Konkrétní texty faktur od pracovníků Švarc systému ve zkoumaných podnicích popisují kontaktní osoby jako stručné a obecné, obvykle na služby. Časové období fakturace bylo obvykle nepravidelné a nepravidelnost vykazují i částky faktur.
- Je vhodné provést kontrolu emailových adres, které jsou používány jako firemní. Tyto mohou pomoci identifikovat konkrétní osoby, které se zúčastňují nelegální práce.

Detekce fiktivních faktur.

- Fiktivní faktury, které byly v jednom podniku využívány vykazují podobné znaky jako faktury od dodavatelů pracujících na Švarc systém. Jejich detekce je tedy podobná jako v předchozím bodu.

Další možné ukazatele kreativního účetnictví v podniku

- Zvýšení základního kapitálu podniku nepeněžním vkladem může být znakem využití kreativního účetnictví v podobě nadhodnocení vstupní ceny majetku.
- Rizikovým faktorem kreativního účetnictví také mohou být půjčky od spřízněných osob.

Zvyšování rizika kreativního účetnictví by se mělo soustředit zejména na zlepšení detekce kreativního účetnictví a to konkrétně vzděláváním pracovníků kontrolních orgánů. Dále je vhodné zaměřit se při náboru nových zaměstnanců kontrolních orgánů na pracovníky, kteří již mají praxi v oboru účetnictví. Další možná motivace pracovníků kontrolních orgánů je v podobě navázání benefitů na odhalené techniky kreativního účetnictví.

Výzkum neprokázal, že další zvyšování sankcí by mělo zásadní vliv na omezení využívání kreativního účetnictví.

Omezení příležitostí ke kreativnímu účetnictví v souladu s motivem

Kreativní účetnictví je ve všech zkoumaných podnicích zaměřeno na snížení povinných plateb státu. Tento cíl souvisí s navázáním účetnictví na daňový systém v podmínkách českého legislativního rámce a může souviset i se zaměřením výzkumu na malé a drobné podniky. Omezování příležitostí je tedy možné úpravou propojenosti účetnictví a daňového systému. Podvojný účetnictví samo o sobě podniku nedává informace, jež vlastník drobného nebo malého podniku vyžaduje pro řízení finančních toků. Informace, jež účetnictví podává, navíc mohou být významně zkreslené, jak bylo ve výzkumu prokázáno. Zkreslení hospodářského výsledku, na nějž je navázána výše daně z příjmů právnických osob ve svém důsledku zkresluje výši vlastního kapitálu společnosti.

Zde je možným řešením úprava legislativy s cílem umožnit podnikům využívání daňové evidence namísto podvojného účetnictví.

Přínos tohoto návrhu je v několika rovinách. Sledováním rozdílu příjmů a výdajů je pro vlastníky malých a drobných podniků důležitější pro rozhodování o řízení toku financí než sledování hospodářského výsledku, navíc zkresleného. Přijetí takovéto změny by přispělo k významnému zjednodušení administrativy malých a drobných podniků, jejíž složitost byla identifikována jako podstatný faktor kreativního účetnictví.

Tento krok by také významně zjednodušil práci úředníků kontrolních orgánů (zejména finančních úřadů), kteří jsou v současnosti nuceni soustředit se zároveň na kontrolu účetnictví podniků i správu daní. Pracovníci kontrolních orgánů by zavedením úpravy legislativy ve směru

využitelnosti daňové evidence pro malé a drobné podniky měli větší časový prostor soustředit se na daňovou problematiku a případně dále také na kontrolu vlastníků společností nikoliv jen společností samotných.

Umožnění malým a drobným podnikům využívat daňovou evidenci namísto podvojného účetnictví s sebou nenesou významný dopad na požadavky informací veřejnosti o podnicích, protože nejde o velké podniky, které by byly předmětem zájmu veřejnosti.

Jako další krok v úpravě legislativy s cílem omezit kreativní účetnictví je vhodné významné snížení výše výdajových paušálů OSVČ, čímž dojde ke sjednocení výše zdanění zaměstnanců a OSVČ. Tento krok by snížil motivovanost podniků využívat kreativní účetnictví a zároveň by omezil tlak ze strany trhu práce směrem ke kreativnímu účetnictví v podobě nelegální práce.

Mezi externími motivy byly dále identifikovány zejména složitost legislativy a její časté změny a nepružnost pracovně právních vztahů ve srovnání s obchodními vztahy. Předchozí dvě uvedená doporučení tedy umožnění využít daňovou evidenci malým a drobným podnikům a snížení výdajových paušálů pro OSVČ upravují tyto faktory.

Jako motiv vedoucí ke kreativnímu účetnictví bylo dále identifikováno i obecné klima v prostředí. V tomto směru má ČR ve srovnání například s USA mezery zejména v oblasti povinného zveřejnění oprav účetních závěrek (resp. oprav základu daně v systému navázání výše placené daně na výpočet hospodářského výsledku z účetnictví) a prokázaných podvodů. Zde je možné doporučit zveřejňovat podniky, které byly za využívání kreativního účetnictví potrestány s vědomím, že iniciátoři kreativního účetnictví sami nebudou chtít kazit si vlastní pověst.

5.2.3 Přínosy pro pedagogiku

V zahraničí narůstá počet ekonomicky zaměřených oborů, které zahrnují účetní a podnikatelskou etiku případně forenzní účetnictví do studijních programů případně na podobná témata soustředí různé konference a semináře. V České republice je tento trend také patrný, bohužel však účetní etika dosud není běžně vyučovaným předmětem.

Přínosem této dizertační práce je ucelený pohled na problematiku kreativního účetnictví z hlediska teoretických přístupů i z hlediska jeho uplatňování v praxi. Dizertační práce může být použita jako odborný a studijní text pro studenty ekonomických škol zejména se zaměřením na účetnictví a daňovou soustavu. Z absolventů ekonomického studia s důrazem na etiku se dále stanou vlastníci podniků, účetní, daňoví poradci, auditoři a pracovníci kontrolních orgánů. Jejich vzdělávání v oblasti účetní etiky přispívá k prevenci kreativního účetnictví.

Závěr

Kreativní účetnictví je významný fenomén, který v 21. století získal medializací účetních skandálů nový rozměr. V kontextu ekonomické krize a deficitního rozpočtu je tato problematika, zejména pak prevence a odhalování účetních manipulací, otázkou na niž se zaměřuje pozornost odborníků s ekonomickým zaměřením i celých států včetně České republiky. Tato dizertační práce se z důvodu aktuálnosti problematiky zabývá právě kreativním účetnictvím.

Výzkum klade poměrně vysoké nároky na teoretické i praktické znalosti výzkumníka v oblasti účetní i daňové problematiky. Z toho důvodu je výzkum zaměřen na kreativní účetnictví v České republice. Veřejný sektor je silně pod lupou veřejnosti, proto je tlak na podniky v soukromé sféře ve smyslu jejich poctivosti a transparentnosti je o něco menší. Přitom je ale význam malých a drobných podniků nepopíratelný. Tyto podniky tvoří významným segment v počtu aktivních podnikatelských subjektů, na celkovém počtu zaměstnanců i pro výkon celé ekonomiky. Mimo jiné i z těchto důvodů jsou pro primární výzkum vybrány soukromé malé a drobné podniky.

Přesto, že pojem kreativní účetnictví nelze považovat za novinku, jeho vymezení dosud nebylo jednotné. V rámci této dizertační práce byla vytvořena definice pojmu kreativní účetnictví, jež zahrnuje i podvodné účetní praktiky. Správnost definice sestavené na základě sekundárního výzkumu byla ověřena primárním výzkumem

V souvislosti se stále častějším zaměřením výzkumů na problematiku kreativního účetnictví vzrůstá potřeba systematizovat informace dostupné z dosud publikovaných výzkumů. Tato dizertační práce poskytuje ucelený pohled na problematiku z hlediska teoretických přístupů i z hlediska jeho uplatňování v praxi.

Primární výzkum je založen na zkoumání fenomenologického paradigmatu, čili zaměřuje se na pochopení lidského chování na základě referenčního rámce účastníků výzkumu. Hlavním cílem výzkumu je odhalení motivů, technik, vnímání rizika a dopadů kreativního účetnictví v České republice. Hlavní výzkumnou metodou, která využita, je případová studie založená na komparaci čtyř podnikatelských subjektů. Dopad kreativního účetnictví je ilustrován na kritickém případě.

Z výzkumu vyplynula některá zjištění, která jsou přínosná zejména pro praxi v oblasti prevence a odhalování účetních manipulací. Jedná se o identifikaci motivů, využívaných technik a vnímání rizika při využívání kreativního účetnictví. Výzkum poskytuje poznatky využitelné kontrolními orgány pro zlepšení detekce konkrétních technik kreativního účetnictví a tím ke zvýšení vnímaného rizika. Zjištění jsou konfrontována s dosavadním teoretickým aparátem.

Přínos dizertační práce lze spatřit i v návrhu několika doporučení, které pomohou omezit existující příležitosti kreativního účetnictví v návaznosti na motivy kreativní účetnictví praktikovat. Zde se jedná o úpravu stávající legislativy zejména v oblasti sjednocení výše zdanění zaměstnanců a OSVČ a doporučení umožnit malým a drobným podnikům využívání daňové evidence namísto podvojného účetnictví.

Za významnou zejména pro teorii lze považovat i pomoc při zaměření dalších výzkumů v problematice kreativního účetnictví.

Pravděpodobně neexistuje spolehlivý způsob, jakým by se dalo zamezit všem případům účetních manipulací. Naproti tomu existují přístupy, které umožňují riziko kreativního účetnictví snížit. Tato dizertační práce poskytuje několik doporučení, které by mohly být využity v prevenci a boji proti kreativnímu účetnictví malých a drobných podniků v České republice.

Na závěr dizertační práce bych ráda vyjádřila jistý optimismus. Přesto, že kreativní účetnictví je fenomén v praxi rozšířený, ve výzkumu bylo zjištěno, že ekonomická krize nemusí být faktorem růstu kreativního účetnictví. Ve většině podniků, které se zúčastnily výzkumu, bylo zjištěno, že došlo k omezení využívání kreativního účetnictví. Důvodem pro toto omezení byla jednak ekonomická krize, v druhé řadě pak i osobní postoj iniciátorů kreativního účetnictví. To svědčí o nezhoršující se a snad možná i zlepšující se morálce podnikatelů.

Seznam použité literatury

ALBRECHT, W. C. a W. ALBRECHT. *Fraud examination*. 2nd ed., International student ed. Mason, Ohio: Thomson South-Western, 2006. ISBN 978-032-4314-403.

Akademický slovník cizích slov: [A-Ž]. Praha: Academia, 2001, 834 s. ISBN 80-200-0607-9.

AMAT, O. a C. GOWTHORPE. *Creative Accounting: Nature, Incidence and Ethical Issues*. SSRN *Electronic Journal*. April 2004, UPF Working Paper No. 749. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.563364>.

AMAT, O. a J. BLAKE. *Contabilidad creativa*. 4. ed. Barcelona: Gestión 2000, 2002. ISBN 84-808-8763-X.

ANGUS, I., P. J. DONAGHY a J. LAIDLER. *Coopers & Lybrand multilingual dictionary of financial reporting*. London: International Thomson Business Press, 1996. ISBN 978-041-2598-500.

BALACIU, D., V. BOGDAN a A. B. VLADU. A Brief Review of Creative Accounting Literature and Its Consequences in Practise. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*. 2009, roč. 11, č. 1, pp. 170-183. Dostupné z: <http://www.oeconomica.uab.ro/upload/lucrari/1120091/16.pdf>

BARNEA, A., J. RONEN a S. SADAN. Classificatory smoothing of income with extraordinary items. *The Accounting Review*. 1976, Vol. 51, No. 1, pp. 110-122. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/245377>

BEASLEY, M. S. An empirical analysis of the relation between the board of director composition and financial statement fraud. *The Accounting Review*. 1996, Vol. 71, No. 4, pp. 443 - 465. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/248566>

BEASLEY, M. S., J. V. CARCELLO, D. R. HERMANSON a P. D. LAPIDES. Fraudulent Financial Reporting: Consideration of Industry Traits and Corporate Governance Mechanisms. *Accounting Horizons*. 2000, vol. 14, issue 4, s. 441-454. DOI: <http://dx.doi.org/10.2308/acch.2000.14.4.441>.

BEDARD, J. C. a K. M. JOHNSTONE. Earnings Manipulation Risk, Corporate Governance Risk, and Auditors' Planning and Pricing Decisions. *The Accounting Review*. 2004, vol. 79, issue 2, s. 277-304. DOI: <http://dx.doi.org/10.2308/accr.2004.79.2.277>.

BENEISH, Messod D. Detecting GAAP violation: implications for assessing earnings management among firms with extreme financial performance. *Journal of Accounting and Public Policy*. 1997, vol. 16, issue 3, s. 271-309. DOI: 10.1016/S0278-4254(97)00023-9. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0278425497000239>

BERTOLUS, J.-J. 1988. L'art de truquer un bilan (The art of cooking the books). *Science & vie économique*. 1988. 40 (June): 17-23 in Stolowy a Breton, 2004.

BLAKE, J. a O. A. SALAS. Creative accounting is not just an English disease. *Management Accounting: Magazine for Chartered Management Accountants*. 1996, roč. 74, č. 9, s. 54-55. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=9610242556&lang=cs&site=ehost-live>

BLAKE, J., R. BOND, O. AMAT a E. OLIVERAS. The ethics of creative accounting some Spanish evidence. *Business Ethics: A European Review*. 2000, vol. 9, issue 3, s. 136-142. DOI: 10.1111/1467-8608.00184. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/1467-8608.00184>

BLAKE, J.; AMAT, O.; MARTINEZ, D.; GARCIA, F. The continuing problem of international accounting diversity. *Company Accountant*, 1995, 23, 5.

BONNER, S. E., Z. PALMROSE a S. M. YOUNG. Fraud Type and Auditor Litigation: An Analysis of SEC Accounting and Auditing Enforcement Releases. *The Accounting Review*. 1998, Vol. 73, No. 4, pp. 503 - 532. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/248188>

BONOMA, T. V. Case Research in Marketing: Opportunities, Problems, and a Process. *Journal of Marketing Research*. 1985, vol. 22, issue 2. DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781452229669.n2049>.

BRETON, G. a R. J. TAFFLER. Creative Accounting and Investment Analyst Response. *Accounting and Business Research*. 1995, vol. 25, issue 98, s. 81-92. DOI:

10.1080/00014788.1995.9729931.

Dostupné

z:

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00014788.1995.9729931>

BROWN, R. a T. STEELE. The economics of Accounting for Growth. *Accounting and Business Research*. 1999, vol. 29, issue 2, s. 157-173. DOI: 10.1080/00014788.1999.9729576. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00014788.1999.9729576>

BURGSTHALER, D. a I. DICHEV. Earnings management to avoid earnings decreases and losses. *Journal of Accounting and Economics*. 1997, vol. 24, issue 1, s. 99-126. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/s0165-4101\(97\)00017-7](http://dx.doi.org/10.1016/s0165-4101(97)00017-7).

BURNABY, P. A., M. A. HOWE a MUEHLMANN. Detecting Fraud in the Organization: An Internal Audit Perspective. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*. 2011, Vol. 3, No. 1. Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=1799742>

CARAMANIS, C. a C. LENNOX. Audit effort and earnings management. *Journal of Accounting and Economics*. 2008, vol. 45, issue 1, s. 116-138. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jacceco.2007.05.002>.

CARROLL, A. B. The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*. 1991, vol. 34, issue 4, s. 39-48. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/0007-6813\(91\)90005-g](http://dx.doi.org/10.1016/0007-6813(91)90005-g).

Celková kriminalita za období od 01. 01. 2012 do 31. 12. 2012. In: *Policie České republiky* [online]. 2013 [cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/soubor/12-celkova-kriminalita-za-obdobi-od-01-01-2012-do-31-12-2012.aspx>

COLLIS, Jill. *Business research: a practical guide for undergraduate and postgraduate students*. 2nd ed. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2003, viii, 374 s. ISBN 03-339-8325-4.

COMUNALE, Ch. L., R. L. ROSNER a T. R. SEXTON. The Auditor's Assessment of Fraud Risk: A Fuzzy Logic Approach. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*. 2010, Volume 2, No. 3, pp. 95-140. Dostupné z:

http://www.bus.lsu.edu/accounting/faculty/lcrumbley/jfia/Articles/FullText/2010_v2n3sa4.pdf

f

COOPER, D. R. a P. S SCHINDLER. *Business research methods*. 11th ed. New York: McGraw-Hill/Irwin, c2011, xxii, 761 p. ISBN 00-733-7370-2.

CRESWELL, J. W. *Research Design: Qualitative and Quantitative Approaches*. Thousand Oaks: Sage, 1994. ISBN 0-0839-5255-4

CRUMBLEY, D., L. E. HEITGER a G. SMITH. *Forensic and investigative accounting*. 2nd ed. Chicago: CCH Inc., 2005, 1 v. (various pagings). ISBN 08-080-1365-3.

Česká republika. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009. ISSN 1211-1244.

Česká republika. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád: ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1963. ISSN 1211-1244.

Česká republika. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád): ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1961. ISSN 1211-1244.

Česká republika. Zákon č. 253/2008 Sb. o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu: ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2008. ISSN 1211-1244.

Česká republika. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce: ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006. ISSN 1211-1244.

Česká republika. Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2011. ISSN 1211-1244.

Česká republika. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti: ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2004. ISSN 1211-1244.

Česká republika. Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví: ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002. ISSN 1211-1244.

Česká republika. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník: ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1991. ISSN 1211-1244.

Česká republika. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů: ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1992. ISSN 1211-1244.

Česká republika. Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád: ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2009. ISSN 1211-1244.

Česká republika. Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví: ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1991. ISSN 1211-1244.

DAHI, D. Managerial turnover and successor accounting discretion: Bank loan loss provisions after resignation, retirement, or death, *Research in Accounting Regulation*. 1996, 10, s. 95-110. ISSN: 1052-0457.

Databáze ročních národních účtů. In: *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-05-07]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenkavyber.makroek_vydaj

DEFOND, M. L. Earnings quality research: Advances, challenges and future research. *Journal of Accounting and Economics*. 2010, vol. 50, 2-3, s. 402-409. DOI: 10.1016/j.jacceco.2010.10.004. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0165410110000443>

DECHOW, P. M. a D. J. SKINNER. Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators. *Accounting Horizons*. 2000, vol. 14, issue 2, s. 235-250. DOI: <http://dx.doi.org/10.2308/acch.2000.14.2.235>.

DECHOW, P. M., R. G. SLOAN a A. P. SWEENEY. Causes and Consequences of Earnings Manipulation: An Analysis of Firms Subject to Enforcement Actions by the SEC. *Contemporary Accounting Research*. 1996, vol. 13, issue 1, s. 1-36. DOI: 10.1111/j.1911-3846.1996.tb00489.x. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1911-3846.1996.tb00489.x>

DECHOW, P. M., R. G. SLOAN a A. P. SWEENEY. Detecting Earnings Management: A New Approach. *The Accounting Review*. April 1995, Vol. 70, No. 2, s. 193-225. Dostupné z: http://sseriga.free.fr/course/uploads/FA%20-%20PM/Dechow_et_al_1995.pdf

DECHOW, P. M., W. GE a C. SCHRAND. Understanding earnings quality: A review of the proxies, their determinants and their consequences. *Journal of Accounting and Economics*. 2010, vol. 50, 2-3, s. 344-401. DOI: 10.1016/j.jacceco.2010.09.001. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0165410110000339>

DEMSKI, J. S., H. FRIMOR a D. E. M. SAPPINGTON. Audit error. *Journal of Engineering and Technology Management*. 2006, vol. 23, 1-2, s. 4-17. DOI: 10.1016/j.jengtecman.2006.02.001. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0923474806000038>

DESHMUKH, A. a L. TALLURU. A rule-based fuzzy reasoning system for assessing the risk of management fraud. *International Journal of Intelligent Systems in Accounting, Finance*. 1998, vol. 7, issue 4, s. 223-241. DOI: [http://dx.doi.org/10.1002/\(sici\)1099-1174\(199812\)7](http://dx.doi.org/10.1002/(sici)1099-1174(199812)7).

DHARAN, B.; LEV, B. The valuation consequence of accounting changes a multiplier examination. *Journal of Accounting, Auditing and Finance*. 1993, 8, 4, s. 475. ISSN: 0148-558X.

DOSKOČIL, R. *Metodika zjišťování bonity klienta v pojišťovnictví*. Brno, 2008. 145 l., 21 l. příl. Dizertační práce. Vysoké učení technické v Brně. Podnikatelská fakulta. Vedoucí práce Petr Dostál.

DOSTÁL, Petr. *Pokročilé metody analýz a modelování v podnikatelství a veřejné správě*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2008, 340 s. ISBN 978-80-7204-605-8.

DYTRT, Z. *Etika v podnikatelském prostředí*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006, 196 s. ISBN 80-247-1589-9.

EDWARDS, J. *A history of financial accounting*. New York: Routledge, 1989, 326 p. ISBN 04-150-0432-2.

EILIFSEN, A. a W. F. MESSIER JR. The incidence and detection of misstatements: A review and integration of archival research. *Journal of accounting literature*. 2000, Vol. 19, issue 1, p. 1-43.

ELITZUR, R. The accounting art of war: Bounded rationality, earnings management and insider trading. *Journal of Accounting and Public Policy*. 2011, vol. 30, issue 3, s. 203-216. DOI: 10.1016/j.jaccpubpol.2010.11.002. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0278425410000980>

FASSMANN, M. *Stínová ekonomika a práce na černo*. 1. vyd. Praha: Soudy, 2007, 358 s. ISBN 978-808-6846-217.

Federal Bureau of Investigation New York Division: Department of Justice, United States [online]. 2008 [cit. 2013-08-01]. Dostupné z: <http://newyork.fbi.gov/dojpressrel/pressrel08/nyfo121108.htm>

FEROZ, E. H. a T. M. KWON. Self-organizing Fuzzy and MLP Approaches to Detecting Fraudulent Financial Reporting. *Computational Intelligence for Financial Engineering, Proceedings of the IEEE/IAFE 1996 Conference*. 24-26 March 1996, pp. 279-286. Dostupné z: <http://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?arnumber=00501853>

FISCHER, M., K. ROSENZWEIG, D. M. GUFFEY, D. D. MCINTYRE a J. J. MCMILLAN. Attitudes of students and accounting practitioners concerning the ethical acceptability of earnings management. *Journal of Business Ethics*. 1995, vol. 14, issue 6, s. 119-129. DOI: [http://dx.doi.org/10.1108/s1085-4622\(2009\)00000100](http://dx.doi.org/10.1108/s1085-4622(2009)00000100).

GALLAGHER, D. R., P. GARDNER a P. L. SWAN. Portfolio pumping: An examination of investment manager quarter-end trading and impact on performance. *Pacific-Basin Finance Journal*. 2009, vol. 17, issue 1, s. 1-27. DOI: 10.1016/j.pacfin.2007.12.001. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0927538X07000893>

GAO, Financial Restatement. [online], 2006, [cit. 11-01-19]. Dostupné z: <http://www.iasplus.com/usa/0608gaorestatements.pdf>.

GOUNIN, I. L'art de présenter un bilan (The art of presenting a balance sheet). *La Tribune*. 1991. March 28: 11 in Stolowy a Breton, 2004.

GOWTHORPE, C. a O. AMAT. Creative Accounting: Some Ethical Issues of Macro- and Micro-Manipulation. *Journal of Business Ethics*. 2005, vol. 57, issue 1, s. 55-64. DOI: 10.1007/s10551-004-3822-5. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10551-004-3822-5>

GRIFFITHS, I. *Creative accounting: how to make your profits what you want them to be*. 2. publ. in pbk., repr. Thomson Learning, 1992. ISBN 978-041-5084-659.

HADANI, M., M. GORANOVA a R. KHAN. Institutional investors, shareholder activism, and earnings management. *Journal of Business Research*. 2011, vol. 64, issue 12, s. 1352-1360. DOI:

10.1016/j.jbusres.2010.12.004. Dostupné z:
<http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0148296310002675>

HEALY, P. M. a J. M. WAHLEN. A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Setting. *Accounting Horizons*. 1999, vol. 13, issue 4, s. 365-383. DOI: 10.2308/acch.1999.13.4.365. Dostupné z:
<http://aaajournals.org/doi/abs/10.2308/acch.1999.13.4.365>

HEALY, P. M. The effect of bonus schemes on accounting decisions. *Journal of Accounting and Economics*. 1985, vol. 7, 1-3, s. 85-107. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/0165-4101\(85\)90029-1](http://dx.doi.org/10.1016/0165-4101(85)90029-1).

HEALY, M., PERRY, C. Comprehensive criteria to judge validity and reliability of qualitative research within the realism paradigm. In: *Qualitative Market Research: An International Journal*. 2000. Vol. 3, No. 3, pp. 118–26.

HORÁK, Vítězslav. Téměř dvě třetiny firem trvale nezveřejňují své účetní závěrky, jejich disciplína se navíc zhoršuje. In: *Komora certifikovaných účetních* [online]. 2012 [cit. 2012-09-16]. Dostupné z: http://www.komora-ucetnich.cz/files/useruploads/kcu_tz_zverejnovani_zaverky.pdf

CHEN, Y., S. ZHU a Y. WANG. Corporate fraud and bank loans: Evidence from china. *China Journal of Accounting Research*. 2011, vol. 4, issue 3, s. 155-165. DOI: 10.1016/j.cjar.2011.07.001. Dostupné z:
<http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S1755309111000189>

IMHOFF, E. A. Income smoothing – A case for doubt. *The Accounting Journal*. 1977, pp. 85-100.

Informace Komory. KOMORA CERTIFIKOVANÝCH ÚČETNÍCH. *Komora certifikovaných účetních* [online]. 2009-2013 [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: <http://www.komora-ucetnich.cz/cze/informace-komory>

JAMESON, M. *A practical guide to creative accounting*. London: Kogan Page, 1987. ISBN 978-185-0913-016.

JURENKOVÁ, D. Podvody v organizáciách a ich prevencia. *FINANČNÝ MANAŽÉR*. 2010, X, č. 3, s. 80-83. Dostupné z: <http://asocfin.sk/wp-content/uploads/2012/07/FM2010-3.pdf>

KIRKOS, E., C. SPATHIS a Y. MANOLOPOULOS. Data Mining techniques for the detection of fraudulent financial statements. *Expert Systems with Applications*. 2007, vol. 32, issue 4, s. 995-1003. DOI: 10.1016/j.eswa.2006.02.016. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0957417406000765>

KOMORA CERIFIKOVANÝCH ÚČETNÍCH. *Morálka podnikatelů se výrazně nezlepšuje, i nadále přikrášlují své finanční výsledky*. [online]. Praha: Komora certifikovaných účetních, 2013, 13.2.2013 [cit. 21.4.2013]. Dostupné z: http://www.komora-ucetnich.cz/files/useruploads/tz_moralka_cekch_podnikatelu_2013_unor.docx

KOMORA CERIFIKOVANÝCH ÚČETNÍCH. *Takřka pětina účetních byla v souvislosti s účetní závěrkou 2011 požádána o vylepšení zisku*. [online]. Praha: Komora certifikovaných účetních, 2012, 2.3.2012 [cit. 20.2.2013]. Dostupné z: http://www.komora-ucetnich.cz/files/useruploads/kcu_tz_zaverka.pdf

KOZLOSKI, T. M. Knowledge Transfer in the Fraud Risk Assessment Task. *Waterloo Accounting and Finance*. December 2003, pp. 1 46. Dostupné z: http://accounting.uwaterloo.ca/seminars/old_papers/Thomas_Kozloski_knowtransfraud.pdf

KPMG's Audit Committee Institute, KPMG [online], 2003. Dostupné z WWW: http://WWW.auditcommittee.ch/docs/AC_Newsletter_June_2003_Edition_2_engl_final.pdf.

KRUPOVÁ, L. *Kreativní účetnictví: zneužívání účetnictví - možnosti a meze*. Praha: Komora auditorů České republiky, 2001, 64 s. ISBN 80-902-8552-X.

KŘIVÝ, I. a E. KINDLER. *Simulace a modelování*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2001. Dostupné z: <http://prf.osu.cz/kip/dokumenty/Msm.pdf>

LEDOUBLE, D. La créativité en comptabilité (Creativity in financial accounting). *Semaine juridique (J.C.P. –E.)*. 1993. February 25: 224 in Stolowy a Breton, 2004.

LIN, J. W., M. I. HWANG a J. D. BECKER. A fuzzy neural network for assessing the risk of fraudulent financial reporting. *Managerial Auditing Journal*. 2003, vol. 18, issue 8, s. 657-665. DOI: <http://dx.doi.org/10.1108/02686900310495151>.

LOEBBECKE, J., M. EINING a J. WILLINGHAM. Auditors' experience with material irregularities: Frequency, nature, and detectability. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 9. 1989, p. 1 - 28.

Lynch, A, S. Bryant, and J. Reck. Fraudulent Financial Reporting: An Update on SEC Investigations. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*. 2011. Vol. 3 (1): 116-148. dostupné z: <https://datapro.fiu.edu/campusedge/files/articles/smitha2957.pdf>.

MALAR, S. M. S., M. de KUIJPER a J. SANDBERG. The "ethics" of being profit focused. *Social Responsibility Journal*. 2008, vol. 4, 1/2, s. 91-104. DOI: <http://dx.doi.org/10.1002/9781444367072.wbiee086>.

Malé a střední firmy v ekonomice ČR v letech 2003-2010: Výkony, výkonová spotřeba a účetní přidaná hodnota v segmentu malých a středních firem. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2013-08-08]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/20002C8887/\\$File/116111a04.pdf](http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/t/20002C8887/$File/116111a04.pdf)

MARKARIAN, G., A. PRENCIPE a L. POZZA. Earnings Management in Family Firms: Evidence From R. *Family Business Review*. 2008, vol. 21, issue 1, s. 71-88. DOI: 10.1111/j.1741-6248.2007.00112.x. Dostupné z: <http://fbr.sagepub.com/cgi/doi/10.1111/j.1741-6248.2007.00112.x>

MCALDER, S. Friedmans' Stockholder Theory of Corporate Moral Responsibility. In: *Teaching Business Ethics*. 2003 Vol. 7. No. 4, pp. 437 – 451 in Putnová a Seknička, 2007.

MERCHANT, K. A. a J. ROCKNESS. The ethics of managing earnings.: An empirical investigation. *Journal of Accounting and Public Policy*. 1994, vol. 13, issue 1, s. 79-94. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/0278-4254\(94\)90013-2](http://dx.doi.org/10.1016/0278-4254(94)90013-2).

MERCHANT, K. A. *Fraudulent and questionable financial reporting: a corporate perspective*. Morristown, N.J.: Financial Executives Research Foundation, c1987, iv, 48, [36] p. ISBN 09-105-8664-0.

MILES, M. B. a A. M. HUBERMAN. *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage Publications, c1994, xiv, 338 p. ISBN 08-039-5540-5.

MILESI-FERRETTI, G. M. a K. MORIYAMA. Fiscal adjustment in EU countries: A balance sheet approach. *Journal of Banking*. 2006, vol. 30, issue 12, s. 3281-3298. DOI: 10.1016/j.jbankfin.2006.05.010. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0378426606001191>

MILESI-FERRETTI, G. M. Good, bad or ugly? On the effects of fiscal rules with creative accounting. *Journal of Public Economics*. 2004, vol. 88, 1-2, s. 377-394. DOI: 10.1016/S0047-2727(02)00076-2. Dostupné z:

<http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0047272702000762>

Mission and history. AICPA. *AICPA: American Institut of CPAs* [online]. 2006 [cit. 2013-05-13]. Dostupné z: <http://www.aicpa.org/ABOUT/MISSIONANDHISTORY/Pages/MissionHistory.aspx>

MOLNÁR, Z. *Úvod do základů vědecké práce*. [online]. 2006 [cit. 2012-05-20]. Dostupné z: http://web.fame.utb.cz/cs/docs/Z__klady_v__deck__pr__ce.doc.

MULFORD, Ch. W. a E. E. COMISKEY. *Creative cash flow reporting: uncovering sustainable financial performance*. Hoboken: John Wiley, c2005, xv, 414 s. ISBN 04-714-6918-1.

Mulford Charles. *The financial numbers game: detecting creative accounting practices*. New York: John Wiley, c2002. ISBN 04-717-7073-6.

NASER, K. a M. PENDLEBURY. A note on the use of creative accounting. *The British Accounting Review*. 1992, vol. 24, issue 2, s. 111-118. DOI: 10.1016/S0890-8389(05)80002-2. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0890838905800022>

NASER, K. *Creative financial accounting: its nature and use*. New York: Prentice Hall, 1993, xiv, 250 p. ISBN 01-306-1763-6.

NATIONAL COMMISSION ON FRAUDULENT FINANCIAL REPORTING. *Report of the National Commission on Fraudulent Financial Reporting* [online]. 1987 [cit. 2011-01-19]. Dostupné z: <http://www.coso.org/Publications/NCFFR.pdf>

NGAI, E. W. T., Y. HU, Y. H. WONG, Y. CHEN a X. SUN. The application of data mining techniques in financial fraud detection: A classification framework and an academic review of literature. *Decision Support Systems*. 2011, vol. 50, issue 3, s. 559-569. DOI: 10.1016/j.dss.2010.08.006. Dostupné z:

<http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0167923610001302>

Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008, 879 s. ISBN 978-80-200-1415-3.

O'REGAN, D. *Auditor's dictionary: terms, concepts, processes, and regulations*. Hoboken, N.J.: Wiley, c2004, xviii, 315 p. ISBN 04-715-3118-9.

O'SULLIVAN, K. As Internal Audit Staffs Shrink, Will Fraud Rise?. *CFO.com* [online]. December 10, 2009 [cit. 2013-07-09]. Dostupné z: <http://www.cfo.com/printable/article.cfm/14461787>

Oxford business English dictionary: for learners of English. 1st pub. Editor Dilys Parkinson, Joseph Noble. Oxford: Oxford University Press, 2005, viii, 616 s. ISBN 01-943-1617-3.

O Komoře auditorů. KOMORA AUDITORŮ ČR. *Komora auditorů České republiky* [online]. 2012-2013 [cit. 2013-01-27]. Dostupné z: <http://www.kacr.cz/o-komore-auditoru>

Paying Taxes 2008: The global picture [online]. World Bank, Group PricewaterhouseCoopers, 2007. [cit. 8. 1. 2008]. Dostupný z: http://www.pwc.com/cz/eng/about/press-rm/2007/paying_taxes_2008.pdf

PARK, C. Thought Processes in Creative Accounting. *American Accounting Association*. 1958, vol. 33, No. 3, pp. 441-444. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/241184>.

PAVLICA, K. *Sociální výzkum, podnik a management: průvodce manažera v oblasti výzkumu hospodářských organizací*. Vyd. 1. Praha: Ekopress, 2000, 161 s. ISBN 80-861-1925-4.

PEROLS, Johan L. a Barbara A. LOUGEE. The relation between earnings management and financial statement fraud. *Advances in Accounting*. 2011, vol. 27, issue 1, s. 39-53. DOI: 10.1016/j.adiac.2010.10.004. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S088261101000057X>

PFARRER, M. D., K. G. SMITH, K. M. BARTOL, D. M. KHANIN a X. ZHANG. Coming Forward: The Effects of Social and Regulatory Forces on the Voluntary Restatement of Earnings Subsequent to Wrongdoing. *Organization Science*. 2008, vol. 19, issue 3, s. 386-403. DOI: 10.1287/orsc.1070.0323. Dostupné z: <http://orgsci.journal.informs.org/cgi/doi/10.1287/orsc.1070.0323>

PHILLIPS, J., M. PINCUS a S. O. REGO. Earnings Management: New Evidence Based on Deferred Tax Expense. *The Accounting Review*. 2003, vol. 78, issue 2, s. 491-521. DOI: 10.2308/accr.2003.78.2.491. Dostupné z: <http://aaajournals.org/doi/abs/10.2308/accr.2003.78.2.491>

PLACIER, K. *Vliv recese na uplatňování Corporate Social Responsibility*. Brno, 2010. xiv, 157 l., 43 l. příl. Dizertační práce. Vysoké učení technické v Brně. Podnikatelská fakulta. Vedoucí práce Anna Putnová.

PLATT, J. "Case Study" in *American Methodological Thought. Current Sociology*. 1992, vol. 40, issue 1, s. 17-48. DOI: <http://dx.doi.org/10.1177/001139292040001004>.

POKORNÝ, J. *Úspěšnost zaručena: jak efektivně zpracovat a obhájit diplomovou práci*. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2004, 207 s. ISBN 80-720-4348-X.

PORCANO, T. M., G. T. TSAKUMIS a A. P. CURATOLA. Tax Evasion, National Cultural Dimensions and Other Country-Structural Metrics. *Journal of Forensic & Investigative Accounting*. 2011, Vol. 3, Issue 1, pp. 86-115. Dostupné z: http://www.bus.lsu.edu/accounting/faculty/lcrumbley/jfia/Articles/FullText/2011_v3n1a4.pdf

PORTER, Michael E. *The global competitiveness report 2001-2002: world economic forum ; a refined analytical tool for exploring the exponential expansion of interconnections in our global economy*. [Compact disc ed.]. New York: Oxford University Press. ISBN 01-952-1837-X.

PŘÍRUČKA MEZINÁRODNÍCH AUDITORSKÝCH STANDARDŮ VYDÁNÍ 2006. 1. vyd. Česká republika: Mezinárodní federace účetních, 2006, 1003 s. ISBN 80-86679-05-5.

PUTNOVÁ, A. *Etické řízení ve firmě: nástroje a metody: etický a sociální audit*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1621-3.

RAVISANKAR, P., V. RAVI, G. RAGHAVA RAO a I. BOSE. Detection of financial statement fraud and feature selection using data mining techniques. *Decision Support Systems*. 2011, vol. 50, issue 2, s. 491-500. DOI: 10.1016/j.dss.2010.11.006. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0167923610001879>

REASON, P. *Participation in human inquiry*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 1994, ix, 220 p. ISBN 08-039-8832-X.

REŽŇÁKOVÁ, M. *Efektivní financování rozvoje podnikání*. Praha: GRADA Publishing, a.s., 2012. ISBN 987-80-247-1835-4.

ROBINS, F. Why corporate social responsibility should be popularised but not imposed. *Corporate Governance*. 2008, vol. 8, issue 3, s. 330-341. DOI: <http://dx.doi.org/10.1108/14720700810879204>.

ROMANO, C. A. Research Strategies for Small Business: A Case Study Approach. *International Small Business Journal*. 1989-07-01, vol. 7, issue 4, s. 35-43. DOI: 10.1177/026624268900700403. Dostupné z: <http://isb.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/026624268900700403>

RONEN, J. a S. SADAN. Accounting Classification as a Tool for Income Prediction. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*. 1980, vol. 3, č. 4, s. 339-353. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=7256172&lang=cs&site=ehost-live>

SAS No. 99: Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit. In: *Statements on Auditing Standards*. 2002. Dostupné z: <http://www.aicpa.org/Research/Standards/AuditAttest/DownloadableDocuments/AU-00316.pdf>

SCAPENS, R. W. Researching management accounting practice: The role of case study methods. *The British Accounting Review*. 1990, vol. 22, issue 3, s. 259-281. DOI: 10.1016/0890-8389(90)90008-6. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/0890838990900086>

SCAPENS, Robert W. The role of case study methods in management accounting research: A personal reflection and reply. *The British Accounting Review*. 1992, vol. 24, issue 4, s. 369-383. DOI: 10.1016/S0890-8389(05)80046-0. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0890838905800460>

SHAH, A. K. Creative compliance in financial reporting. *Accounting, Organizations and Society*. 1996, vol. 21, issue 1, s. 23-39. DOI: 10.1016/0361-3682(95)00015-2. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/0361368295000152>

SCHEINOST, M. a V. BALOUN. *Výzkum ekonomické kriminality*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, 169 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8031-5.

SCHIPPER, K. Commentary on earnings management. *Accounting Horizons*. 1989, č. 12, s. 91-102. Dostupné z: http://fisher.osu.edu/~young_53/Schipper%20Earn%20Mgmt

SCHRAMM, W. Notes on case studies of instructional media projects: Working paper for the Academy for Educational Development. *Education Resources Information Center*. 1971, s. 43. Dostupné z: <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED092145.pdf>

SKALKOVÁ, J. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, 204 s. Učebnice pro vysoké školy.

SMITH, T. *Accounting for growth: stripping the camouflage from company accounts*. 2nd ed. London: Century Business, 1996. ISBN 978-071-2675-949.

STATMAN, M. Countries and culture in behavioral finance. *CFA Institute*. 2008, pp. 38-44. Dostupné z: <http://www.scu.edu/business/finance/research/upload/Countries-and-cultures-in-BF.pdf>

STOLOWY, H. a G BRETON. Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework. *Review of Accounting and Finance*. 2003, vol. 3, issue 1, s. 5-92. DOI: <http://dx.doi.org/10.1108/eb043395>.

SUBRAMANYAM, K. R. The pricing of discretionary accruals. *Journal of Accounting and Economics*. 1996, vol. 22, 1-3, s. 249-281. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/s0165-4101\(96\)00434-x](http://dx.doi.org/10.1016/s0165-4101(96)00434-x).

SUMMERS, S. L. a J. T. SWEENEY. Fraudulently Misstated Financial Statements and Insider Trading: An Empirical Analysis. *The Accounting Review*. 1998, Vol. 73, No. 1, pp. 131-146. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/248345>

ŠIROKÝ, J. *Tvoříme a publikujeme odborné texty*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011, 208 s. ISBN 978-80-251-3510-5.

ŠLOSÁROVÁ, A. a kol. *Analýza účtovnej závierky*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006. ISBN 80-807-8070-6.

ŠTĚTKA, J. Firmy jdou do ilegality. *Ekonom: Týdeník Hospodářských novin*. Praha: Economia, a.s, 7. 4. 2011, LV, č. 14, s. 28.

ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, I. *Základy pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: VŠCHT, 2005, 290 s. ISBN 80-708-0573-0.

The concise Oxford dictionary. 10. ed. Editor Judy Pearsall. Oxford: Oxford University Press, 1999, xx, 1666 s. ISBN 0198602871X.

TRAYLEN, D. S. *Confronting Hidden Agendas: Co-operative Inquiry with Health Visitors'*. 1994. in COLLIS, J. HUSSEY. R. *Business Research: A practical guide for undergraduate and postgraduate students*. 2. vydání. New York: Palgrave Macmillan, 2003. 374 s. ISBN 0-333-98325-4

TUMPACH, M. *Kreatívne účtovníctvo a riziko jeho zneužitia v hospodárskej praxi: habilitačná prednáška*. Bratislava, 2008. Habilitačné a inauguračné prednášky. ISBN 978-80-225-2508-4.

TURNER, B. A. Some practical aspects of qualitative data analysis: One way of organising the cognitive processes associated with the generation of grounded theory. *Quality and Quantity*. 1981, vol. 15, issue 3, s. 225-227. DOI: 10.1007/BF00164639. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/BF00164639>

ÚŘAD VLÁDY ČR. Snižování administrativní zátěže podnikatelů: Akční plán. *REFORMA ÚSTŘEDNÍ STÁTNÍ SPRÁVY* [online]. 2005, 02957/05-KVÚ [cit. 2018-01-08]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/scripts/file.php?id=1646>

VEIGA, J. F., T. D. GOLDEN a K. DECHANT. Why managers bend company rules. *Academy of Management Executive*. 2004, vol. 18, issue 2, s. 84-90. DOI: 10.5465/AME.2004.13837387. Dostupné z: <http://amp.aom.org/cgi/doi/10.5465/AME.2004.13837387>

VISSER, W. Inventura vztahu CSR a finanční krize: příčiny a dopady recese. In: *CSR Fórum: Časopis o společenské odpovědnosti firem*. 2009, Vol. 3, No. 1, pp. 6-7. ISSN 0862-9315

WANG, Z. a T. H. WILLIAMS. Accounting income smoothing and stockholder wealth. *Journal of Applied Business Research*. 1994, roč. 10, č. 3, s. 96-104.

WATTS a J. L. ZIMMERMAN. Positive accounting theory. *The Accounting Review*. 1990, Vol. 65, No. 1, pp. 131-156. Dostupné z: http://www.uam.es/personal_pdi/economicas/lcanibano/2007/Tema%208%20T%20Positiva/Watts_Zimmerman_1990.pdf

WITTGENSTEIN, L. *Tractatus logico-philosophicus*. New York: Routledge, 1981, 207 p. ISBN 04-150-5186-X.

YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 3rd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, c2003. ISBN 07-619-2553-8.

ZEMÁNKOVÁ, L. Stínová ekonomika. In *VI. Mezinárodní vědecká konference Management, economics and business development in the new euopean conditions sborník příspěvků*. Brno: CERM, 2008. s. 120-130. ISBN: 978-80-7204-582- 2.

ZEMÁNKOVÁ, L. a A. FEDOROVÁ. Relevance účetních výkazů s ohledem na informační potřeby uživatelů účetní závěrky. *TRENDY EKONOMIKY A MANAGEMENTU*, 2010, roč. 4, č. 07, s. 142-151. ISSN: 1802- 8527.

ZEMÁNKOVÁ, L. a M. KRUNTORÁDOVÁ. Administrativní náročnost podniků v ČR. In *Regionální ekonomie - I. ročník mezinárodní online video konference Fakulty podnikatelské VUT v Brně a Fakulty managementy a marketingu ISTU*. Brno: VUT v Brně, FP, 2008. s. 50-59. ISBN: 978-5-7526-0349- 5.

Zpráva o vývoji MSP a jeho podpoře v roce 2011. HOSPODÁŘSKÁ KOMORA ČR. *Hospodářská komora České republiky* [online]. 2009 [cit. 2012-07-08]. Dostupné z: <http://www.komora.cz/pomahame-vasemu-podnikani/pripominkovani-legislativy-2/nove-materialy-k-pripominkam-1/nove-materialy-k-pripominkam/149-12-zprava-o-vyvoji-msp-a-jeho-podpore-v-roce-2011-t-13-6-2012.aspx>

Seznam tabulek, obrázků a grafů

Seznam tabulek:

Tabulka 1 - Používané pojmy v problematice kreativního účetnictví (Zdroj: KPMG's Audit Committee Institute, 2003).....	22
Tabulka 2 Kategorie rizika podvodu definovaných SAS č. 99 a s tím související rizikové faktory podvodu. (Zdroj: Comunale et. al., 2010)	38
Tabulka 3 Motivy, prostředky kreativního účetnictví a jejich vliv na zúčastněné (Zdroj: Tumpach, 2008)	51
Tabulka 4 Techniky manipulace s účetními daty (Zdroj: Mulford a Comiskey, 2005)	56
Tabulka 5 Harmonogram sběru dat pro výzkumný úkol I (Zdroj: vlastní zpracování)	102
Tabulka 6 Využité testy k posouzení kvality výzkumu (Upraveno dle Yin, 2003)	108
Tabulka 7 Přehled využívaných technik kreativního účetnictví v jednotlivých podnicích (Zdroj: vlastní zpracování)	140
Tabulka 8 Ovlivnění položek jednotlivými technikami kreativního účetnictví (Zdroj: vlastní zpracování).....	142
Tabulka 9 Účty ovlivněné jednotlivými podniky a dopad na HV (Zdroj: vlastní zpracování)	142
Tabulka 10 Odhad vlivu technik kreativního účetnictví v jednotlivých podnicích (Zdroj: vlastní zpracování).....	143
Tabulka 11 Základní označení středisek dle techniky kreativního účetnictví (Zdroj: vlastní zpracování).....	147
Tabulka 12 Evidence brigádníků (Zdroj: upraveno z interní evidence podniku).....	150
Tabulka 13 Legalizace příjmů brigádníků (Zdroj vlastní zpracování)	152
Tabulka 14 Vyčíslení odvodů za zlegalizovanou práci v KČ (Zdroj: vlastní zpracování).....	152
Tabulka 15 Zkreslení účtů technikami kreativního účetnictví (Zdroj: vlastní zpracování)	153
Tabulka 16 Celkové zkreslení účtů v KČ (Zdroj vlastní zpracování)	154
Tabulka 17 Vliv technik kreativního účetnictví v KČ (Zdroj: vlastní zpracování)	155
Tabulka 18 Ovlivnění povinných plateb státu v KČ (Zdroj: vlastní zpracování)	156
Tabulka 19 Odvedené platby státu z fiktivních faktur v KČ (Zdroj: vlastní zpracování)	157
Tabulka 20 Celkový dopad kreativního účetnictví na příjmy státu v KČ (Zdroj: vlastní zpracování)	158
Tabulka 21 Odhad ovlivnění z tržeb drobných podniků (Zdroj: vlastní zpracování).....	159

Seznam obrázků:

Obrázek 1 Schéma zpracování výzkumného úkolu I (Zdroj: vlastní zpracování)	16
Obrázek 2 Pyramida společenské odpovědnosti firem (Zdroj: Carroll, 1991)	23
Obrázek 3 Rámec pro pochopení praktické manipulace s účty (Zdroj: upraveno dle Stolowy a Breton, 2003)	25
Obrázek 4 Pyramida účetní odpovědnosti firem (Zdroj: vlastní zpracování).....	35
Obrázek 5 Předpoklad existence podvodu (Zdroj: Ravisankar a kol., 2011).....	37
Obrázek 6 Zaměření výzkumu, použité výzkumné metody a jejich charakter (Zdroj: vlastní zpracování).....	93
Obrázek 7 Postup případové studie (Zdroj: upraveno dle Collis a Hussey, 2003)	93
Obrázek 8 Schéma sběru dat pro výzkumný úkol I (Zdroj: vlastní zpracování).....	102
Obrázek 9 Schéma výběru kritického případu pro výzkumný úkol II (Zdroj: vlastní zpracování)	103
Obrázek 10 Schéma postupu zpracování případové studie (Zdroj: vlastní zpracování)	107

Seznam grafů:

Graf 1 Vývoj počtu zjištěných trestných činů v ČR za období let 2002 až 2012 (Zdroj: Statistiky Policejního prezidia ČR).....	46
Graf 2 Počet stíhaných osob za trestný čin zkrsování údajů o stavu hospodaření a jmění za roky 2008 až 2012 (Zdroj: Statistiky Policejního prezidia ČR).....	47
Graf 3 Vývoj vyčíslených škod způsobených spácháním trestného činu zkrsování údajů o stavu hospodaření a jmění v tis. Kč. (Zdroj: Statistiky Policejního prezidia ČR).....	71
Graf 4 Celkový počet oprav účetních závěrek oznámených v USA v letech 1997 až září 2005 (Zdroj: U. S. GAO, 2006)	74
Graf 5 Vývoj obratu a HV společnosti A (Zdroj: vlastní zpracování z výkazů společnosti)	111
Graf 6 Vývoj poměru HV a obratu společnosti A v % (Zdroj: vlastní zpracování)	112
Graf 7 Vývoj obratu a HV společnosti B v tis. Kč (Zdroj: vlastní zpracování z výkazů společnosti)	113
Graf 8 Vývoj poměru HV a obratu společnosti A v % (Zdroj: vlastní zpracování)	113
Graf 9 Vývoj obratu a HV společnosti C v tis. Kč (Zdroj: vlastní zpracování z výkazů společnosti)	115
Graf 10 Vývoj poměru HV a obratu společnosti B v % (Zdroj: vlastní zpracování)	115

Graf 11 Vývoj obrátu a HV společnosti D v tis. Kč (Zdroj: vlastní zpracování z výkazů společnosti)	
.....	116
Graf 12 Vývoj poměru HV a obrátu společnosti B v % (Zdroj: vlastní zpracování)	117
Graf 13 Vývoj poměru HV a obrátu zkoumaných firem v % (Zdroj: vlastní zpracování)	134

Přílohy

Seznam příloh

Příloha 1 Protokol případové studie	204
Příloha 2 Protokol rozhovoru předběžného šetření	212
Příloha 3 Protokol rozhovoru uskutečněného ve společnosti A	217
Příloha 4 Protokol rozhovoru uskutečněného ve společnosti B	223
Příloha 5 Protokol rozhovoru uskutečněného ve společnosti C	231
Příloha 6 Protokol rozhovoru uskutečněného ve společnosti D	237
Příloha 7 Seznam středisek pro rozřídění dokladů dle techniky kreativního účetnictví.....	242
Příloha 8 Seznam analytických účtů.....	243
Příloha 9 Interní evidence brigádníků v podniku	244
Příloha 10 Interní doklad pro zaúčtování zaměstnanců.....	244
Příloha 11 Kontrola účtů – výsledkové účty.....	245
Příloha 12 Kontrola účtů – DPH.....	246
Příloha 13 Databáze dat	247

Příloha 1 Protokol případové studie

1 Základní charakteristika výzkumu

1.1 Představení tématu případové studie

Kreativní účetnictví jako pojem se začíná objevovat v 50. letech dvacátého století, nejprve ve smyslu pozitivním jako rozvoj účetní teorie a praxe (Park, 1958).

Později začal být chápán spíše negativně a od 90. let minulého století se problematikou kreativního účetnictví začíná zabývat vědecká obec a širší odborná veřejnost. Na počátku 21. století bylo kreativní účetnictví medializováno a rozšířeno v obecnou veřejnost pádem amerických společností AIG, Enron potažmo Arthur Andersen a WordCom.

V současné době je problematika kreativního účetnictví předmětem zájmu a tématem vědeckých publikací. V kontextu světové hospodářské krize, bude pojem kreativní účetnictví uváděn stále častěji ať už v souvislosti se strachem podniků o vlastní budoucnost, nebo v souvislosti s hledáním viníka negativního vývoje.

Přes již několik desítek let starou historii problematiky a aktuálnost tématu dosud není problematika kreativního účetnictví dostatečně zmapována. Dalším střípkem skládačky v problematice je právě tato případová studie, jejímž úkolem je identifikace motivů k využívání nebo naopak nevyužívání technik kreativního účetnictví.

Protože se jedná o velmi citlivé téma a v případové studii budou zpracovány velmi choulostivé informace o podniku i osobách, které v podniku působí, a které by v případě zneužití mohly vést k zániku samotného podniku, bude případová studie vedena jako tajná a podnik bude označen přiděleným písmenem. Stejně tak nebudou ve výzkumu publikovány jména osob, které se na výzkumu podílely a některé další informace, které by mohly vést k identifikaci podniku, nebo osob.

1.2 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu, který je realizován pomocí této a dalších případových studií je:

Definování pojmu kreativní účetnictví, identifikace motivů a příležitostí praktikovat kreativní účetnictví a zjištění jak je vnímáno riziko v této oblasti.

Za účelem dosažení tohoto cíle byly definovány následující výzkumné otázky:

1. Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v praxi?
2. Jaká je úroveň kreativního účetnictví v podnicích?
3. Jaké jsou motivy k využívání kreativního účetnictví?
4. Jaké jsou příležitosti v kreativním účetnictví?

5. Jak je vnímáno riziko a jaká opatření povedou k omezení kreativního účetnictví?

1.3 Teoretický základ případové studie

Pojem kreativní účetnictví se zmiňuje velmi často zejména vedle pojmů podvod v účetnictví, vaření účetních knih, window-dressing, řízení zisku nebo kvalita zisku a mnoho dalších. Jednomyslná teorie a přesnější definice pojmů v oblasti kreativního účetnictví však dosud není přijata. V tomto výzkumu je kreativní účetnictví chápáno v souladu s definicemi Nasera (1993), Krupové (2001), O'Regana (2004) a Tumpacha (2008) jako ***zneužití účetních metod a využití účetních manipulací na úrovni podniku s cílem ovlivnit finanční výkazy tak, aby podávaly uživatelům finančních výkazů zkreslené informace o podniku.*** Za zneužití účetních metod a využití účetních manipulací pak jsou považovány jak procesy a transakce, které jsou v souladu se zákonem, tak manipulace nad rámec zákona. Jako takový velmi úzce souvisí i s problematikou etické odpovědnosti firem.

Riziko kreativního účetnictví vzniká tehdy, jsou-li splněny tři předpoklady. Prvním předpokladem je existence motivu. Motivy pro manipulaci s účetními daty mohou být jak vnitřní (vycházející zevnitř podniku např. snaha o maximalizaci zisku společnosti nebo manažera, nebo snaha o vykázání predikovaných výsledků společnosti), tak vnější (vycházející z okolí podniku např. navázání zdanění na výsledek hospodaření a další vlivy státu, vliv současných i budoucích investorů, vliv finančního trhu apod.). Druhým předpokladem vzniku kreativního účetnictví je existence příležitosti použít manipulativní techniky, které jsou v souladu s existujícím motivem. Třetím předpokladem je pak vnímání rizika sankcí jako nízkého. To může být ovlivněno subjektivním pocitem a reálně nízkým rizikem. Reálně nízké riziko nastává v takové situaci, kdy je nízké riziko detekce manipulace, nebo nízké riziko dosahu sankce (nízké sankce, redukováná možnost udělení sankce, nízká vymahatelnost sankce). (Tumpach, 2008)

V problematice kreativního účetnictví se lze setkat s řadou technik. Může se jednat například o předčasné uznání výnosů a uznání fiktivních výnosů, politika prodloužení (zkrácení) doby odpisů a přehnaná aktivace majetku, nesprávně vykázaná aktiva a závazky, nesprávné vykazování položek ve výkazu zisků a ztrát, nesprávné vykazování ve výkazu peněžních toků. (Mulford a Comiskey, 2005) Lze doplnit i předčasné nebo fiktivní uznání nákladů, případně práci na černo.

Důsledky kreativního účetnictví na podnik a manažera mohou být různé od pozitivního vlivu na, který je cílem manipulace včetně zmatení konkurence až po negativní důsledky pro podnik samotný jako ztráta zákazníků nebo vyšší pravděpodobnost hodnocení podniku

jako rizikového ze strany bank a jiných věřitelů v případě zjištění skutečnosti, že podnik techniky kreativního účetnictví prakticoval. Hlubší následek kreativního účetnictví lze spatřovat v ovlivnění statistik státu potažmo národního hospodářství, nepřímo pak v destabilizaci důvěry na finančních trzích.

2 Oblast procedur

Výzkum bude proveden jako dvoufázový. První fáze výzkumu (výzkumný úkol I) předpokládá provedení případových studií ve čtyřech vybraných podnicích. Úkolem této fáze je jednak odpovědět na výzkumné otázky č. 1 až 5 definované ve výzkumných cílech. A dále pak identifikovat kritický případ pro druhou fázi výzkumu (výzkumný úkol II), jehož cílem je odpovědět na otázku č. 6 uvedenou ve výzkumných cílech.

2.1 Charakteristika případové studie jako výzkumné metody

Ve výzkumu budou použity dvě základní metody. Jedná se o metodu případové studie s využitím některých postupů etnografických metod. Obecná definice případové studie uvádí, že se jedná o intenzivní studium jednoho případu, jedné situace, jednoho člověka, jednoho problému, což umožňuje velmi důkladné a komplexní uchopení problému. (Široký, 2011) Dále budou využity některé postupy etnografické metody, protože jsou vzhledem k charakteru výzkumu nezbytné pro sběr dat i provedení samotných případových studií. Jedná se zejména o získání důvěry s klíčovými informátory, pozorování skupiny a zachycení jevu z pohledu zkušeností zúčastněných osob.

Případová studie bude mít charakter výzkumné případové studie, která je využívána zejména v oblasti, která není dostatečně prozkoumána k popisu současné praxe. Z hlediska typu a designu případové studie se jedná ve výzkumném úkolu I o vícenásobnou komparativní studii, jejímž účelem je zkoumání podobností a rozdílů mezi jednotlivými případy. Ve výzkumném úkolu II se jedná o single ilustrativně popisnou případovou studii.

2.2 Proces sběru dat

Proces sběru dat pro výzkum založený na případových studiích je náročný zejména proto, že lze těžko odhadovat vývoj samotného projektu, ten musí být přizpůsoben konkrétnímu zkoumanému subjektu. Toto pravidlo platí dvojnásob v případě natolik citlivého výzkumu jako je tento.

Nezbytným nástrojem ve fázi sběru dat je ve výzkumu založeném na metodě případové studie protokol případové studie. Protokol bude sloužit jako nástroj sběru dat v jednotlivých

případech. Celý výzkum je však založen na komparaci jednotlivých případů, proto není cílem protokolu obsáhnout celý výzkum.

Pro výzkum byly vybrány celkem čtyři případy. Jednotlivé případy byly vybrány na základě následujících kritérií.

1. Podnik působí v ČR.
2. Podnik existuje v době po krizi.
3. Jedná se o podnik působící v soukromém sektoru.
4. Podnik je drobným podnikem nebo malým podnikem.
5. Podnik uplatňuje kreativní účetnictví a lze v něm využít postupy etnografických metod.

Samotný sběr dat bude probíhat ve výzkumném úkolu I na základě dvou základních metod a to metody rozhovoru a pozorování. Z hlediska charakteru rozhovoru se bude jednat o osobní individuální hloubkový rozhovor, jehož cílem je zjišťování motivů a příčin jednání. Z hlediska otázek položených v rozhovoru je rozhovor založen na okruzích otázek. Jejich konkrétní pořadí, obsah i formulace jsou přizpůsobeny konkrétní situaci. Ve výzkumném úkolu II je základní metodou sběru dat rozbor dokumentů.

Konkrétním informátorem bude ve zkoumaných případech přímo jednatel společnosti nebo účetní podniku. Názvy podniků a jména kontaktních osob však vzhledem k citlivosti výzkumu nebudou uvedena. Všichni zúčastnění budou předem seznámeni s charakterem výzkumu, protože je na jejich rozhodnutí, zda se takto citlivého výzkumu budou účastnit.

2.3 Plán sběru dat

V následující tabulce je uveden plán sběru dat včetně odhadovaného potřebného času. Termín každé návštěvy bude konkrétně upřesněn po telefonické domluvě. Výzkumník se zde časově i místem uskutečnění rozhovoru přizpůsobí kontaktní osobě. Záznam poskytnutých informací vzhledem k citlivému charakteru výzkumu bude proveden pouze zápisem (zejména ručně psaným, dále pomocí notebooku při rozboru dokumentů). Ze schůzek nebude pořizován záznam pomocí diktafonu.

Tabulka Plán sběru dat (Zdroj: vlastní zpracování)

	Kontaktní osoba	Kalendář návštěv	Účel návštěvy	Odhadovaný objem času
Případ A	jednatel A	červen 2011	seznámení s výzkumem	1 hod
		srpen 2011	hlavní rozhovor	4 hod
		září 2011	aktualizace rozhovoru	2 hod
		září 2011	návrh protokolu rozhovoru	1 hod
		prosinec 2012	návrh zprávy případové studie	1 hod
Případ B	jednatel B	leden 2012	seznámení s výzkumem	1 hod
		červen 2012	hlavní rozhovor	4 hod
		červen 2012	návrh protokolu rozhovoru	1 hod
		prosinec 2012	návrh zprávy případové studie	1 hod
Případ C	účetní C	leden 2012	seznámení s výzkumem	1 hod
		srpen 2012	hlavní rozhovor	4 hod
		srpen 2012	návrh protokolu rozhovoru	1 hod
		prosinec 2012	návrh zprávy případové studie	1 hod
Případ D	účetní D	leden 2012	seznámení s výzkumem	1 hod
		říjen 2012	hlavní rozhovor	4 hod
		říjen 2012	návrh protokolu rozhovoru	1 hod
		prosinec 2012	návrh zprávy případové studie	1 hod
Případ K	jednatel nebo účetní	leden, únor 2013	rozbor dokumentů	40 hod
		duben 2013	seznámení s výsledky rozboru dokumentů	3 hod

Pozn. V návrhu zprávy případové studie se předpokládá zveřejnění pouze první části výzkumu (výzkumného úkolu I). S rozbohem dokumentů bude seznámena pouze kontaktní osoba, jež se zúčastní výzkumného úkolu II.

3 Otázky případové studie

Otázky jsou rozděleny na tři úrovně. První úroveň otázek je určena pro rozhovor realizovaný s kontaktní osobou ve vybraných podnicích. Jednotlivé otázky, jejich přesná formulace a pořadí je upraveno vždy podle situace při rozhovoru, dodržen bude při realizaci rozhovoru vždy okruh otázek. Otázky budou cíleny, tak aby ve výzkumu odpověděly zejména na otázky jak a proč. Obsah jednotlivých okruhů otázek je nastíněn v této části protokolu, ale není považován za závazný, konkrétní konverzační otázky vyplynou z rozhovoru s dotazovaným.

Druhá úroveň je určena pro výzkumníka samotného, na tyto otázky by měl výzkumník umět odpovědět po realizaci rozhovoru.

Každá z těchto úrovní obsahuje čtyři okruhy otázek. První okruh otázek se soustřeďuje na definování pojmu kreativní účetnictví. Další tři okruhy jsou rozděleny dle předpokladů vzniku kreativního účetnictví tak, jak je uvádí Tumpach (2008) čili na skupinu týkající se motivů, příležitostí a vnímání rizika kreativního účetnictví.

Třetí úroveň obsahuje křížové otázky, které jsou určeny pro výzkumníka, a které představují hlavní otázky výzkumu. Tyto je možné zodpovědět až při srovnání jednotlivých případů.

5. úroveň: otázky pro kontaktní osobu v podniku.

5.1 Představení podniku

5.2 Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění rozsahu.

5.2.1 Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v podniku?

5.2.2 Jak je běžné používání kreativního účetnictví ve Vašem oboru podnikání?

5.2.3 Které osoby ve Vašem podniku jsou zapojeny do kreativního účetnictví?

5.3 Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví.

5.3.1 Proč využíváte kreativní účetnictví? (jak vlastní postoj, tak faktory jako například prostředí obecně, legislativa, výše zdanění a jiných povinných plateb, vymahatelnost práva, odběratelsko-dodavatelské vztahy, interakce s konkurencí, ekonomická krize aj.)?

5.4 Okruh zaměřený na příležitost praktikovat kreativní účetnictví

5.4.1 Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve Vašem podniku?

5.4.2 Jaké využíváte techniky kreativního účetnictví a jak dlouho?

5.4.3 Které položky výkazů ovlivňujete kreativním účetnictvím?

5.4.4 O kolik odhadujete, že ovlivníte položky výkazů kreativním účetnictvím?

5.5 Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví

5.5.1 Co pro vás představuje riziko v souvislosti s využíváním technik kreativního účetnictví

5.5.2 Jak riziku, které Vám hrozí, předcházíte?

5.5.3 Co by Vás vedlo k omezení využívání technik kreativního účetnictví?

6. úroveň: otázky pro výzkumníka.

6.1 Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu.

6.1.1 Jak je chápán pojem kreativní účetnictví ve vybraných podnicích?

- 6.1.2 Jaký je vztah oboru podnikání ke kreativnímu účetnictví?
- 6.1.3 Jak jsou zapojeny osoby v podniku do kreativního účetnictví?
- 6.2 Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví.
 - 6.2.1 Jaké jsou interní a externí motivy k využívání kreativního účetnictví?
 - 6.2.2 Okruh zaměřený na příležitosti praktikovat kreativní účetnictví
 - 6.2.3 Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?
- 6.3 Jaké jsou využívané techniky kreativního účetnictví ve vybraných podnicích?
 - 6.3.1 Které položky výkazů jsou ovlivněny využitím kreativního účetnictví?
 - 6.3.2 Jaká je výše ovlivnění položek výkazů využíváním kreativního účetnictví?
- 6.4 Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví
 - 6.4.1 Co je vnímáno jako riziko při využívání kreativního účetnictví?
 - 6.4.2 Jaké způsoby používá podnik k zamezení odhalení kreativního účetnictví?
 - 6.4.3 Jaká opatření povedou v podniku k omezení kreativního účetnictví?

7. úroveň: Křížové otázky

- 7.1 Jak je chápáno pojem kreativní účetnictví v praxi?
- 7.2 Jaká je úroveň kreativního účetnictví v podnicích?
- 7.3 Jaké jsou motivy k využívání kreativního účetnictví?
- 7.4 Jaké jsou příležitosti v kreativním účetnictví?
- 7.5 Jak je vnímáno riziko a jaká opatření povedou k omezení kreativního účetnictví?

4 Průvodce pro zprávu případové studie

Protože výzkum je základem dizertační práce, bude samotná zpráva případové studie cílena na konkrétní skupinu čtenářů, kterou je komise při obhajobě dizertační práce, což vyžaduje určitou formu zprávy zejména pak důraz na popis teoretických východisek výzkumu, metodologie výzkumu, postup při vedení výzkumu a analýzu.

Celá zpráva případové studie bude složena ze dvou částí, z nichž obě jsou zaměřeny na výstupy výzkumu. První část bude prezentovat výsledky prvního výzkumného úkolu se soustředěním na křížové otázky. Pro výzkumný úkol II bude využit klasický single report bez přesné identifikace subjektu. Návrh členění zprávy případové studie je uveden dále.

1. Úvod.
2. Současný stav poznání v problematice.
3. Metodika výzkumu.

- 3.1 Charakteristika výzkumných metod.
- 3.2 Popis sběru dat.
- 3.3 Proces analýzy dat.
- 3.4 Omezení výzkumu a jejich překonání, kvalita výzkumu.
4. Analýza dat.
 - 4.1 Analýzy dat ve výzkumném úkolu I.
 - 4.2 Analýza dat ve výzkumném úkolu II.
5. Výsledky analýzy.
 - 5.1 Výsledky výzkumného úkolu I (výsledky křížové analýzy).
 - 5.2 Výsledky výzkumného úkolu II (kritický případ).
6. Diskuse nad zjištěními.
7. Závěr.

Seznam použité literatury

PARK, C. Thought Process in Creative Accounting. *Accounting Review* [online], American accounting Association, 1958, 33, 3, [cit. 2011-01-15]. Dostupné z WWW: <http://WWW.jstor.org/pss/241184>.

NASER, K. *Creative Financial Accounting: Its Nature and Use*, New York: Prentice Hall, 1993. 657s. ISBN: 0130617636.

KRUPOVÁ, L. *Kreativní účetnictví: možnosti a meze*. 1.vyd. Praha: Komora auditorů ČR, 2001. 64 s. ISBN: 80-902855-2-X.

TUMPACH, M. *Kreatívne účtovníctvo a riziko jeho zneužitia v hospodárskej praxi*: habilitačná prednáška: odbor 3.3.12 Účtovníctvo. Bratislava: 2008. 51 s. Habilitačné a inauguračné prednášky. ISBN: 978-80-225-2508-4.

MULFORD, CH. W.; COMISKEY, E.E. *Creative Cash Flow Reporting: Uncovering Sustainable Financial Performance*. Hoboken (New Jersey): John Wiley & Sons, Inc., 2005. 414s, ISBN: 0-471-46918-1.

ŠIROKÝ, Jan. *Tvoříme a publikujeme odborné texty*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3510-5.

Příloha 2 Protokol rozhovoru předběžného šetření

Společnost: A, s.r.o.

Datum uskutečnění rozhovoru: 2. 8. 2011

Dotazovaný: jednatel 1

Pozice dotazovaného: jednatel a společník společnosti, majitel 50 % obchodního podílu

Tazatel: Lenka Zemánková

1.1 Představení podniku

Společnost A je s.r.o., byla založena v roce 2009 jedním společníkem a zároveň jednatelem. V roce 2010 do podniku vstoupil druhý společník a stal se taktéž jednatelem. Základní kapitál společnosti je 200 000 Kč a je splacen v plné výši. Obchodní podíl společníků je rozdělen na poloviny. V tuto chvíli nemáme evidovány zaměstnance.

Nabízíme služby v oblasti stavebnictví. Jedná se zejména o výstavbu, údržba, i rekonstrukce a demolice stavebních objektů se zaměřením na energetiku. Hlavní příjmy společnosti byly do nedávné doby stavební práce v oblasti výstavby solárních elektráren. V současné době se podnik mimo tuto činnost, jejíž potřeba na trhu klesá, zabývá také stavebními pracemi v oblasti větrných elektráren a dále měření hluku a protihlukových opatření. Společnost je autorizována dle zákona č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví v platném znění.

V roce 2009 společnost negenerovala zisk. V tomto roce se společnost zaměřila na investice nutné pro rozběh společnosti. Společnost byla v podstatě formálně založena. V roce 2009 jsem před a v průběhu založení podniku vyvinul vlastní zařízení, pro měření hluku. Náklady na vývoj zařízení byly investicí v hodnotě asi 250 000 Kč. Vývoj zařízení tak byl řádově o několik set tisíc levnější než dostupná zařízení podobného druhu na trhu. Toto zařízení je dodnes jednou z nejsilnějších stránek podniku, protože v něm nemáme konkurenci. Jen nám v této oblasti trvalo déle získat zakázky.

V roce 2009 sice generovala ztrátu, její obrat byl cca 1,1 mil Kč. V následujících letech se společnost zdravě vyvíjela a získala zákazníky pro odběr služeb především v oblasti výstavby solárních a později větrných elektráren. V roce 2010 podnik získává větší zakázky a poprvé generuje zisk cca 800 tis. Kč s obratem 4,1 mil Kč (provozní náklady 3,1 mil. Kč). V roce 2011 už předpokládáme obrat vyšší než v loňském roce cca o jednu třetinu, zisk podobný jako vlani.

1.2 Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v podniku?

Jak je běžné používání kreativního účetnictví ve Vašem oboru podnikání?

Myslím si, že ke každému cíli vede několik cest. Protože podnikání je činnost uskutečňovaná za účelem zisku, kreativní účetnictví je cestou, která k tomuto cíli vede rychleji. Kreativní účetnictví pro mě zahrnuje činnosti, které jsou umožněny zákonem nebo ty, které jsou zákonem těžko postižitelné.

Využívání praktik kreativního účetnictví nepovažuji za amorální, pouze za mírně nefér vůči společnosti.

Rozsah používání kreativního účetnictví závisí na konkrétním typu techniky. Za časté ve svém oboru podnikání považují využívání zaměstnanců na černo a nákup a využívání majetku společnosti pro osobní účely, zde jsem přesvědčen o tom, že tyto praktiky využívá prakticky většina podniků v oboru stavebnictví. Za méně častou považují mezipodnikovou korupci, kdy například za získání zakázky podnik provede stavební úpravy na soukromém domě, případně uplácení za získané zakázky apod. Zde odhaduji, že tyto praktiky využívá cca 10 % podniků v oboru stavebnictví. Za velmi málo používané považují podvody s fiktivními fakturami mezi spřátelenými podnikateli, odhaduji do 5 % podniků.

1.3 Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví

Proč jste začal podnikat?

Co Vás osobně vede k využívání kreativního účetnictví?

Kde jste se naučil používat kreativní účetnictví?

Motivuje Vás současná legislativa k praktikování kreativního účetnictví?

Jak vnímáte aktuální výši zdanění a jiných plateb povinných do státního rozpočtu?

Jak vnímáte vymahatelnost práva v ČR?

Jak vnímáte složitost pracovně právních vztahů?

Motivuje Vás konkurence ke kreativě v účetnictví?

Motivují Vás odběratelské vztahy ke kreativnímu účetnictví?

Motivují Vás ke kreativě v účetnictví dodavatelské vztahy, nebo naopak motivujete vy svoje dodavatele?

Motivuje Vás ekonomická krize k využívání kreativního účetnictví?

Začal jsem podnikat zejména z důvodu získání většího množství peněz, svobody a seberealizace, které mi zaměstnání neposkytovalo. Podnikání s sebou nese hodně práce, které je vykompenzováno vyšší svobodou v rozhodování.

Využívat techniky kreativního účetnictví jsme začali již se vznikem podniku, je vyšší obrat podniku potažmo zisk a placené daně, tím se kreativního účetnictví využívá více, zejména proto, abychom zvýšili svoje vlastní příjmy.

S kreativním účetnictvím jsem se seznámil poprvé v letech 2005 a 2006, po studiu, kdy jsem nastoupil jako zaměstnanec do malého podniku, kde se techniky kreativního účetnictví používaly, zde naučené techniky v zásadě používáme dodnes. K tomu jsme se v průběhu podnikání sami přiučili některým novým.

K jejich použití mě vede prostřední, které jednak poskytuje podmínky pro jeho využívání, a ve kterém je za druhé nespravedlivý výběr daní. Za nespravedlivost ve výběru daní považuji zejména to, že ten kdo odvádí do rozpočtu větší objem peněz v podobě daní v absolutní hodnotě, by dle mého názoru měl mít větší rozhodovací právo než ten, který odvádí méně. Za další problém považuji rozpočtovou neurčenost daní a pocit, že odvedené daně „zmizí v Praze“.

Ano jednoznačně, současná legislativa mě motivuje k praktikování kreativního účetnictví. Za motiv považuji nabubřelost státního aparátu, rozpočtovou neurčenost daní a v ní zejména nevhodnou sociální solidaritu tzn. malou motivaci k práci z titulu vysokých dávek v nezaměstnanosti v kontextu s málo podporovaným školstvím. Jsem přesvědčen o tom, že výběr daní má být zaměřen na výběr daní ze spotřeby nikoliv z příjmů tedy z práce.

Výši daní a dalších plateb státu považuji za vysokou a to zejména výši daní z příjmů. Výše daní by však pro mě nebyla tak velkým problémem, kdyby bylo více transparentní to, na co jsou daně využívány, což by vedlo k větší občanské odpovědnosti.

Vymahatelnost práva je špatná, nemám v soudy důvěru. Za problematické považuji zejména neprůhlednost a nabubřelost soudního aparátu vč. vymáhatelů práva např. exekutorů.

Pracovněprávní vztahy považuji za příliš složité a zaměřené na odpovědnost podniků nikoliv na jeho užitek. Dalším problémem v oblasti zaměstnávání zaměstnanců je pro mě lidská odpovědnost zaměstnavatele čili nutnost zajistit zaměstnanci práci v kontextu s malou odpovědností zaměstnance odvést kvalitní práci.

Konkurence pro mě není motivem k praktikování technik kreativního účetnictví vůbec. Stejně tak odběratelé ani dodavatelé nejsou motivem. Ani my nikterak nemotivujeme svoje dodavatele, čili nevybíráme si dodavatele podle jejich vztahu ke kreativnímu účetnictví. V tomto směru jsem získal pouze několik dodavatelů fiktivních služeb a materiálu, kteří jsou obvykle z řad známých, s těmi je jednáno přímočaře na rovinu. Protože podnik se podnik

nesoustředí na velké veřejné zakázky ani odběratelské vztahy pro nás nejsou zásadním motivem k praktikování kreativního účetnictví.

Souvislost našeho využívání kreativního účetnictví s ekonomickou krizí a recesí nevidím. Podstatou je pro nás výše placených daní, jež v našem případě roste.

1.4 Okruh zaměřený na příležitost praktikovat kreativní účetnictví

Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve Vašem podniku?

Jaké využíváte techniky kreativního účetnictví?

Využíváte kreativní účetnictví dlouhodobě?

Byl byste ochoten využívat ještě další techniky KÚ, případně jaké?

Pokuste se odhadnout, jaký vliv mají techniky, jež používáte na celkový výsledek hospodaření Vašeho podniku?

Kreativní účetnictví využíváme s cílem snížit výši placené daně čili ovlivnit základ daně směrem dolů a mít tak více peněz pro sebe.

Sám vidím možnost využití technik kreativního účetnictví zejména ve snižování daně z příjmů (čili generování nákladů) a ve využívání majetku společnosti pro soukromé účely.

Tyto techniky používáme po celou dobu své existence s tím, že objem nákladů takto vygenerovaných roste s obratem společnosti. Další možnost je ve využití brigádníků na černo, tuto techniku využívá podnik od roku 2010, kdy získal větší počet zakázek a bylo třeba zajistit další pracovní sílu pro stavební práce.

Naše firma v současné době nevyužívá externí financování, je financována zejména z vlastních zdrojů nicméně, pokud by bylo nutné externích zdrojů využít, byl bych ochoten z toho důvodu provést některé techniky kreativního účetnictví tak, aby se zvýšila pravděpodobnost získání externích financí. Jednalo by se pravděpodobně o techniky, které mají za cíl spíše zvyšovat hospodářský výsledek, čili naopak „generování výnosů“.

Využíváme v tuto chvíli čtyři brigádníky pracující na černo, jejich celkový příjem je asi 30 000 Kč. Zde je možné rozsah zjistit poměrně přesně, protože o brigádnících vedeme mimo účetnictví evidenci. V oblasti fiktivních faktur odhaduji (o těchto je taktéž vedena evidence), že zvýšíme náklady, a snížíme tedy základ daně, asi o 600 000 Kč za rok 2010. Rozsah využívání majetku pro soukromé účely nejsem schopen přesně odhadnout. Celkově odhaduji, že se účetní zisk společnosti sníží asi o 700 000 Kč při zohlednění fiktivních faktur a používání vozidel pro soukromé účely.

1.5 Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví

Jak přistupujete k rizikovým situacím v životě a v práci?

Čeho se bojíte v souvislosti s využíváním technik KÚ?

Jak riziku, které Vám hrozí, předcházíte?

Co by Vás vedlo k omezení využívání technik KÚ?

Já v osobním ani pracovním životě rizikové situace nevyhledávám. K riziku se snažím přistupovat odpovědně a předcházet mu.

Bojíme se samozřejmě kontroly z finančního úřadu a omezení osobní svobody (trest odnětí svobody nebo podmíněčné odsouzení). Výše sankcí pro mě není rizikem, dokud nedosahuje takové výše, aby jejich zaplacení bylo pro podnik likvidační. Nicméně pravděpodobnost tohoto rizika považuji za nízkou.

V první řadě vidím jako malou pravděpodobnost, toho, že správce daně podniku vyhlásí kontrolu vzhledem k počtu podnikatelů, které mají jednotlivé úřady pod svojí správou. Riziku předcházíme tak, že např. jednotlivé fiktivní faktury zaúčtované v účetnictví podkládáme věrohodnými dějovými skutečnostmi. Každá z takových faktur je cílena na konkrétní provedenou zakázku (tato konkrétní zakázka je obvykle označena v textu faktury), „dodavatel faktury“ je seznámen s konkrétními okolnostmi o zakázce. Dá se říci, že každá takováto faktura je podložena „pohádkou“ o tom, jak vznikla, se kterou je seznámen dodavatel, tak aby v případě kontroly byla jeho výpověď věrohodná. O těchto pohádkách k fakturám si vedu interní záznamy mimo účetnictví zejména z toho důvodu, abych je nezapomněl, nebo nezapomněl některé detaily v nich. V krajním případě by mohl dojít k trestu odnětí svobody, ale tuto také považuji za nepravděpodobnou.

K omezení praktik kreativního účetnictví z pohledu prostředí by vedlo zjednodušení zákonů, ztenčení státního aparátu, zvýšení transparentnosti obecně a tlak na osobní odpovědnost jednotlivců a zjednodušení administrativy spojené se zaměstnáváním.

Příloha 3 Protokol rozhovoru uskutečněného ve společnosti A

Společnost: A, s.r.o.

Datum uskutečnění rozhovoru: 5. 10. 2011 (aktualizace rozhovoru z 2. 8. 2011)

Dotazovaný: jednatel 1

Pozice dotazovaného: jednatel a společník společnosti, majitel 50 % obchodního podílu

Tazatel: Lenka Zemánková

1.1 Představení podniku

Společnost A je s.r.o., byla založena v roce 2009 jedním společníkem a zároveň jednatelem. V roce 2010 do podniku vstoupil druhý společník a stal se jednatelem. Oba společníci jsou muži, zatím bezdětní. Základní kapitál společnosti je 200 000 Kč a je splacen v plné výši. Obchodní podíl společníků je rozdělen na poloviny. V tuto chvíli nemáme evidovány zaměstnance.

Nabízíme služby v oblasti stavebnictví. Jedná se zejména o výstavbu, údržbu, modernizaci, rekonstrukce a demolice stavebních objektů se zaměřením na energetiku. Hlavní příjmy společnosti byly do nedávné doby stavební práce v oblasti výstavby solárních elektráren. V současné době se podnik mimo tuto činnost, jejíž potřeba na trhu klesá, zabývá také stavebními pracemi v oblasti výstavby větrných elektráren a měření hluku a protihlukových opatření. Společnost je autorizována dle zákona č. 258/2000 Sb. o ochraně veřejného zdraví v platném znění. Hlavní činnost je tedy zařaditelná dle CZ-NACE do sekce F stavebnictví.

V roce 2009 společnost negenerovala zisk. V tomto roce se společnost zaměřila na investice nutné pro rozběh společnosti. Společnost byla v podstatě formálně založena. V roce 2009 jsem před a v průběhu založení podniku vyvinul vlastní zařízení, pro měření hluku. Náklady na vývoj zařízení byly investicí v hodnotě asi 250 000 Kč. Vývoj zařízení tak byl řádově o několik set tisíc levnější než dostupná zařízení podobného druhu na trhu. Toto zařízení je dodnes jednou z nejsilnějších stránek podniku, protože v něm nemáme konkurenci. Jen nám v této oblasti trvalo déle získat zakázky.

Dále kontaktní osoba dala k nahlédnutí výkazy společnosti za roky 2009 a 2010.

1.2 Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v podniku?

Jak je běžné používání kreativního účetnictví ve Vašem oboru podnikání?

Které osoby ve Vašem podniku jsou zapojeny do kreativního účetnictví?

Myslím si, že ke každému cíli vede několik cest. Protože podnikání je činnost uskutečňovaná za účelem zisku, kreativní účetnictví je cestou, která k tomuto cíli vede rychleji. Kreativní účetnictví pro mě zahrnuje činnosti, které jsou umožněny zákonem nebo ty, které jsou zákonem těžko postižitelné.

Využívání praktik kreativního účetnictví nepovažuji za amorální, pouze za mírně nefér vůči společnosti.

Rozsah používání kreativního účetnictví závisí na konkrétním typu techniky. Za časté ve svém oboru podnikání považuji využívání zaměstnanců na černo a Švarc systém a nákup a využívání majetku společnosti pro osobní účely, zde jsem přesvědčen o tom, že tyto praktiky využívá prakticky většina podniků v oboru stavebnictví. Za méně častou považuji mezipodnikovou korupci, kdy například za získání zakázky podnik provede stavební úpravy na soukromém domě, případně uplácení za získané zakázky apod. Zde odhaduji, že tyto praktiky využívá cca 10 % podniků v oboru stavebnictví. Za velmi málo používané považuji podvody s fiktivními fakturami mezi spřátelenými podnikateli, odhaduji do 5 % podniků.

Mého nejbližšího spolupracovníka (druhého majitele a jednatele společnosti) to, co děláme v oblasti kreativního účetnictví, nezajímá. Zná efekt a tiše s ním souhlasí. Pro výběr případných spolupracovníků (dodavatelů, odběratelů apod.) je můj vztah ke kreativnímu účetnictví pouze jedním z kritérií, které nehraje zásadní roli v rozhodovacím procesu. Ale při výběru brigádníků hraje vztah ke kreativnímu účetnictví roli, protože využíváme brigádníků na černo, nicméně při výběru s tímto neshledávám problém. Naopak brigádníci mají k práci na černo velmi kladný vztah a tento způsob práce preferují. 4 dodavatelé fiktivních faktur o situaci samozřejmě vědí. Naše účetní nemá kladný postoj ke kreativnímu účetnictví, takže mě další možnosti neučí. Sama asi netuší, že fiktivní faktury v účetnictví jsou zařazeny, nemá o tom žádný důkaz. S jejími službami jsme zatím spokojeni, takže dokud to nebude nutné a nebudeme potřebovat hledat další varianty kreativního účetnictví, tak neuvažujeme o změně účetní. Pokud vím, není členem žádné profesní skupiny ani mezi účetními ani mezi daňovými poradci. Je externí účetní.

1.3 Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví

Proč využíváte kreativní účetnictví? (jak vlastní postoj, tak faktory jako například prostředí obecně, legislativa, výše zdanění a jiných povinných plateb, vymahatelnost práva, odběratelsko-dodavatelské vztahy, interakce s konkurencí, ekonomická krize aj.)?

Osobním motivem je samozřejmě získání vyšších příjmů pro mě a mého společníka případně další zúčastněné osoby (brigádníci, dodavatelé faktur).

K jejich použití mě vede prostřední, které jednak poskytuje podmínky pro jeho využívání, a ve kterém je za druhé nespravedlivý výběr daní. Za nespravedlivost ve výběru daní považuji zejména to, že ten kdo odvádí do rozpočtu větší objem peněz v podobě daní v absolutní hodnotě, by dle mého názoru měl mít větší rozhodovací právo než ten, který odvádí méně. Za další problém považuji rozpočtovou neurčenost daní a pocit, že odvedené daně „zmizí v Praze“.

Jednoznačně, současná legislativa mě motivuje k praktikování technik kreativního účetnictví. Za motiv považuji nabubřelost státního aparátu, rozpočtovou neurčenost daní a v ní zejména nevhodnou sociální solidaritu tzn. malou motivaci k práci z titulu vysokých dávek v nezaměstnanosti v kontextu s málo podporovaným školstvím. Jsem přesvědčen o tom, že výběr daní má být zaměřen na výběr daní ze spotřeby nikoliv z příjmů tedy z práce. Výši daní považuji za vysokou a to zejména výši daní z příjmů. Výše daní by však pro mě nebyla tak velkým problémem, kdyby bylo více transparentní to, na co jsou daně využívány, což by vedlo k větší občanské odpovědnosti. Vymahatelnost práva je špatná, nemám v soudy důvěru. Za problematiku považuji zejména neprůhlednost a nabubřelost soudního aparátu vč. vymahatelů práva např. exekutorů. Pracovněprávní vztahy považuji za příliš složité a neflexibilní, zaměřené na odpovědnost podniků nikoliv na jeho užitek. Dalším problémem v oblasti zaměstnávání zaměstnanců je pro mě lidská odpovědnost zaměstnavatele čili nutnost zajistit zaměstnanci práci v kontextu s malou odpovědností zaměstnance odvést kvalitní práci. K tomu samozřejmě složitá administrativa spojená se zaměstnáváním.

Konkurence pro mě není motivem k praktikování technik kreativního účetnictví vůbec. Stejně tak odběratelé ani dodavatelé nejsou motivem. Ani my nikterak nemotivujeme svoje dodavatele, čili nevybíráme si dodavatele podle jejich vztahu ke kreativnímu účetnictví. V tomto směru jsem získal pouze několik dodavatelů fiktivních služeb a materiálů, kteří jsou obvykle z řad známých, s těmi je jednáno přímočaře na rovinu. Protože podnik se podnik nesoustředí na velké veřejné zakázky ani odběratelské vztahy pro nás nejsou zásadním motivem k praktikování kreativního účetnictví.

Souvislost našeho využívání kreativního účetnictví s ekonomickou krizí a recesí nevidím. Podstatou je pro nás výše placených daní, jež v našem případě roste. Krize nás nezasáhla příliš intenzivně (zasáhla v oblasti energetiky, ale s tím jsme počítali a byli jsme připraveni na další činnosti), společnost technicky v krizi vznikla, náš obrat se v čase stále zvyšuje a s jeho růstem i využívání kreativního účetnictví. Předpokládám spíše, že pokud by nás krize zasáhla a poklesly naše obraty, pak bychom kreativní účetnictví využívali méně. I když v tuto chvíli těžko soudit,

možná by se našly jiné důvody pro praktikování kreativního účetnictví jako například potřeba získat finanční zdroje.

1.4 Okruh zaměřený na příležitost praktikovat kreativní účetnictví

Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve Vašem podniku?

Jaké využíváte techniky kreativního účetnictví a jak dlouho?

Které položky účetních výkazů ovlivňujete kreativním účetnictvím?

O kolik odhadujete, že ovlivníte položky výkazů kreativním účetnictvím?

Kreativní účetnictví využíváme s cílem snížit výši placené daně čili ovlivnit základ daně směrem dolů a mít tak více peněz pro sebe.

Sám vidím možnost využití technik kreativního účetnictví zejména ve snižování daně z příjmů (čili „generování nákladů“) v podobě v podstatě fiktivních nákladů a ve využívání majetku společnosti pro soukromé účely (jde o vozidla, společníci nemají vlastní; dále počítače, foťáky, telefony a nářadí). Využívat techniky kreativního účetnictví jsme začali již se vznikem podniku, nicméně v době kdy podnik negeneroval zisk (nebo generoval malý zisk) jich bylo využíváno méně. Čili zvýšili jsme využívání v roce 2010. Čím je vyšší obrat podniku potažmo základ daně, tím se kreativního účetnictví využívá více.

Další možnost je ve využití brigádníků na černo, tuto techniku využívá podnik od roku 2010, kdy získal větší počet zakázek a bylo třeba zajistit další pracovní sílu. Tyto možnosti máme v úmyslu nadále v praxi využívat.

Naše firma v současné době nevyužívá externí financování, je financována zejména z vlastních zdrojů nicméně, pokud by bylo nutné externích zdrojů využít, byl bych ochoten z toho důvodu provést některé techniky kreativního účetnictví tak, aby se zvýšila pravděpodobnost získání externích financí. Jednalo by se pravděpodobně o techniky, které mají za cíl spíše zvyšovat hospodářský výsledek, čili naopak „generování výnosů“. V našem případě by podle situace nejdříve došlo k omezení generování nákladů až v případě potřeby by se jednalo o generování výnosů. Vzhledem k tomu, že znám řadu podnikatelů, kteří podobně jako my kreativně snižují hospodářský výsledek, neshledávám problém v nalezení takového obchodního partnera.

V účetnictví se soustředíme na ovlivnění nákladů. V těch jsou ovlivněny zejména služby od dodavatelů (zvýšeny) například různé návrhy a testování stavebních konstrukcí, internet a telefon využitý pro soukromé účely a opravy vozidel. Dále je ovlivněna spotřeba materiálu například pohonných hmot a dalších věcí souvisejících s provozem vozidel (zásoby účtujeme

hned do spotřeby, položka je zvýšena) a nákup drobných materiálových položek pro soukromé účely (zde jde u nás hlavně o stavební materiál, položka zvýšena). Pak jsou tu brigádníci na černo. V souvislosti s brigádníky na černo je ovlivněna položka osobních nákladů (zde naopak snížení). Jiné položky, pokud vím, neovlivňujeme, ale nejsem účetní.

Využíváme v tuto chvíli čtyři brigádníky pracující na černo, jejich celkový příjem je asi 30 000 Kč. Zde je možné rozsah zjistit poměrně přesně, protože o brigádnících vedeme mimo účetnictví evidenci. V oblasti fiktivních faktur jsme v roce 2010 zvýšili náklady, a snížíme tedy základ daně, asi o 600 000 Kč, v roce 2011 bude rozsah větší s rostoucím obratem, zatím odhaduji něco přes 1 mil. Kč. Rozsah využívání majetku pro soukromé účely nejsem schopen přesně odhadnout. Celkově odhaduji, že se účetní zisk společnosti snížil asi o 700 000 Kč za rok 2010. V roce 2011 to bude více, hrubým odhadem dvojnásobek.

1.5 Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví

Co pro vás představuje riziko v souvislosti s využíváním technik KÚ?

Jak riziku, které Vám hrozí, předcházíte?

Co by Vás vedlo k omezení využívání technik KÚ?

Za riziko v oblasti využívání technik považuji kontroly z finančního úřadu a omezení osobní svobody (trest odnětí svobody nebo podmíněčné odsouzení). Výše sankcí pro mě není rizikem, dokud nedosahuje takové výše, aby jejich zaplacení bylo pro podnik likvidační.

Techniky, které využíváme, by v krajním případě mohly vést k trestu odnětí svobody, což si uvědomuji. Nicméně pravděpodobnost tohoto rizika považuji za nízkou. V první řadě vidím jako malou pravděpodobnost, toho, že správce daně podniku vyhlásí kontrolu vzhledem k počtu podnikatelů, které mají jednotlivé úřady pod svojí správou.

V podniku v minulosti proběhla pouze kontrola na DPH, která neodhalila nedostatky.

Riziku předcházíme tak, že např. jednotlivé fiktivní faktury zaúčtované v účetnictví podkládáme věrohodnými dějovými skutečnostmi. Každá z takových faktur je cílena na konkrétní provedenou zakázku (tato konkrétní zakázka je obvykle označena v textu faktury, ten je velmi stručný), „dodavatel faktury“ je seznámen s konkrétními okolnostmi o zakázce. Nefakturuje se měsíčně a nejsou pravidelné částky. Dá se říci, že každá takováto faktura je podložena „pohádkou“ o tom, jak vznikla, se kterou je seznámen dodavatel, tak aby v případě kontroly byla jeho výpověď věrohodná. O těchto pohádkách k fakturám si vedu osobní záznamy mimo účetnictví zejména z toho důvodu, abych je nezapomněl, nebo nezapomněl některé detaily v nich. Texty faktur jsou stručné na služby nebo materiál, který

obvykle není běžně ke koupení (speciální výrobky apod.). Využívání majetku podniku pro soukromé účely, zde jde zejména o vozidla společnosti je skryto psaním falešných knih jízd. Jiná vozidla v soukromém majetku vlastníků společnosti nejsou.

V našem případě by k omezení využívání kreativního účetnictví mohlo dojít v situaci, kdy by vznikla potřeba zvýšit zisk společnosti například z důvodu získání externího zdroje financování, pak bychom nejprve přistoupili k omezení fiktivních nákladových faktur. V případě, že by ale nestačilo snížení fiktivních nákladů, přistoupili bychom naopak k využití fiktivních faktur odběratelských s cílem zvýšit výnosy. K omezení praktik kreativního účetnictví by obecně vedlo zjednodušení zákonů, ztenčení státního aparátu, zvýšení transparentnosti a tlak na osobní odpovědnost jednotlivců, zjednodušení administrativy ve spojení se zaměstnáváním, čili apelují na podnikatelské prostředí. Ve zvyšování sankcí nespátřuji zásadního významu, dokud nejde o likvidační částky. Ani ve zvyšování počtu kontrol nevidím správnou cestu, protože takové zvýšení počtu kontrol, které by mělo efekt, nepovažuji za dosažitelné (například kontroly každý rok u každého podnikatele).

Příloha 4 Protokol rozhovoru uskutečněného ve společnosti B

Společnost: B, s.r.o.

Datum uskutečnění rozhovoru: 7. 9. 2012

Dotazovaný: jednatel 1

Pozice dotazovaného: jednatel a společník společnosti, majitel 100 % obchodního podílu

Tazatel: Lenka Zemánková

1.1 Představení podniku

Společnost B byla založena v roce 1991 třemi společníky (všichni muži, jeden má 2 děti druhý ne, společník, který ze společnosti vystoupil děti má), jednatelem společnosti je jeden z těchto společníků (kontaktní osoba). V roce 2002 jeden ze společníků ze společnosti odešel a založil vlastní podnik. V roce 1996 došlo ke změně ve výši základního kapitálu a tento byl zvýšen z původních 200 000 Kč na 700 000 Kč (vkladem movitého majetku). Základní kapitál je splacen v plné výši (část peněžitém vkladem a část je v podobě movitého majetku), majitelem obchodního podílu je jednatel společnosti. V tuto chvíli má společnost 12 zaměstnanců.

Společnost se zabývá výrobou elektrotechniky se zaměřením na osvětlovací techniku a výrobky automobilového průmyslu. Disponujeme technologiemi na ruční i strojní osazování SMD součástek, bezolovnatou montáž. Samozřejmostí je poradenství a podpora vývoje a testování vyrobené elektroniky. V době krize jsme výrobu rozšířili o strojní výrobu průmyslového typu tedy obrábění kovů, lisování a lakování výrobků z tenkých plechů pro osvětlovací techniku, automobilový průmysl a dále měřicí techniku a další odvětví. Dle CZ NACE je činnost podniku zařaditelná do sekce C zpracovatelský průmysl.

Před založením podniku jsme všichni tři pracovali v oblasti výroby elektrotechniky (měřicí přístroje a osvětlení) jako OSVČ ve sdružení bez právní subjektivity. V roce jsme se rozhodli založit společnost s ručením omezeným. Podnik byl z počátku ztrátový, nicméně ztráta byla do 100 000 Kč. Podnik byl v rozběhu a ziskovým se stal v tu chvíli, kdy se podařilo všechny aktivity přesunout z činnosti OSVČ na s.r.o. (to chvíli trvalo, než si zvykli zákazníci tak dva tři roky). V době rozběhu jsme měli 3 zaměstnance, v průběhu let jsme dříve více využívali Švarc systému (v době, kdy tato činnost nebyla považována za nelegální), stálých zaměstnanců na pracovní smlouvu jsme měli asi 5. Od roku 2008 je počet stálých zaměstnanců ustálen na 12.

Dále byly dány k nahlédnutí výkazy společnosti od roku 2001 (tyto jsou do 2007 zveřejněny, dále ne).

1.2 Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v podniku?

Jak je běžné používání kreativního účetnictví ve Vašem oboru podnikání?

Které osoby ve Vašem podniku jsou zapojeny do kreativního účetnictví?

Kreativní účetnictví chápu jako takové účetnictví, které je co nejméně nápadné pro kontrolní orgány. Do pojmu kreativní účetnictví zahrnuji ty techniky, které jsou zákony povoleny i techniky, které jsou mimo zákon. Ale zde pouze takové, jejichž využitím docílíme toho, aby naše účetnictví vypadalo pro kontrolní orgány co nejlépe, a které nebudou nalezeny při případné kontrole.

V oboru výroby elektrotechniky není příliš velký prostor pro využívání kreativního účetnictví. Jde o to, že podniky jsou obvykle poměrně úzce specializovány a v podstatě se jedná o subdodávky většímu výrobcí, podobně jako je tomu u nás pro automobilky. Jiný typ výroby, kde malý podnik je subdodavatelem velkého podniku, jsou v oboru neobvyklé. Toto úzké napojení na jednoho nebo několik málo velkých odběratelů, na kterých je podnik obvykle existenčně závislý, nedává příliš mnoho prostoru pro práci s kreativním účetnictvím, nelze totiž ovlivnit výnosy společnosti. Nicméně na nákladové straně se dá říci, že je běžné využití Švarc systému a zde si trůfám odhadovat, že nejde pouze o obor elektrotechniky, ale o výrobu obecně. Takové věci jako fiktivní faktury nebo nelegální zaměstnávání využívají pouze blázni, kteří obvykle brzy s podnikáním nedobrovolně skončí, nebo přijdou na to, že chtějí-li na trhu přežít, musí s takovými aktivitami skončit. Určitě v aktivních firmách jde o běžně používané techniky. Využití majetku pro soukromé účely je běžné, nicméně nejde obvykle o cílené zneužívání podniku. Jde o to toho, představte si, že vlastníte podnik, váš podnik vlastní například vrtačku. Doma budete potřebovat přišroubovat poličku, těžko si půjdete koupit vlastní soukromou vrtačku, je-li navíc ta firemní zrovna v ten den volná. Zde jen těžko oddělíte vlastnictví věci jako takové právní osobou, jíž jste majitelkou a vámi jako fyzickou osobou.

U nás v podniku je využíván pouze Švarc systém, který osobně nepovažuji za něco významně špatného. Peníze, které si takto takový dodavatel vydělá, jsou zdaněny, i když méně. Chápu, že se jedná o nelegální práci, jak je pojata v zákoně, nicméně zároveň je státem poměrně významně podpořena tím, jak vysoko jsou nastaveny výdajové paušály. Do Švarc systému je u nás zapojeno asi 8 lidí, kteří vykonají práci asi za 3 zaměstnance na plný úvazek (v minulosti

jsme jich měli až 15, ale tyto aktivity jsme v roce 2004 významně omezili, protože se o tomto tématu hodně mluví a kontroly se na něj zaměřují). Tito samozřejmě o využití kreativního účetnictví vědí, naše účetní (není členka profesních skupin) také stejně jako oba (dříve všichni tři) společníci. Ostatní zaměstnanci o situaci nevědí a ani se o ni nikterak nezajímají. Při náboru zaměstnanců ochota pracovat na Švarc systém není rozhodovacím kritériem a sami noví zaměstnanci mají spíše zájem pracovat na pracovní smlouvu.

1.3 Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví

Proč využíváte kreativní účetnictví? (jak vlastní postoj, tak faktory jako například prostředí obecně, legislativa, výše zdanění a jiných povinných plateb, vymahatelnost práva, odběratelsko-dodavatelské vztahy, interakce s konkurencí, ekonomická krize aj.)?

Obecně nemám dnes k využívání kreativního účetnictví ve větší míře nikterak kladný postoj, i když musím přiznat, že v tomto směru se můj postoj změnil v průběhu let. Když jsem byl mladší, býval jsem ochotný více riskovat a zkoušet co je a co není možné. V dobách, kdy jsme kreativního účetnictví využívali, více (šlo hlavně o Švarc systém) tzn. asi do roku 2003, jsem neměl ze situace dobrý pocit a měl jsem skutečné obavy o to, aby moje podnikání neskončilo špatně. V této době se téma často diskutovalo v médiích a zaměřili se na něj i kontrolní orgány. Právě proto jsme od roku 2004 tyto aktivity významně omezili, jde to také s věkem a s pocitem odpovědnosti vůči rodině.

K využívání v našem případě Švarc systému nás vede rozhodně nastavení podnikatelského prostředí. Důležitým bodem je zde administrativní složitost související se zaměstnáváním a významné omezení pružnosti vztahu pracovníka a zaměstnavatele tím, že společnost zaměstná zaměstnance na standardní pracovní poměr. Zaměstnanci mají velmi málo povinností oproti zaměstnavatelům. Zajištění dlouhodobé práce pro zaměstnance není v dnešní době na trhu snadné. V případě využití OSVČ jako subdodavatelů je vztah pružnější pro obě stany. Druhým významným prvkem je také výše zdanění (a ostatních plateb státu) zaměstnanců v obrovském nesouladu s výší zdanění OSVČ, využije-li taková osoba výdajového paušálu. Výši výdajových paušálů považuji za největší motivaci ke Švarc systému z pohledu pracovníků. Dalším motivem je samozřejmě získat využitím Švarc systému více peněz pro sebe a svoje společníky, nicméně ten v mých postojích není převládající.

Legislativa je podle mého názoru významným důvodem pro využívání kreativního účetnictví obecně. Dnešní složitost zákonů a jejich časté změny podnikatele v podstatě udržují v neustálém stavu protizákonnosti a to přesto, že jsem přesvědčen o tom, že se řada

podnikatelů skutečně snaží být poctivých. Zákonů je tolik, že obyčejný podnikatel je ani nemůže znát všechny, jejich složitost je tak zásadní, že každý kdo se sebevěc snaží podnikat legálně, se dostává do situací, ve kterých kontrolní orgán může jejich podnikání vyhodnotit jako nepoctivé.

Za významný považuji faktor kontrolních orgánů. Využíváme kreativní účetnictví prakticky z toho důvodu, abychom pro úřady byli co nejvíce nenápadní. Myslím si, že pokud vše účtuje podnik poctivě, tak je v hledáčku kontrolních úřadů častěji, než ten, který se snaží účetnictví vyladit tak, aby se stal nenápadným.

Ostatní okolí pro mě motivem k využití kreativního účetnictví není. Konkurence vůbec. Dodavatelé snad jen mezi těmi, kteří u nás pracují na Švarc systém, protože, ti takto odvedou státu nižší platby, nicméně nevyvíjí významný tlak, ostatní dodavatelé motivem nejsou. Ze strany odběratelů tím, že jsme silně závislí v tuto chvíli na dvou velkých odběratelích, prakticky nemáme možnost kreativní účetnictví využívat.

Ekonomická krize sama o sobě si také nemyslím, že by podnikatele motivovala ke kreativnímu účetnictví, u nás rozhodně ne. Nicméně pokud budeme za důsledek ekonomické krize považovat zavedení vyšších výdajových paušálů s cílem podpořit podnikání ze strany státu, pak se dá říci, že druhotně vliv ekonomické krize existuje ve smyslu podpory kreativního účetnictví. U nás se ale ani takto druhotně vliv ekonomické krize neukázal z toho důvodu, že jsme Švarc systém omezili již před začátkem ekonomické krize.

1.4 Okruh zaměřený na příležitost praktikovat kreativní účetnictví

Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve Vašem podniku?

Jaké využíváte techniky kreativního účetnictví a jak dlouho?

Které položky účetních výkazů ovlivňujete kreativním účetnictvím?

O kolik odhadujete, že ovlivníte položky výkazů kreativním účetnictvím?

U nás je v současnosti cílem kreativního účetnictví zejména to, abychom byli co nejméně nápadní kontrolním orgánům. Jde zejména o sladění poměru mezi výnosy a náklady. Výnosy jako takové z důvodu závislosti na odběratelích nemůžeme ovlivnit, proto se soustředíme na nákladovou stránku. Zde právě využíváme Švarc systému proto, abychom náklady zejména v podobě služeb zvýšili. Tím, že jsme výroba velmi silně specializovaná a máme nadstandartní vztahy s odběrateli (dlouhodobá spolupráce, soustředění na kvalitu výrobků a snaha vyjít odběratelům vstříc jen co je možné) máme ve skutečnosti poměrně vysokou přidanou hodnotu výrobků. Tím, že některé náklady využitím Švarc systému přesouváme z osobních nákladů

do služeb, přidanou hodnotu upravujeme a uměle ji snižujeme. Hlavním důvodem je to, že na fakturách můžeme ovlivňovat částky, což by na mzdových nákladech bylo těžší (měnit pracovní smlouvy a tak), tak abychom nebyli v hledáčku kontrolních orgánů. V situaci, kdy máme menší výnosy, pak množství nákladů na Švarc systém omezujeme, tak abychom udrželi poměr mezi výnosy a náklady v požadované míře (tj. asi 80 % nákladů a 20 % přidaná hodnota). Využitím Švarc systému samozřejmě navíc v celku zdaňujeme méně než využitím zaměstnanců, jde tedy také o daňovou optimalizaci.

Švarc systém využíváme cca od roku 2001, kdy se podniku začalo dařit a začal se nám významněji zvyšovat obrat. Do roku 2004 jsme Švarc systém využívali ve spolupráci s asi 15 pracovníky. Později se o Švarc systému začalo veřejně hovořit jako o daňovém úniku a proto jsme od roku 2004 tyto aktivity omezili asi na polovinu. V tuto chvíli se jedná o 8 spolupracovníků, jejichž práci by zvládli asi 3 zaměstnanci na plný úvazek. Náklady na jejich služby zvyšujeme a snižujeme v poměru k výnosům. Techniky typu fiktivní náklady v podniku nevyužíváme, protože je považujeme za příliš rizikové. Dále využíváme majetek pro soukromé účely již od začátku podnikání, jedná se jak o vozidla (5 ks vozidel, výdajové paušály ne, společníci nevládní soukromý automobil), tak o počítače, mobilní telefony a příležitostně některé nářadí podniku a podobně. Nicméně, nejde o významné zneužívání. Jde jen o to, že těžko oddělíme některé činnosti, jsou-li zálibou, nebo prací, a stejně tak těžko oddělíme vlastní nářadí od nářadí firemního. Tím, že podnikáme již dlouhou dobu a některé nářadí jsme do firmy donesli vlastní, jiné si půjčujeme firemní, majetek do hodnoty 3 000 Kč prostě nevidujeme. Nejde nám o to cíleně zneužívat majetek firmy.

Dále jsme dříve využívali techniky finančních nákladů. Jde o to, že pokud se stalo, že podnik neměl dostatek financí v hotovosti, vložili jsme do podniku peníze. Jen je tam nevložil oficiálně společník, ale nějaký například jeho známý, čili třetí osoba. Tomuto známému pak byly vypláceny úroky z půjčky, které by společníkům vypláceny nebyly. V podstatě jsme se ale opět jen snažili nebyť nápadní, protože jsem slyšel, že mít v podniku půjčené peníze bezúročně nepůsobí důvěryhodně a tak jsme je půjčovali s úrokem, což nemůže společník. Tuto techniku jsme využívali cca do roku 2008, dokud byla potřeba peněz. V současnosti tím, že v podniku ponecháváme významnou část zisku, navíc využíváme factoring, takže má podnik financí dostatek a techniku již nevyužíváme.

Další technikou, kterou jsme využili, je nadhodnocený vklad společníků. Zde se jednalo o situaci, kdy jsme měli potřebu zvýšit základní kapitál společnosti, opět proto, abychom vypadali důvěryhodněji vůči kontrolním orgánům (podnik, který má mnoho let slušné obraty

a zisky ponechává ve společnosti je divné, pokud má stále základní kapitál na nízké úrovni). Situaci jsme vyřešili tak, že jsme do podniku vložili majetek (jednalo se o staré zařízení využívané ještě za dob, kdy jsme pracovali jako OSVČ). Tento majetek jsme nechali ocenit na vyšší částku, než jakou měl ve skutečnosti hodnotu. S vyšším oceněním jsme pak vložili majetek do podniku jako dlouhodobý a zároveň jsme zvýšili základní kapitál. Majetek jsme poté začali odepisovat. Tuto techniku jsme využili pouze jednorázově v roce 1996, kdy jsme chtěli zvýšit základní kapitál, ale neměli jsme na to peníze.

Tuším dále, že existují další možnosti, jako je například koupení dlouhodobého majetku s neodpovídající cenou ať už vyšší aby byl odepisován nebo menší aby nebyl odepisován, případně nákup rizikových pohledávek za účelem zpronevěry peněz. Případně obchody například s Čínou, kde Vám prodejci „nalakují faktury třeba narůžovo“, pokud chtějí obchodovat (upraví pak například ceny oficiální faktury na nižší, aby se za zboží nemuselo platit clo a podobně). Slyšel jsem také o možnostech, kdy v 90. letech bylo například přes hranice vyfakturováno jedno auto a převezeny byly ve skutečnosti dvě, nebo naopak o zdvojování faktur apod. Tyto možnosti jsme ale nikdy nevyužili a ani to nemáme v úmyslu, považujeme je za rizikové a chceme se chovat poctivě. Ani pokud by nastala situace například s potřebou získat externí financování tak nemáme v úmyslu zavést další techniky kreativního účetnictví. V případě, že by se jednalo o externího investora, čili někoho dalšího kdo podnik kontroluje, bychom si pravděpodobně museli odpustit i to málo, co děláme.

Švarc systémem zvyšujeme náklady na služby (tím snižujeme přidanou hodnotu), dále jím snížíme osobní náklady, které se regulují hůř. Využitím majetku pro soukromé účely zvyšujeme spotřebu materiálu. V současnosti jiné účty aktivně neovlivňujeme. Použitím majetku pro osobní účely se ovlivní zejména spotřeba materiálu, vozidly ještě odpisy a pojištění. Důsledkem nadhodnocení vloženého majetku máme dosud zvýšený účet dlouhodobý majetek a základní kapitál, tímto byly dříve ovlivněny i odpisy (dnes už je majetek odepsaný). Dříve jsme využitím půjček ovlivnili i pokladu, a finanční náklady.

Dnes odhadem (přesnou evidenci nemáme) pomocí Švarc systému ovlivníme náklady na služby asi tak 2 mil. Kč ročně. Při provozních nákladech 33 mil. Kč se jedná asi o 6 % provozních nákladů. V souvislosti s využitím majetku pro soukromé účely se jedná o částku do 500 000 Kč, budu-li uvažovat všechny náklady včetně odpisů.

1.5 Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví

Co pro vás představuje riziko v souvislosti s využíváním technik KÚ?

Jak riziku, které Vám hrozí, předcházíte?

Co by Vás vedlo k omezení využívání technik KÚ?

Pro nás je obecně rizikem kontrolování ze strany kontrolních orgánů a to ani ne tak z důvodu toho, že bychom se obávali odhalení jako spíše z toho důvodu, že kontroly považují za nesmírně obtěžující. Berou mi čas i sílu soustředit se na práci. Právě proto v současné situaci kreativní účetnictví využíváme, abychom pro úřady vypadali co nejméně nápadně a kontroly eliminovali na jen ty skutečně náhodné. Je zde samozřejmě také obrovské riziko pokut a případného odnětí svobody. Sankce považují za skutečně obrovské a z toho důvodu kreativní účetnictví aplikujeme v malé míře, jen na to abychom byli nenápadní. Úspěšnost kontroly (tedy to, že kontrolor odhalí něco nepoctivého) považují spíše za náhodné seknutí pravděpodobnostně srovnatelné s tím, že mě srazí auto, kontroloři nemají dost zkušeností. Nicméně samotná kontrola, její časová náročnost a stav, ve kterém jsou kontroloři považováni spíše za protivníky (obecně napětí v prostředí) a kdy mohou za nepoctivost prohlásit situaci zcela poctivou jen proto, že jí nerozumí, je pro mě natolik obtěžující, že zároveň nevyužíváme agresivnějších technik kreativního účetnictví.

V podniku v minulosti proběhly pouze kontroly na DPH, které neodhalily nedostatky (jedna z nich trvala 3 měsíce).

Využívání Švarc systému se snažíme zakrývat standardními postupy. OSVČ nám nefakturují měsíčně, částky se snažíme měnit tak, aby se neopakovaly. Jde o faktury na služby nikoliv zboží nebo materiál, v textu faktur se snažíme omezit texty na minimum. Při využívání majetku pro soukromé účely nijak nezakrýváme mimo to, že soukromé cesty auty vykazujeme v knize jízd jako cesty nesoukromé, což je asi samozřejmé. Interní evidence nevedeme.

Zvýšení sankcí a podobně nepovažují za důvod k omezení kreativního účetnictví. S nadsázkou zabít nás mohou jen jednou. Jednoznačně si myslím, že jak nás, tak jiné subjekty by vedlo ke snížení kreativního účetnictví omezení výdajových paušálů pro OSVČ a tedy sjednocení zdanění zaměstnanců a OSVČ. Situace, kdy zaměstnanec zaplatí na povinných platbách o mnoho více peněz než OSVČ prostě navádí k Švarc systému a nepoctivosti v této oblasti obě strany. Zároveň by jejich omezením došlo k uvolnění podnikatelského prostředí. V situaci, kdy by paušály byly významně nižší například 25 % příjmů, by řada pracovníků ztratila motivaci Švarc systém využívat, tím by daňové úniky v této oblasti byly také nižší a kontrolní

orgány by se na něj nemusely tolik intenzivně soustředit. Měly by více času na práci s velkými podvody jako je korupce, velké daňové úniky (například na spotřební dani). Tím by se prostředí celkově zklidnilo. Dalším bodem je pak snížení administrativy spojené se zaměstnáváním a uvolnění pracovně právních vztahů. Současná právní úprava je silně svazující pro obě strany což opět motivuje ke Švarc systému. Ale problém je asi těžké řešit, když někdo bude chtít krást, tak krást bude. Tristní je současný stav prostředí, kdy je prakticky každý podnikatel je potrestatelný z toho důvodu, že není schopen sledovat množství existujících zákonů a jejich změny, pokud se u toho snaží i pracovat a není je tedy schopen neporušovat z důvodu neznalosti, za což je potrestatelný.

Příloha 5 Protokol rozhovoru uskutečněného ve společnosti C

Společnost: C, s.r.o.

Datum uskutečnění rozhovoru: 14. 9. 2012

Dotazovaný: účetní

Pozice dotazovaného: účetní, zaměstnanec společnosti

Tazatel: Lenka Zemánková

1.1 Představení podniku

Společnost C, s.r.o. byla založena v roce 2007 dvěma společníky a zároveň jednateli (muž a žena, mají spolu tři děti). Základní kapitál společnosti je 200 000 Kč a od roku 2012 je splacen v plné výši. Obchodní podíl společníků je rozdělen na přesné poloviny. V současné době má společnost 16 zaměstnanců (jedná se o 11 stálých zaměstnanců a 5 brigádníků pracujících na dohody o provedení práce).

Předmětem podnikání společnosti je výroba, obchod a služby neuvedené v přílohách 1 až 3 živnostenského zákona. Hlavní činností podniku je provoz internetových portálů a provizní prodej. Výdělečnou činností je v tuto chvíli provoz internetového portálu pro vyhledávání letenek mezi nabídkami leteckých společností. Hlavní výnosy společnosti plynou z reklamy provozované na portálech a z provizního prodeje letenek včetně doprovodných služeb (parkovné na letištích apod.). Od roku 2011 společnost zahájila přípravu nového projektu, jedná se o projekt, který je ve vývoji a v tuto chvíli zatím není ziskový (princip zatím nechci prozradit, protože se jedná na trhu o úplnou novinku), nicméně jeho ziskovost se očekává od roku 2013. Nový projekt je investicí asi 3 mil. Kč.

Dále byly poskytnuty k nahlédnutí výkazy společnosti od jejího vzniku. V roce 2012 společnost očekává poprvé ve své existenci snížení zisku z důvodu snížení zájmu klientů o služby v oblasti cestování a to asi o 50 %, důvodem je ekonomická recese, tím se snížily výnosy i z reklam na našich portálech. Právě proto vyvíjíme nový portál, jehož spuštění předpokládáme v roce 2013. Společnost má v obchodním rejstříku zveřejněny účetní závěrky za všechny roky podnikání.

1.2 Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v podniku?

Jak je běžné používání kreativního účetnictví ve Vašem oboru podnikání?

Které osoby ve Vašem podniku jsou zapojeny do kreativního účetnictví?

Kreativní účetnictví je účetnictví zkreslené. Kreativní účetnictví chápu jako způsob ušetření peněz. Do chápání pojmu kreativní účetnictví zahrnuji jak podvod, tak techniky, které jsou zákonem umožněny. Zejména sem zahrnuji využívání Švarc systému a fiktivních dokladů. Švarc systém chápu jako problém, s nímž se osobně neztotožňuji, nicméně považuji ho za menší zlo než je například využívání fiktivních nákladů nebo práce bez pracovní smlouvy a to zejména z toho důvodu, že využití Švarc systému není tak významným zkreslením výkazů společnosti. Pro podnik jde v zásadě o přesun nákladů z účtové skupiny 52 do skupiny 51. Příjem takto pracujících je na rozdíl od práce bez pracovní smlouvy zdaněn, i když obvykle méně v důsledku využití výdajového paušálu. Využití fiktivních dokladů v účetnictví neschvaluji. Pokud bych věděla o takových operacích v účetnictví, které vedu, pak bych takové operace odmítla zaúčtovat. Operace, které zákon umožňuje, jako je například využití paušálních výdajů na automobil v praxi využívám. Taktéž je považuji za kreativní účetnictví, nicméně zákonem povolené, s čímž nemám žádný osobní problém. Využívání firemního majetku pro soukromé účely v zásadě neschvaluji.

Využívání zejména Švarc systému o oboru IT považuji za velmi časté. Stává se nám běžně, že při náboru nových zaměstnanců tito mají sami zájem pracovat pro nás na základě živnostenského oprávnění a ne na základě pracovní smlouvy. Pracovníci v IT mají velmi často více činností pro různé zaměstnavatele resp. odběratele a z toho důvodu práci na živnostenské oprávnění vyhledávají. Jejich motivem je i využití výdajových paušálů pro snížení základu daně z příjmů. Za poměrně běžné považuji v našem oboru i využívání firemního majetku pro soukromé účely. Netroufám si odhadnout jak je to s četností využívání fiktivních dokladů, o tom nemám představu. Práce na černo běžná není.

V našem případě se kreativním účetnictvím myslí zejména využívání Švarc systému. V tuto chvíli takto využíváme dva spolupracovníky. O tom samozřejmě vědí všichni v podniku, čili oba jednatelé a všichni zaměstnanci podniku. Samotní zaměstnanci v tom nevidí žádný problém. Na problém s tím spojený a rizika upozorňuji jen já, mě to jako účetní vadí velmi zásadně a jediné proč tyto dosud účtuji je, že mám slíbeno, že to příští rok skončí. Problém si uvědomuje i jednatelka společnosti, která má tendence využívání Švarc systému omezovat. To se jí v posledních letech celkem daří a od příštího roku máme v úmyslu od Švarc systému upustit zcela.

1.3 Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví

Proč využíváte kreativní účetnictví? (jak vlastní postoj, tak faktory jako například prostředí obecně, legislativa, výše zdanění a jiných povinných plateb, vymahatelnost práva, odběratelsko-dodavatelské vztahy, interakce s konkurencí, ekonomická krize aj.)?

U nás situace s využíváním Švarc systému vznikla zejména z toho důvodu, že o ni naši spolupracovníci sami projevíli zájem. Tehdy jsme neměli možnost získat lidi s takovými kvalitami jinak než jako dodavatele, takže jsme vlastně neměli na výběr. To je hlavním důvodem jeho využívání. Nicméně můj osobní postoj ke Švarc systému a kreativnímu účetnictví (té části nad rámec zákonů) obecně je odmítavý. V tuto chvíli máme už jen dva spolupracovníky, které máme v plánu velmi brzy zaměstnat a jejich práci tak zlegalizovat. Nemám naopak problém s využitím možností, jež jsou zákonem povoleny, jako je využití výdajových paušálů například na vozidla.

Dalším důvodem je také to, že se snažíme ušetřit na sociálním pojištění. Výši plateb na sociální pojištění považuji za skutečně velmi vysokou v součtu částek za zaměstnance a za zaměstnavatele (zejména pak část za zaměstnavatele). Využití těchto příjmových složek státem považuji za netransparentní. Dalším důležitým důvodem je velmi složitá a časově náročná administrativa spojená se zaměstnáváním zaměstnanců, zejména přihlašování a odhlašování zaměstnanců, velmi dlouhá úschova mzdových dokladů apod.

Za faktor se dá považovat prostředí obecně a zejména nastavení sociálního systému. Netransparentnost a nespravedlnost ve výši dávek v nezaměstnanosti a sociálních dávek a jejich určení jsou zde důležitým faktorem. Prostředí rozhodně má na rozsah kreativního účetnictví významný vliv. Jde o to, že pokud ho využívají všichni včetně státu a jeho představitelů, tak proč ne my, v tomto nám řídicí složky státu nedávají dobrý příklad.

Výše daní se dá taktéž považovat za skutečně vysokou a je pro řadu poplatníků důvodem k využívání kreativního účetnictví s cílem snížit základ daně.

Důvěru v právní systém a soudy v ČR příliš nemám, nevěřím, že kdybych měla nějaký problém tak by stát byl tím, kdo mi pomůže. Délka soudních řízení je taktéž vysoká a z toho důvodu nemám v soudy důvěru.

Pro nás jsou v okolí motivem naši spolupracovníci. Jde o dodavatele, kteří by měli ve skutečnosti být zaměstnáni, ale sami chtěli pracovat na základě živnostenského oprávnění. V té době jsme neměli jinou možnost než jim vyhovět. Nicméně vzhledem k tomu, že s nimi již máme navázanu dlouholetou spolupráci, existuje dohoda, že v příštím roce dojde k legalizaci

jejich práce a tito spolupracovníci se stanou našimi zaměstnanci na základě pracovní smlouvy. Ostatní jako konkurence a odběratelé pro nás motivem nejsou. Důležitým motivem pro zrušení Švarc systému je pro nás vstup nového investora, který má zájem na tom, aby všechny činnosti v podniku byly zlegalizovány.

Ekonomická krize využívání kreativního účetnictví v naší společnosti neovlivnila.

1.4 Okruh zaměřený na příležitost praktikovat kreativní účetnictví

Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve Vašem podniku?

Jaké využíváte techniky kreativního účetnictví a jak dlouho?

Které položky účetních výkazů ovlivňujete kreativním účetnictvím?

O kolik odhadujete, že ovlivníte položky výkazů kreativním účetnictvím?

Cílem využívání kreativního účetnictví je u nás snížení placeného sociální pojištění využíváním Švarc systému, s tím souvisí i používání firemních počítačů těmito spolupracovníky. Druhým cílem je snížení základu daně z příjmů právnických osob využitím výdajových paušálů v souvislosti s provozem automobilu, automobil je navíc majiteli společnosti využíván i pro soukromé účely. Společníci nevlastní žádný jiný automobil v soukromém vlastnictví.

Švarc systém využíváme od roku 2011. S tím souvisí i to, že spolupracovníci, kteří pracují na Švarc systém, využívají dva počítače, které jsou majetkem společnosti. Dále využíváme výdajové paušály na automobil, využití výdajových paušálů je pro nás výhodnější. Reálné výdaje za automobil by byly nižší než využití paušálu. Této možnosti využíváme od chvíle, kdy vlastníme automobil, tj. od roku 2011. Vozidlo v majetku společnosti je od tohoto roku využíváno i pro soukromé účely nicméně skutečně zcela minimálně s tím, že tyto neevidujeme a výdajový paušál využíváme v plné výši. Knihu jízd nevedeme. Další techniky nevyužíváme a nejsme ani ochotni je v nějaké situaci využít a to ani například z důvodu získání externích zdrojů financování nebo jiných.

V našem případě jsou ovlivněny položky ostatní služby na účtu 518 (zvýšení) potažmo osobní náklady na účtech 521 a 524 (snížení). Spolupracovníci používají firemní počítače, což ovlivnilo účet 501 při nákupu těchto počítačů. Využitím výdajových paušálů na automobil pak ovlivníme účet 512 (nicméně cestovné jednatelů v podniku neúčtujeme). V důsledku těchto ovlivnění samozřejmě ovlivníme celý hospodářský výsledek, vždy ale na straně nákladové.

Odhaduji, že využitím Švarc systému ovlivníme účet 518 asi o 60 000 Kč měsíčně, tj. tedy asi 720 000 Kč ročně za roky 2011 a 2012. Tito spolupracovníci využívají firemní počítače v celkové hodnotě asi 40 000 Kč, tyto vstoupily do účetnictví v roce 2011. Využitím výdajových

paušálů na vozidlo v tuto chvíli zvýšíme náklady na účtu 512 asi o jednu pětinu. Náklady jsou v tuto chvíli 60 000 Kč ročně využitím výdajového paušálu, nicméně reálné výdaje spojené s provozem automobilu odhaduji tak na 50 000 Kč. Automobil je využíván i pro soukromé účely a odhaduji, že soukromých cest je významná menšina, odhadem jedna pětina. Pokud bych se pokusila vyčíslit skutečné náklady spojené s provozem vozidla po odečtení soukromých cest, tak je odhaduji na 40 000 Kč, čili celkové ovlivnění hospodářského výsledku je asi 20 000 Kč. V případě, že bych uvažovala paušál, který je zákonem povolen v případě využívání automobilu pro soukromé účely pak je ovlivnění o 12 000 Kč. Jiný majetek pro soukromé účely využíván není (majetek typu tiskárny, počítače apod. mají majitelé i soukromě, čili firemní nepotřebují pro soukromé účely využívat). Celkové provozní náklady za rok 2011 byly asi 14 mil. Kč, nicméně odhad předpokládá pouze vyřazení spolupracovníků z účtu 518, nikoliv jeho zařazení přeřazení na účet 521 a 524, což by vyžadovalo hlubší výpočet.

1.5 Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví

Co pro vás představuje riziko v souvislosti s využíváním technik KÚ?

Jak riziku, které Vám hrozí, předcházíte?

Co by Vás vedlo k omezení využívání technik KÚ?

V souvislosti s využíváním kreativního účetnictví se obáváme zejména kontrol státními orgány. Proběhla u nás již kontrola inspektorátu práce, z finančního úřadu i z OSSZ. Všechny kontroly byly cílené na zjišťování Švarc systému, nicméně kontroloři v odhalení nebyli úspěšní. Kontrolovali nám přijaté faktury, ale Švarc systém neodhalili. Za riziko považujeme i výši pokut, které jsou podle mého názoru vysoké a na jejich výši jsem upozornila jak jednatele, tak oba naše spolupracovníky. Myslím si, že v našem případě by nehrozilo riziko odnětí svobody, že by situace byla řešena pokutami, nicméně i toto je pro nás dostatečným důvodem omezovat kreativní účetnictví. Speciálním důvodem je pro nás i to, že jsme získali externího investora, který v nejbližší době do společnosti vstoupí. Jedná se o investora ze zahraničí, a proto, že tento bude po vstupu kontrolovat výstupy z účetnictví, máme v plánu nelegální práci u nás zlegalizovat a se dvěma spolupracovníky uzavřít pracovní smlouvu.

O nelegálních zaměstnancích vedeme interní evidenci (například docházku do práce), nicméně ve chvíli, kdy na nás byla vyhlášena kontrola, jsme veškerou tuto evidenci odvezli z provozovny společnosti. Riziku dále předcházíme tak, že uvádíme v textu faktury vhodné informace. Jedná se o neopakování pravidelných částek (spolupracovníci nám fakturují pravidelně měsíčně, nicméně pokaždé s jinou částkou). V textech faktur měníme činnosti tak,

aby se nejednalo o pravidelné práce, fakturuje se měsíčně. Dále si uvědomujeme, že by například tito spolupracovníci neměli používat firemní počítače a hlavně firemní email, nicméně z důvodu požadavku klientů bohužel tito spolupracovníci firemní email používají. Další možnost nás odhalit je tehdy pokud by kontrola navštívila kancelář, kde tito dva spolupracovníci pracují na firemních počítačích. Této možnosti dosavadní kontroly nevyužily. Jako účetní si uvědomuji, že bych to co se děje nahlásit měla, nicméně jsem solidární s firmou a jednatelka společnosti v případě odhalení slíbila, že to celé vezme na sebe i s ohledem na můj negativní postoj k takové činnosti. Uklidňuje mě ale fakt, že společnost hodlá v příštím roce s využíváním kreativního účetnictví skončit.

Nás o omezování kreativního účetnictví nutí zvýšené kontroly, zvyšování pokut v souvislosti s odhalování Švarc systému a dále vstup externího investora. Osobním důvodem k omezení kreativního účetnictví pro společníky je pocit odpovědnosti vůči rodině.

Příloha 6 Protokol rozhovoru uskutečněného ve společnosti D

Společnost: C, s.r.o.

Datum uskutečnění rozhovoru: 14. 11. 2012

Dotazovaný: účetní, zaměstnanec společnosti

Pozice dotazovaného: účetní pracující mimo pracovní poměr (dohoda o provedení práce)

Tazatel: Lenka Zemánková

1.1 Představení podniku

Společnost C, s.r.o. byla založena v roce 2003 jedním společníkem a zároveň jednatelem (muž, 2 děti), jež je majitelem 100 % obchodního podílu. Základní kapitál společnosti je od vzniku společnosti 200 000 Kč. Společnost v minulosti měla 5 zaměstnanců. Proto, že nás zasáhla krize počet zaměstnanců je aktuálně snížen na 3 stálé zaměstnance + jednoho brigádníka na dohodu o provedení práce.

Hlavní činností společnosti je zpracování projektů průmyslových staveb, bytových a rodinných domů, zpracování stavebně-technických průzkumů a zpracování technických posudků. Nabízíme vypracování projektové dokumentace ve všech stupních (tzn. projekt pro územní řízení, stavební povolení, ohlášení stavby i realizační projektovou dokumentaci) včetně vizualizace v 3D modelu a zpracování rozpočtu. Soustředíme se zejména na práci pro společnosti, pro soukromé osoby spíše výjimečně. Dle klasifikace CZ NACE jde o sekci M profesní, vědecké a technické činnosti.

Od roku 2003 do roku 2008 byla společnost zisková. Její zisk se pohyboval do 0,5 mil. Kč s obratem asi 10 mil. Kč. Od roku 2008 se potýkáme s ekonomickou krizí, klesá obrát a podnik je ve ztrátě. V roce 2010 byl obrát asi 6 mil. Kč, provozní náklady asi 6,4 mil. Kč a celková ztráta asi 0,5 mil. Kč, v roce 2011 byl obrát 5 mil. Kč, provozní náklady asi 5,5 mil. Kč a ztráta opět asi 0,5 mil. Kč. Obrát se sice snížil na asi 4 mil. Kč, nicméně podařilo se nám snížit provozní náklady (snížení počtu zaměstnanců), odhaduji, že tento rok budeme mít zisk okolo 300 000 Kč. Výkazy nezveřejněny.

1.2 Okruh zaměřený na definování pojmu kreativní účetnictví a zjištění jeho rozsahu

Jak je chápán pojem kreativní účetnictví v podniku?

Jak je běžné používání kreativního účetnictví ve Vašem oboru podnikání?

Které osoby ve Vašem podniku jsou zapojeny do kreativního účetnictví?

Kreativní účetnictví chápu jako daňovou optimalizaci v mezích zákona, maximálně na jeho hraně. Například Švarc systém do kreativního účetnictví zahrnuji. Víím, že ho zákon považuje za podvod, nicméně pokud lze najít argumenty pro využití OSVČ místo zaměstnance, pak tuto takový systém práce nepovažuji za špatný. Jde v podstatě o výpomoc mezi podnikem a fyzickou osobou, který je pro obě strany výhodný. Využívání majetku pro soukromé účely, pokud není vysloveně zneužíváním takového majetku a jde o občasně půjčení si například auta a podobně nepovažuji za nepoctivé. Co se týče například práce na černo, tu odsuzuji a považuji ji za příliš agresivní techniku, jsem ale ochotná zaúčtovat například náklady na brigádníka, kterému se upraví počet odpracovaných hodin zaúčtovaných v účetnictví. V případě, že se například ztratí některé doklady, pak jejich doplnění jinými doklady nepovažuji za problém. Naopak za problém už považuji například zdvojení faktur, fiktivní doklady a podobně, takové účetnictví nezahrnuji do kategorie kreativní, ale mimo ni do kategorie podvodné účetnictví.

Co se týče oboru, zde je určitě běžné využívání Švarc systému, odhaduji, že tento systém práce vyhledává tak polovina zaměstnavatelů, stejně tak považuji za běžné používání majetku pro soukromé účely. Techniky typu fiktivní doklady, práce na černo apod. nepovažuji za běžné v oboru, nicméně zde záleží spíše na manažerech společnosti. Účetní se o těchto věcech ne vždy dozví, někdy se mi stává i situace, že dostanu doklady a jaká je realita vlastně nevím. Pracuji na DPP.

O využívání kreativního účetnictví tedy v našem případě používání majetku pro soukromé účely vědí ve společnosti všichni, tzn. jednatel, účetní i zaměstnanci. O Švarc systému ví jednatel, účetní a dvě spolupracující fyzické osoby, které se jej účastní. Ostatní zaměstnanci o jeho existenci v podniku nevědí.

1.3 Okruh zaměřený na motivy praktikovat kreativní účetnictví

Proč využíváte kreativní účetnictví? (jak vlastní postoj, tak faktory jako například prostředí obecně, legislativa, výše zdanění a jiných povinných plateb, vymahatelnost práva, odběratelsko-dodavatelské vztahy, interakce s konkurencí, ekonomická krize aj.)?

Motivem pro využití kreativního účetnictví je samozřejmě snížení základu daně, čili zvýšení příjmů vlastníka. Nepřímo, tak zvýším i svoje příjmy, resp. nepřijdu o práci.

Za základní faktor považuji podnikatelské prostředí a jeho stav. V podstatě jde o to, že proč nevyužít možnosti, kterou mi systém umožňuje. Jde o pocit z prostředí obecně u nás v ČR, složitost zákonů a zejména jejich časté změny, psaní zákonů na míru některým zájmovým skupinám a nerovné podmínky. Například Švarc systém je systém, který využívají poslanci a při

zaměstnávání vlastních asistentek a dalších spolupracovníků, tak proč bychom jej nemohli využít také. Dalším důležitým prvkem je složitá administrativa spojená se zaměstnáváním pracovníků a čili se vznikem pracovního poměru a jeho ukončením. S OSVČ se je v tomto směru lépe domluvíte.

V případě prostředí v ČR považuji za problém i výši plateb povinných státu. Zdanění považuji za vysoké a výše sociálního pojištění velmi vysokou. Důvěru v právní systém v ČR příliš nemám.

Z pohledu externích spolupracovníků. Odběratelé nás motivují ke kreativnímu účetnictví pouze minimálně. Zde jde například občas o situaci, že odběratel potřebuje upravit datum na faktuře například o jedno zdaňovací období k DPH, s čímž mu vyjdeme vstříc, jinak nás ke kreativnímu účetnictví nemotivuje. V našem případě se obvykle nejedná o velké zakázky, kde by šlo například o to vyhrát výběrové řízení, takže se s dalším kreativním účetnictvím ze strany odběratelů neseťkáváme. Konkurence na kreativní účetnictví u nás nemá vliv vůbec. Ano dodavatelé pro nás nejsou motivem praktikovat kreativní účetnictví. Snad jen spolupracovníků na Švarc systém, ale zde jde o oboustranně výhodný obchod.

Ekonomická krize nás k využívání kreativního účetnictví nemotivuje spíše naopak. V dobách před krizí jsme využívali kreativní účetnictví (zejména Švarc systém) více (jednalo se asi o 7 spolupracujících OSVČ). S poklesem obratu a zisku po zásahu krize jsme Švarc systém spíše omezili. Posledních několik let jsme byli ve ztrátě a daň z příjmů jsme tak neplatili, čili nebyl u nás motiv kreativní účetnictví využívat (využíval se jen minimálně – 2 osoby). V tomto roce se společnost opět dostává do zisku, využíváme nadále 2 spolupracovníky. S těmito předpokládáme, že budeme spolupracovat nadále, v případě, že by se zvýšil obrat společnosti, asi bychom přistoupili k zvýšení počtu spolupracovníků na Švarc systém.

1.4 Okruh zaměřený na příležitost praktikovat kreativní účetnictví

Co je cílem uplatňování kreativního účetnictví ve Vašem podniku?

Jaké využíváte techniky kreativního účetnictví a jak dlouho?

Které položky účetních výkazů ovlivňujete kreativním účetnictvím?

O kolik odhadujete, že ovlivníte položky výkazů kreativním účetnictvím?

Cílem využívání kreativního účetnictví je daňová optimalizace. Jde nám o snížení základu daně z příjmů právnických osob a sociálního pojištění za zaměstnance.

V současnosti využíváme Švarc systém. Jedná se o spolupráci se dvěma OSVČ (plátcí DPH, volné živnosti). Švarc systém využíváme již od vzniku společnosti. V minulosti, tzn. od roku

2003 do roku 2008, jsme spolupracovali se sedmi fyzickými osobami. Se snížením obratu a zisku společnosti v době krize jsme spolupráci omezili na dvě fyzické osoby.

Dále je v podniku aktuálně využíván majetek pro soukromé účely. Jedná se o dva automobily (výdajový paušál ne, osobní vozidlo společník nemá), počítače a tiskárnu a telefony. Při využívání vozidla pro soukromé účely nevykazujeme soukromé cesty, ale uvádíme je v knize jízd jako cesty pracovní. Tuto techniku využíváme již od vzniku společnosti. Dříve jsme účtovali i cestovné jednatele, toto již neúčtujeme, protože podnik byl ve ztrátě a majitel ji nechce prohlubovat.

V minulosti jsme také měli dva brigádníky pracující na dohodu o provedení práce. Těmto brigádníkům byl někdy upravován (snižován) počet odpracovaných hodin a část peněz byla brigádníkům vyplácena mimo dohodu. Důvodem bylo to, aby s brigádníky nebylo nutné uzavřít dohodu o pracovní činnosti a nemuselo jim tak být placeno sociální pojištění. Práce brigádníků spočívala v pomocných administrativních úkonech v kanceláři. V tuto chvíli máme zakázek v důsledku ekonomické krize méně a brigádníky již nevyžíváme. Brigádníci, kteří by pracovali zcela na černo, u nás v podniku nikdy nebyli.

Účtujeme o opravných položkách k pohledávkám, ale zde striktně podle zákona o rezervách, rezervy neúčtujeme, v dohadných položkách je vše tak jak odpovídá skutečnosti.

V účetnictví jsou ovlivněny prakticky jen náklady, výnosy neovlivňujeme. Z nákladových účtů jde o zvýšení účtu 518, snížení účtu 521 a 524 v důsledku Švarc systému. Využitím majetku pro soukromé účely ovlivníme účet 501 (pohonné hmoty, papír a toner do tiskáren apod.), 518 (telefony a internet) a účty spojené s provozem vozidel tzn. 548 a 551. V součtu jsou techniky kreativního účetnictví cíleny na snížení zisku.

V tomto roce odhaduji celkový vliv Švarc systému na 450 000 Kč (nemáme interní evidenci). V loňském roce podobně. Využívání majetku pro soukromé účely je těžké vyčíslit, odhaduji, že vozidla jsou používána z jedné třetiny pro soukromé účely. Celkové náklady na jedno vozidlo za rok jsou asi 50 000 Kč (včetně odpisů a pojištění vozidel), čili asi 33 000 Kč je v nákladech navíc z titulu využití obou vozidel pro soukromé účely. Celkově všechen majetek využití pro soukromé účely ovlivní náklady společnosti asi o 40 000 Kč měsíčně.

1.5 Okruh zaměřený na vnímání rizika v oblasti kreativního účetnictví

Co pro vás představuje riziko v souvislosti s využíváním technik KÚ?

Jak riziku, které Vám hrozí, předcházíte?

Co by Vás vedlo k omezení využívání technik KÚ?

Kreativní účetnictví, které v podniku využíváme, není určitě na trest odnětí svobody, čili tohoto rizika se neobáváme. Sankce jsou vysoké, v našem případě se obáváme kontroly kontrolními orgány, nicméně i zde považujeme riziko za minimální. Myslím si, že v ČR se dějí horší věci, než ty co provádíme my. Vzhledem k tomu, že se neobáváme odhalení, tak se samozřejmě nebojíme ani udělení sankce.

V případě Švarc systému se snažíme o to, aby nám fyzické osoby nefakturovaly měsíčně a aby nešlo o pravidelně placené částky. Text faktury je obvykle velmi stručný a neurčitý, obvykle se odkazuje na smlouvu o dílo, která je taktéž napsána velmi obecně. Evidenci faktur pocházejících ze Švarc systému nemáme (a neměli jsme ji ani pro brigádníky, zde byla evidence jen na počet odpracovaných hodin, ve chvíli, kdy brigádníci dosáhli hranice 150 hod. za rok, se jim začalo vyplácet v hotovosti bez evidence). S fyzickými osobami, které se Švarc systému účastní, jsme samozřejmě domluveni na tom, co v případě kontroly uvádět za fakta. Kontrolu jsme v podniku přímo na Švarc systém nikdy neměli, měli jsme jen kontroly na DPH a ze živnostenského úřadu. Při těchto nebyl zjištěn žádný nedostatek. Využívání majetku pro soukromé účely je zakrýváno pouze evidencí knih jízd, kde jsou všechny jízdy uvedeny jako pracovní.

Sami jsme kreativní účetnictví omezili z důvodu poklesu obratu společnosti, což vyplývá ze zacílení využitých technik kreativního účetnictví. V našem případě by k omezení kreativního účetnictví vedlo zvýšení pečlivosti úředníků kontrolních orgánů a zveřejňování odhalených podvodů s jasnými postihy konkrétních subjektů. Jde o princip negativního příkladu. Zvýšená četnost a efektivnost kontrol by taktéž vedla ke snížení kreativního účetnictví. V současnosti se setkávám spíše se situací, že sami úředníci nemají zájem najít chybu nebo nepoctivost v účetnictví, aby sami sobě nepřidávali práci. Úředníky kontrolních orgánů považuji za nekompetentní a neznalé praxe. Sama se domnívám, že být pracovníkem kontrolního orgánu uměla bych odhalit více problémů, než současní pracovníci. Neuvědomuji si, že situace kdy vím o Švarc systému nebo o využívání majetku pro osobní účely, že bych ji měla kontrolním orgánům hlásit, další věcí je, že už bych potom sama práci těžko hledala. Sama radím společníkovi, jak by například faktury pocházející ze Švarc systému měly vypadat, tak aby nebyly odhalitelné. Jde o to, že společník to stejně bude dělat dál, jen si k tomu najde jinou účetní a já bych nezapojením se jen riskovala ztrátu zaměstnání. Zvyšování sankcí nepovažuji za významné. Zde jde o to, že nám kontrolní orgány těžko něco odhalí a na to samotné zvýšení sankcí nemá vliv.

Příloha 7 Seznam středisek pro rozřídění dokladů dle techniky kreativního účetnictví

Označení	Technika kreativního účetnictví	Zpřesnění	
SM100	Využití materiálu pro soukromé účely	pro soukromé účely použito ze 100 %	literatura, metronom, vrtačka, svítilna, kancelářské potřeby
SM50	Využití materiálu pro soukromé účely	pro soukromé účely použito z 50 %	provoz vozidel, vrtací kladivo, notebook
SM30	Využití materiálu pro soukromé účely	pro soukromé účely použito z 30 %	notebook, PC komponenty, telefon
FM	Fiktivní doklad na materiál	materiál jež nebyl spotřebován	stavební materiál
SS50	Služba využitá pro soukromé účely	pro soukromé účely použito z 50 %	servis vozidel
SS100	Služba využitá pro soukromé účely	pro soukromé účely využito ze 100 %	stavební úpravy na soukromém majetku
SS80	Služba využitá pro soukromé účely	pro soukromé účely použito z 80 %	poskytování internetu
SS30	Služba využitá pro soukromé účely	pro soukromé účely použito z 30 %	telekomunikační služby
FS	Fiktivní doklad na služby	služba jež nebyla provedena	stavební aj. služby
UPR	Využití dl. majetku pro soukromé účely	pro soukromé účely použito z 50 %	silniční daň, dálniční známky, pojištění vozidel, odpisy vozidel
UPR	Nelegální práce	práce bez pracovní smlouvy	mzdové náklady, SZP, daň/záloha na daň za zaměstnance

Příloha 8 Seznam analytických účtů

Syntetický účet	Analytický účet	Popis
501	000 a 001	spotřeba skutečného materiálu
501	901	spotřeba soukromého materiálu 100 %
501	902	spotřeba soukromého materiálu 50 %
501	903	spotřeba soukromého materiálu 30 %
501	909	spotřeba fiktivního materiálu
511	000	opravy a udržování skutečné
511	902	opravy a udržování soukromé 50 %
518	000	ostatní služby skutečné
518	901	ostatní služby fiktivní
518	902	ostatní služby soukromá služba 100 %
518	903	ostatní služby soukromá služba 80 %
518	905	ostatní služby soukromá služba 100 %
521	000	mzdové náklady
524	000	zákonné sociální a zdravotní pojištění
531	000	daň silniční
531	902	daň silniční soukromé 50 %
538	000	ostatní daně a poplatky
538	902	ostatní daně a poplatky soukromé 50 %
548	000	ostatní provozní náklady skutečné
548	902	ostatní provozní náklady soukromé
551	000	odpisy DNaHM skutečné
551	902	odpisy DNaHM soukromé
343	100	DPH snížená sazba skutečná
343	101	DPH snížená sazba z SM100
343	102	DPH snížená sazba z SM50
343	200	DPH základní sazba skutečná
343	201	DPH základní sazba z SM100
343	202	DPH základní sazba z SM50
343	203	DPH základní sazba z SM30
343	204	DPH základní sazba z SS100
343	205	DPH základní sazba z SS80
343	206	DPH základní sazba z SS50
343	207	DPH základní sazba z SS30

Pozn. označení skutečný/á/é vyjadřuje operaci nebo její část, jež je v účetnictví oprávněně. Označení soukromý/á/é vyjadřuje operaci, nebo její část, jež je v účetnictví neoprávněně z titulu využití pro soukromé účely.

Příloha 9 Interní evidence brigádníků v podniku

Jméno	Počet odpracovaných hodin za měsíc	Vyplacená odměna v Kč
T.P.	15,00	1 200,00
T.P.	3,75	300,00
T.P.	12,00	960,00
M.W.	úkolem	8 500,00
J.L.	55,00	4 400,00
M.Z.	37,50	3 000,00
M.Z.	13,75	1 100,00
M.Z.	104,50	8 360,00
M.Z.	41,00	3 280,00

Příloha 10 Interní doklad pro zaúčtování zaměstnanců

Případova studie K , s.r.o.

Interní doklad č. ID11062

Případova studie K , s.r.o. První 1 Pardubice IČ: 00000001 DIČ: CZ00000001 Telefon: 608834439		Odběratel/dodavatel: Případová studie K IČ: DIČ:					
Datum vystavení: 31.12.2011 Datum uskutečnění zdanit. plnění: 31.12.2011							
Označení dodávky	Množství	J.cena	Sleva	Cena %DPH	DPH	Kč Celkem	
Doučtování zaměstnanců							
HM	1	27 820,00		27 820,00 0%	0,00	27 820,00	
SP zaměstnanec	1	1 613,00		1 613,00 0%	0,00	1 613,00	
SP zaměstnavatel	1	4 979,00		4 979,00 0%	0,00	4 979,00	
Srážková daň	1	660,00		660,00 0%	0,00	660,00	
Součet				35 072,00	0,00	35 072,00	
CELKEM						35 072,00	
Vystavil:							
Datum účetního případu: 31.12.2011							
Céčka	MD	DAL	Středicka	Cinnosti	Zakázky		
27 820,00	521000	331000	UPR				
1 613,00	331000	336000	UPR				
4 979,00	524000	336000	UPR				
660,00	331000	342000	UPR				
Rekapitulace DPH v Kč :				Základ v Kč	Sazba	DPH v Kč	Celkem s DPH v Kč
				35 072,00	0%		
				0,00	10%	0,00	0,00
				0,00	20%	0,00	0,00
Ekonomický a informační systém POHODA							

Příloha 11 Kontrola účtů – výsledkové účty

Kontrola účtů (analyticky) - výsledkové účty		Rok: 2011		
		koncový stav v Kč		
Číslo účtu	Název účtu	původní	upravené	rozdíl
Náklady				
501000	Spotřeba materiálu realna	2 883 702,54	136 686,30	2 747 016,24
501001	Spotřeba materiálu realna	0,00	2 286 064,77	-2 286 064,77
501901	Spotřeba materiálu soukromého 100%	0,00	56 256,67	-56 256,67
501902	Spotřeba materiálu soukromého 50%	0,00	104 641,35	-104 641,35
501903	Spotřeba materiálu soukromého 30%	0,00	4 849,07	-4 849,07
501909	Spotřeba materiálu fiktivní	0,00	295 200,00	-295 200,00
504000	Prodané zboží	455 632,36	455 632,36	0,00
50x	Spotřebované nákupy	3 339 334,90	3 339 330,52	4,38
511000	Opravy a udržování	0,00	24 301,23	-24 301,23
511902	Opravy a udržování - soukromé	0,00	24 301,48	-24 301,48
518000	Ostatní služby	2 349 453,22	815 395,53	1 534 057,69
518901	Ostatní služby - fiktivní služba	0,00	1 155 525,00	-1 155 525,00
518902	Ostatní služby - soukromá služba 100%	0,00	313 831,00	-313 831,00
518903	Ostatní služby - soukromá služba 80%	0,00	6 016,12	-6 016,12
518905	Ostatní služby - soukromá služba 30%	0,00	10 077,24	-10 077,24
51x	Služby	2 349 453,22	2 349 447,60	5,62
531000	Daň silniční	5 060,00	2 530,00	2 530,00
531902	Daň silniční soukromé	0,00	2 530,00	-2 530,00
538000	Ostatní daně a poplatky	2 400,00	1 200,00	1 200,00
538902	Ostatní daně a poplatky soukr	0,00	1 200,00	-1 200,00
53x	Daně a poplatky	7 460,00	7 460,00	0,00
548000	Ostatní provozní náklady	22 420,34	11 209,86	11 210,48
548902	Ostatní provozní náklady soukromé	0	11 210,43	-11 210,43
54x	Jiné provozní náklady	22 420,34	22 420,29	0,05
551000	Odpisy dlouhodobého nehmotného a hmotného majetku	326 094,00	221 982,00	104 112,00
551902	Odpisy dlouhodobého nehmotného a hmotného majetku		104 112,00	-104 112,00
558000	Tvorba a zúčtování zákonných opravných položek v prov. činnosti	1 570,00	1 570,00	0,00
55x	Odpisy, rezervy, komplexní náklady příštích období a opravné položky	327 664,00	327 664,00	0,00
563000	Kursově ztráty	8 536,36	8 536,36	0,00
568000	Ostatní finanční náklady	4 059,23	4 059,23	0,00
56x	Finanční náklady	12 595,59	12 595,59	0,00
	NÁKLADY CELKEM	6 058 928,05	6 058 918,00	10,05
Výnosy				
601000	Tržby za vlastní výroby	2 116 480,00	2 116 480,00	0,00
602000	Tržby z prodeje služeb	4 799 114,47	4 799 114,47	0,00
604000	Tržby za zboží	543 851,23	543 851,23	0,00
60x	Tržby za vlastní výkony a zboží	7 459 445,70	7 459 445,70	0,00
611000	Změna stavu nedokončené výroby	-649 593,00	-649 593,00	0,00
61x	Změny stavu zásob vlastní činnosti	-649 593,00	-649 593,00	0,00
648000	Ostatní provozní výnosy	2 364,22	2 364,22	0,00
64x	Jiné provozní výnosy	2 364,22	2 364,22	0,00
662000	Úroky	54,23	54,23	0,00
663000	Kursově zisky	85,99	85,99	0,00
66x	Finanční výnosy	140,22	140,22	0,00
	VÝNOSY CELKEM	6 812 357,14	6 812 357,14	0,00
	HOSPODÁŘSKÝ VÝSLEDEK CELKEM	753 429,09	753 439,14	-10,05

Příloha 12 Kontrola účtů – DPH

Kontrola účtů (analyticky) - DPH				
Číslo účtu	Název účtu	obrat MD v Kč		rozdíl
		původní	upravené	
343100	Daň z přidané hodnoty SS	648,59	545,66	102,93
343101	Daň z přidané hodnoty SS SM100		91,61	-91,61
343102	Daň z přidané hodnoty SS SM50		11,32	-11,32
3431xx	Daň z přidané hodnoty snížená sazba	648,59	648,59	0,00
343200	Daň z přidané hodnoty ZS	1 020 215,46	919 861,85	100 353,61
343201	Daň z přidané hodnoty ZS SM100		11 068,72	-11 068,72
343202	Daň z přidané hodnoty ZS SM50		20 786,61	-20 786,61
343203	Daň z přidané hodnoty ZS SM30		1 100,13	-1 100,13
343204	Daň z přidané hodnoty ZS SS100		62 766,00	-62 766,00
343205	Daň z přidané hodnoty ZS SS80		1 151,61	-1 151,61
343206	Daň z přidané hodnoty ZS SS50		1 579,30	-1 579,30
343207	Daň z přidané hodnoty ZS SS30		1 901,41	-1 901,41
3432xx	Daň z přidané hodnoty základní sazba	1 020 215,46	1 020 215,63	-0,17

Příloha 13 Databáze dat

	Případ A	Případ B	Případ C	Případ D
Příležitost praktikovat KU				
Hlavní cíl praktikování KU	snížení ZD z příjmů PO	snížení pozornosti kontrolních orgánů - udržet náklady na 80	snížení placeného sociálního pojištění	daňová optimalizace (snížení ZD z příjmů PO a SP za zaměstn
Využívané techniky - fiktivní doklady	ano (služby, materiál) od vzniku, roste s obratem	ne	snížení ZD z příjmů PO	ne
Využívané techniky - Švarc systém	ne	ano od 2001 (8 OSVČ, dříve 15)	ano 2 osoby	ano od vzniku (2 OSVČ, dříve 8)
Využívané techniky - práce na černo	ano od 2010 - brigádníci stavební práce, správa webu	ne	ne	ne
Využívané techniky - majetek pro soukromé u	ano od 2009 (2 vozidla 50 % cest, PC, foťáky, telefony, nářadí)	ano od vzniku (5 vozidel 30 % cest, PC, telefony, nářadí)	ano od 2011 (vozidlo 20 % jízdy)	ano od vzniku (2 vozidla 30 % jízdy, PC, tiskárna, telefony)
Využívané techniky - jiné aktuálně	ne	ne	výdajové paušály na vozidla	občas posun data uskutečnění plnění (vydaných faktur)
Vlastní vozidlo majitelů	ne	ne	ne	ne
Využití jiných technik v minulosti	ne	ano - nadhodnocení majetku vloženého do ZK, úroky z půjček	ne	ano - nesprávné vykazování počtu odpracovaných hodin DPP
Ochota využívat dalších technik v budoucnu	ano Švarc systém	ne	ne	ano - nesprávné vykazování počtu odpracovaných hodin DPP
Úmysl pokračovat v praktikách	ano	ano	ne	ano
Ovlivněné účty - zvýšení	501,511, 518, 548, 551	518, 501, 548, 551, 411, + dříve 022, 082, 211, 562	518, 501, 512	518, 501, 548, 551
Ovlivněné účty - snížení	521, 524	521, 524	521, 524	521,524
Ovlivnění HV	snížení	snížení	snížení	snížení
Výše ovlivnění HV	700 000 Kč (2010)	2 500 000 Kč (2011)	772 000 Kč nedovolené techniky, + 8 000 Kč dovolené techniky	490 000 Kč
Trend rozsahu KU	roste s obratem	klesá (sami omezují)	zcela omezeno od 2013 (sami)	klesá (vliv ekonomické krize)
Vnímání rizika				
Obava z kontroly	ano	ano - ztráta času	ano	ano
Obava z úspěšnosti kontroly	ne - přetíženost kontrolorů, nedostatečné znalosti	ne	ne	ne - nedostatečné znalosti kontrolorů z praxe
Kontrola v minulosti	DPH - nezjištěny nedostatky	DPH - nezjištěny nedostatky	FÚ, OSSZ, inspektorát práce - cílené na Švarc systém - nezjištěny	DPH, ŽÚ - nezjištěny nedostatky
Vnímání sankcí jako vysokých	ne	ano	ano	ano
Obava z trestního stíhání	ano	dříve (proto omezeno)	ne	ne
Evidence v souvislosti s KU	ano - brigádníci, fiktivní faktury ne - využívání majetku pro soukromé účely	ne	ano - pracovníci na Švarc systém ano - pracovníci na Švarc systém mají firemní emaily ne - využívání majetku pro soukromé účely	ne
Způsob zamezení odhalení	dějový podklad textu faktury (dodavatel seznámen) nepravidelné částky nepravidelné období fakturace stručné texty na služby nebo atypický materiál upravená kniha jízd	nepravidelné částky faktur nepravidelné období fakturace stručné texty faktur (služby) upravená kniha jízd	odstranění interní evidence v čas kontroly nepravidelné částky faktur fakturace měsíčně na nepravidelnou činnost kniha jízd nevedena (výdajové paušály)	nepravidelné částky faktur nepravidelné období fakturace stručný text faktur odkazující na stručnou smlouvu o dílo domluva s dodavatelem, co říkat v případě kontroly upravené knihy jízd
Předpoklad snížení využívání KU - úprava pro	ano - uvolnění pracovněprávních vztahů, zjednodušení administrativy ano - transparentnost výdajů státu	ano - sjednocení zdanění zaměstnanců a OSVČ ano - zjednodušení administrativy pracovněprávních vztahů	ano - zjednodušení administrativy pracovněprávních vztahů	ano - zjednodušení administrativy pracovněprávních vztahů
Předpoklad snížení využívání KU - zvýšení san	ne	ne	ano	ne
Předpoklad snížení využívání KU - zvýšení poč	ne (ano v případě každoroční kontroly)	ne	ne	ano
Předpoklad snížení využívání KU - jiné	ano - externí financování (do výše současného KU, pak růst)	ano - externí investor	ano - externí investor + sami chtějí	ano - zvýšení praktických znalostí kontrolorů

	Případ A	Případ B	Případ C	Případ D
Příležitost praktikovat KU				
Hlavní cíl praktikování KU	snížení ZD z příjmů PO	snížení pozornosti kontrolních orgánů - udržet náklady na 80	snížení placeného sociálního pojištění snížení ZD z příjmů PO	daňová optimalizace (snížení ZD z příjmů PO a SP za zaměstn
Využívané techniky - fiktivní doklady	ano (služby, materiál) od vzniku, roste s obratem	ne	ne	ne
Využívané techniky - Švarc systém	ne	ano od 2001 (8 OSVČ, dříve 15)	ano 2 osoby	ano od vzniku (2 OSVČ, dříve 8)
Využívané techniky - práce na černo	ano od 2010 - brigádníci stavební práce, správa webu	ne	ne	ne
Využívané techniky - majetek pro soukromé	ano od 2009 (2 vozidla 50 % cest, PC, foťáky, telefony, nářadí)	ano od vzniku (5 vozidel 30 % cest, PC, telefony, nářadí)	ano od 2011 (vozidlo 20 % jízdy)	ano od vzniku (2 vozidla 30 % jízdy, PC, tiskárna, telefony)
Využívané techniky - jiné aktuálně	ne	ne	výdajové paušály na vozidla	občas posun data uskutečnění plnění (vydaných faktur)
Vlastní vozidlo majitelů	ne	ne	ne	ne
Využití jiných technik v minulosti	ne	ano - nahodnocení majetku vloženého do ZK, úroky z půjček	ne	ano - nesprávné vykazování počtu odpracovaných hodin DPP
Ochota využívat dalších technik v budoucnu	ano Švarc systém	ne	ne	ano - nesprávné vykazování počtu odpracovaných hodin DPP
Úmysl pokračovat v praktikách	ano	ano	ne	ano
Ovlivněné účty - zvýšení	501,511, 518, 548, 551	518, 501, 548, 551, 411, + dříve 022, 082, 211, 562	518, 501, 512	518, 501, 548, 551
Ovlivněné účty - snížení	521, 524	521, 524	521, 524	521, 524
Ovlivnění HV	snížení	snížení	snížení	snížení
Výše ovlivnění HV	700 000 Kč (2010)	2 500 000 Kč (2011)	772 000 Kč nedovolené techniky, + 8 000 Kč dovozené techniky	490 000 Kč
Trend rozsahu KU	roste s obratem	klesá (sami omezují)	zcela omezeno od 2013 (sami)	klesá (vliv ekonomické krize)
Vnímání rizika				
Obava z kontroly	ano	ano - ztráta času	ano	ano
Obava z úspěšnosti kontroly	ne - přetíženost kontrolorů, nedostatečné znalosti	ne	ne	ne - nedostatečné znalosti kontrolorů z praxe
Kontrola v minulosti	DPH - nezjištěny nedostatky	DPH - nezjištěny nedostatky	FÚ, OSSZ, inspektorát práce - cílené na Švarc systém - nezjištěny	DPH, ŽÚ - nezjištěny nedostatky
Vnímání sankcí jako vysokých	ne	ano	ano	ano
Obava z trestního stíhání	ano	dříve (proto omezeno)	ne	ne
Evidence v souvislosti s KU	ano - brigádníci, fiktivní faktury ne - využívání majetku pro soukromé účely	ne	ano - pracovníci na Švarc systém ano - pracovníci na Švarc systém mají firemní emaily ne - využívání majetku pro soukromé účely	ne
Způsob zamezení odhalení	dějový podklad textu faktury (dodavatel seznámen) nepravidelné částky nepravidelné období fakturace stručné texty na služby nebo atypický materiál upravená kniha jízd	nepravidelné částky faktur nepravidelné období fakturace stručné texty faktur (služby) upravená kniha jízd	odstranění interní evidence v čas kontroly nepravidelné částky faktur fakturace měsíčně na nepravidelnou činnost kniha jízd nevedena (výdajové paušály)	nepravidelné částky faktur nepravidelné období fakturace stručný text faktur odkazující na stručnou smlouvu o dílo domluva s dodavatelem, co říkat v případě kontroly upravené knihy jízd
Předpoklad snížení využívání KU - úprava pro	ano - uvolnění pracovněprávních vztahů, zjednodušení administrativy ano - transparentnost výdajů státu	ano - sjednocení zdanění zaměstnanců a OSVČ ano - zjednodušení administrativy pracovněprávních vztahů	ano - zjednodušení administrativy pracovněprávních vztahů	ano - zjednodušení administrativy pracovněprávních vztahů
Předpoklad snížení využívání KU - zvýšení san	ne	ne	ano	ne
Předpoklad snížení využívání KU - zvýšení poč	ne (ano v případě každoroční kontroly)	ne	ne	ano
Předpoklad snížení využívání KU - jiné	ano - externí financování (do výše současného KU, pak růst)	ano - externí investor	ano - externí investor + sami chtějí	ano - zvýšení praktických znalostí kontrolorů